

ЖИТТЯ в плюралістичному суспільстві

Посібник для лідера

*Хай не буде тобі інших богів при Мені!
Повторення Закону 5:7*

www.kraynebo.com

Видавництво «Крайнебо»
Львів, Україна

Тимоті Дж. Келлер | Пресвітеріанська церква Відкупителя | 2009

УДК 27-242-273:2-853.5](07)
К 342

ЖИТТЯ В ПЛЮРАЛІСТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

ПОСІБНИК ДЛЯ ЛІДЕРА

Усі права збережені © 2009 Тимоті Дж. Келлер та Пресвітеріанська церква Відкупителя.
Усі права збережені. Відповідно до обмежень щодо авторських прав, жодну частину цього матеріалу не можна відтворювати в будь-який спосіб або зберігати будь-яким засобом без дозволу *Пресвітеріанської церкви Відкупителя (Redeemer Presbyterian Church 271 Madison Ave., Suite 1600 New York, NY 10016)*

www.kraynebo.com

Видавництво «Крайнебо»

Переклад українською мовою.

Усі права збережені © 2018 Видавництво «Крайнебо»

Версія 1 – 15 лютого 2018 р.

ISBN 978-617-7601-23-3

© 2009 Тимоті Дж. Келлер
та Пресвітеріанська церква Відкупителя
© 2018 Видавництво «Крайнебо»

Вступ	Книга суддів	5
Заняття 1	Судді 1:1-2:3 Напівучнівство	11
Заняття 2	Судді 2: 3-6 Життя серед ідолів	19
Заняття 3	Суддів 3: 7-31 Егуд: Неочікуваний лідер	27
Заняття 4	Суддів 4:1-5:31 Девора – жінка-лідер	35
Заняття 5	Судді 6:1-40 Гедеон бачить Бога	43
Заняття 6	Судді 7:1-25 Гедеон веде до перемоги	51
Заняття 7	Судді 8:1-10:5 Занепад дому Гедеона	57
Заняття 8	Судді 10:6-12:15 Їфтах – лідер-вигнанець	65
Заняття 9	Судді 13:1-25 Народження Самсона	75
Заняття 10	Судді 14:1-15:20 Початок діянь Самсона	85
Заняття 11	Судді 16:1-31 Суд над Самсоном	95
Заняття 12	Суддів 17:1-18:25 Люди без серця	105
Заняття 13	Судді 19:1-21:25 Народ без царя	115
Заняття 14	Даниїла 1:1-21 Пролог: Вигнанці на чужині	127
Заняття 15	Даниїла 1:1-21 П'ять моделей	137
Заняття 16	Даниїла 2:1-49 Сон про царство	145
Заняття 17	Даниїла 3:1-30 Огненна піч	157
Заняття 18	Даниїла 4:1-34 Безумний цар	167
Заняття 19	Даниїла 5:1-31 Напис на стіні	179
Заняття 20	Даниїла 6:1-29 Яма з левами	189
Заняття 21	Буття 37:1-36 Йосип і його сон	201
Заняття 22	Буття 39:1-41:57 Злети й падіння Йосипа	211
Заняття 23	Буття 42:1-44:34 Йосип і його брати	221
Заняття 24	Буття 45:1-50:26 Йосип рятує свою родину	229
Додаток А	Ідолопоклонство: тематичне вивчення Біблії	239

Життя в плюралістичному суспільстві

Книга Суддів

Вступ

ВСТУП

Перші й останні вірші книги Суддів чітко визначають історичні рамки подій, описаних у ній. Ця книга охоплює період від смерті Ісуса Навина до завершення виходу (1:1) і початку правління царів (21:25).

Хто такі судді?

Судді, які з'явилися протягом цього періоду, не були передусім судовими чиновниками в сучасному розумінні цього слова. З усіх тих, які згадані в цій книзі, Девора найбільше відповідала сучасному розумінню слова "суддя". Народ звертався до неї зі "справами", і вона провадила суд під Девориною Пальмою (див. 4:5). Судді радше були військовими лідерами, які чинили правосуддя над лиходіями й гнобителями. Іншими словами, вони були рятівниками або спасителями, які визволяли людей із рабства. Коли читаємо в Псалмі 95: 10-13, що Господь "прийде судити землю", це означає, що Він прийде, щоб звільнити її від неволі і правити над нею. Оповідач розказує про дванадцятьох із цих рятівників:

Отнііл (3:7-11)	Яір (10:3-5)
Егуд (3:12-30)	Їфтах (10:6-12: 7)
Шамгар (3:31)	Івцан (12:8-10)
Девора (4:1-5: 31)	Елон (12:11)
Гедеон (6:1-8: 35)	Авдон (12:13-15)
Тола (10:1-2)	Самсон (13:1-16:31)

Актуальність на сьогодні

Ізраїль в особі Мойсея та Ісуса Навина мав сильних лідерів, під час виходу й пізніше – Давида й Соломона, під час правління царів. В обидві ці епохи присутній сильний лідер, який представляв Бога і правив народом на основі божественного закону. Але в ті роки ізраїльтяни жили в духовно плюралістичному суспільстві. Через численні невдачі Ізраїлю суспільство Ханаану складалося з поган та віруючих. Можна відшукати багато паралелей між тією ситуацією і тим, що відбувається нині з нами. Здебільшого через невдачі церкви віруючі на Заході є частиною релігійно-плюралістичного суспільства. Християни працюють і живуть серед безлічі богів: не лише тих, які належать до інших традиційних релігій, але й таких, як багатство, слава, задоволення, ідеологія й досягнення. Нашу епоху також можна охарактеризувати фразою "кожен робив те, що здавалося правдивим у його очах" (21:25). Тому книга Суддів має що розповісти про індивідуалізм і поганство сьогодення.

Якщо не було Мойсея й жодного царя, то хто ж "судив" Ізраїль у той час? Можна відповісти поверхнево, що Бог поставив харизматичних лідерів, "суддів", які були провідниками народу в період кризи. Але Їфтах мав краще розуміння, коли звертався до "Господа, що судить" (11:27). Іншими словами,

за часів, коли віруючі становлять меншість у поганському суспільстві, вони повинні звертатися безпосередньо до Бога як свого Господа й Судді. Вони повинні слідувати за Ним, а не за духом чи силами часу чи віку, в який вони живуть. Це надзвичайно складно, що й показує нам книга Суддів. Вона є здебільшого історією про те, як віруючі зазнали невдачі в цьому випробуванні. Проте історія Йосипа, яка передувала Суддям, була “успішною”, та й пізніше, в час вавилонського полону, також були позитивні приклади, зокрема Даниїл. Ми розглядатимемо всі ці епізоди в цьому вивченні.

Християни, читаючи сьогодні книгу Суддів, повинні запитувати: як ми можемо бути певні, що слідуємо за Богом, а не за ідолами нашого суспільства та тих, що навколо нас? Як ми можемо оновитися, коли знесилимося або впадемо?

Теми для пошуку

Як видно з переліку суддів, поданого вище, оповідач віддає деяким із них особливу шану, тоді як інших згадує лише одним віршем. Одразу спадає на думку, що книга Суддів – це не просто історична книга (це не *применшена* правдива історія, але й набагато більше, ніж просто історична книга). Оповідач не просто розказує, а й навчає. Які теми він висвітлює?

Тут лунають перші слова застереження. Один з коментаторів підсумував книгу Суддів словами: “ганебні люди, що чинять жалюгідні речі” і “нікчемні розповіді про зіпсованих людей”. З часом навіть “герої”, самі судді, дедалі більше псуються і деградують. Вони роблять щоразу більше жаклих учинків, а їхні зусилля стають все менш рятівними. Це гнітюча історія. Читач неодноразово запитуватиме: “Навіщо ця історія в Біблії?” Відповідь на це питання є важливою: це – євангеліє! Судді показують нам, що Біблія *не* є “Книгою чеснот”, вона не сповнена історій, що надихають. Чому? Тому що Біблія (на відміну від книг інших віросповідань) не розповідає про честолюбні моральні приклади. У ній ідеться про Бога милості й довготерпіння, який неустанно працює в нас і через нас, всупереч нашому постійному спротиву його цілям. Зважаючи на це, звертайте увагу на такі основні думки.

1. Бог невпинно дарує Свою благодать людям, які не заслуговують, не прагнуть її і навіть не цінують її після свого спасіння. Книга Суддів – не про взірці для наслідування, хоча в ній є кілька позитивних прикладів (на кшталт Отіїла і Девори), про яких згадується тільки на початку, а далі в розповіді вони не домінують. Річ у тім, що єдиним істинним героєм є Бог; єдиним істинним спасителем є Господь. У книзі Суддів ідеться про рясну Божу милість до грішників, про Божу благодать, яка переможе всі найбезглуздіші вчинки.

2. Бог хоче мати владу над усіма сферами нашого життя, а не тільки над деякими з них. Бог хотів, щоб ізраїльтяни захопили всю землю ханаанську, але вони натомість звільнили тільки окремі території і навчилися жити серед ідолів. Іншими словами, вони і не відкинули Бога, і але й не прийняли його повністю. Таке напівучнівство й компроміс зображуються в книзі Суддів як неможливе, нестабільне поєднання. Бог хоче володіти усім нашим життям, а не лише частиною.

3. Існує протиріччя між благодаттю й законом, між умовністю й безумовністю. Читачі знайдуть у книзі Суддів очевидне протиріччя. З одного боку, Бог вимагає послуху, тому що Він святий. З іншого – Він дає обіцянки відданості й вірності своєму народу. Чи Його святість і накази з умовою (“Робіть це і тоді я зроблю це”) візьмуть гору над Його обіцянками (“Я завжди буду з тобою”), чи Його обіцянки візьмуть гору над Його наказами? Скажімо так: чи є Його обіцянки умовними чи безумовними? Книга Суддів тут має вирішальне значення, показуючи, що жодна відповідь на це питання не є правильною. Майже всі читачі Старого Заповіту дотримуються або “ліберального” погляду (“Звісно, Бог завжди благословлятиме нас, якщо ми шкодуватимемо за вчинене”), або “консервативного” (“Ні, Бог благословлятиме нас тільки тоді, якщо ми будемо слухняні”). Але книга Суддів не вирішить цього конфлікту. Один із коментаторів зазначає: “Саме цей конфлікт (між умовністю й безумовністю) більше ніж будь-що інше стимулює розповідь”¹. Тільки євангеліє Нового Заповіту покаже нам, що через смерть Христа на хресті обидва аспекти є правдивими.

4. У нашому житті тут, на землі, є потреба постійного духовного оновлення й віднайдення способу, щоб його досягти. Книга Суддів показує, що духовний занепад неминучий, тому оновлення стає життєвою необхідністю. Ми побачимо регулярні, повторювані періоди занепаду-пробудження. Елементами цього духовного оновлення є покаєння, спільна молитва, знищення ідолів і помазані лідери. Пробудження відбувається тоді, коли ми перебуваємо під владою правильного наставника/правителя; рабство ж виникає, якщо ми перебуваємо під владою невідповідного наставника/правителя. Книга Суддів є найкращою книгою Старого Заповіту для розуміння оновлення і пробудження, тоді як у Новому Заповіті вони найповніше зображені в Діях. Зауважте, однак, що періоди пробудження в книзі Суддів з часом слабшають, натомість у Діях це оновлення поширюється й міцніє.

5. Ми потребуємо справжнього Спасителя, на якого вказують усі людські спасителі як через недоліки, так і через свої сильні сторони. Як ми вже зазначали вище (п. 1), поширення зла й зіпсутості лише посилює нашу потребу в спасителі, а не в прикладах для наслідування. До того ж падіння ефективності пробудження в кожному наступному періоді та погіршення суддів наводять на думку про неможливість для будь-якої людини бути спасителем. Самі судді вказують нам на когось вищого за них усіх. Від Отніїла ми дізнаємося, що Бог може спасати через усіх; від Девори – що Він може спасати через багатьох; від Гедеона – що Він може спасати через кількох; і від Самсона – що Він може спасати через одного. Бог спасатиме, пославши Одного.

6. Бог керує усім, як би воно не виглядало. Найбільш поширену тему в книзі, мабуть, найлегше пропустити. Часто здається, що Бог майже відсутній у подіях Суддів, але це не так. Він виявляє свою волю через слабких людей, всупереч їм. Його цілям ніщо не може завадити. Божі млини мелють повільно, але перемелюють надзвичайно тонко.

НОТАТКИ

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Прочитайте Судді 1:1 – 2:5. Чи простежуєте ви вищезазначені шість тем у цих перших віршах?

2. (У групах по 2 або 3). Яка з тем буде найкориснішою, які теми найвагоміші для Вас? У чому їхня актуальність зараз?

ПИТАННЯ “СВЯЩЕННИХ ВОЄН”

ПРОБЛЕМА

Одна з найбільших проблем, що постають перед сучасними людьми, які читають книги Ісуса Навина і Суддів чи Старий Заповіт у цілому, є Божий наказ Ізраїлю “вигнати” й виселити мешканців Ханаану з їхньої батьківщини. Тут ми бачимо, як нація робить щось таке, що засуджується в теперішньому світі. Це можна порівняти зі сучасними “етнічними чистками”, коли одна етнічна група намагається насильно виселити або знищити іншу. Виправдовуючи участь у війні з метою захисту своєї батьківщини, більшість із нас сьогодні не вважала б правильним іти на війну, щоб відібрати батьківщину в когось іншого. Крім того, складається враження, що книга Суддів виправдовує “священну війну”. Якщо ми кажемо, що завоювання Ханаану в ім’я Бога є праведним учинком, тоді чому інші також не мають права стверджувати, що збираються на війну в ім’я Бога проти “нечестивих язичників”? Що ми на це скажемо?

ХИБНЕ ВИРІШЕННЯ

Занадто просто було б відповісти, що Старий Заповіт “був примітивнішим етапом релігії” і що “він містить багато варварських суджень і наказів, які ми вже не можемо визнавати”. Така позиція зумовлює серйозну проблему. Чому ми зараз не можемо їх визнавати? Завоювання Ханаану ми вважаємо проблемним насамперед тому, що цим порушуються шоста (“Не вбивай”) і восьма (“Не кради”) заповіді. Але Десять Заповідей містяться в Старому Заповіті (Вихід 20)! Тож якщо ми відкидаємо Старий Заповіт як правдиве одкровення Боже, то на якій підставі ми вважаємо “аморальним” це завоювання? Нелогічно стверджувати, що “мені подобається уривок з Виходу 20, але не подобається з Суддів 1”. Якщо Старий Заповіт не є Словом Божим, то хто має право сказати, що один розділ кращий за інший? Заперечення авторитету Старого Заповіту заради того, аби вирішити цю проблему, подібне до спалювання всього будинку з метою вбити пацюка, який у ньому живе. Якщо ми не знаємо, що є Слово Боже, то чому нас хвилює незначний імперіалізм?

Справжня проблема (і це дійсно справжня проблема) в тому, що в книгах Ісуса Навина і Суддів Бог дозволяє ізраїльтянам чинити те, що він забороняє в будь-якій іншій частині Біблії. Моральний закон як Старого, так і Нового Заповіту повсякчас проти завоювань. Коли ми вбиваємо людей, які не нападали на

нас, і відбираємо їхню землю, це завжди вважається крадіжкою і вбивством. То чому ж Бог допускає тут такий виняток? І чому ця частина Біблії не може слугувати виправданням для “священних воєн” сьогодні?

ШЛЯХ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Є кілька важливих відмінностей між місією Ізраїлю захопити Ханаан і будь-якими іншими військовими діями до чи після цього.

1. По-перше, ця війна не провадилася на основі расової відмінності. Божий наказ виселити ханаанейців не є дорученням вигнати людей іншої раси чи вбити їх. Коли почалося вторгнення в Ханаан, шпигунам Ізраїлю допомагала Рахав, мешканка Єрихона (див. Ісус Навин 2). Рахав була не тільки поганкою, а й повією; її можна було б вважати расовим і моральним “аутсайдером”. Поза тим, завдяки своїй вірі в Господа Ізраїля вона була долучена до ізраїльського народу і залишилася в Ханаані. Мета цієї місії полягала в тому, щоб “зруйнувати жертівники” ідолів (Судді 2:3) і винищити поганське поклоніння, а не людей певної раси. Тому цей похід не є свідченням війни однієї етнічної групи проти іншої.

2. По-друге, ця війна не провадилася з метою імперіалістичного розширення території. Навіть під час цього особливого доручення Бог не дозволяє ізраїльтянам грабувати або поневолювати людей, з якими вони воюють. Їх потрібно перемогти і вигнати геть – ось і все. Наприклад, у книзі Ісуса Навина 7 йдеться про Ахана, засудженого за зберігання награбованого з одного з ханаанських містечок. Те, що тоді вважалося нормальним під час усіх військових дій і вторгнень, було повністю заборонене для ізраїльтян. Чому? Тому що метою цієї місії було не стати заможним і сильним, а створити країну, в якій можна було б вільно служити й віддавати честь Богу. (Необхідність виселити ханаанейців, імовірно, була пов'язана з тим, якими уразливими до спокус були ізраїльтяни. Іншими словами, вигнання не було свідченням їхньої доброчесності, а, навпаки, духовної слабкості!) Таким чином, цей похід не є прикладом імперіалістичної колонізації однієї країни іншою.

3. По-третє, ця війна провадилася як Божий осуд через пряме одкровення.

Ісусу Навину (Ісус Навин 1:1-9), через Ісуса Навина (Ісус Навин 23:1-16) і знову ж таки через ефод священика (Судді 1:1) Бог передає чітке вербальне одкровення ізраїльтянам вигнати ханаанейців. Не може бути більш прямої й певнішої підстави для такої дії. Було б недостатньо сказати: “Ми обміркували це і вважаємо, що Господь спонукає нас порушити шосту й восьму заповіді!” Але чому ж Бог наказав таке вчинити?

Дослідник Старого Заповіту Мередіт Клайн назвав це “етикою втручання”. Богу, звісно, одразу відомо, чим усе закінчиться. Тільки Він один знає, хто з людей буде покараний у судний день, і може здійснити суд над ним “завчасно”. У такий спосіб Бог, усьому Суддя, може визначати, чи слід вершити правосуддя вже зараз, не чекаючи останнього дня. Так майбутнє “втручається” в теперішнє. У цьому сенсі те, що відбувається насправді, є не “примітивнішим”, а “прогресивнішим”. Це не повинно дивувати нас, бо євангельське благословення є водночас майбутньою благодаттю вже нині.

Тож аналізовані частини Старого Заповіту не слід вважати загальним наказом для віруючих виступати силою проти невірних чи виправданням “священної війни” представників однієї віри проти прихильників іншої. Ми дізнаємося про волю Господа з Десяти Заповідей та інших настанов Біблії, а не через намагання наслідувати все те, що описане в історіях Біблії. Багато людей стикаються з тією ж проблемою, кажучи: “Ми порядкуємо в нашій церкві так само, як заповідав нам Бог у книзі Дій”. У посланні до Ефесян і 1 Тимофія Павло чітко викладає принципи церковного устрою. Але подекуди книга Дій описує тільки те, що церква *робила*, а не те, що Бог *наказав* їй робити. Ми мусимо бути набагато обережнішими, роблячи висновки з історичних уривків.

ВИСНОВОК

Це питання підкреслює важливість ортодоксального християнського погляду на Боже одкровення. Усі гілки церкви – православна, католицька і протестантська – погоджуються, що Біблія є повністю унікальним одкровенням Божої волі. Проте існують і два інші, протилежні погляди, що є дуже небезпечними і можуть призвести до “священної війни”. З одного боку, деякі люди вважають, що отримують пряме одкровення від Бога нарівні з тим, яке отримували Мойсей, Ісус Навин чи апостоли. Якщо ви вірите в такий вид “постійного одкровення”, то це позбавляє вас можливості контролювати або перевірити його, що врешті може призвести до “священної війни”. Ви завжди можете сказати, що Бог закликає вас нападати в Його ім’я і знищувати людей, які “від диявола”. З іншого боку, дуже багато людей не вірять, що Біблія взагалі є остаточним одкровенням. Але якщо ви не вірите в авторитетне Слово, тоді *також* втрачаєте можливість контролювати чи перевіряти власне сумління, що врешті теж може призвести до “священної війни”. Ви завжди можете сказати, що ваша совість закликає вас нападати й знищувати певну групу людей. Натомість дотримання ортодоксальних поглядів Біблії дає можливість контролювати й перевіряти те, як використовується політична влада.

ЧИТАЙТЕ ЗІ СМІРЕННЯМ

Сучасні люди дуже часто презирливо ставляться до багатьох персонажів книги Суддів чи обурюються їхніми діями. Божий наказ підкорити Ханаан і так досить важко зрозуміти. Крім того, ми бачимо, як Ізраїль відступав від волі Божої і постійно морально занепадав. Ті, кого вважали “добрими хлопцями”, часто поводитися негідно з жінками та представниками інших рас. Але ми, сучасні люди, не повинні думати, що були би цивілізованішими, якби народилися в цю древню епоху. Нам слід збагнути, що ми маємо перевагу, живучи в суспільстві, яке сформувалося під впливом Десяти Заповідей та інших біблійних джерел. Читаючи про цих древніх чоловіків і жінок, пам’ятайте, що наше єство у своїй основі не краще за їхнє. Будьте готові шукати те, чим ви подібні до людей із цієї історії. Не потурайте вашому егоїзму, зосереджуючи увагу тільки на тому, чим ви відрізняєтеся від них.

Життя в плюралістичному суспільстві

Напівучнівство

Заняття 1 | Судді 1:1-2:3

1. Прочитайте Ісуса Навина 1:1-9 і 23:3-13. В останньому уривку йдеться про місію, яку Господь доручив ізраїльтянам через Ісуса Навина незадовго до його смерті. (а) Які конкретні настанови їм було дано? (б) Чому, на вашу думку, Господь наполягає на тому, щоб віддане учнівство було невід'ємною частиною військової хоробрості в цьому дорученні? (в) Чи підтверджує цей уривок тези, розглянуті минулого тижня, про те, що це не заклик до майбутніх “священних воєн”?

Конкретні настанови

(1) По-перше, їм сказано про межі нового краю в 1:4.

(2) По-друге, їм належало “заволодіти землею”, тоді як інші народи будуть “витіснені” (23:5) й “вигнані” (23: 9) Богом під час війни з ізраїльтянами. Тут не йдеться про геноцид, але про вирішальні битви з кожним народом, неважливо наскільки сильним. Вони повинні бути відважними у війні, очікуючи, що Бог дасть їм військову перемогу (1:9; 23:3, 9-10). При цьому про поневолення інших народів або використання їх у примусовій праці не може бути й мови. Інші народи потрібно вигнати геть.

(3) По-третє, ізраїльтянам сказано не вступати в партнерські стосунки (завіти) з іншими народами, не служити їхнім богам і не родичатися через шлюб (23:7-8, 12).

(4) По-четверте, ця військова діяльність повинна супроводжуватися активним духовним життям – близькими стосунками з Богом. Це означає, що вони не повинні розраховувати на успіх, якщо у своїй праці всім розумом не роздумують над Словом Божим (1:8), не виявляють послух волі Божій (1: 7) і не люблять Господа всім своїм серцем (1:11). Дуже повний опис життя у вірі!

Чому було необхідне таке поєднання хоробрості й духовності?

По-перше, важко бути дійсно хоробрим без віри в Бога. Вид хоробрості, який не виникає з віри в Бога, є авантюрою, мачо-героїзмом або ж просто жорстокістю. Тільки відвага на основі віри допоможе людям, з одного боку, уникнути злодіянь, а з іншого, уникнути боягузтва й неефективності.

По-друге, для виконання такого доручення, яке дає Бог, потрібна дуже сильна віра в Слово Боже. З одного боку, ізраїльтяни ніколи не зможуть відступити від бойових дій з будь-яким народом у Ханаані, незалежно від того, наскільки сильнішим той є. Зазвичай у воєнній політиці остерігаються вступати в боротьбу з потужнішими арміями. З іншого боку, вони не зможуть грабувати й поневолювати будь-який народ у Ханаані, незалежно від того, наскільки слабшим він є. Традиційна воєнна політика керується тим, що не варто створювати собі проблем, виганяючи народи, які й так не становлять жодної загрози, коли натомість можна домінувати над ними й економічно експлуатувати їх.

Чи є це закликом до інших “священних воєн”?

По-перше, зрозуміло, особливо з уривку 23:5, що це пряме покарання ханаанейан від самого Бога: “А Господь, Бог ваш, Він пожене їх перед вами...” Цікавим є те, наскільки виважено Ісус Навин формулює свої думки. Він ніколи не говорить про те, що ізраїльтяни повинні самі “вигнати” ханаанейан. Радше ханаанейан вижене Господь засобами воєнних дій. Бог спускається, щоб вершити справедливість над цими народами, а ізраїльтяни є просто його інструментами. Сказане підтверджує думку про “етику втручання”, згідно з якою Господь здійснює судний день “завчасно.” Та це зовсім не є загальним приписом для віруючих виступати проти невіруючих.

По-друге, очевидним є те, що мета “витіснити” ханаанейан не є ні мстивою, ані економічною чи політичною, а духовною. Ханаанейани повинні бути вигнані, щоб ізраїльтяни процвітали духовно, не поклонялися поганським богам (23:7) і не підпадали під релігійний вплив чужинців. Ізраїльтяни повинні були будувати для себе країну, в якій вони б служили Богу. Це не варто плутати з імперіалізмом, коли один народ поширює свою владу над іншим, завоювавши його.

2. Прочитайте Судді 1:19-35. Добре почавши (1:1-18), ізраїльтяни все ж не змогли вигнати ханаанейан. Складіть список усіх причин (наведених або означених у тексті) того, що різним племенам не вдалося зробити це.

У 19-му вірші читаємо, що народ Юди не міг домогтися успіху, тому що в ханаанейан “були залізні колесниці”. Тут вказано на причину – краще військове спорядження сил противника.

У 27-му й 35-му віршах бачимо, що народ Манасії (і Дану в 35-му вірші) не зміг домогтися успіху, бо ханаанейани “воліли сидіти в тому краї”. Тут немає згадки про кращі ресурси чи більшу чисельність війська. Причина радше криється у твердішій силі волі та наполегливості, більшій відвазі.

У віршах 28-33 читаємо, що багато племен Ізраїлю гнобили ханаанейан або використовували їх у примусовій праці. Причиною, як мається на увазі, була економічна вигода саме від їх поневолення, а не вигнання.

3. Прочитайте Судді 2:1-3. (а) Як Бог визначає причини того, що ізраїльтянам не вдалося вигнати ханаанейан? (б) Якою, за Його словами, була справжня мета такого доручення (2-й вірш)? (в) Враховуючи зміст 1-го і 23-го розділів книги Ісуса Навина, визначте, чому причини, наведені у віршах 19-36, вказують не тільки на військову невдачу, але й духовну невірність?

Як Бог оцінив їхню невдачу

Для більшості читачів 1 розділу причини того, що ізраїльтяни не досягли успіху в реалізації цього доручення, здаються дуже правдоподібними: потужніша військова міць, перевага сили духу, економічна зручність тощо. Як вони

могли вигнати залізні колесниці, самі не маючи жодної (в. 19)? Коли в першому розділі йдеться про те, що ізраїльтяни “не могли”, ми схильні погодитися з цим. Вони не повинні нести відповідальність за цю невдачу.

Але Бог не приймає такий хід подій і, схоже, не схвалює поданих причин. Божа оцінка поведінки ізраїльтян є вкрай критичною: “Не слухали ви Мого голосу” (2:2). Крапка. Це прямо заперечує тезу, подану в 19-му вірші, про те, що вони “не могли”. У вірші 2:3 Бог підтверджує, що Він пообіцяв вигнати ханаанейн, але ізраїльтяни не слухали Його, тож тепер “тому... Я не прожену їх від вас”. Читач може запитати: “Чому Бог не вигнав їх, адже ізраїльтяни так старалися?” Але Боже судження в 2:1-3 означає, що їхні зусилля були посередніми або їх узагалі не було. Бог пообіцяв вигнати ханаанейн, якщо ізраїльтяни будуть “дуже сильними” (Ісус Навин 23:6а, 10).

Оскільки вірш 2:1-3 є прямим посланням від Бога, очевидно, ми мусимо зробити висновок, що розділ 1 (який, схоже, суперечить оцінці Бога) показує, як Ізраїль спотворено розумів причини невдач у своїй місії. Деякі коментатори зазначали, що розділи 1 і 2 є розповіддю, яка сповнена неабиякої винахідливості. Читачі спершу співчують ізраїльтянам, знайомлячись із їхніми доповідями про цю місію, але потім раптом стикаються з категоричним Божим осудом її. Це схиляє нас до думки, що всі ми, як Ізраїль, живемо в самообмані (дивись питання № 4 нижче).

Отже, ізраїльтяни по суті сказали: “Ми не могли їх вигнати”, але Бог відповів: “Ви не схотіли”.

Справжня мета доручення

У вірші 2:2 Бог каже, що ізраїльтяни не спромоглися “порозбивати їхні [ханаанейн] жертівники” – чудовий висновок щодо мети доручення. Як уже було зазначено раніше (див. питання “священної війни” у Вступі), ця військова кампанія не була “етнічною чисткою”, оскільки новонаверненій поганці (Рахав у книзі Ісуса Навина 2; 6:22-25) дозволили залишитися в Ханаані. Ця кампанія не є й імперіалістичним завоюванням, бо нікому не було дозволено грабувати чи брати в полон. Мета полягала в тому, щоб очистити Ханаан від ідолів. Ось у чому річ. Дозвіл ханаанейнам з будь-яких причин і далі проживати на тій землі у підсумку призвів би до того, що ідолам поклонялися б ізраїльтяни.

Чому ізраїльтяни були невірними, а не невдахами

По-перше, ізраїльтянам було наказано сміливо йти в бій проти численніших сил противника (23:9-10; 1:9). Свого часу Ісус Навин чітко каже їм виступати проти залізних колесниць (Ісус Навин 17:16-18). Бог пообіцяв, що вони переможуть у будь-якому випадку. Коли Девора справді повстала проти залізних колесниць, вона здобула перемогу (як ми побачимо в Судді 4-5). Уникнення зіткнення зі сильнішими арміями вважають нормальною практикою за умови проведення кампанії за “традиційними” імперіалістичними законами. Не діючи так, як їм було доручено, ізраїльтяни виявили свій непослух та відсутність віри в мету місії Бога і Його здатність допомогти їм.

По-друге, ізраїльтянам було дано чіткий наказ виселити людей, яких вони могли б легко поневолити. Однак рішення залишити ханаанейн як робочу силу свідчить, що ізраїльтяни випустили з уваги мету місії. Не “марнувати”

економічну вигоду, уникати непотрібного кровопролиття і тримати людей як поневолену робочу силу є нормальною практикою, якщо ви провадите кампанію за “традиційними” імперіалістичними законами. Та місія полягала не в зароблянні грошей, а у віднайденні місця, де Ізраїль міг би служити Богу як Єдиному Господу. Не спромігшись вигнати ханаанейян, ізраїльтяни виявили свій непослух і відсутність віри в мету місії Бога і Його здатність допомогти їм.

Майкл Уілкок каже, що між 1-м і 2-м розділами існує “діалог” і підсумовує його так:

- Чому Мої плани на захоплення не були виконані до кінця?
- Нам бракувало військових сил для останнього наступу.
- Хіба Я не казав, що якщо ви цілком підкоритеся Моїй владі, я сам вижену ворога? Мабуть, щось не так з цією “по корою”.

4. (а) Чи є щось у вашому житті, про що ви кажете: “Я не можу цього зробити”, але Бог може сказати: “Ти просто не хочеш цього робити”? (Прочитайте 1 Коринтян 10:13. Чи є якась сфера вашого життя, де ви не ставитеся до цієї обіцянки серйозно?) (б) Про які дві речі, за словами Бога, ізраїльтяни забули в 2:1? Як ми можемо перебороти наші відмовки, роздумуючи над цими двома істинами?

Примітка: Якщо група велика, я пропоную попросити людей поділитися на пари, щоб обміркувати це питання й обмінятися думками стосовно нього протягом приблизно десяти хвилин. Так простіше буде визначитися з конкретними особистими відповідями. Перед тим, як розійтися, прочитайте категорії можливих відповідей, зазначених нижче. Завершіть молитвою один за одного в парах.

У яких випадках ви кажете: “Я не можу цього зробити”, але Бог каже: “Ти просто не хочеш цього робити”?

Це дуже глибокий та страшний уривок, якщо крізь його призму подивитись на себе. У нашому житті трапляються випадки, коли ми думаємо, що *не можемо* чогось зробити, але насправді *відмовляємося* це робити. Велика частина книги Суддів демонструє, наскільки вірним залишається Бог, незважаючи на наш непослух. Це заспокоює, але водночас показує, що Бог у своїй благодаті наполягатиме, щоб ми позбулися самоомани.

Є безліч відповідей на це питання. Я узагальню їх у три досить поширені категорії. По-перше, багато хто з нас виправдовує себе, кажучи: “Я не можу цього пробачити (йому чи їй)”. Я не можу. Все ж Бог велить прощати (Матвія 18:35). Це означає, що ми можемо вгамувати гнів і пом’якшити наші серця через знання благодаті та євангелія. Іншим типовим прикладом є ситуації, коли важко говорити правду. Ми кажемо: “Я не можу сказати йому правди (або поділитися євангелієм з ним або нею тощо)”. Я не можу. Але ж Бог каже нам “говорити правду в любові” (Ефесян 4:15, 25). Третьою загальною категорією є спокуса. Ми кажемо: “Я не можу припинити це робити, хоча знаю, що роблю неправильно”. Ми повинні бути обережними, тому що гріх узалежнює, і це правда, що ми не завжди в змозі зупинитися лише завдяки зусиллям власної волі. Але

ми можемо попросити про допомогу, можемо визнати нашу проблему, упокоритися і стати підзвітними комусь.

Перше послання до Коринтян 10:13 є хорошим прикладом такої ситуації. Як завжди, Старий Заповіт унаочнює те, що Новий Заповіт подає як принцип. Перше послання до Коринтян 10:13 – це обіцянка, що Бог ніколи не допустить, щоб ми опинились у такому становищі, коли не зможемо йому коритися.

Про які дві речі, за словами Бога, ізраїльтяни забули?

З одного боку, наші відмовки здаються незаперечними й занадто переконливими. З іншого – Бог бачить, що наш непослух є нездатністю пам'ятати, що Він зробив і Ким Він є. У вірші 2:3 Бог, перш ніж сказати ізраїльтянам, що вони ослушалися, говорить: “Я вивів вас із Єгипту”. Це стосується Його місії спасіння. Ті, хто не слухає Бога, по суті, забули, що Він зробив заради їхнього спасіння. Тоді Він каже: “Не зламаю Я Свого заповіту з вами повіки”. Це стосується Його святості й вірності. Ті, хто не слухає Бога, по суті, забули, Ким Він є.

5. Прочитайте Судді 2:1-3. (а) Чи не вбачаєте ви певного конфлікту між першим “сказав Я” в 1-му вірші і другим “І Я теж сказав” у 3-му вірші? (б) Завдяки чому цей драматичний конфлікт робить історію Суддів захопливою? (в) Як Ісус Христос вирішує цю дилему? (д) Які конкретні наслідки порушення нами одного із законів Божих?

У чому ви вбачаєте конфлікт між двома “Я сказав”?

Конфлікт між першим і другим “Я сказав”, є, мабуть, сильнішим, аніж це передає переклад. Майкл Уїлкок пише:

“2:1 і 2:3 слід читати таким чином: «Я сказав, що ніколи не зламаю Мого заповіту... і Я також сказав: якщо ви поступитеся цим народам, Я не вижену їх». Господь начебто говорить: «Я заприсягнувся дати вам усю цю землю, але Я також заприсягнувся не віддавати її... неслухняному народу. Ви ставите мене в складне становище. Що ви накоїли? І якими страшними засобами, на вашу думку, Я повинен вирішити цю дилему?”

Уїлкок дуже чітко це сформулював. Ось у чому полягає важке становище: з одного боку, Бог – святий і справедливий, Він не може допустити зла чи жити ним. З іншого боку, Бог – люблячий і вірний, тож не може втратити народ, якому відданий (таке ж протиріччя спостерігаємо і в книзі Вихід 34:6-7, і в багатьох інших епізодах). Це величезний, здавалося б, нерозв'язаний конфлікт цього фрагменту й усієї Біблії.

Як це підсилює розповідь і саму історію?

Коментатори помітили, що цей конфлікт у 2:1-3 породжує постійну “драматичну” напруженість історії. Чи Бог, врешті-решт, відмовиться від свого народу (але що тоді буде з Його вірністю)? Чи Він усе-таки поступиться своєму народові (але що тоді буде з Його святістю)?

Як вирішується цей конфлікт в Ісусі Христі?

Ми розуміємо, що тільки через хрест Бог вирішує цей конфлікт. На хресті наш гріх був приписаний Ісусу, щоб Його праведність могла бути приписана нам (2 Коринтян 5:21). Виливши свій гнів на Ісуса Христа, а не на грішників, Він задовольнив як справедливість (бо гріх був покараний), так і любов (бо тепер Він може прийняти і пробачити нас). Ось чому Павло говорить, що тільки через хрест Бог водночас є "праведним і виправдовує того, хто вірує" (Римлян 3:26). Це єдиний шлях для Бога, щоб любити нас умовно і безумовно. Ісус за нас виконав умови закону, тому тепер Бог може залишатися з нами, незважаючи ні на що.

Яке практичне значення це має для нас ?

Ми живемо в цьому "парадоксі", хоча завдяки Христу нам відомо, що це зовсім не протиріччя. З одного боку, ми знаємо, що повинні слідувати Слову Божому. Чому? Якщо Син Божий помер, щоб виконати Його настанови, ми не можемо перестати слухатися Його ніколи. Якщо ми знаємо, що Він зробив для нас і чому Він це зробив, це змушує нас глибоко прагнути бути схожим на Христа і наслідувати Його в послуху, святості, світлому характері. З іншого боку, навіть коли ми не підкоряємося Богу, до того ж неодноразово, ми все одно впевнені, що Бог ніколи не відвернеться від нас. Таким чином, якщо ми знаємо євангеліє, ми не зможемо "вирішити" цей конфлікт, вдаючись до гріха або живучи під тягарем провини і страху.

6. Прочитайте Судді 2:1. (а) Ангел Господній приходить з Гілгалу. Чому Бог хоче, щоб вони пам'ятали про Гілгал, почувши звинувачення в непокорі? (Прочитайте Ісус Навин 5:4-10 про те, що сталося).

Чому Ангел Господній "прийшов" з Гілгалу? Звісно, Ангел Господній там не живе, але тоді навіщо тут ця згадка? У книзі Ісуса Навина 5 зазначено, що саме в Гілгалі народ уклав завіт з Господом. Там Бог сказав: "Сьогодні я зняв з вас єгипетську ганьбу" (в. 9). "Гілгал" означає "знімати". Того ж дня Бог пробачив їхній гріх і налагодив стосунки з ними по благодаті. Прихід ангела з Гілгалу був нагадуванням про спасіння ізраїльтян благодаттю, яка є основою всього покаяння. Тому Бог не каже: "Тепер ви не будете спасенні, бо ви поводитися негідно!" Радше Він говорить: "Як ви можете так жити навіть після того, як Я спас вас своєю благодаттю?" Це варто пам'ятати! Ангел, який прийшов з Гілгалу, свідчить про покаяння через "благодать", а не "діла".

7. Прочитайте Судді 2:3. Бог каже, що ті ханаанейці, які залишилися, стануть "терням" і "пасткою". Що ви залишили у вашому житті такого, чого потрібно було б позбутися? Як такі речі стають пастками? Просіть Бога, щоб дав вам силу й бажання позбутися їх.

Я пропоную, щоб люди закінчили зустріч, мовчки обдумуючи це і молячись.

Це питання із застосуванням та варіантами можливих відповідей. Я запропоную декілька досить загальних категорій. По-перше, є гріхи – речі, які мають таке ж значення, як алкоголь для алкозалежного. Їх потрібно позбутися повністю. По-друге, є ідоли – речі, які мають таке ж значення, як продукти харчування для людини з розладом прийому їжі. Потрібно чітко визначити їхнє місце в нашому житті, щоб вони не керували нами.

Життя в плюралістичному суспільстві

Життя серед ідолів

Заняття 2 | Судді 2: 3-6

ВСТУП

У книзі Суддів народ Ізраїлю постійно вдається до ідолопоклонства. Більшість читачів подумає, що під час цього гріхопадіння ізраїльтяни перестали поклонятися Господу і почали шанувати інших богів (наприклад, у 2:12). Але детальніше вивчення подій, наведених у книзі Суддів 17, свідчить про те, що більшість ізраїльтян поклонялися водночас і Господу, й ідолам. До прикладу, у вірші 17:3: “І сказала його мати: Я справді посвятила те срібло Господеві з своєї руки за сина свого, щоб зробити боввана різьбленого та боввана литого”.

У світогляді поган було багато богів із визначеною сферою впливу (зокрема, боги сільського господарства, бізнесу, любові, музики й війни), причому жоден із них не претендував на владу над усім життям людини. Кожен поганин мав свого бога (богів), обраного або, навпаки, відкиненого, зважаючи на власні інтереси й потреби. Це була релігія “комбінування й поєднання”, в якій ідолопоклонник був повновладним і сам визначав, що йому необхідно. Тому поганство могло прийняти існування (але не виключний суверенітет) Господа, який своєю чергою жадав, щоб Його послідовники віддавали Йому абсолютну владу над кожною, навіть найменшою частинкою життя.

Це найбільша небезпека у поганському світі для людей, які вірують. Проблема не стільки в тому, що віруючий стає атеїстом, як у тому, що в серці він поклоняється одночасно і Богу, і ідолам. Для віруючого, який живе в місті, де комерція є не тільки практикою, але й функціональним божком, котрий визначає людську ідентичність і гарантує безпеку, загроза полягає в тому, що християнин, зберігаючи свої доктринальні переконання й етичні практики, ділить поклоніння серця між Господом і грошима чи кар’єрою.

1. Прочитайте Судді 2:2-3. (а) У чому полягає головна причина того, що ізраїльтяни повинні були вигнати ханаанеян та “не складати заповіту” з ними? (б) Якщо Господь є єдиним істинним Богом, тоді як ханаанські боги можуть бути “терням” та “пасткою”?

Що є основною причиною того, що ізраїльтяни не повинні були “складати заповіту”?

Зверніть увагу на фразу: “А ви не складете заповіту з мешканцями цього Краю, їхні жертівники порозбиваєте...” Це означає, що для Бога ці два поняття несумісні. Єдиний спосіб уникнути заповіту з іншим

народом – знищити його ідолопоклонство. Саме через це ізраїльтяни повинні були виселити ханаанейців, а не через їхню етнічну належність чи моральність. Так, єрихонській повії Рахав було дозволено залишитися в Ханаані, коли вона відкинула ідолопоклонство і прийняла Господа. Також ханаанейців не виганяли задля того, щоб Ізраїль міг отримати політичну владу. Суть місії полягала в тому, щоб очистити цей край від ідолопоклонства.

Якщо Господь є єдиним істинним Богом, тоді як ідоли можуть бути “терням” і “пасткою”?

У вступі ми зазначили, що ідоли завжди представляли певний аспект життя. Божок завжди був божком чогось: війни, річки, гір, шлюбу, бізнесу тощо. Тому хоч, можливо, і не було якоїсь надприродної істоти, яка б, наприклад, представляла комерцію, ідолопоклонство перетворювало цей аспект творіння в джерело безпеки, ідентичності та влади. Той, хто поклоняється богу комерції, вбачає у грошах і кар’єрі свій сенс життя, джерело радості і щастя. Іншими словами, ідол – це все те, чого ми вимагаємо додатково, крім Бога, аби бути щасливими, це те інше, крім Ісуса, чого ми прагнемо для змістовного життя.

Тепер ми розглянемо, чому ці боги, безсумнівно, могли бути “терням” і “пасткою”. *Терня*. Коли ми перетворюємо щось на ідола, воно робить нас нещасними, завдає нам болю і позбавляє радості. Чому? Бо якщо ми зазнаємо невдачі в цій сфері, ідол не може нам “пробачити”. Якщо ж ідолами стають наші діти, їхнє неспокійне життя позбавляє нас радості. Ми не можемо вповні насолоджуватися життям без їхньої любові і щастя. *Пастка*. Коли ми перетворюємо щось на ідола, він сковує і поневолює нас. Він нам потрібен, тому ми не можемо сказати йому “ні”. Ми узалежнені. Саме під його впливом багато людей занадто важко працюють або стають заручниками деструктивних відносин.

2. Прочитайте Судді 2:6-19. Назвіть усі етапи тих циклів, які ізраїльтяни постійно повторювали. (Якщо у вас виникнуть труднощі, порівняйте ці вірші з 3:7-9, де зазначені всі ці етапи).

Непокора

По-перше, у віршах 10-13 ідеться про відверту непокору. Вона мала дві стадії. Передусім, це *забуття*. Вірш 10 говорить, що ізраїльтяни “не знали ні Господа, ані тих діл, що Він чинив Ізраїлю”. Цей вислів, ймовірно, не слід розуміти так, що вони не “знали про” Вихід і Червоне море, але радше так, що спасенні діяння Божі більше не були цінними чи важливими для них. Вони не навчилися шанувати й радіти

тому, що Бог зробив. Іншими словами, вони забули “євангеліє” про те, що були врятовані від єгипетського рабства завдяки милості та могутності Бога. І, зрештою, наслідком того, що вони забули євангеліє, було *звернення до ідолів*. Вони “служили Ваалам”. “Ваал” – це ханаанський відповідник слова “Господь”. Вони служили другорядним господарям, Астартам. “Астарті” – це жіночі боги родючості.

Утиски

По-друге, як зазначено у віршах 14-15, унаслідок цього почалися утиски. Різні народи повставали або нападали, грабуючи або поневолюючи ізраїльтян. В Ізраїлю більше не було сил чинити опір.

Покаяння

По-третє, з вірша 18 дізнаємося, що Бог рятував їх, коли “вони стогнали від тих, хто гнобив і переслідував їх”. Ці гноблення й переслідування були інструментом, який Бог використав, щоб допомогти і спасти ізраїльтян. Як ми побачимо пізніше (наприклад, у віршах 3:8-9), цей “стогін” здебільшого набував форми молитви та покаяння, які супроводжувалися нищенням ідолів.

Нові лідери

По-четверте, у віршах 16-19 сказано, що Бог рятував свій народ через “суддів” – помазаних лідерів, які звільняли їх від гнобителів.

Проте ізраїльтяни жодним чином не зважали на застереження суддів (вірш 17). Завжди після (а іноді і до) смерті судді люди поверталися до свого поганства (вірш 19). Це, безперечно, означає, що нам потрібен хтось кращий та більший, ніж людина-суддя й людина-спаситель, адже вони можуть врятувати тіло, але не душу.

Цей період має також всі ознаки руху по низхідній спіралі. Згодом у книзі побачимо, що самі судді разом з “пробудженням”, яке вони очолювали, стають дедалі слабшими й зіпсованішими.

3. Порівняйте Судді 2:7-10 з Повторенням Закону 6:4-9, 20-23.

Чому попереднє покоління не змогло передати свою віру наступному? Чи були у вас християнські батьки? Яким був ваш досвід пізнання віри?

У випадку, коли попереднє покоління не змогло передати свою віру наступному, ніколи не можливо з певністю покласти провину на когось із них. Але хто повинен нести за це відповідальність? Чи то старшому поколінню не вдалося достукатися, чи то молодше покоління зробило затверділими свої серця? Обидва ці варіанти, зазвичай, є правильними (натрапляємо на цікавий приклад з часів

початку Нової Англії. Майже всі перші поселенці 1620-1640 років були щирими, істинними християнами. Але до 1662 року старше покоління побачило, що багато хто з їхніх дітей і онуків став лише номінальним віруючим. Тому їм довелося ввести поняття "Часткового завіту", дозволяючи голосувати особам, які хоч і були в дитинстві охрещені, але не обов'язково стали членами церкви).

Порівняйте Судді 2:7-10 і Повторення Закону 6:4-9, 20-25

Повторення Закону 6:4-9 розповідає, що необхідно зробити, щоб передати нашу віру. У віршах 5-6 читаємо, що ми самі повинні любити Бога всім серцем. Ми повинні "мати ці заповіді на серці своєму", тобто не бути лицемірними чи непослідовними в поведінці. Заповідей не дотримуються механічно або частково, адже Бог діє в нас постійно. Їх невиконання є першою причиною, через яку молодше покоління може відвернутися від віри старшого. Зазвичай молодь є чутливою (і часто самоправедно) до будь-якої невідповідності. Наприклад, покоління бебі-буму відвернулося від ортодоксального християнства, коли побачило, як церкви негласно чи навіть активно підтримували расистську політику і практику та виступали проти руху за громадянські права.

По-друге, у 7 вірші сказано, що ми повинні роздумувати над євангелієм і застосовувати його *на практиці*, а не сприймати його лише як якусь теорію чи абстракцію. (Вірш 7 часто помилково розуміють так, що нібито батьки повинні безперервно читати лекції своїм дітям!) Слова "сидітимеш... ходитимеш... лежатимеш і... вставатимеш" стосуються рутини, звичайного, повсякденного життя. Навчання Божої істини не повинне бути серією лекцій і занять. Радше істини про Бога, які ми повинні "викарбовувати" на серцях наших дітей, показуючи Його значення в повсякденному житті. Це заклик бути мудрими й задуматися над тим, як цінності й чесноти євангелія впливають на наші щоденні рішення та пріоритети.

По-третє, у віршах 20-25 йдеться про необхідність пошуку зв'язку між доктринами віри і Божими ділами спасіння в нашому житті. Ми повинні особисто свідчити про те, як Бог змінив нас і як Він вивів нас із рабства на свободу. Слід розказувати не тільки про вірування й поведінку, але й про власне пережиття Бога. Потрібно відкрито говорити про наші труднощі в духовному рості; ми повинні бути щирими щодо того, яка роль покаяння в нашому житті. Не слід бути офіційними й безпристрасними, демонструючи свою віру ("Ми були рабами... але Господь врятував нас").

Отже, ми повинні бути послідовними в поведінці, мудрими в реальному житті й щиро, відверто ділитися своєю вірою.

Історія й особистий досвід свідчать, що цих настанов загалом дуже важко дотримуватися. Більшість християн покладається на правила і формальні інструкції щодо того, як “передавати віру.” На нашу думку, якщо ми виховуємо дітей в істинному вченні, оберігаємо їх від аморальної поведінки і залучаємо до церковних і релігійних організацій, то ми робимо все, що можемо. Але молодь відвертається не тільки через погані приклади, але й через батьків, які не розуміють життя і світ своїх дітей або не можуть поділитися своїм особистим життям із Богом.

Із 2-го розділу книги Суддів достеменно не відомо, що перше покоління віруючих робило зі своїми дітьми. Однак, вірш 2:10 є основним для розуміння. У ньому йдеться, що молоде покоління “не знало” Господа. Слово “знати” в Біблії має стосунковий, особистісний підтекст. Воно не означає просто “знати про”, а радше “мати особистий досвід чогось”. Це саме те, що написано в Повторенні Закону 6. Ми знаємо, що формула Повторення Закону 6 не є методом, який гарантуватиме, що ваші діти віруватимуть; їхня власна воля і вибір відіграють неабияку роль. Але коли відвертається ціле покоління, очевидно, що найімовірнішою причиною цього є те, що батьки не змогли показати добрий приклад і навчити своїх дітей.

4. Прочитайте Судді 2: 16-19. Тут протиставлені дві групи, що змагаються за контроль над ізраїльтянами. Назвіть кожну з них. Чим вони схожі? Чим відрізняються?

Ці дві групи – це, з одного боку, боги Ханаану й, з іншого, судді, яких посилає Бог. Контраст між ними найчіткіше видно у 17-му вірші, де написано: “Та вони не слухалися також своїх суддів, бо блудили за іншими богами і вклонялися їм”.

Ці дві групи схожі тим, що обидві вимагають від ізраїльтян слідувати за ними (вірш 19: “іти за іншими богами і служити... їм”), слухати їх (вірш 17: “слухалися своїх суддів”) і підкорятися їм. Оскільки судді знову і знову отримують наказ “рятувати” (вірші 16, 18) ізраїльтян, ми можемо сказати, що останні також зверталися до фальшивих богів за “порятунком” у часи утиску (див. Судді 10:14). Тож і боги, й судді були рятівниками й господарями, одні фальшивими, а інші справжніми.

Дві групи відрізнялися одна від одної тим, що спасіння від суддів було з чистої благодаті й милосердя Бога (вірш 18: “[Він] жалував їх через їхній стогін”). Стогін навряд чи може бути способом заробити своє спасіння! Спасіння через стогін є нічим іншим, як вільною благодаттю. Бог посилає спасіння просто тому, що серця людей розри-

вались. Незважаючи на їхній непослух Господеві, Він усе одно рятує їх. Немає жодної ознаки того, що ханаанські боги були "милосердними". Лжебоги можуть перетворити людей на глибоко поневолених рабів (вірш 19), які уже звикли з цим. Ці боги не можуть дарувати благодать або пробачати. Девід Джекман пише:

"Ідолопоклонство є ... політеїстичним, бо ніколи немає жодної певності, що був якийсь контакт із реальністю чи що той, хто поклоняється, зробив достатньо... Основою всіх фальшивих релігій є діла і те, що почитатель робить, дає, досягає, щоб переконати божка виконати його прохання. Поняття благодаті є зовсім чужим для нього, тому що благодать є основним одкровенням живого Бога...

Усе ж фальшива релігія живе і приваблює й... сьогодні. По суті, всі говорять: "Ви можете вірити в Бога. Ви можете отримати від нього все, що хочете, якщо слідуватимете цим правилам"... Це завжди буде набагато більше подобатися природно гріховному людському серцю, тому що не вимагає жодного підпорядкування Богу, не вимагає умертвити себе. У цьому й привабливість релігії! Замість того, щоб я був повністю залежний від Божої благодаті, релігія підсилює мій егоїзм, вдаючи, що я можу насправді маніпулювати Богом, аби Він давав мені те, що я хочу, через мою відданість, вірність, жертву чи щось інше".¹

5. Прочитайте Судді 2:17. Що слово "блудили" говорить нам про ідолопоклонство Ізраїлю та про Бога і стосунки, які ми повинні мати з Ним?

Як яскраво показано в цьому вірші, ізраїльтяни стали повіями. Повії (тоді, а часто й тепер) – це особи неконтрольовані та зневірнені. Вони віддають себе, не отримуючи натомість жодного справжнього задоволення чи любові. Вжите тут слово "блудили" вказує нам на те, що коли ми служимо ідолу, ми вступаємо з ним в інтенсивні відносини. Він використовує нас, але насправді не піклується про нас. Це також означає, що коли ми робимо ідола з відносин, роботи, грошей, дітей чи батьків тощо, ми, по суті, стаємо повністю вразливими перед цим ідолом і перетворюємося на когось трохи більшого за його раба.

Це слово також означає, що кожен гріх Бог сприймає як перелюб, тому що Він не просто хоче, щоб ми корилися Йому, як підданий підпорядковується королю, або слідували за Ним, як вівця за пастухом. Він хоче, щоб ми любили Його настільки сильно, наскільки дружина

¹ David Jackman, *Judges, Ruth* (Девід Джекмен "Книга Суддів", "Книга Рут") (Dallas, Tex.: Word Books, 1991), p. 56.

любить свого чоловіка. У Старому (Єзекиїля 16) і Новому Заповітах (Ефесян 5) Бог називає Себе нашим нареченим. Він хоче не простого юридичного зобов'язання, а глибокої, щирої любові.

Таким чином, єдиний вид стосунків із Богом, що дозволить уникнути ідолопоклонства, є пристрасні, особисті стосунки любові.

6. Невдала спроба ізраїльського народу захопити Ханаан стала наслідком їхньої неспроможності віддати Богові виняткову владу над усім своїм життям. Щоб визначити напевно, чи є Христос Господом якоїсь частини вашого життя, поставте собі два питання: (а) чи готовий я зробити в цій сфері мого життя все, що Бог скаже мені? (б) Чи я готовий прийняти в цій частині життя все, що Бог пошле мені?

Назвіть одну або щонайбільше дві сфери, щодо яких вам важко відповісти на ці питання. Що тоді контролює цю частину вашого життя?

7. Прочитайте Судді 2: 20-3:6. Згідно з цим уривком, через які дві причини Бог не прогнав ворогів Ізраїлю? Чому цей “суд” є також своєрідною формою милосердя? Порівняйте цей уривок з Євреїв 12:1-13. Як певна важка ситуація стала виявом милосердя у вашому житті?

Ми бачимо (у 2:19), що, незважаючи на всіх Божих суддів і рятівників, у душі ізраїльтяни не змінилися. Бог каже, що саме тому Він і не робитиме те, що пообіцяв: не буде виганяти ворогів. Оскільки люди порушили свою частину угоди, Бог більше теж не дотримуватиметься її.

І це ще одне свідчення “безумовності” й “умовності” Божих обітниць. Хоча Бог не вигнав ханаанейян, Він використовує їхню присутність, щоб зробити для Ізраїлю дві речі. По-перше, Він залишає ворогів там, щоб “випробувати” Ізраїль (2:22; 3:4). Випробування є як негативним, так і позитивним, як осудом, так і милосердям; його, звичайно ж, можна не пройти, і тоді це – цілковита поразка. Випробування також кидають нам виклик. Вони змушують нас учитися й пізнавати, збиратися із силами й підніматися, щоби скласти цей іспит. Таким чином, присутність ворога часто створювала труднощі, які спонукали ізраїльтян думати про свої стосунки з Богом і про Його мудрість. По-друге, Він каже, що вороги були там “тільки, щоб навчити війни” (3:2).

Навіщо (це потрібно)? Відповідь на це питання, очевидно, повинна бути такою: саме конфлікт з іншими народами дозволяє Ізраїлю пізнати свого Бога. Його єгипетські гнобителі, противники під час ходіння пустелею, мешканці землі, яку вони хотіли завоювати, – усі своєю чергою змушували Господній народ пізнати все більше істин, що вирізняли Бога й ізраїльський народ.²

Бог навчить їх воювати, сподіваючись, що це посилить їхню залежність від Нього в будь-якій ситуації.³

Євреїв 12:1-13 показує нам, що оскільки Ісус переміг тільки через страждання й приниження (вірші 1-3), то й нам слід очікувати боротьби в цьому житті. Ми повинні ставитися до цього як до Божої “дисципліни” (вірш 5) і “навчання” (вірш 11). Від грецького *gymnazdo* – “навчання” (вірш 11) походить термін “гімнастичний зал”. Боротьба, яку Бог посилає нам, подібна до вправ, які тренер призначає спортсмену. Бігаючи, ми стомлюємося й виснажуємося, ми відчуваємо, що слабшаємо, тоді як насправді стаємо сильнішими. Ми не повинні сприймати різні випробування занадто легковажно, знизуючи плечима, але й не повинні падати духом (вірш 5).

² Michael Wilcock, *The Message of Judges* (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1992) (Майкл Уілкок “Послання Книги Суддів”), р. 32.

³ David Jackman, р. 61.

Життя в плюралістичному суспільстві

Егуд: Неочікуваний лідер

Заняття 3 | Судді 3: 7-31

ВСТУП

У довгому вступі автор книги Суддів показав, що ізраїльтяни не змогли вигнати ідолів із землі, й це створило драматичне напруження між Божими святими заповідями і його обіцянкою, даною з любові й відданості. Бог вимагає послуху, але водночас обіцяє врятувати їх. Унаслідок цього очевидного напруження діти Ізраїлю переживають циклічні періоди духовного занепаду й пробудження. Бог постійно карає їх за гріхи грішних, але й визволяє від небезпеки. Він ніколи не відкидає їх, але продовжує діяти милостиво і строго задля їхнього духовного зростання. Уже з вірша 3:7 ми знайомимося з конкретними історіями, що ілюструють ці принципи.

Для перших читачів цього уривку великим сюрпризом було би те, що Егуд, людина, яку використовував Бог, був “лівшею” (вірш 15). Бог присягається своєю правою рукою, в його правиці є блаженство, і його Обраний сидить по Його правиці (Ісаї 62:8-9; Псалом 15 (16):11 та 109 (110):1). Чому? Оскільки більшість людей були правшами, права рука була символом сили і здібностей. Але найбільшою інтригою є вислів у вірші 3:15, в якому буквально йдеться: “з безвладною правою рукою”. Дуже ймовірно, права рука Егуда була паралізованою або з певних причин неповносправною.

1. Чому ізраїльтяни чинили зло та зверталися до ідолів, про що нам говорить вірш 7? Як у 2 Петра 1:5-9 висвітлено основну причину того, чому нам щось не вдається? Порівняйте, як ця проблема розглянута в книзі Ісуса Навина 4:19-24. Як можна вирішити цю проблему сьогодні?

Чому ізраїльтяни чинили зло?

Причина, через яку ізраїльтяни чинили зло і служили ідолам, полягала в тому, що “вони забули Бога”. У тексті не йдеться, що “вони забули про Бога”, у них не було прогалин у пам’яті. Вони знали свою історію і знали, що Бог існує. Але в Біблії слова “пам’ятати” й “забувати” мають духовне значення. Коли в Старому Заповіті люди просили Бога “згадати Свої обіцянки перед нашими батьками” або молилися: “не згадай нам наші гріхи”, вони не вірили, що Бог міг щось буквально забути. То що ж означає “забути” або “пам’ятати”? Коли Бога просять “згадати свою обіцянку”, Його просять діяти згідно з тим, що Йому відомо. Коли хтось просить Бога: “не згадай мої гріхи”, він просить, щоб Бог не діяв згідно з тим, що Він знає.

Тому сказати, що ізраїльтяни “забули” Бога означає сказати, що вони більше не перебували під владою того, що знали. Ми могли б перефразувати це: хоча вони знали, хто такий Бог і що Він хотів, це не було для них чимось реальним. Джонатан Едвардс вважав, що в цьому полягала головна духовна проблема ізраїльського народу. Те, що є в наших головах, не є “справжнім” у наших серцях і нашому єстві. Ми можемо розумом

визнати, що щось є правдивим, але в глибині душі це не захоплює нас, не проникає в нас і не владарює над нами. Отже, причина, через яку ізраїльтяни (і всі ми) постійно потребуємо духовного пробудження, полягає в тому, що істина про Бога, яка колись була живою й реальною, врешті стала нереальною. Наші серця подібні до відер води в морозний день: вона буде замерзати, якщо ми регулярно не розбиватимемо льодову кірку, яка формується на поверхні. Хоча ми знаємо істину про Бога, у наших серцях немає жодного відчуття її реальності. Ми знаємо її, але ми не “куштуємо”, “не бачимо” чи “не відчуваємо” її. Інші речі, ідоли, стають усе дієвішими в наших серцях, і ми натомість служимо їм. Про це йдеться у вірші 7.

Як це висвітлено у 2 Петра 1:5-9?

Лист Петра написаний християнам. І у віршах 5-7 Петро закликає їх до постійного зміцнення характеру, самовладання, вдосконалення в доброті тощо. Але якщо вони не зростають, а замість цього борються зі спокусою, відсутністю любові? Чи говорить він їм: “Ну, вам просто потрібно докласти більше зусиль”? У 9-му вірші Петро вказує їм на причину, через яку така людина не може зростати: “... він забув про очищення з своїх давніх гріхів”. Петро каже, що вони не жили б так, якщо б прощення Христа і Його спасіння було “справжнім” для них. Коротко, труднощі в духовному житті, з якими зіткнулись ізраїльтяни, хвилюють нас і сьогодні, навіть тих із нас, хто вірить у Христа і має в собі Святого Духа. Це, як і раніше, є основною проблемою: ми постійно втрачаємо в наших серцях відчуття євангелія – того, що Христос зробив для нас.

Як ця проблема розглянута в книзі Ісуса Навина 4?

Ісус Навин створює, за його словами, “пам’ятку” (див. Ісус Навин 4:7). Двадцять каменів зі середини річки Йордан використовують як конкретні, живі нагадування про те, як Бог своєю благодаттю привів ізраїльський народ до обіцяної землі. Ізраїльтянам не довелося будувати міст чи пробиватися до цієї землі. Це було диво. Ісус Навин наполягає на тому, щоб батьки знову і знову розповідали дітям історію про свій порятунок, коли сім’ї проходилимуть повз цю пам’ятку. Мета цього полягає в тому, щоб “ви завжди боялися Господа” (вірш 24). Слово “страх” у Старому Заповіті позначає “духовну реальність”. Тобто ви не просто погоджуєтеся з істиною, вона впливає на вас і керує вами.

Що ви можете зробити сьогодні?

Це питання для “мозкового штурму”, яке передбачає багато відповідей. Ось кілька варіантів: (а) Ісус дав нам “пам’ятку” про те, що Він зробив для нас, під час Господньої Вечері. Він каже: “Робіть це в пам’ять про мене”, тому що це таїнство слугує для постійного поновлення реальності євангелія в наших серцях. (б) Щоразу, коли читаємо Біблію, ми не повинні просто вивчати її зміст. Потрібно навчитися роздумувати над нею так, щоб ми не просто визнавали правду, а й “згадували” й відчували її. (в) Пам’ятка Ісуса Навина була подією для всієї громади. Люди нагадували один одному її зміст. Ми теж повинні вивчати в малих групах Божі істини. Спільно споглядаючи їх, принаймні одна людина може сказати: “Нічого собі!” Відчуття

істини, яке має ця людина, здатне поширитися на тих, хто духовно млявий чи мертвий.

2. Прочитайте Судді 3:7-11. Це перший приклад “пробудження”, яке Бог посилає людям, що стали духовно черствими. Що робить Бог, щоб пробудити людей? Що чинять люди? Як ви можете послуговуватися тими самими засобами у своєму житті?

Картина пробудження, описана тут, зображує Бога як головного режисера, але з участю людей.

По-перше, Бог посилає труднощі! Так, у 8-му вірші читаємо, що ізраїльтяни з Його волі потрапляють під гніт поганського царя. Якби Бог не послав ці страждання і труднощі, люди не побачили б свого справжнього становища; тобто вони б не зрозуміли, якими духовно невірними були, якщо б Бог не дозволив їм стати фізично поневоленими. По-друге, Бог посилає духовних лідерів. У 9-му вірші сказано, що Він поставив “рятівника” Отніїла. Великі пробудження й особисте оновлення відбуваються тому, що Бог посилає тих, хто може знову повернути людей до Бога. По-третє, Бог посилає свого Святого Духа. Цікаво відзначити істотну різницю між старозавітними пробудженнями і пробудженнями в Новому Заповіті, в книзі Дій. У Старому Заповіті Бог зісилає свого Духа на *лідера*, суддю. А в Новому – Бог зісилає Святого Духа на церкву, весь народ Божий (порівняйте Судді 3:9-10 і Дії 4:31). Отже, Бог посилає труднощі, лідерів і Свого Духа.

Люди робили тільки одну, але, безперечно, вирішальну справу. Вони “кликали до Господа!” (вірш 9), тобто відвернулися від своїх ідолів, а отже, йдеться про покаєння. Ці обидва аспекти згадані в наступних періодах біблійної історії. Це, очевидно, означає, що вони молилися разом, просячи Бога про допомогу. Спільна, постійна молитва – це єдине, що робили люди, щоб підготуватися до пробудження.

Як ви можете послуговуватися тими самими засобами у своєму житті?

Це ще одне питання для “мозкового штурму” з багатьма можливими відповідями. Ось лише кілька з них. По-перше, це означає, що ми не повинні просто чекати, поки труднощі зникнуть. Ми повинні запитати себе: “Що в цій ситуації Бог може зробити? Як це може стати засобом мого духовного оновлення? Які структурні недоліки моїх поглядів і мого характеру це виявляє?” По-друге, ми мусимо знаходити більше часу для особистої і спільної молитви. По-третє, це означає, що в житті нам треба мати лідерів, які є прикладом живої, оновленої євангельської духовності, яку ми хочемо досягнути. Ці лідери не мусять бути офіційно висвяченими. Проте Бог дає пробудження групам людей, і тому краще бути частиною церкви, де ви можете бачити лідерів, помазаних Святим Духом.

3. Прочитайте Судді 3:12-19. Чому, на вашу думку, цар мав би бути настільки нерозумним, щоб зустрітися сам на сам і без жодного захисту з представником пригнобленого ворожого народу?

Каліцтво і фізична вада Егуда полягала в тому, що він не міг використовувати свою праву руку. Це означає, що жоден з його ворогів не сподівався від нього небезпеки.

Ніхто не очікує... спритності в лівій руці... Якщо Егуд не може тримати зброю у правій руці [всі так припускають], значить він не може володіти зброєю взагалі. Саме тому він є прийнятним посланцем у суді Моава, і саме тому йому дозволено перебувати у присутності царя не тільки разом із народом, який передавав дарунки, але й потім, коли він просить залишитися сам на сам з Еглоном. Через це каліцтво він не становить жодної загрози для безпеки моавитян. Немає сумнівів, що саме тому ізраїльтяни й обрали його посланцем – надзвичайно підхожу людину, в якій не бачать загрози тирану, котрого вони бояться.¹

Як виявилось, спроможність Егуда використовувати ніж лівою рукою, мабуть, мала вирішальне значення в його здатності здивувати царя.

4. Прочитайте Судді 3:15-30. Чим порятунок Отніїла подібний до Егудового? І чим вони різняться?

Сформулюймо питання іншим чином: чого можна було очікувати і що передбачити в порятунку Егуда і що було несподіваним та непередбачуваним?

Чим вони схожі/передбачувані?

Пробудження, які прийшли з Егудом і Отніїлом, схожі тим, що до них люди чинили зло й поклонялися ідолам. Це безсумнівна реальність у всіх культурах і у всі часи! По-друге, Бог знову посилав утиски (вірші 8 і 12) як спосіб духовно покарати, упокорити і пробудити народ. По-третє, люди зверталися до Нього в молитві й покайнанні (вірші 9 і 15). По-четверте, Господь поставив помазаного лідера (вірші 9 і 15), який врятував ізраїльтян, ведучи їх у війні (вірші 10 і 28).

[Один відволікаючий факт! Дехто може звернути увагу на те, що в цьому епізоді немає жодної згадки про Духа Господнього, який би сховався на Егуда, як це було з Отніїлом. Це наводить на думку, що Егуд не був духовно наділений такою мірою, як Отніїл. Ось, наприклад, Девора є єдиним суддею, яка не мала значних моральних недоліків, але водночас немає жодної згадки про Духа, що сховався на неї. З іншого боку, часто згадується, що Дух сховався на Самсона, найзіпсутішого з усіх суддів. Ми пізніше обговоримо

¹ Michael Wilcock, *The Message of Judges* (Майкл Уїлкок "Послання Книги Суддів") (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1992), p. 41.

те, як тут діяв Дух. Та, очевидно, можна вважати, що Дух помазав кожного суддю навіть тоді, коли в тексті відсутні будь-які згадки про це].

Чим вони різняться / у чому непередбачувані?

По-перше, методи гнобителів різні. До Отніїла цар Кушан-Ріш'атаїм змусив Ізраїль служити йому. А Еглон створив більший союз декількох поганських народів. Схоже на те, що він був насамперед здібним політиком і дипломатом, а не жорстоким воїном. Можливо, ізраїльтяни не очікували цього об'єднання чи настільки потужних сил, тож були неспроможні піти проти них.

По-друге, Отніїл і Егуд є дуже різними типами людей. Отніїл володіє тими якостями, які ми хочемо бачити в лідері. Але Егуд не був таким. У суспільстві, де до людей з фізичними вадами чи каліцтвом ставилися жорстокіше, ніж зараз, його вважали нездарою. Ніхто не поважав його. Він був абсолютно неочікуваним лідером.

По-третє, їхні місії були різні. Хоча врешті-решт Егуд став провідником свого народу у війні (вірш 28), він не йшов у бій, як це робив Отніїл (вірш 10). І ми можемо зрозуміти чому: (а) люди не слідували б за ним, якби він сам не здобув якоїсь славетної перемоги; (б) цілком імовірно, що моавитян неможливо було би перемогти іншим способом. Багато людей були незадоволені тим, що обраний слуга Божий – таємний агент і вбивця. Справа, однак, у тому, що Господь для звільнення свого народу реалізував цей дуже несподіваний план і застосував саме такий метод, замість того, щоб слідувати прямій моделі Отніїла "йти на війну".

5. Що допомагають нам зрозуміти відмінності між Отніїлом та Егудом? Поміркуйте про ці уроки з погляду того, (а) як приходить духовне оновлення і (б) чому іноді нас у цьому спіткають труднощі.

Як приходить духовне оновлення

Найочевиднішим висновком щодо пробудження та оновлення є те, що спосіб, у який воно стається, ніколи не повторюється. Загальні основи для будь-якого пробудження однакові: труднощі, покаяння і Дух Божий. Але певні особливості можуть бути різними. К. С. Льюїс яскраво підтверджує це в оповідях про Нарнію. Діти потрапляють у чарівне королівство через магичну шафу, але повернутися вони хоч і можуть, та не через ті самі двері.

Варто пам'ятати це дуже важливе правило. Природно, але неправильно було б думати, що засоби, які Бог колись уже використовував для нашого оновлення, повторяться. Ми можемо прочитати ту саму книгу, відвідати схожу церкву або робити такі самі духовні вправи, як і колись, але все це безрезультатно. Так само й церква може триматися за своє "золоте" минуле, відмовившись змінювати будь-що у своєму служінні.

Другою тезою може бути та, що ми потребуватимемо оновлення постійно, тому що сили, які перебувають у конфронтації, будуть постійно набувати нових форм і тягнути нас донизу. Як було зазначено раніше, методи Еглона були новими, як і методи кожного гнобителя. Як зазначає Майкл Уїлкок: “Навіть якби ви змогли звільнитися від гніту моавітян, це не обов’язково підготувало би вас до тактики спаленої землі, яку вели мідіяни чи тактики асиміляції филистимлян... ви ніколи не знаєте, якими будуть наступні випробування”.² Те ж саме стосується і духовної сфери. Хоча нам, можливо, до снаги впоратися з одним видом спокуси або перешкодою на шляху до віри, та незабаром ми стикаємося з іншими випробуваннями, до яких не готові.

Чому іноді нас у цьому спіткають труднощі

Звичайно, це складне питання! “Чому ця халепа сталася зі мною?” Потрібно пам’ятати три загальні речі: (а) Богу неапатні наші страждання (Плач Єремії 3:32-33) і (б) Він ненавидить зло так сильно, що послав свого Сина на страждання і смерть, але (в) Бог ще не поклав край стражданню і злу, від яких потерпають усі люди в цьому світі.

Крім того, потрібно пам’ятати дві конкретні обіцянки віруючим. (а) По-перше, жодні наші страждання не є Божим методом засудити нас чи “відплатити нам”. Нам немає жодного осуду (Римлян 8:1). Якщо би Бог дійсно почав відплачувати нам за гріх, ми були б у набагато гіршому становищі! Ісус прийняв Божу кару за гріхи кожного віруючого, тому якщо би Бог брав плату й від нас, Він би несправедливо отримував подвійну плату за наші борги. (б) По-друге, коли віруючі страждають, Бог обіцяє, що їхні труднощі дані з любові та для того, щоб дисциплінувати (Євреїв 12:1-14; Римлян 8:28.). Це означає, що Він буде контролювати страждання, яких ми зазнаємо, для того, щоб вони розбудили нас; поглибили, очистили нашу віру, відкрили нам істини про наші серця і природу світу та збагатили наш досвід пізнання Бога. Тому, коли ми стикаємося з труднощами, повинні пам’ятати, що так Бог прагне допомогти нам пізнати Його краще. Ці біблійні вчення є важливим фоном для осмисленого читання книги Суддів. Бог посиляє ізраїльтянам страждання не лише для того, щоб “відплатити їм”, а щоб відкупити їх.

6. Про що свідчить неочікувана природа лідерства Егуда: (а) чому Бог обирає конкретних людей (порівняйте цей уривок з 1 Коринтянам 1:26-29); (б) що Бог врешті зробить для спасіння світу; і (в) якого ставлення ми тоді повинні очікувати від світу?

Чому Бог обирає конкретних людей (див. 1 Коринтян 1:26-29)

Це один з основних моментів книги Суддів. Після Отніїла жоден суддя не був очікуваним лідером. Девора, можливо, краща з суддів, є жінкою, після неї “нікчема Гедеон; бандит Іфтах; хуліган Самсон – кожен з них, своєю чергою, є неочікуваним лідером, таким, як шульга Егуд, і кожен досягав

² Michael Wilcock, p. 46.

півдюжини різних успіхів усілякими методами”.³ Щоразу Бог рятує людей абсолютно несподіваним, нелогічним способом. І щоразу Він робить це через людину, яку світ трактує як малоімовірного героя. Чому?

По-перше, це підтверджує тезу, що Бог є Богом благодаті, а не діл. Він обирає й використовує людей, яких відкинуло суспільство, щоб показати, що порятунок приходить від Нього, а не від наших здібностей. Яскрава ілюстрація цього принципу – “ліворуке спасіння” – перше послання до Коринтян 1:26-29. У ньому Павло говорить, що Бог прагне вибирати й використовувати людей, які є слабшими соціально, фізично й навіть морально. Чому? “Так щоб не хвалилося перед Богом жадне тіло”.

По-друге, це руйнує саму суть ідолопоклонського мислення. Як було зазначено раніше, ідоли ніколи не мають влади над усіма сферами життя. Ідолопоклонники повністю контролюють своє життя і просто домовляються з божками. Вони дають ідолам те, що ті хочуть, щоб отримати відповідно те, що хочуть вони. Це не підпорядкування з любові, а цинічна маніпуляція. У цьому поганському мисленні важливо, щоб поклоніння було надійним, послідовним методом. Ми повинні знати, що якщо ми робимо для ідола А, то це призведе до Б. Але коли ми звертаємося до Бога, то бачимо, що Він вимагає від нас покори серця, а не окремих вчинків і перемовин. Ізраїльтяни послідовно поклонялися Господу так, ніби поклонялися ідолу, але Бог у своєму непередбачуваному спасінні руйнує цю ілюзію.

*Згадаймо, що загравання синів Ізраїля з іншими богами було спричинене їхнім надмірним одомашненням живого Господа. Це сталося тому, що вони думали, ніби схопили Бога за бороду... Через [Його] непорушні обіцянки вони почали занадто покладатися на Його милість, причому настільки, що це переросло в потурання... Вони думали, що тримали Бога в рамках... Вони думали, що навчили Бога. Це завжди є в серці ідолопоклонника... [Тоді] Бог вчить свій бунтівний народ повної залежності від Усемогутнього, ламає Його передбачувані рамки, використовує методи й людей, яких у цій ролі ніхто не міг собі уявити.*⁴

Що Бог робитиме для спасіння світу

Після Отнії ми бачимо, що кожен суддя є неочікуваним для світу. Ми також переконаємося, що зрештою кожен суддя змушений рятувати самостійно. Девора веде на війну тільки частину народу. Гедеон використовує лише невеликий загін воїнів. Самсон урешті-решт має визволити Ізраїль одноосібно. Усе це вказує на найочікуванішу і найбільш “ліворуку” людину з усіх.

³ Michael Wilcock, p. 46.

⁴ David Jackman, *Judges, Ruth* (Девід Джекмен “Книга Суддів”, “Книга Рут”) (Dallas, Tex.: Word Books, 1991), pp. 75-76.

Хто б міг передбачити, що прихід самого Судді у плоті буде схожий на прихід того "ліворукого" чоловіка, що "не мав Він принади й не мав пишноти; і ми Його бачили, та краси не було, щоб Його пожадати!.. погорджений був, Його люди покинули..." (Ісаї 53: 2-3)?⁵

Усі судді після Егуда вказують нам на Христа. Не тому, що Христос знаходить вихід зі скрутного становища (як Егуд) чи є морально зіпсованим (як Самсон), але тому, що вони є аутсайдерами, людьми, яких світ зневажає. І Христос є найнеочікуванішим з-поміж усіх рятівником. Персонажі, наведені у книзі Суддів, досягали військових успіхів, а Ісус спас через нищівну поразку і смерть. Цими історіями Бог показує світові, що Його спасіння не прийде так, як у голлівудських фільмах. Воно прийде через тих, хто зневажений світом, народжений у стайнях; через слабкості, а не через те, що світ називає силою; через поразку, а не через те, що світ називає перемогою; через безглуздя, а не через те, що світ називає мудрістю.

Що світ думатиме про нас

Цілком природньо є бажати поваги й визнання у світі. Певною мірою мудро посилатися на ті речі, які поважає світ (наприклад, Павло не посилався на тексти Біблії у своїх проповідях, коли звертався до поган на ринку). Але, врешті-решт, пасткою може бути сподівання, що ми, євангельські посланці, будемо прийняті й люблені світом. *Як благовісники Євангелія коли-небудь можуть бути визнані світом, коли саме його звісткою є стражденний, переможений Месія, який вибирає невдачу, щоб донести свою позицію?* Це не може бути виправданням для поганого вивчення чи презентації Євангелія. Це не виправдання для уникнення суспільства, щоб сформувати маленькі християнські гетто. У підсумку, ми не повинні сподіватися, що світ сприйматиме нас як щось відшліфоване, привабливе і прийнятне.

7. Оберіть питання для обговорення: (а) Чи маєте ви якісь вроджені вади, які Бог може перетворити в цінні риси для служіння Йому? (б) Як деякі проблеми у вашому житті можуть дати можливості для духовного оновлення? (в) Чи ви коли-небудь обмежували Бога, вимагаючи, щоб Він діяв певним чином, відповідно до правил?

⁵ Michael Wilcock, pp. 46-47.

Життя в плюралістичному суспільстві

Девора – жінка-лідер

Заняття 4 | Судді 4:1-5:31

ВСТУП

У 4 і 5 розділах книги Суддів розповідається про одні й ті ж події, але абсолютно по-різному. В одному розділі все описане з позиції історика, а в іншому – з позиції поета-музиканта.

1. Прочитайте Судді 4:1-24. Якими дарами наділена Девора та якими вміннями вона володіє (4: 4-14)? Якими були результати її роботи (5:6-9)?

По-перше, Девора була пророчицею (вірш 4). Ми бачимо у 6-му вірші, як вона використовує цей дар, коли говорить Бараку: “Ось наказав Господь...”. Це означає, що вона проповідувала і навчала Слова Божого. По-друге, Девора була дуже розумною. Вона “вела суд” під Девориною Пальмою (вірш 5), це місце було не стільки судом королеви, як залом суду. Люди приходили сюди, щоб “вирішувати різні суперечки”. Уже певний час Девору визнавали мудрою порадицею і суддею. Люди приходили до неї з різноманітними соціальними, правовими й міжособистісними проблемами.

По-третє, Девора була лідером. У 4-му вірші 4-го розділу сказано, що вона “правила” ізраїльтянами або “судила” їх. Ми вже переконалися раніше, що керувати й судити було тим самим. Їй було дано владу правити. Це покликання до лідерства дуже яскраво описане в пісні Девори (5:6-9). Вона каже, що через ідолопоклонство Ізраїль зазнав великого соціального занепаду. Громадське життя зупинилося (“Не стало селянства в Ізраїлі”, 5:7). Ситуація настільки погіршилася, що кожна сім’я була лише сама за себе. Не розвивалась культура, торгівля тощо. Але Девора стала “матір’ю в Ізраїлі”, тобто вона діяла як опікун для великої громади з тією метою, щоб окремі сім’ї могли стати частиною більшої родини, народу. Вона прийшла до влади, щоб це зробити.

По-четверте, схоже, Девора мала надзвичайний дар підбадьорювати. Це, ймовірно, було її особливим «додатком» до здібностей пророчиці й лідера. Вона підбадьорює Барака й армію: “Уставай, бо це той день, коли Господь дав Сісеру в твою руку. Ось Господь вийшов перед тобою” (4:14).

По-п’яте, Девора була поетом-музикантом. Її “пісня”, на думку більшості науковців, є однією з найкращих художніх творів стародавнього світу. Через її надзвичайні обдарування Барак відмовився йти на війну без неї (див. питання 2).

2. Що спільного між суддівством Девори та Отніїла, Егуда і Шамгара? Що відмінного?

Девора, як і інші, судить за певною моделлю. Хоча в тексті немає прямої згадки, Дух Божий, очевидно, зійшов на неї (зробивши її пророчицею), щоб через неї Бог міг врятувати свій народ від війська гнобителя. По-друге, суддівство Девори, як і більшості інших, було неочікуваним. Жінки, особливо в давні

часи, рідко були правителями чи лідерами. Девора стала однією з багатьох неочікуваних, нестереотипних рятівників, які вказували на Того, який спасає найнеочікуванішим способом, всупереч мудрості світу.

Але суддівство Девори переважно відрізняється від інших. По-перше, воно було багато в чому найкращим. З дванадцяти суддів, згаданих у книзі, про жодного не сказано як про мудру, талановиту, блискучу і благочестиву людину, якою є Девора. Тільки Отніїл наділений лише позитивними рисами; решта зображені морально зіпсованими. Навіть Отніїл, здається, був талановитим лише в одній сфері – як військовий лідер (він “вийшов на війну” (3:10). А Девора була всебічно обдарованою.

По-друге, Девора вирізняється тим, що ніколи не була воїном. Хоча вона пішла з Бараком на війну, це власне не було її планом. Немає жодного підтвердження того, що вона дійсно вела когось у бій (3:14). Це підводить нас до розуміння третьої, пов’язаної з попередньою, відмінності. В інших ситуаціях для звільнення Ізраїлю Бог обирав одну людину (суддю). Самсон один рятував народ, він володів майже надлюдською силою, що дозволило йому боротися з гнобителями наодинці. Поруч з іншими суддями, від Отніїла й далі, ніколи не було більше одного захисника чи головного героя. Саме ця одна людина отримувала всю славу. І тільки в цьому розділі історії Ізраїлю ми бачимо команду рятівників – Девору, Барака та Яїл. Слава ділиться між усіма ними (4:9). Яїл вдавалася до різних хитрощів; Барак не був справжнім лідером Ізраїлю, а Девора не була військовим героєм. Девора, однак, була тим, хто створив цю команду. Вона визначила, виділила Барака з маси, запросила й підбадьорювала його завдяки своїм помазаним Духом дарам лідерства. Вона була тією, яка всіх об’єднала. Жоден інший суддя не зробив нічого подібного.

І, насамкінець, можемо сказати, що Девора відрізняється тим, що вона правила завдяки своїй мудрості й характеру, а не завдяки силі. Вона найбільше відповідала ознакам повноцінного лідера свого народу, а не тільки провідника. Немає жодних доказів того, що будь-хто інший із суддів справді провадив суд так, як це робила Девора. Вона мудро скеровувала людей до того, як жити, вона відновила селянство як окремий соціальний стан, а це означає, що вона переформатувала структуру суспільства. Девора була добрим суддею як у мирний, так і у воєнний час, тоді як інші просто руйнували владу гнобителів. У всьому цьому Девора була більше провісником царів і навіть Месії, “дивного Порадника... Царя Миру” (Ісаї 9).

3. Яким чином приклад Девори змінив як “крайні консервативні”, так і “крайні ліберальні” погляди на лідерство жінок?

Прошу вибачення за те, що змушений торкнутися такої неоднозначної, спірної теми, але приклад Девори, очевидно, наводить нас на такі роздуми. Це питання спрямоване на те, щоб пом’якшити дискусію й зробити її безполярною.

Ті, хто дотримуються “крайніх консервативних” поглядів, здебільшого наполягають на тому, що жінки не повинні обіймати керівні посади в сім’ї, церкві чи суспільстві. Хоча жінки часто змушені брати ініціативу і приймати таку роль,

це не повинно бути нормою. Прихильники “крайніх ліберальних” поглядів натомість стверджують, що “гендерні ролі” є переважно вигадкою, і що жінки та чоловіки є абсолютно взаємозамінними, коли йдеться про лідерство. Жінки не повинні відрізнятись від чоловіків тим, коли і як вони керують.

Приклад Девори кидає виклик консервативному погляду. У Судді 4:9 сказано, що Девора “судила” чи “правила” Ізраїлем (значення слів тотожні) і це тривало вже протягом деякого часу. Якщо жінки в жодному разі не повинні бути на позиціях соціального лідера, то чому Девора була покликана Богом як пророчиця й суддя?

Консерватори часто відповідають, що Девора була винятком через нездатність Барака й інших чоловіків правити так, як слід. Цю думку підтверджує виклад Судді 4:8-9 за новою міжнародною версією перекладу (NIV), згідно з яким Барак говорить, що не піде на війну, якщо Девора не піде з ним. Переклад з івриту звучить так: “Але через те, як ти це робиш, не буде тобі слава”. Відповідно до цієї версії (якщо вважати її правильною), Девора дорікає Бараку через його боязкість. Це означає, що супровід Девори й перемога Яїл є “покаранням” Бараку. Це цілком відповідає позиції консерваторів, що жіноче лідерство є відхиленням від норми й зумовлене чоловічим небажанням керувати.

Доказом на користь цього тлумачення є той факт, що слава оминула Барака, і це подібне на своєрідне покарання. Але є деякі дуже вагомі причини спростувати цю думку. Слова з івриту можна також перекласти так: “Але в цьому поході, на який ти ідеш, не буде тобі слави”. Цей переклад, очевидно, правильніший. По-перше, чому бажання Барака взяти Девору з собою означало непослух? Коли Мойсей отримує подібний наказ іти вперед, він каже Богові: “Ні, якщо Ти не підеш зі мною”. Відповідь Бога збігається зі словами Девори: “Я піду з тобою” (див. Вихід 33:12-17). Ми побачили, якою благочестивою й помазаною була Девора. Чому тоді для Барака було непослухом взяти таку благочестиву жінку зі собою? По-друге (і це проливає світло), послання до Євреїв 11:32 описує Барака як великого героя, який “вірою царства побивав... і обертав в розтіч полки чужоземні”. Це досить важлива інформація. Барак згаданий в одному реченні з Гедеоном, Самсоном та Їфтахом. Зазначено, що перемогу він здобув у великій вірі. Зверніть увагу на те, що про Девору в цьому переліку не згадано. Тобто віра Барака була більшою, ніж Девори! Таким чином, з Нового Заповіту ми дізнаємося, що Барак продемонстрував велику віру, попросивши Девору про супровід і допомогу. Він пішов у бій, знаючи, що не отримає всієї слави, що одна жінка розпочне цю кампанію, а інша покладе їй кінець.

Усе це суперечить консервативному переконанню, що Девора була суддею тільки тому, що Барак та інші були занадто боязкими. Зважаючи на приклад Девори, важко наполягати на тому, що Біблія забороняє жінкам перебувати на керівних посадах у суспільстві.

Життя Девори кидає виклик і ліберальному погляду. Ліберали заперечують значущість гендерних відмінностей у питанні лідерства. Чому? Деякі консерватори наполягали на тому, що жінці важко керувати іншими через її особливі риси. Це спонукало прихильників ліберальних поглядів дотримуватись думки, що те, що може робити чоловік, може робити й жінка, й визнати гендерні відмінності соціально сформованими вигадками.

Але лідерські вміння і стратегії Девори дуже відрізняються від її колег-чоловіків. По-перше, вона не є воїном і не може фізично керувати армією. Вона повинна взяти когось, хто доповнить її обдарування. З цим пов'язане друге: вона є тим, хто формує команду, а не "самотнім рейнджером". [Як було зазначено в питанні 2, вона є єдиним суддею, яка не рятує одноосібно. Бог знищує гнобителів використовуючи всіх трьох: Девору, Барака і Яїл]. Тоді як судді-чоловіки є досить незалежними й войовничими, Дебора формує команду на засадах взаємозалежності лідерів. По-третє, інші судді є неперевершеними у військовій справі, але не проявляють себе в мирний час (див. на Гедеона). А з вірша 5:7 відомо, що Дебора чудово гуртувала громаду.

Усе це підтверджує думку про те, що гендерні відмінності мають неабиякий вплив на те, як здійснюється лідерство. Сьогодні чимало розсудливих людей зазначають, що спосіб керівництва жінок відрізняється від того, як це роблять чоловіки, і ці відмінності подібні до тих, які ми бачимо в історії Девори. На жаль, багато хто з коментаторів наполягає на тому, що підхід жінки-лідера кращий. Але, здається, набагато коректніше сказати, що чоловічі й жіночі лідерські підходи доречні в різних ситуаціях.

Неправильно стверджувати, що: (а) чоловіки повинні завжди керувати, (б) жінки є завжди кращими лідерами або (в) жінки можуть робити все, що роблять чоловіки, й навпаки.

Висновок

Приклад Девори в жодному разі не є підставою для висновків про чоловічу й жіночу роль та лідерство. 4-й і 5-й розділи книги Суддів написані для того, щоб розказати нам, що відбувалося, а не те, що повинно було відбутися. Їхня мета полягає не в тому, щоб ознайомити нас із роллю чоловіків і жінок. Припущення про гендерний статус, які ми виводимо, повинні бути гіпотетичними й перевіреними на основі решти Писання. Ми не можемо тут висловлювати незрозумілі тези, які суперечитимуть висновкам інших частин Біблії. Але Дебора демонструє те, що ми бачимо в інших місцях, а саме, що жінки рівні у своїй гідності та вміннях, а гендерні відмінності повинні реалізовуватися через різні ролі в церкві. Згідно зі Старим Заповітом тоді існувало три великі призначення: пророк, священник і цар (або суддя). Деякі жінки були пророчицями, а деякі були суддями чи царицями. Але не було жодної жінки-священника. У Новому Заповіті жінки можуть вільно використовувати свої дари в будь-якій ролі, крім старійшини (1 Тимофія 2:12). Чому? Це Божий спосіб показати рівну, але не рівнозначну природу статі. Гендерні відмінності повинні сприйматися як дар з радістю, а не використовуватися для пригнічення, з одного боку, або для породження страху чи ненависті, з іншого. Цей біблійний погляд не вписується в сучасні погляди доктринарних традиціоналістів чи секуляристів.

4. Прочитайте Судді 4:6-16 і порівняйте їх з Євреїв 11:32-34.

У цьому поході Барак прославляється завдяки своїй вірі. (а) Як він демонструє віру? (б) Яким чином він вказує шлях до єдиного Спасителя і Судді?

Як він демонструє віру?

У посланні до Євреїв 11 лише троє чи четверо осіб з книги Суддів названі героями віри. Ми вже згадували в питанні 3, що через невлучний переклад вірша 4:9 у версії NIV дуже важко зрозуміти, чому євреї були такої високої думки про Барака. Але, трохи поміркувавши, таки можемо зрозуміти чому.

По-перше, віра Барака виявляється в хоробрості. Йому сказано було вести армію в бій проти сил зі значно потужнішим озброєнням, і Барак зробив це. На цей час закінчувався Бронзовий вік, а починався Залізний. Ті народи, які виробляли залізні знаряддя праці та зброю, були практично непереможними для тих, хто цього не міг робити. Залізна колісниця могла промчати через стрій піхотинців, як гарячий ніж по маслі. Ізраїльтяни могли зібрати 10 000 осіб (4: 10), тоді як у Сісери було 900 колісниць разом з “усім народом, що з ним” (4: 13). Для ізраїльтян це було більш ніж протистояння. За людськими стандартами, це було кровопролиття.

По-друге, віра Барака виявляється у смиренні. Йому було наказано бути готовим до того, що, незважаючи на весь героїзм, який він продемонструє, “не буде твоя [Барака] слава” (4: 9). Одна жінка [Девора] стане рушійною силою цього походу, а інша жінка [Яїл] завдасть останнього, тріумфального удару. Барак, знаючи, що не здобуде слави, все-таки пішов. Найбільше вражає, що Барак таки зробив би це, навіть якщо б неотримання слави було покаранням. [Див. питання 3, щоб побачити причини, чому це мало ймовірно]. Готовність розділити славу битви з жінкою потребувала б надзвичайної зрілості для чоловіка. Сьогодні багато людей схильні захоплюватися Бараком як сучасною, просвітленою людиною, чиє чоловіче его перебуває під контролем, однак було б неправильно накладати наші сучасні погляди на древню історію. Барак підкорив свою звичну, жорстоку, чоловічу незалежність і гордість завдяки вірі в Господа, який говорив через Девору. Це підводить нас до аналізу третього аспекту його віри.

По-третє, віра Барака виявляється в послуху Слову Божому. Девора є пророчицею, і її вказівки для Барака є більш ніж порадами. Вона каже: “Ось наказав Господь, Бог Ізраїлів: Іди...” (4: 6). Це вперше Девора говорить: “Іди!” Вдруге вона наказує: “Іди!... Ось Господь вийшов перед тобою” (4: 14), і Барак сходить вниз по схилу гори. Віра Барака – це не тільки просте смирення, що зробило його просвітленим, не типом людини-мачо. Його покірність радше виникає з послуху Слову Господа, яке приходить через Девору.

Яким чином він вказує на єдиного Спасителя і Суддю?

У своїй вірі Барак цілком наслідує приклад великого Спасителя: Він не приймає слави і впокоряється (Филиппян 2). Бог спасає свій народ завдяки його смиренній, послушній вірі. Ісус зробить те ж саме на хресті. Майкл Уїлкок зауважує:

“... Новозавітній Спаситель-Бог знаходить своє відображення в Бараку, який, так як і Він, є людиною підвладною, і нічого не

робить без цієї влади (Луки 7:6-8; Івана 8:28-29), не може діяти незалежно від Того, хто посилає Його (Івана 5:19), і перемагає через послух (Римлян 5:19; Филипан 2:8-11; Євреїв 5:8-9)".¹

5. Прочитайте Судді 4:17-22 і 5: 24-31. (а) Як у віршах 5:29-30 висвітлено мотиви Яїл? (б) Який стосунок має те, що Бог хоче, до методу, як цього досягти?

Мотиви Яїл

Закінчення пісні Девори є досить жорстоким! Як жінка, вона знає, що мати Сісери та фрейліни, як завжди, очікуватимуть його приходу переможцем з бою (5:28). Але коли вони розповідають про походи Сісери, ми дізнаємося про їх типові наслідки: "Бранка, дві бранки на кожного мужа" (5:30). Для армії Сісери було нормою викрадати, гвалтувати й поневолювати жінок (одну або двох для кожного воїна), які були своєрідними "трофеями". [Єврейське слово "бранка" було близьким за значенням до слів "повія" або "рабиня", тобто поневолені жінки стануть секс-рабинями].

Тепер ми дізнаємося дещо про справедливість та іронію смерті Сісери. Після того, як він перетворив життя багатьох жінок на пекло, дві жінки, врешті, приносять його. Девора організовує військову кампанію, а Яїл завдає самого удару. Це, мабуть, і пояснює, чому тріумфальна пісня Девори була такою різкою. Також глибокою іронією є те, що жінки Сісери тепер нарешті відчують усе те горе, якого протягом тривалого часу він завдавав багатьом іншим жінкам і їхнім сім'ям.

Це дещо допомагає нам зрозуміти про мотиви Яїл. Цілком можливо, що вона просто вірила в Бога Ізраїлю й хотіла завдати удару по ворогу Божого народу. Таке благородне прагнення, напевно, домінувало. Але оскільки Яїл не була ізраїльтянкою, до того ж описані події відбувалися в період надзвичайно низького рівня духовності, ймовірно, що вона ненавиділа Сісеру за його жорстокість і за те спустошення, якого він завдавав людям, яких вона знала. Чоловік і плем'я Яїл були політичними союзниками Сісери (або принаймні офіційно не воювали між собою), але Яїл, очевидно, мала особисті причини зневажати Сісеру і його царя Явіна.

Метод Яїл

Метод нападу Яїл ще більше посилює насмішку. Встановлення і збирання наметів вважали жіночою роботою. Таким чином, шатро й молот були фактично домашніми знаряддями жінки! Тож особливо іронічно звучить те, що кривдник жінок помре саме від жіночої руки й жіночого інструмента, а не від пікінера та списа. У ті часи смерть від руки жінки була особливим приниженням. Тому все це, ймовірно, Яїл організувала навмисно, щоб зробити смерть Сісери найболючішою поразкою для нього і його армії.

Проте ми не можемо обійти увагою той факт, що методи Яїл є очевидним порушенням (чи, принаймні, зневагою) Десяти Заповідей, наприклад, тих,

¹ Michael Wilcock, *The Message of Judges* (Майкл Уїлкок "Послання Книги Суддів") (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1992), p. 123, note 24.

які забороняють вбивство і брехню. Дехто вважає, що оскільки Яіл не була віруючою, коритися Законові Божому не було її обов'язком. Але вона також порушила всі норми й правила близькосхідної гостинності. А це, за законами будь-якої культури, є зрадою. Благословення Яіл Деворою не означає, що та була зразком віри й чеснот.

Таким чином, ми повинні пам'ятати, що Бог часто використовує людей, щоб робити те, що Він хоче, при цьому не звільняючи їх від особистої відповідальності й не потураючи їхнім методам. Юда є класичним прикладом. В інших частинах Писання читаємо, що Бог використовував народ (наприклад, Ассирії), щоб покарати Ізраїль, незважаючи на те, що притягав ассирійців до відповідальності за їхню жорстокість.

6. Прочитайте Судді 5:1-31. Чим події, описані в пісні, відрізняються від тих, про які йдеться в історичній розповіді в 4 розділі?

Спостережливі читачі знайдуть багато відмінностей, але в нас немає можливості їх усіх тут зазначити. Фундаментальною відмінністю є те, що пісня викладена переважно з богословського погляду. Вона описує не лише історичні особливості, а й показує Божу руку, яка стоїть за всім цим. В історичному описі Господь згаданий тільки в трьох віршах (щоразу у фразах Девори), натомість у 5-му розділі Господь буквально всюди. Це Він крокує на війну, коли Ізраїль зібрав свої війська (5:4-5). Іншими словами, Девора показує, що саме Бог є Суддею за кожним суддею і Провідником за кожним провідником.

З богословського тлумачення ми дізнаємося про історичний факт, не очевидний у 4-му розділі. Згідно з 5:19-23, розгром армії Сісери стався через раптову повінь у Кішонській долині. У пісні зорі на небі й повноводна річка (див. 5:4, "хмари дощили водою") стоять у цій боротьбі на стороні Господа (вірш 23). Про Барака немає жодної згадки! Дійсно, перемога належала Богові. Сісера ніколи б не вийшов воювати з Ізраїлем на рівнинній місцевості в колісницях, якщо б це був сезон дощів. Під час дощу на мокрій землі залізні колісничі не можуть рухатися, грузнуть і подібні радше на "сидячих качок" для воїнів. І Божим чудом, безперечно, було те, що рясні опади почалися не в сезон дощів, а якраз тоді, коли Сісера аж ніяк цього не очікував.

[Примітка: Це дає можливість зрозуміти зміст віршів 4:14-15. Один із коментаторів припускає, що Девора, побачивши грозові хмари, зрозуміла, що робить Бог, тож гукнула Бараку: "Дивись! Бог вийшов перед тобою! Іди!" Барак, разом з 10 000 воїнами, в спустився по схилу гори тоді, як небо зливою оповило їхніх ворогів. Неймовірне видовище!]

Крім основної теми, пісня розповідає й про інші деталі, яких ми не знали, зокрема про вплив ідолопоклонства на соціальну ситуацію (5:6-9), а також про те, що багато ізраїльтян не змогли прийти на допомогу своїм братам (5:15-18).

[Примітка: Багато людей цікавляться, чому тон пісні такий лютий і кровожерливий. Це своєю чергою породжує ширшу проблему: чому в старозавітніх текстах (особливо в деяких псалмах) часто йдеться про ненависть до ворогів, тоді як Ісус наказує нам любити їх і молитися за них. Зараз не на часі давати

вичерпну відповідь на це питання. Однак, можемо сказати, що після того, як Божий суд над гріхом та злом випав на Ісуса і Він помер на хресті, це змінило наше ставлення до ворогів. Бажати правосуддя і знищення зла святим Богом є добре і правильно, але старозавітні святі погано уявляли собі, як це станеться. Тепер ми можемо прагнути справедливості й водночас молитися за наших ворогів. Ісус, який молився за тих, хто вбивав Його, є для нас прикладом того, як потрібно ставитися до тих, хто нас кривдить].

7. Оберіть питання для обговорення: (а) Чи дотримуєтеся ви такого самого погляду, як Судді 5, на те, що відбувається у вашому житті, чи тільки такого погляду, як Судді 4? Як приклад Девори міг допомогти вам у недавніх подіях вашого життя? (б) Чи закликає Бог вас, як і Барака, зробити те, що не принесе вам багато слави? Як ви можете повестися, керуючись своєю вірою? (в) Чи можете ви молитися за ваших ворогів так, як це робив Ісус, чи лише так, як це робила Девора?

(а) Зважте на те, що Судді 4, безсумнівно, відображає позицію людини, яка вірує, хоча і досить поверхово. До того ж у цьому розділі відсутній мотив похвали, який є в пісні Девори.

(б) Ми повинні пам'ятати, що, попри те, що Барак не здобув багато слави за свою перемогу за життя, він згаданий як один з героїв віри у Євреїв 11. Тож варто знати, що тільки думка Бога має значення.

Життя в плюралістичному суспільстві

Гедеон бачить Бога

Заняття 5 | Судді 6:1-40

ВСТУП

Новими гнобителями Ізраїлю є мідіянітяни, напівкочівники з пустелі. Їхня мета, однак, відрізнялася від мети попередніх ворогів Ізраїлю: вони прагнули не політичного контролю, а економічної експлуатації. Мідіянітяни першими використали верблюда у війні (6:5), це дозволило їм здійснювати швидкі та широкомасштабні рейди на землі, віддалені від їхнього дому, не побоюючись моментального удару у відповідь. Завдяки передовому озброєнню вони щороку напередодні збору врожаю відбирали всі запаси їжі Ханаану. Вони не створювали військовий уряд і не стягували податків, але залишали ізраїльтян у стані повного розорення (6:6). Уже вкотре переконаємося, що кожен наступний гнобитель послуговувався іншим набором стратегій і тактик. Це довело Ізраїль до примітивного існування у важкодоступних гірських районах (6:2).

1. Прочитайте Судді 6:1-10. Які три події підготували народ до пробудження? Що зробив Бог, а що народ?

Головна ініціатива іде знову ж таки від Бога. У тексті вжито три дієслова доконаного виду, і два з них стосуються Бога. Нам сказано, що Бог (а) “дав їх” (вірш 1) і (б) “послав їх” (вірш 8). Натомість ізраїльтяни тільки (в) “кликali до Господа” (вірш 6), до того ж робили це в інтервалі між Божими ділами. Перша дія Бога, по суті, зумовлює реакцію людей, а потім, у відповідь на їхній крик про допомогу, Бог робить ще щось, готуючи їх.

По-перше, “Господь дав їх у руку мідіянітян” (вірш 1). Ми знову ж бачимо, що Бог посилає *труднощі для пробудження*. Економічні проблеми Ізраїлю були частиною Божого плану для цього народу. Люди отримали засторогу не поклонятися ідолам, які завжди обіцяють свободу, але натомість породжують рабство. Іншими словами, якщо сенсом вашого життя є гроші, які повинні зробити вас “фінансово незалежним”, ви станете духовно залежним від них через занепокоєння, гордість або перевтому. Ідолопоклонство завжди призводить до тієї чи іншої форми рабства та пригніченості. Бог посилює гніт, щоб упокорити Ізраїль. Зверніть увагу на цікаву схожість між віршами 6:1-2 і Римлян 1:24, 26. У Посланні до римлян Павло говорить, що Бог “залишив їх” або “видав їх” у пожадливість їхніх сердець. Це означає, що Бог впливає через природні наслідки. Тобто зазвичай Бог захищає нас від тієї шкоди, яку спричиняють наші гріхи. Однак іноді Він “дає нам те, що ми хочемо”, дозволяючи наслідкам завдати удару на повну силу. Це дуже простий і справедливий спосіб очистити нас.

Примітка: Було б добре розглянути, як Бог використовує проблеми, щоб духовно оновити нас. Зверніть увагу, що повторювані, постійні гріхи завжди будуть мати наслідки (Галатів 6:7), але не тому, що Бог мстивий. А тому, що Він занадто сильно нас любить, щоб дозволити нам жити з гріхом, який ламатиме і псуватиме нас (Євреїв 12:1-13). Зауважте також, що ми не повинні вважати (як помилково робили друзі Йова), що будь-які

проблеми чи страждання з'являються через наші гріхи. Страждання завжди матимуть якусь мету (Римлян 8:28) в Божому плані для нас, але вони не обов'язково є для того (як у Судді 6), щоб змусити усвідомити якийсь постійний гріх. Ісус зазнав жахливих страждань через милостивий Божий план, а не через свій гріх. Отже, наші страждання не обов'язково пов'язані з гріхом (Івана 9:1-3).

Другою з трьох подій, яка призвела до пробудження, була відповідь народу. Реакцією людей на тривожні проблеми було їхнє пробудження! Вони не ігнорували Бога, не відверталися від Нього й не проклинали Його. Радше, вони "кликали до Господа про допомогу" (вірш 6). Знову бачимо, що спільна молитва як загальний поклик до Бога про порятунок (допомогу) має вирішальне значення для духовного оновлення й відродження.

По-третє, Бог "послав їм мужа-пророка, який сказав..." (вірш 8), дав переконливу звістку. Зверніть увагу, що першою відповіддю Бога на клич народу (вірш 6) було не рятувати чи допомагати, а змусити глибше усвідомити свій гріх через проповідь. Пророк приходить, щоб допомогти ізраїльтянам зрозуміти, чому вони потрапити в таку біду і чому ідолопоклонство є злом. Він нагадує їм про те, Ким є Бог і що Він зробив для них. Дехто називає це "завітним судовим процесом". Пророк у певному сенсі є адвокатом Бога, який приходить до ізраїльтян і вказує на те, як вони порушили договір. Отже, Бог хоче не просто крику про порятунок, а покаяння. Він хоче, щоб люди усвідомили свій гріх.

2. Яка різниця між покаяттям і каяттям у Судді 6:1-10? (Прочитайте 2 Коринтян 7:9-11) Що з цього висловлюють люди? Як Бог намагається допомогти їм? Що з цього можемо використати для власного духовного оновлення?

Біблія чітко розмежовує істинне покаяння і простий жаль (чи каяття). Для обидвох (як ми бачимо в уривку з 2 Коринтян) характерні скорбота і смуток, але в усьому іншому вони абсолютно різні. По-перше, "світський" смуток чи жаль не породжує жодних реальних змін, тоді як покаяння робить це (2 Коринтян 7:11). Чому? Нам сумно через *наслідки* гріха, але не через сам гріх. Якщо немає жодних наслідків, немає й суму. Немає жодного жалю через гріх сам по собі, через те, як він засмучує Бога й порушує наші відносини з Ним. Тому як тільки наслідки минуть, ми схильні знову чинити по-старому. Серце не перестало противитися самому гріху, тому він залишається там і надалі. По-друге, "світське" каяття залишає жаль, тоді як покаяння очищує від будь-якого жалю про минуле. Чому? Істинне покаяння зосереджується на єдиному *справжньому* та постійному результаті гріха – втраті Господа. Покаяння завжди дозволяє нам прийняти і "пройти повз" речі, які сталися. Коли ми збагнемо, що Бог пробачив нас і ми не втратили Його, земні наслідки нам здадуться дуже мізерними. Ми скажемо: "Я заслужив набагато гіршого, ніж те, що сталося. *Справжнього* покарання зазнав Ісус, і воно ніколи не торкнеться мене". Після щирого покаяння й відновлення стосунків з Богом ми не ненавидимо себе й своє життя. Адже коли люди невітішені, це означає, що вони зробили щось, крім Бога, своїм *справжнім* богом і спасителем (наприклад, гроші, друзів, кар'єру або сім'ю). Це ідол, і тому від втрати його неможливо зцілитися, не зрікшись його.

Те, що Бог посилає пророка, є справжнім свідченням того, що люди, які кличуть про допомогу (Судді 6:6), ще не покалися. Історія їхнього швидкого падіння є переконливим доказом, що клич був, як зазначає Павло, лише "світським смутком". Зміст проповіді пророка також підтверджує, що Бог намагається переконати їх у необхідності глибокого покаяння. Коли ми про щось шкодуємо, то думаємо тільки про себе (як боляче мене скривдили, наскільки зруйнованим є моє життя, як розривається моє серце від болю), а в покаянні все пов'язане з Богом (як сильно Він був засмучений, як природа Його як Творця і Спасителя була зневажена, як Його постійні намагання врятувати недооцінили й маніпулювали ними). Проповідь (Судді 6:8-10) є надзвичайно зосереджена на Богові. Господь говорить: "Я вивів вас... Я випровадив вас... Я спас вас... Я сказав до вас: "Я Господь, Бог ваш". Абсолютно очевидно, що мета Бога полягала в тому, щоб народ перестав жаліти себе й мучити свою совість.

Шкода, але, на жаль, немає жодних ознак того, що на проповідь пророка люди відповіли покаянням. Це абсолютно передбачувано, зважаючи на їхню схильність до гріха ідолопоклонства навіть протягом життя Гедеона.

Чого ми можемо навчитися?

Це питання практичне й вимагає "мозкового штурму". Є набагато більше відповідей, ніж ми можемо тут згадати. (а) Одна річ, якої нам потрібно навчитися, – це слухатися Слова Божого. Люди просили про яскраве диво, і Бог послав їм проповідь, пояснення Слова Божого. Ми ніяк не можемо оминути вивчення Біблії, адже саме з неї дізнаємося, хто ми є і якими засобами Бог приносить духовне оновлення в наше життя. (б) Ми також повинні розрізняти нормальні, допустимі відхилення на шляху до християнської зрілості і "круговерть" постійних падінь без жодних ознак прогресу. Якщо ви постійно провалюєтесь у ту саму духовну прірву, причому робите це так само часто й інтенсивно, можливо, ви відповідаєте на гріх жалем, а не покаянням. Іншими словами, ви можете шкодувати про неприємності, спричинені вашим гріхом, але не бажаєте відмовитися від ідола, що перебуває в основі гріха, і він, як і раніше, є привабливим для вас. Проблема полягає в тому, що ми часто не в змозі самі побачити стан своєї душі. Багато людей, які рухаються вперед, відчують, що не досягають жодного успіху, і багато людей, які не прогресують, відмовляються це визнати. Саме тому нам потрібні сильні християнські друзі й лідери, які зможуть допомогти нам зрозуміти цю різницю.

3. Прочитайте Судді 6:11-24. (а) Бог починає рятувати, хоча народ ще досі не показує жодних ознак покаяння. Чого ми можемо навчитися з цього? (б) Хто розмовляє з Гедеоном – ангел чи Господь? Чому ця постать постійно з'являється (див. 2:1; 13:1-23)? Як страх смерті Гедеона і його жертівник проливають світло на ці питання?

Чому Бог починає рятувати ще до того, як народ покавсяся?

Уже вкотре спостерігаємо конфлікт між Божою святістю і Його благодаттю, який стимулює розповідь. Перед цим ми читали, що Бог вимагає від свого народу святості, обіцяє підтримати його і посприяти його успіху (див. комен-

тарі до Судді 2:1-4). Це прекрасна ілюстрація такого конфлікту. Бог, схоже, досить жорстко реагує на прохання про допомогу (6:6), посилаючи ізраїльтянам пророка, щоб застерегти, наставити і переконати їх у власній гріховності. Яка ж це відповідь на прохання про допомогу?! Вона набагато суворіша за ту, яку б ми дали людині, що благає про поміч. Але тепер Ангел Господній іде вперед, щоб вибрати й підготувати суддю та рятівника для Ізраїлю, незважаючи на те, що немає жодних ознак справжнього покаяння. Це набагато милосердніша відповідь за ту, яку ми могли б комусь дати. Отже, Бог, з одного боку, говорить і діє досить строго, але потім посилає безумовну підтримку і любов своєму народу. Чого ми можемо з цього прикладу навчитися? (а) Що Божа святість не применшує Його благодаті й навпаки. Вони обидві виявляються, тому що є рівноцінними і показують, ким є Господь. Ми не знайдемо вирішення цього конфлікту в жодному з епізодів книги Суддів. Лише коли ми побачимо Христа на хресті, то зрозуміємо, як через Його смерть Бог може бути одночасно "праведним і виправдовувати" тих, хто вірить (Римлян 3:26). (б) Крім того, Бог не чекає нашого покаяння, щоб почати рятувати. Ми каємося, тому що Він почав спасати нас, а не навпаки! (в) По суті, ми дізнаємося, що Бог милосердний і що Він ніколи не відмовиться від нас.

Хто такий Ангол Господній?

Згадка про Ангола Господнього міститься в 2-му розділі книги Суддів, а потім знову він з'являється в 13-му розділі, щоб оголосити про прихід Самсона. Ангол бачить Ісус Навин перед боєм під Єрихоном (Ісус Навин 5:13-15), Мойсей у палаючому кущі (Вихід 3) та на горі (Вихід 33-34) та Авраам перед знищенням Содому і Гомори (Буття 18). Зовнішній вигляд Ангола Господнього не є якимось надзвичайним. Тільки завдяки чуду Гедеон у 21-му вірші впевнюється, що це божественна істота. (Це досить суттєво відрізняється від інших епізодів Біблії, де ангели осяяні таким яскравим світлом, що всі, хто бачить їх, падають на землю). Тож ангели мають людську подоби, але водночас скрізь у Біблії вони описані по-особливому таємниче і з трепетом.

У віршах 12 і 20 читаємо "Ангол промовив", а у віршах 14, 16 і 18 – "Господь сказав". Якщо спробуємо уявити ангела своєрідним "каналом зв'язку" або "телефоном" Бога, то варто розглянути й цю фразу вірша 14: "І обернувся до нього Господь і сказав". Отож, складається дивовижна ситуація: ця істота є водночас і Анголом Господнім, і Богом. Що це означає? У цьому полягає одна з таємниць Старого Заповіту, яку неможливо зрозуміти без Нового. Якщо є один Бог, як, перебуваючи на небесах і посилаючи цю видиму постать, Він водночас залишається видимим? Якби це був просто Бог у людській подобі, тоді чому в тексті не написано, що Він є Господь, а не той, хто був посланий Господом (слово "ангел" означає "посланець")? Єдине логічне пояснення цьому, що наш єдиний Бог є все ж багатоособистісним. Тобто вже тут міститься глибокий натяк на Трійцю. Цілком резонно розуміти цю ангельську постать як Христа, Сина, бажанням якого навіть тоді було принести спасіння і "мир на землю".

Остаточним доказом того, що Ангол Господній є нествореною, божественною істотою, є те, що Гедеон знає про це сам. Він каже, що коли був з ангелом вічна-віч (вірш 22), почув від Бога запевнення, що не помре. Гедеон відповідає величезною подякою. Він будує жертівник, який називає "Господь є Мир". Отже, Гедеон знав, що повинен був померти, побачивши обличчя святого Бога (див. Вихід 33:20), але знав також, що якимось чином був наділений Його

благодаттю, щоб бути в мирі з Ним. Гедеон святкує своє примирення з Господом, не знаючи, як може жити грішна людина, яка стояла поруч зі святим Богом. Але відповідь міститься в самому Анголі. Він є Той Господь, хто прийде на землю, відкриє для нас шлях, що вестиме нас до Божої присутності.

4. Чи правильно Гедеон оцінює проблеми Ізраїлю в Судді 6:11-16 (вірш 13), чи Бог таки правий (вірші 1, 14)? Чи припускаємося ми тих самих помилок у нашому житті?

Проблема Ізраїлю

У вірші 13 Гедеон оцінює стан Ізраїлю так: “Ти не з нами; Ти відмовився від нас і дав нас в руку Мідіяна”. Але ми, читачі, знаємо, що Бог дав ізраїльтян у руку Мідіяна, тому що *не* відмовився від них! Ця проблема була необхідна для пробудження. По-друге, Гедеон так описує потреби ізраїльтян: їм потрібні великі діла і такий рятівник, як Мойсей. І Бог неочікувано говорить: “Ти є тим порятунком, який я посилаю. Ти є тим виконавцем великих діл, якого Я обрав. Ти є моїм Мойсеєм для цього покоління”.

Застосування

Чого ми можемо навчитися з цього? Усе абсолютно ясно й переконливо. Ми постійно припускаємося двох тих самих помилок. По-перше, ми впевнені, що наші біди означають, що Бог залишив нас, замість того, щоб думати, що Бог діє в нас завжди. По-друге, ми часто чекаємо, щоб Бог зробив щось нам або для нас, а не в нас. Іншими словами, ми кажемо: “Господи, чому б Тобі не усунути цю проблему?” замість “Господи, зроби мене такою людиною, яка зможе впоратися з цією проблемою”. Ми схожі на людей у човні, що бачать попереду скелю, яка на метр виступає з води і ось-ось пошкодить човен. Ми молимося: “Господи, забери цю скелю”. Але, можливо, Бог натомість хоче підняти рівень води більш ніж на метр, щоб ми могли оминати перешкоду. Часто Бог хоче сформулювати міцний характер, а не усунути проблеми з нашого життя.

5. Чи правильно Гедеон оцінює свої можливості (вірш 15), чи правий Бог (вірш 12) або ж, можливо, вони обидва мають рацію? Чи є це ілюстрацією того, яким має бути християнин? Що відбувається з нами, коли ми перестаємо розуміти одну зі сторін чи якийсь погляд?

Можливості Гедеона

Як говорить сам Гедеон, він є “наймолодшим в домі батька свого” (6:15). Ситуація підтверджує це. Через страх перед мідіянітянами Гедеон боїться просіювати свою пшеницю на відкритому повітрі, де вітер відокремлює зерно від полови. Він остерігається того, що так буде занадто помітний для ворожих очей. Тому, низько присівши, Гедеон намагається молотити пшеницю у виноградному чавилі. Та раптом ангел промовляє до нього. Його серце, мабуть, вистрибнуло з грудей! Під словом “наймолодший” Гедеон мав на увазі, що він був економічно й соціально найбіднішим членом найубогішої родини у своєму племені. Він походив з бідного прошарку поселення. Ймовірно, був скромним, замкнутим у собі й дуже сором'язливим.

Чому ж тоді Господь називає Гедеона “хоробрим мужем” (вірш 12)? Одна із можливих відповідей – що Господь іронізує, майже глузує з Гедеона. Проти-лежною думкою є та, що “він, як англійські коміки Гілберт і Салліван, співає про себе, як про “невпевненого, скромного і сором’язливого”, але насправді він зовсім не такий”.¹ Іншими словами, Гедеон є дійсно дуже сильним і відваж-ним, він просто ще не повністю досягнув свій власний потенціал.

Обидві ці відповіді є неправильними. Вони зовсім не враховують ні Божої сили, ані Його слова. Бог говорить про те, що Гедеон, безсумнівно, має в собі. У 14-му вірші Господь каже: “Іди з цією своєю силою”, знаючи, що “Я буду з тобою” (вірш 16) і що “Я посилаю тебе” (вірш 14). Знання про Божу присутність і покликання в поєднанні з тими можливостями, які він має, зробить Гедеона переможцем. Таким чином, і Гедеон, і Бог були праві.

Застосування

Отже, ми бачимо, що означає бути християнином. Самі по собі ми є грішними і загublеними, але у Христі ми прийняті й люблені. Якщо ми коли-небудь нех-туємо одним чи іншим, то потрапляємо в серйозні неприємності. Якщо ми забуваємо про нашу гріховність, то стаємо занадто самовпевненими, недру-желюбними, непостійними в молитві, погано слухаємо, осуджуємо. А якщо ми забуваємо про наш статус прийнятого й улюбленого, то почуваємося схви-льованими, гнаними тощо.

6. Прочитайте Судді 6:16-40. Як Господь готує Гедеона? Якими способами Він показує йому, як бачити і долати (а) ворога серед нас (вірші 25-32), (б) ворога навколо нас (вірші 33-35) і (в) ворога всередині нас (вірші 36-40)? Як нам досягти тих самих змін у нашому житті?

Ворог серед нас

Не дивно, що батько Гедеона, Йоаш, мав жертівник і святе дерево для покло-ніння ханаанським богам. Зауважте, що Гедеон знав усе про Господа та істо-рію Виходу (вірш 13). Ізраїльтяни не відмовилися від поклоніння Богові задля поклоніння ідолам. Вони поєднували і те, й інше. Вони формально визнавали Бога, але їхнє життя було тісно пов’язане із сільськогосподарськими ідолами (якщо йдеться про фермерів) або ідолами торгівлі (якщо йдеться про підпри-ємців), чи ідолами сексу, краси тощо.

Боги не змінилися, бо людська природа не змінилася, і це ті боги, яких людство регулярно створює для себе. Чого воно хоче? Якщо скромно – то безпеки, ком-форту і достатньо насолоди; якщо амбітно – то влади, багатства і нестри-много задоволення своїх бажань. У кожному віці працюють сили, які обіцяють задовольнити наші прагнення: політичні програми, економічні теорії, [варі-анти кар’єри], філософські рухи, [варіанти способу життя], індустрії розваг – усі вони мають одну спільну рису: вони є досить великими, щоб робити для нас те, що ми не можемо зробити для себе, але водночас дозволяють нам маніпулювати собою, щоб ми отримали від них те, що хочемо [не втрачаючи

¹ Michael Wilcock, *The Message of Judges* (Майкл Уілкок “Послання Книги Суддів”) (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1992), p. 78.

при цьому свою незалежність]... Ось ворог серед нас. Ми... знаємо Господа... але скільки всього зі світу закралося поміж нами [щоб контролювати наші серця]!²

Перед тим, як ізраїльтяни зможуть подолати ворогів навколо себе (мідіяні-тян), вони повинні подолати ворогів посеред себе – фальшивих ідолів Хана-ану. Це основний спосіб оновити наше життя. Бог не допоможе вам вирішити явні, видимі проблеми (з грошима, стосунками тощо) доти, поки ви не побачите ідолів, яким поклоняєтеся поряд з Господом. Їх потрібно позбутися насамперед.

Гедеону, по суті, було сказано зробити Бога Господом кожної частини його життя. Не слід доповнювати Ісуса Христа якимось ідолом, щоб бути щасливими. Не варто використовувати Бога, щоб отримати те, що ми дійсно хочемо, але потрібно бачити Бога й дозволити Йому зробити те, що ми справді хочемо.

Ворог навколо нас

З віршів 33-35 дізнаємося, що Дух Господній зійшов на Гедеона, і він отримав мудрість і силу, яка дозволить йому впоратися з видимими, явними гнобителями – мідіянітянами. Гедеон повинен був позбутися менш очевидного ворога (ідолів), перш ніж він зможе знищити очевиднішого (гнобителів).

Ворог усередині нас

Проте основа всіх наших проблем – невірство. Навколо нас є вороги (мідіяні-тяни) саме тому, що вороги є серед нас (ідоли). А причиною того, що ми поклоняємося ідолам, є те, що в глибині душі ми не довіряємо Богу. Диявол нашептав, що ми не можемо довіряти Господу, і ми й досі в це віримо. Насправді ми вповні не поклоняємося Богові через побоювання, що коли ми цілком віддамо себе Йому і зробимо Його найбільшим бажанням наших сердець, Він нас підведе.

Бог допомагає Гедеону з його невірством відомим знаком руна. Багато людей картають Гедеона за цей його вчинок. Та якщо це справді було так неправильно і гріховно, то чому Бог відповів? Інші ж наслідують Гедеона в цьому вчинку. Вони кажуть: "Господи, якщо ти хочеш, щоб я пішов на цю роботу, то нехай вони мені сьогодні зателефонують". Але слід бути обережними. Коли сатана просив Ісуса випробувати Бога, просячи про знак, Ісус дав йому відсіч. Чому ж цей випадок особливий?

Коментатори зазначають, що Гедеон переконливо просив Бога показати йому, що Він не був однією з сил природи (як інші боги), але панував над ними. Гедеон не шукав маленьких знаків, які б допомогли йому прийняти рішення. Він дійсно прагнув зрозуміти природу Бога. Ми повинні пам'ятати, що в нього не було Біблії чи багато інших "дарів благодаті", які ми маємо тепер (Слово Боже, молитва, таїнства, християнська спільнота). Він зосереджував увагу на тому, в чому його віра була слабкою й неусвідомленою. Ми не можемо використовувати цей приклад як виправдання, щоб просити маленьких знаків і сигналів. Гедеон не робив цього, він просив надприрод-

² Michael Wilcock, pp. 80-81.

ного одкровення, яке б показало йому, Ким насправді був Бог. Отже, тут йдеться не про те, як приймати рішення, а про те, як просити Бога показати нам, Ким Він насправді є. Нам потрібно знати характерні риси Бога, які Він виявляє у своєму Слові.

Ми також дізнаємося, що Бог відповідає на прохання, щоб зміцнити нашу віру. По суті, Гедеон, просячи більше віри, казав: "Допоможи моєму невірству" (Марка 9). І Бог почув його. Те ж саме Господь зробить і для вас.

7. Питання: Як Бог підготував вас для служіння іншим? Як Бог вів вас в головні моменти вашого життя?

Життя в плюралістичному суспільстві

Гедеон веде до перемоги

Заняття 6 | Судді 7:1-25

1. Прочитайте Судді 7:1-8. Хто повертається додому і чому? Чому Бог хотів зменшити чисельність армії Гедеона?

Хто повертається додому і чому?

Перша група, яка відправилася додому, складалася з тих, “хто боявся і тремтів” (вірш 3). Таких було 22 000 з 32 000 – понад дві третини! Це були люди, які перед усіма визнали, що їм бракує мужності. Коли Гедеон запропонував відпустити всіх тих, хто боявся воювати, він використав досить вдалий психологічний метод відбору. Звісно, що було багато таких, хто боявся війни, але не міг це визнати. Ті, хто був готовий визнати свій страх привселюдно, більше були схильні до відступу під час бою. Тож з практичних міркувань краще було відправити їх додому. Страх є заразним, як ми це часто бачимо в книзі Суддів. Коли якась частина воїнів панікує і втікає, то це може підірвати рішучість усіх інших і призвести до поразки (див. Повторення Закону 20:8). Хоча, звісно, неприємно, коли чисельність війська зменшується, та все ж таки було розумно відпустити тих, хто боїться, зберігши загальний високий моральний дух армії.

Друга група повертається додому через більш незрозумілі причини. З решти десяти тисяч 9700 провалюють ще один тест. Спраглі воїни підходять до води. Більша частина з них встає навколішки і хлебче воду, щоб напиться. Натомість 300 воїнів долонями зачерпують її, підносять до рота і ковтають. Бог каже Гедеонові використати тільки їх. Чому Господь вирішив застосувати такий тест? Якою була Його мета?

Думки людей щодо відповіді різняться. Часто роблять висновок, що ці 300 були уважнішими й пильнішими. Припускають, що вони не випускали з рук зброї та стояли на ногах, тоді як інші пили так, що залишалися беззахисними. Але, звичайно, це тільки припущення. У тексті нічого не сказано про те, що воїни трималися за зброю. На відміну від першого етапу відбору, цей тест, звичайно, не визначав, чи добрим воїном буде чоловік. Крім того, доволі поширеною є думка, що це була невелика група елітних військ, однак це припущення повністю заперечує мету скорочення чисельності.

Чому Бог зменшує чисельність армії?

Бог дуже ясно вказує на причини свого рішення у вірші 2: щоб “не запишався надо Мною Ізраїль, говорячи: Рука моя спасла мене”. Найбільша духовна небезпека виникає тоді, коли ми починаємо вірити, що можемо спасти себе або вже навіть зробили це. Урок, який ми завжди повинні пам’ятати, полягає в тому, що спасіння є наслідком Божої благодаті і Його дії, а не результатом наших учинків.

Знову ж таки йдеться про принцип спасіння, часто згадуваний у книзі Суддів і в решті частинах Писання. Бог не спасає, застосовуючи силу чи використовуючи загальновідомі засоби. Більшість суддів були малоймовірними; їхні перемоги неможливо пояснити звичайною логікою. Гедеон, вихідець із бідної сім’ї і бідного племені, зі своєю жменькою людей повинен протистояти мідіянітянам. Це вказує на більшого Гедеона, який народився в яслах і який здобув нам спасіння у своїй слабкості.

2. Прочитайте Судді 7:1-8. “Численний той народ, що з тобою, щоб Я дав мідіянітян в його руку...” (вірш 2). Яким чином цей принцип проливає світло на те, як Бог діє у вашому житті? див. 2 Кор. 12:7-9.) Чим ви, зазвичай, хвалитеся?

Інша інтерпретація цього принципу міститься в 2-му посланні до Коринтян 12:7-9. Бог не тільки працює попри нашу слабкість, але й через неї. Він каже, що Його сила, що спасає, не діє, коли ми сильні або думаємо, що є такими. Як це працює на практиці?

По-перше, цей принцип є основою самого спасіння. Ми не можемо спастися, якщо думаємо, що ми добрі або здатні самі все зробити. Божа сила працює в нас тільки тоді, коли ми визнаємо, що самі по собі не є добрими чи достойними.

По-друге, цей принцип пояснює, як працює покаєння. Як це не парадоксально, тільки коли ми каємося і щиро жаліємо про наші гріхи перед Богом, тоді Його любов і благодать стають ціннішими й реальнішими для нас. Наприклад, якщо хтось вам скаже, що сплатив ваш місячний рахунок, ви не будете знати, наскільки радіти, доти, поки не почуєте, яким великим був той рахунок. Що більше ви розумієте, наскільки значним є ваш борг, то більшою є радість від того, що його хтось сплатив замість вас. Тільки тоді, коли Бог бачить нашу слабкість, Він демонструє силу своєї благодаті й любові.

По-третє, цей принцип пояснює, як ми зазвичай зростаємо. Проблеми виникають тому, що добрі речі стали занадто важливими для нас. Гнів, страх і розчарування приходять через ідолів: добрі речі стають речима, які, на нашу думку (на емоційному рівні), дійсно врятовують нас і нададуть нам цінності. Тільки тоді ми розпочинаємо пошуки нашої безпеки і значення в Господі, коли ці речі опиняються під загрозою або ми втрачаємо їх. Лише за таких умов наша віра зміцнюється й поглиблюється. Цей принцип прекрасно відображений у вказаному епізоді. Гедеон і весь Ізраїль хотіли, аби їхня впевненість ґрунтувалася на воїнах, але Бог забрав їх, щоб перемога допомогла відновити довіру до Нього.

Ви можете навести конкретні приклади того, як втрата або слабкість привели вас до спасіння чи зростання.

3. Прочитайте Судді 7:8-15. Чому Бог посилав Гедеона в табір мідіянітян? Вкажіть усе, чого цей випадок навчає про Бога і нас самих.

Чому Бог посилав Гедеона?

Очевидно, що результат візиту в табір відповідав задумові Бога. Коли Гедеон почув, що Бог зробив, “він вклонився Богу” (вірш 15). Потім він повернувся і сказав: “Уставайте!” (вірш 15). Бог хотів ще раз запевнити Гедеона у своїй підтримці й сповнити його серце довірою та радістю.

Що це говорить нам про Бога?

По-перше, ми бачимо, що Бог переймає ініціативу. Гедеон потребує цього, але не просить про це. По-друге, ми бачимо, що Бог є вчителем. Він постійно

скеровує нас на правильний шлях (Псалом 24:9-10, 12). По-третє, цей вчитель є дуже добрим і чуйним. У 10-му вірші Він говорить: "А якщо ти боїшся зійти, зійди ти та Пура, твій слуга, до табору". Неймовірно, що Цар Всесвіту думає про такі речі! По-четверте, Бог робить набагато більше, щоб запевнити нас у своїй підтримці. Уся книга 1 Івана написана для того, щоб ми могли "пізнати Його" (1 Івана 2:3). Святий Дух працює, щоб зміцнити нашу віру в те, що ми Його (Римлян 8:16). Бог не просто приймає нас як своїх дітей, він показує це безліччю способами, аби ми переконалися, що це правда. Якщо ви любите когось, ви готові запевнити цю людину у вашій любові. Бог робить так само.

По-п'яте, з цього фрагменту дізнаємося, що Бог може попросити нас піти на ризик, аби зміцнити нашу впевненість. Похід у табір ворога був небезпечним, тому Він порадив узяти зі собою Пуру. Нам також може бракувати впевненості в Божій присутності, тому що ми ніколи не робимо сміливих учинків, не робимо нічого понад людські можливості.

По-шосте, ми дізнаємося, що Бог може використовувати світські засоби, нехристиян, щоб наділити нас мудрістю й розумінням. Бог надихнув принаймні одного (а, можливо, й обидвох) з мідіянітян, яких підслухав Гедеон. Другий чітко сприйняв волю Божу (вірш 14). Ми не повинні забувати, що, окрім віруючих, Бог дає мудрість і благодать іншим людям, і ми можемо навчитися чогось і від них (Римлян 2:14-15; Якова 1:17).

По-сьоме, усе це свідчить про Божу терпеливість. Попри те, що ми знову і знову потребуємо підтвердження й запевнення, Бог дає їх.

Що це говорить про нас самих?

Потреба в постійному запевненні й уроках є однією з основних ідей цієї історії. Для того, щоб залишатися на своєму шляху чи підтримувати енергію, Гедеонові потрібні постійні настанови й численні підтвердження та заспокоєння. Звичайно, він нічим не відрізняється від нас. Коли уважніше розглянути цю розповідь, то створюється враження, що Гедеон дуже слабкий. Але якщо ми згадаємо нашу власну духовну історію, то побачимо те ж саме. Скільки разів ми казали: "Я більше ніколи не забуду чи не сумніватимуся в Бозі"? Але невдовзі знову ставали байдужими чи занепокоєними. Скільки твердих намірів ми мали і не змогли їх реалізувати? Ми нічим не відрізняємося від Гедеона. Ми постійно напружені й не довіряємо Богові. Незалежно від того, що Він робить, наші глибоко невіруючі серця залишаються скам'янілими.

4. У чому вам потрібне запевнення (або які Божі уроки вам необхідно засвоювати знову і знову)? Як Бог запевнює і навчає вас?

У чому вам потрібне запевнення?

Є багато сфер, у яких ми можемо потребувати Божого запевнення й настанов. Зокрема, важливою є наша основна потреба усвідомлювати, що Бог любить і приймає нас як своїх дітей. Коли ми падаємо або чинимо гріх, як нам знати, що Він не відкинув нас? Ще однією важливою сферою є наша потреба бути впевненими в тому, що в часи труднощів і проблем Він своєю мудрістю допоможе подолати все це й не відмовиться від нас. Інша важлива потреба в запев-

ненні виникає тоді, коли ми сумніваємося, що прийняли правильне рішення. Деколи Бог може підтвердити, що ми йдемо в правильному напрямку.

У який спосіб Бог запевнив вас у своїй підтримці, коли ви цього потребували?

Божі діла щоразу поглиблюють ваше поклоніння і зміцнюють віру (вірш 15), це приклад того, як Він вас запевняє. У цьому розділі показано три основні шляхи, які Бог часто використовує. По-перше, Він запевняє нас через Слово. У наведеній історії Бог, очевидно, послав уві сні особливе одкровення одному з мідіянітян. Воно підтверджує запевнення, дане раніше Гедеону. Коли ми читаємо Слово Боже, особливо обіцянки Господа, то часто бачимо, що Святий Дух робить їх реальними і приємними для нас (Римлян 8:16).

По-друге, Бог часто запевнює нас через когось із людей. Тут Господь дає Гедеону обіцянки не безпосередньо, а устами іншого. Важливо мати таких близьких друзів, які зможуть зробити це для нас. У книзі "Життя спільно" Дітріх Бонгеффер розмірковує про те, як часто Бог вкладає в наші уста слова запевнення для друзів. По-третє, Бог часто переконує через життєві обставини, як, власне, і в цьому фрагменті. Гедеон нібито випадково підслухав ту розмову. Такі збіги часто і є цим Божим запевненням.

Ось такі шляхи. Тепер поміркуйте про те, як Бог запевнював вас у житті через Слово і Духа, друзів і обставини. Радійте й дякуйте Богові за них.

5. Прочитайте Судді 7:15-25. Як виглядав план битви Гедеона? Звідки взялася стратегія раптового нападу? Як ця стратегія підтверджує сон про буханки ячмінного хліба?

План битви

План битви Гедеона був блискучим з декількох причин. По-перше, ця стратегія нівелювала фактор чисельності армій. Зрозуміло, що будь-який план ізраїльтян мав би компенсувати той величезний недолік, який мало їхнє військо в цьому аспекті. Стратегія, яку обрав Гедеон, допомогла зробити це красиво. Вона полягала в тому, щоб його військо виглядало (і звучало) набагато численнішим, ніж воно насправді було. По-друге, за цієї стратегії майстерність та сила вже не були вирішальними, адже їх не потрібно було багато, щоб побити глеки й засурмити в ріг! У будь-якій війні що кращими вміннями володіє противник, то більшою є імовірність вашої поразки. Однак стратегія Гедеона блискуче усуває чинник військової майстерності. У цій війні мідіянітяни воюватимуть лише самі з собою! Ізраїльтяни просто стояли "кожен на своїй місці" (вірш 21), тоді як мідіянітяни вбивали один одного і втікали (вірші 21-22).

По-третє, блискуче було обрано час. Гедеон атакував одразу після того, як мідіянітяни змінили середню сторожу (вірш 19). Ніч (від 6 години вечора до 6 ранку), ймовірно, була розділена на три зміни варті, по чотири години кожна. Третина армії чатувала навколо табору, а інші дві третини спершу їли, потім розслаблялися й засинали. Такою була ситуація одразу після зміни середньої сторожі (після 10 години вечора). Одна третина армії ходила через табір навколо своїх наметів, тоді як інша третина спала. Таким чином, коли шум розбудив тих, хто спав, вони вибігли й побачили, що табір заповнений

озброєними людьми. Розгублені й перелякані, вони почали нападати один на одного. Це і призвело до масової різанини.

По-четверте, план битви врешті-решт визначав роль для тієї тисячі ізраїльтян, яких було залишено. Якщо б армія в повному складі боролася з мідіянітянами безпосередньо, багато ізраїльтян уже було би вбито й поранено. Натомість зараз вони зі свіжими силами готові переслідувати мідіянітянське військо, розшарпане й закривавлене від боротьби з самим собою (вірші 23-25).

По-п'яте, обрана стратегія унеможливлювала використання мідіянітянами верблюдів (розгляньте матеріали з минулого тижня). Верблюди, які давали армії неперевершену можливість швидко переміщуватися на великі відстані, згідно з Гедеоновим планом битви вже не мали жодного значення. Насправді, цілком можливо, що вони спричинили ще більшу дезорієнтацію в таборі.

Звідки взялася ця блискуча стратегія?

У тексті немає згадки про те, що Бог безпосередньо відкрив цю стратегію Гедеонові. Є всі ознаки того, що він придумав її сам. Це, безумовно, свідчить про те, що Гедеон є одним із військових геніїв минулого. Проте водночас ми повинні визнати, наскільки красиво Бог привів його до цієї блискуче виконаної роботи.

По-перше, це Бог змусив Гедеона протистояти мідіянітянам тільки з 300 чоловіками. Складається враження, ніби Господь дав йому загадку: "У тебе є 300 людей, щоб перемогти тисячі мідіянітян. Як ти це зможеш зробити?" Звісно, що якби Бог не поставив Гедеона в таку ситуацію, той ніколи б не подумав, що можна розгромити ворога жменькою війська. Бог знав, що йому це під силу. Але якби Господь не загнав Гедеона в кут, той ніколи б не замислився над таким планом. Натомість він прийняв ті обмеження, які встановив йому Бог.

По-друге, Гедеон нарешті збагнув Божий принцип: обирати "немічних світу, щоб засоромити сильних" (1 Коринтян 1:26-31). Думаючи про те, як змінити слабкість на силу, він зміг створити той план. Гедеон підкорився рятівному принципу Бога, за яким Його сила звершується в немочі.

По-третє, у таборі Гедеон дізнався, що серед мідіянітян витав дух страху. Він ніколи б про це й не здогадався, не переконавшись у цьому особисто. Але, звичайно ж, і те особисте дослідження було зініційоване Богом.

У який спосіб ця стратегія підтвердила сон?

Ячмінь був найдешевшим і найпоширенішим зерном із доступних у той час. Його вважали їжею для бідних. У посланому Богом сні дуже незначна і скромна річ несподівано стала зброєю для нищення могутніх мідіянітян. Це, власне, й сталося насправді.

6. У чому ви відчуваєте себе безсилим або потребуєте чиєїсь допомоги? Як ви можете (а) прийняти ті обмеження, визначені Богом, і (б) визнати, що “сила Божа виявляється в немочі”? Попросіть, щоб інші стали частиною вашої боротьби й помолилися за вас.

Це питання може спонукати людей розповісти щось чуттєве. Приділяйте більше уваги слуханню і менше – говорінню чи виправленню інших.

Є безліч можливих відповідей на це питання. Але врахуйте таке: коли ми стикаємося з труднощами, то просимо Бога, щоб Він усунув неприємні обставини, або докладаємо вкрай багато зусиль, щоб змінити їх. Але Бог часто хоче використати проблеми, щоб зміцнити наш характер, аби ми могли уникнути негараздів, набули здатності витримати їх (див. 1 Коринтян 10:13). Ми не розуміємо, що обмеження, дані нам Богом (як і у випадку Гедеона), можуть бути єдиним способом розкрити наш духовний потенціал.

7. Зверніться подумки до 6 і 7 розділів. Перелічіть усе, що використовує Бог, щоб допомогти Гедеону розкрити свій лідерський потенціал.

Бог запевнив Гедеона в тому, що буде з ним і буде використовувати його (6:14-16). Це схоже на обіцянки, які є в Його Слові.

Три великі чуда, які Бог послав Гедеонові, були запевненнями (6:20; 6:36-38; 6:39-40). Ми теж, зазвичай, відчуваємо значне втручання Бога, коли Він проявляє свою силу в нашому житті.

Бог просить Гедеона привести своє сімейне життя до ладу, перш ніж він візьме на себе велике завдання бути лідером у світі (так, у 6:25-32 йдеться про те, як Гедеон очищає свою сім'ю від ідолів). І ми теж не можемо ефективно служити іншим людям, якщо не робимо цього у власних сім'ях.

Бог посилає Духа Господнього (6:34), щоб дати Гедеонові сміливість і впевненість у собі. Так само й ми повинні відчувати Його силу та радість у молитві (Римлян 8:15-17).

Бог навчає Гедеона принципу Євангелія, що ми спасенні не ділами, а благодаттю (7:2). Ми насправді також не розуміємо Євангелія, поки Господь не відкриє нам його знову і знову. Наші відчуття провини, гніву й занепокоєння спричинені відсутністю віри в те, що ми були спасенні благодаттю, а не ділами.

Бог бачить у Гедеонові “хороброго мужа” (6:12). Ми теж повинні керуватися тим, як Господь оцінює нас, а не нашим власним баченням себе.

Життя в плюралістичному суспільстві

Занепад дому Гедеона

Заняття 7 | Судді 8:1-10:5

ВСТУП

Хоча в книзі Суддів неодноразово згадуються періоди пробудження, та вони щоразу слабшають. Ізраїль рухається по низхідній спіралі. Свідченням цього є життя Гедеона. Уперше люди впадають у віровідступництво під час правління судді-рятівника. А період керування одного із синів Гедеона, Авімелеха, був духовною катастрофою.

- 1. Прочитайте Судді 8:1-17. Зверніть увагу на Гедеонову відповідь Єфремові (вірші 1-3) і людям Суккота й Пенуїла (вірші 4-17). (а) Чим схожі відповіді цих трьох груп людей Гедеонові? (б) Як ви думаєте, як почувався Гедеон, коли спілкувався з цими групами?**

Чим були схожі відповіді?

Усі три групи засвідчили відсутність поваги до Гедеона. Народ Єфрема був сповнений заздрості. Він хотів слави. Запитання Єфрема: "Чому ти не покликав нас, коли йшов воювати з Мідіяном?" (вірш 1) є необґрунтованим. Дуже малоймовірно, що він відповів би на такий виклик від Гедеона або був би готовий іти під його проводом. Зважте на те, що Гедеон походив із родини з дуже низьким статусом і з такого ж племені (6:15), тоді як Єфрем виглядає представником одного з найсильніших племен в економічному і військовому аспектах. Гедеон (можливо, й правильно) не покликав людей Єфрема, тому що вони все одно не пішли б із ним. Проте зараз вони прагнуть шматочка пирога. Той, хто здобуде перемогу над мідіянітянами, значно розбагатів би завдяки награваному. Люди Єфрема були незадоволені тим, що їх не залучили до спільної боротьби. Тому вони різко критикують Гедеона, незважаючи на те, що він був провідником переможців. Так вони лише підтверджують побоювання Гедеона, які він мав спочатку. Навіть тепер, незважаючи на все те, що він зробив для Ізраїлю, вони виявляють мало поваги і шанобливого ставлення, натомість картають його і нарікають на нього.

Суккот і Пенуїл іншим способом, але також демонструють відсутність поваги й вдячності. Вони ображають (8:15) Гедеона – блискучого полководця. Люди Суккота й Пенуїла відмовляються надати йому, втомленому, запаси їжі чи підтримати перед початком битви. Вони кажуть: "Чи рука Мідіяна вже в твоїй руці? Ні? Тоді не звертайся до нас по допомогу!" Вони сумніваються, що Гедеон зможе наздогнати та захопити мідіянітян. Якщо він зазнає невдачі, мідіянітяни перегрупуються й повернуться, щоб знищити міста, які допомагали Гедеонові, а також і його самого. Тобто вони кажуть: "Тобі щастило досі, але далі ти не будеш успішним. Ти застряг по вуха, тому не чекай жодної допомоги від нас. Не вплутуй нас у це". І вкотре Гедеон переконується, що, незважаючи на все зроблене, він не може сподіватися на повагу з боку тих, задля порятунку яких він ризикнув усім.

Як почувався Гедеон?

Слова і вчинки Гедеона дають нам деяке уявлення про те, як він почувався. По-перше, було глибоко ображено його гордість. Він дуже показово підкреслює, як його ображали (8:15). Незважаючи на все, що Гедеон зробив, він не може очікувати захоплення й честі, яких, на його думку, заслуговує. По-друге, ця ображена гордість і “втрата обличчя” перетворилися в несамовиту лють. Він каже людям Суккота, що повернеться і буде молотити їхнє тіло пустинними тернями (8:7), що, власне, потім і робить (8:16). Слово “молотити” у цьому фрагменті буквально те й означає. Зерно “молотили”, відділяючи від лушпиння ударами важких, гострих предметів, а Гедеон явно змолотив їхню плоть ударами гострого терня та колючок. Цілком ймовірно, що всі або більшість з них загинули. Крім того, він розгромив і повбивав людей міста Пенуїл. Гедеон діяв як людина, яка важко переживала втрату власної гідності й поваги. Він “дав їм урок” (вірш 16) у відповідь, мучачи і вбиваючи їх.

2. Прочитайте Судді 8:1-17. (а) Як Гедеон забуває про “урок про 300” (7:2)? (б) Які емоції виникають у вас, коли забуваєте про Божу благодать?

Як Гедеон забув?

У вірші 7:2 Бог стверджує: “Численний той народ, що з тобою, щоб Я дав мідіянітян в його руку”. Чому Він це каже? “Щоб не запишався надо Мною Ізраїль, говорячи: Рука моя спасла мене”. Бог говорить, що будь-яке благословення може супроводжуватися страшною духовною небезпекою. Наші серця сповнені глибокої віри, що ми можемо самі спасти себе завдяки власним умінням і зусиллям. Будь-яку перемогу в житті ми сприймаємо як чергове підтвердження цього переконання. Наприклад, уявіть собі людину, яка дуже важко працює, тому що хоче самоствердитися, досягнувши фінансового успіху. Яка найгірша річ може статися з нею? Багато хто скаже: “Крах кар’єри”. І справді, якщо хтось будує своє щастя і самоідентифікується через роботу, то він буде почуватися спустошеним, як тільки зазнає невдачі у кар’єрі. Але принаймні така прикрість звільнить його від ілюзій. Тоді людина, можливо, зрозуміє, що гідність не вимірюється статусом чи грошима, адже ці речі ніколи не приносять повного задоволення. Та найгірше, що може статися з такою людиною, – це успіх у кар’єрі. Він тільки підтвердить її переконання в можливості самореалізації та контролю за власним життям. Ця людина буде ще більшим рабом успіху і грошей, ніж якби вона зазнала невдачі. Вона відчуватиме гордість і перевагу над іншими. Вона очікуватиме поваги, поклонів і почесностей від інших.

Ось чому Бог хотів перемоги таким чудесним способом, щоб кожен, включаючи Гедеона, знав, що це був учинок благодаті. Бог не хотів, щоб хтось зробив собі ідола з військової могутності чи вмінь Гедеона, не хотів, щоб зростала гордість і зарозумілість, які завжди призводять до насильства. Але, попри Божі застереження, бачимо, що Гедеон все одно очікує слави й подяки за те, що зробив. Можна було пробачити людям Суккота та Пенуїла їхні сумніви в тому, що маленька група Гедеона зможе розбити мідіянітян. Але Гедеон не каже: “Так, я знаю: важко повірити в те, що ми можемо перемогти їх. Але все це через Божу благодать”. Натомість він говорить: “Ви смієте сумніватися в мені? Я покажу вам свою силу, коли повернуся”. Потреба Гедеона в подяці й повазі

свідчить, що його успіх був тим найгіршим, що могло з ним статися. Він стає залежним від своїх перемог.

Які емоції виникають у вас, коли забуваєте про Божу благодать?

Є безліч відповідей на це запитання. Ось чотири з них. Коли ми забуваємо, що спасенні благодаттю, а не власними ділами, то:

- Нас може сповнювати тривога. “Якщо я помилюся або зроблю неправильний крок, я можу втратити все”. Натомість слід думати так: “Усе, чим я володію, є даром благодаті. Воно тут не через мої діла, а через Божу щедрість. Він любить мене настільки, що був готовий втратити свого Єдиного Сина задля мене. Безумовно, Він буде продовжувати давати мені те, що мені потрібно. Утішся, душе моя!”
- Ми можемо сповнитися гордістю і гнівом. “Я не отримую те, на що заслуговую! Люди не ставляться до мене належно! Ким вони себе вважають?” Натомість слід думати так: “Усе, чим я володію, є даром благодаті. Я ніколи не отримував те, на що заслуговував, і ніколи не отримуватиму! Якби Бог дав мені те, що я заслужив, я був би уже мертвий. Упокорися, душе моя!”
- Нас може сповнити відчуття провини. “Я все зіпсував! Мої проблеми означають, що Він покинув мене”. Але натомість слід думати так: “Усе, що я маю, є виявом Божої благодаті. Насправді я і так нічого не заслужив, тому й не міг втратити. Він прийняв мене ще задовго до мого гріха, навіть знаючи, що я хотів це зробити. Це було в моєму серці весь цей час, я просто цього не бачив, але Він бачив. Тепер Він зі мною. Будь у цьому впевнена, душе моя”.
- Нас може охопити нудьга й апатія. “Звичайно, що я християнин. Звичайно, що в мені є багато чого доброго. І що ж?” Але слід думати: “Усе, що я маю, є даром благодаті. Сам факт того, що я християнин, уже є чудом. Застигни в подиві й зачаруванні, душе моя”.

3. Прочитайте Судді 8:1-17. (а) Як ви гадаєте, чому Гедеонова відповідь Суккоту й Пенуїлу відрізнялася від його відповіді Єфрему (див. 7:24-25)? (б) Чому в Гедеона (див. 8: 18-21) було непохитне бажання переслідувати сильнішу армію тільки з 300 воїнами (8:4, 10)? (в) Один з коментаторів каже, що приклад Гедеона доводить необхідність “бути уважними до дарів Духа без плодів Духа!” Як ви думаєте, яке це має значення, зокрема для нас?

Чому відповіді Гедеона різняться?

Чому відповіді Гедеона стають щоразу жорстокішими? Чому він стриманіший із Єфремом, але з часом дедалі більше втрачає контроль? Ми повинні пам'ятати, що Єфрем мав набагато сильніше військо. Його народ на той час уже полонив двох мідіяніянських царів (7:24-25), тоді як Гедеон ще не захопив жодного. Можливо, він з остраху перед Єфремом не міг завдати удару, не маючи достатньо сил. Було важко слухати образи й бурчання, але Гедеон тримав язика за зубами. Проте через біль цього приниження було важко при-

йняти глузування Суккота й Пенуїла. Біль і гнів Гедеона постійно накопичувалися, поки ця чаша гіркоти не переповнилася. У цьому й полягала причина його все більш запальної вдачі.

Чому Гедеон завдав фінального удару?

Те, що відкривається нам, починаючи з вірша 8:18, справді шокує. Гедеон запитує царів: “Які ті люди, що ви повбивали на Фаворі?” Тут ми дізнаємося про те, чого оповідач раніше уникав. Ці два царі вбили братів Гедеона. Він визнає (вірш 19), що інакше не позбавив би життя Зеваха й Цалмунни. Іншими словами, безжальне, сильне прагнення й хоробрий напад Гедеона були мотивовані бажанням особистої помсти. Ось чому він просить Єтера, свого найстаршого сина, хлопчика, убити їх. Великим приниженням для противника було загинути від руки молодшої людини. Тож, на думку Гедеона, було б дуже правильно, щоб його син убив кривдників його братів. Але, попри все, це також брутално й жорстоко. Бідний Єтер перелякався, а з ним і Зевах та Цалмунна. Один із коментаторів зазначає, що хлопчик міг би грубо та невміло виконати справу, тому царі все-таки закликали Гедеона це зробити, щоб було не так болісно і принизливо.

Дари і плоди Духа

Майкл Уїлкок пише: “Гедеон... став, навіть за свідченнями його ворогів, людиною величі (8:18) і сили (8:21). Але, попри всі його чудові здібності, є щось менш привабливе в його естві. Будьте уважними до дарів Духа без плодів Духа!”¹

“Дари Духа” – це вміння щось *робити*, тоді як “плоди Духа” є якостями характеру *єства*. “Дари” є Богом даними вміннями керувати, говорити, думати, радити або ж виконувати. “Плоди” – це якості любові, радості, миру, смирення, безкорисливості тощо. Одна з найбільших небезпек для християн – задовольнятися нашими дарами, нехтуючи розвитком плодів. Ми можемо тішитися, думаючи, що перебуваємо поруч із Богом, оскільки допомагаємо стільком людям, вміємо вести служіння або тому, що маємо глибокі біблійні знання. Але всередині свого єства можемо приховувати егоїзм, гордість, гнів і сумніви, яких не позбуваємося ні в молитві, ні через Божу благодать. Гедеон є яскравим прикладом цього. Він розвинув надзвичайні вміння. Він став чудовим лідером з Божою поміччю. Та все ж, володіючи знаннями про Господню благодать, він не очистив своє серце від гордості, страху і гніву. Ми також не повинні нехтувати молитвою, покаванням і самоаналізом.

Примітка. Ефод первосвященника (Вихід 28) був частиною його убрання, що покривала груди і спину. Він був вишитий золотим орнаментом і коштовним камінням. На лицьовому боці цього нагрудника були Урім і Туммим – два камені, які використовували для отримання відповідей “так” або “ні” від Бога. Багато хто вважає, що ці камені були двосторонніми, як монети. Якщо після підкидання випадали два “аверси”, це означало “так”, два “реверси” – “ні”, а змішаний результат – відсутність відповіді. Ефод Гедеона (8:24-27) був копією, засобом визначення Божих відповідей на різні запитання. Люди приходили, щоб поклонитися йому як ідолу.

¹ Michael Wilcock, *The Message of Judges* (Майкл Уїлкок “Послання Книги Суддів”) (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1992), p. 86.

4. Прочитайте Судді 8: 22-35. (а) Чому Гедеон відмовився від пропозиції панувати? (б) Як, відкинувши пропозицію панувати на місці Бога (вірш 22), Гедеон поклоняється ефоду замість Господа (вірш 27)?

Панування

Гедеонові запропонували панувати над усім Ізраїлем. Пропозиція, зазначена у вірші 22, полягала в тому, щоб Гедеон царював над усіма племенами й передав це право своїм нащадкам. Це досить суттєве відхилення від звичаїв правління суддів. Суддя був помазаний Богом, про що свідчить його (або її) здатність швидко діяти під час випробувань. А на царювання призначали б самі люди й передавали б владу іншим у спадок. Перевага панування над суддівством була нібито в стабільності, але Гедеон правильно вбачає основну мотивацію людей: народ хоче мати царя, а не бути безпосередньо під владою Бога (вірш 23). Іншими словами, Гедеон розуміє, що проблеми ізраїльтян виникали не через брак царя-людини, а тому, що вони взагалі не слухалися їхнього справжнього, божественного Царя. Бажання мати володаря серед людей було насправді плювком в обличчя Бога. Це було приховане свідчення того, що їхні проблеми виникали через невідповідну форму керівництва, а не через їхню невірність Господу.

Люди прагнули мати свого царя, щоб відібрати у Бога контроль над владою. З таким володарем не буде жодної необхідності чекати, коли Господь вибере рятівника. Таким чином, прагнення мати царя є ще однією спробою самопогортунку. Ізраїль не хоче надіятися лише на Божу благодать і спасіння.

Ефод

Іронією є те, що Гедеон майже відразу заперечує сказане. Він просить про фінансову винагороду за звільнення народу і за ці гроші створює власну копію ефода первосвященника, який зберігався у скинії в Шіло (18:31). Ефод повинен був позначати місце, де вирішив перебувати Бог. Він був також одним зі способів дізнатися про Божу волю в часи кризи. Але Гедеон, щоб підвищити статус свого дому, робить власну копію убрання. По суті, він організовує альтернативну святиню, яка, як і керівне становище, є способом "контролювати" Бога. В інших епізодах це ще більш очевидно. Гедеон хотів, щоб люди приходили до нього, аби отримати вказівки Бога, замість того, щоб іти до скинії, яку Бог сам створив. Гедеон не служив Богові, а натомість використовував Його для зміцнення своєї влади.

Як Гедеон міг це зробити? Дуже просто. Те, що він усвідомлював розумом, насправді не захопило його серце. Він знав про Божу благодать і в деяких ситуаціях міг дати правильну відповідь. Але його серце насправді не відчувало, як ці істини діють у житті. Ця ж проблема проілюстрована в Новому Заповіті. Так, із послання до Галатів 2:14 переконуємося: Петро вірив у євангельську істину про те, що ми спасенні благодаттю, тому жоден християнин не повинен вважати себе кращим за іншого. Та навіть розуміючи це, він інстинктивно відмовлявся їсти разом із новонаверненими з поганства християнами. Він був навчений вірити усе своє життя, що погани були нечистими й морально гіршими за євреїв. Павло з обуренням відповів йому: "Ти не ходиш стежками євангелія". Те, що Петро усвідомлював своїм розумом, не захопило сповна його серце.

Тому спосіб його життя відрізнявся від того, чого він навчав. Те ж саме з Гедеоном. Він добре знав про небезпеку самоспасіння і тому відмовився від царювання, але все ж це не врятувало його від падіння в ідолопоклонство.

**5. (а) Які добрі речі стають ефодом і пасткою у вашому житті?
(б) Як успіх може стати більшим духовним випробуванням, ніж негаразди?**

Ефоди й пастки

Ця історія свідчить: будь-яка добра річ може стати для нас пасткою. Коли ми розмірковуємо про ідолопоклонство, то на думку спадає поклоніння страшним, кровожерливим божествам. Але поклоніння ефоду вказує на те, що дуже добрі речі можуть бути у багатьох аспектах ще гіршими пастками. Бог хоче, щоб у нас були друзі й сім'я, щоб ми використовували дані нам дари в професії та кар'єрному зростанні. Але ця історія цілком однозначно говорить, що ми можемо використовувати добрі речі, намагаючись контролювати Бога, поставити його в наші рамки і спасти себе через власні діла. Усе, що ми застосовуємо з цією метою, обплутує та поневолює нас. Ми вважаємо, що повинні мати такі засоби, аби досягти успіху, бо тільки завдяки їм наше життя матиме сенс.

Ця історія є також застереженням для християн, активних у церкві та служінні. Баптистський проповідник Чарльз Сперджен одного разу повчав своїх учнів: "Не починай служити, щоб врятувати свою душу". Він знав, що служіння Богу часто сприймають як запоруку власного спасіння. У своєму служінні Богу ви можете дуже легко відшукати причину того, чому Він повинен прихильно ставитися до вас, допомогати вам і благословляти вас. Тобто таким чином ви робите спасителем християнство, а не Христа. Ось що означає поклоніння ефоду. Дуже тонко і водночас смертельно.

Небезпека успіху

Відома фраза Томаса Карлейля: "Тільки один зі ста проходить випробування успіхом". Коли Гедеон був неохочим, переляканим новачком, він настільки сумнівався у власній компетентності, що потребував кілька запевнень від Бога в допомозі Його благодаті. Але наприкінці свого життя Гедеон збудував імперію і шукав своєї слави, а не Божої. Він більше не звертався до Господа за запевненням, він був абсолютно переконаний у власних силах і тому впав у гріх.

Часто негаразди не є настільки духовно небезпечними, як успіх. Проблеми демонструють нашу справжню слабкість і потребу в Бозі. У часи негараздів ми починаємо усвідомлювати, що в нашому житті були речі, на які ми надіялись більше, ніж на Бога. У достатку ми над цим не замислюємося. У ніч, коли звучали сурми, Гедеон зрозумів, що Боже спасіння приходить через благодать. Та на початку 8-го розділу ми переконалися, що це знання він не зберіг у своєму серці. Досягнувши успіху, він узагалі став ігнорувати своє серце. Зрештою, Гедеон не змінив Ізраїль, тому що його власне єство не змінилося.

6. Прочитайте Судді 9:1-57. (а) Чим відрізняється історія Авімелеха від історії інших описаних лідерів? (б) Чому оповідач приділив їй так багато уваги? (в) Як дії Гедеона посіяли зерна лиха в житті Авімелеха (8:29-31)? (г) Як притча про тернину (вірші 7-21) проливає світло на зміст цієї історії?

Відмінність Авімелеха

До цього розділу події книги Суддів повторюються в одній і тій же послідовності. Спершу люди впадають у гріх. Потім вони просять Господа про допомогу. Врешті Бог посилає суддю або рятівника. Але історія про Авімелеха розвивається за зовсім іншим сценарієм. По-перше, відмінність у тому, *чому він стає лідером*. Інші особи були покликані до лідерства Богом, а Авімелех стає провідником тому, що він син Гедеона. По-друге, в тому, *як він править*. Інші лідери керували на основі Божого одкровення, натомість влада Авімелеха виявляється не в суддівстві чи порятунку, а в самому її використанні. По-третє, в *джерелі його сили*. Жодного разу в цій розповіді від 8:34 до 10:6 не згадане ім'я Господа.

Чому це важливо?

Це картина суспільства й лідерства, де Бог повністю відсутній. І це його найважливіша ознака.

Яка роль Гедеона?

Гедеон жив як східний володар, з великою кількістю дружин і наложниць, а це завжди згубно для жінок і дітей. Ім'я Авімелех означає "мій батько є царем", воно є дуже дивним, зважаючи, що Гедеон відмовився від володарювання. Це може свідчити про те, що Гедеон пишався своєю владою і/чи хотів бути царем. Авімелех, як дитина наложниці, яка була представницею змішаної раси, звичайно, мав у суспільстві нижчий статус. Його образа і прагнення влади та поваги дадуть гіркі плоди.

Тернина

Дерева обирають царя. Оливкове дерево, фіга й виноград – усі дають цінні плоди. Олія, фіги й вино були головними продуктами палестинської економіки. Якщо хтось і повинен бути царем дерев, то вони, безумовно, мали перевагу. Але, врешті-решт, тернина погоджується стати володарем, хоча вона нікому жодної користі не приносить. По-перше, вона занадто низька й тонка, щоб давати тінь від спеки, і єдине, для чого вона годиться, це – пожежа. Тернина часто загоряється, й вогонь від неї швидко поширюється на інші рослини й знищує їх. Мудрі садівники завжди виполюють тернові кущі, що ростуть поблизу цінних культур. Отже, царювання тернини неминуче призведе до катастрофи, адже єдиним плодом такої рослини є вогонь.

Йотам говорить, що "ваші гріхи знайдуть вас". Зло завжди руйнує себе. Нехтування Божими законами розтягує матерію всесвіту, а це завжди призводить до катастрофи. Дії Гедеона негативно вплинули на серце сина. Прихід Авімелеха до влади посіяв зерна знищення Сихема. Немає жодного порятунку для зла або від нього.

7. Прочитайте Судді 10:1-5. Що так вражає у звичайних описах суддів Толи і Яіра?

У цих віршах не сказано про Толу і Яіра надто багато, але з них можна чимало дізнатися про Бога. Слова, що Тола “став на спасіння Ізраїлю” і що “він судив Ізраїль”, подібні до тих, які були використані в описах Девори в 4:4-5. Пам’ятайте, що вона була, можливо, найкращою із суддів. У цьому епізоді йдеться про те, що Бог поставив когось іншого, хто рятував і судив Ізраїль точно так само, як Девора.

Але чому? Хіба Ізраїль кликав, просив про милість і допомогу? Ні. Саме дев’ятий розділ книги Суддів є найсумнішим у книзі. Народ повністю відкинув Бога. У розповіді немає жодної згадки про Нього. Ізраїльтяни впали дуже низько і навіть не кликали Господа в покаянні. Однак, попри все, Бог постійно посилав їм суддів-рятувальників (Тола, а потім Яіра). Це вражає. Звичайно ж, справедливість вимагає, щоб ці люди були знищені, а Ізраїль з цілковитою підставою не повинен вижити як нація. Але Бог натомість посилав сорок п’ять років мирного життя під владою цих двох чоловіків.

У цій розповіді ми бачимо те, чого не було досі: конфлікт між умовністю й безумовністю Бога в стосунках із власним народом. З одного боку, Він дозволив ізраїльтянам обпектися їхнім гріхом: вони вибрали терновий кущ своїм царем. Щоразу, коли ми грішимо, виникає вогонь, який завдає нам пекучого болю. Однак потім Бог посилав нам порятунок без жодних умов. Насправді, ймовірно, що єдина причина, чому ізраїльтяни покаялися (10-й розділ) і зробили це дуже добре, полягає в тому, що Бог через Толу і Яіра дав час спокою, а це дозволило покаянню й оновленню знову зростати. Тола і Яір є чистою благодаттю, а не відповіддю на добрі діла Ізраїлю.

Чи Бог несправедливий? Якщо б у нас не було Нового Заповіту, ми б зробили висновок, що саме так і є. Тільки хрест допоможе нам зрозуміти, що Божя істина і справедливість не применшуються на користь Його милості. Через смерть Ісуса Бог “праведний і виправдовує” тих, хто вірить (Римлян 3:26). Це також дає нам упевненість у тому, що Він ніколи не залишить і не покине нас.

Життя в плюралістичному суспільстві Їфтах – лідер-вигнанець

Заняття 8 | Судді 10:6 – 12:15

- 1. Прочитайте Судді 10:6-18. (а) Який зв'язок між богами, яким поклоняється Ізраїль, та народами, що його поневолюють? (б) Чому, на вашу думку, у вірші 7 вживається слово “передав” (англ. sold – продав) (порівняйте Судді 2:14, 3:8 і 4:2 з Римлян 1:24-25)? (в) Чого це навчає нас?**

Як боги, яким поклоняється Ізраїль, пов'язані з народами, які його поневолюють?

Ваали та Астарті були богами корінних ханаанеян. А богам Арама (північний захід), Сидона (північ), Аммона і Моава (схід) та филистимлян (південь) поклонялися народи, які жили за межами Ханаану. Вони часто захоплювали його та утискали ізраїльтян. Отніїл допоміг Ізраїлю перемогти царя Арама (3:10), Ехуд – моавитян і аммонітян (3:12), Шамгар – филистимлян (3:31), а Девора – ханаанеян (5:23). Іншими словами, щоразу, коли ізраїльтяни поклонялися ідолам іншого народу, той народ, врешті-решт, починав утискати їх. У вірші 6 цього уривку зазначено, що вони “служили... богам аммонських синів і богам филистимським”, а потім, як наслідок (вірш 7), “Він [Бог] передав їх у руку филистимлян та в руку синів Аммонових”. Таким чином, ідолопоклонство призводить до поневолення. В 11-му вірші Бог називає сім народів, які утискали ізраїльтян. Це своєрідна паралель із семиразовим ідолопоклонством, згаданим у 6-му вірші.

Цікаво зауважити, що не тільки ідолопоклонство призводить до рабства, але й рабство призводить до ідолопоклонства. Цілком очевидно, що коли якийсь народ утискав і поневолював ізраїльтян, то вони мали б ненавидіти богів цього народу. Але, незважаючи на утиски аммонітян (у 3:13), у 6-му вірші зазначено, що Ізраїль служив їхнім богам, що призвело до ще більшого поневолення (вірш 7). Попри біль і страждання, народ Ізраїлю продовжує поклонятися тим же ідолам, які породили цей біль і лихо.

Чому вживається слово “передав” (англ. sold – продав)?

Це слово має глибокий зміст. Воно вжите, щоб описати те, що Бог зробив у Судді 2:14, 3:8, і 4:2, а також у цьому епізоді. Коли ви продаєте тварину, це означає, що новий власник може робити з нею все, що завгодно. Якщо ми розглянемо те, як Бог раніше “продавав” чи “передавав” ізраїльтян, то переконаємося, що Він насправді не відмовлявся від них чи від своїх обіцянок перед ними. Це означає, що Він переставав захищати їх у певному сенсі, дозволяючи, щоб об'єкт їхнього поклоніння домінував і оволодівав ними.

Уривок із Римлян 1:24-25 присвячений тій же темі. У ньому Павло розповідає про ідолопоклонство. Він говорить про тих, хто “честь віддавав і служив створінню більш, як Творцеві” (вірш 25). Який був наслідок цього? У вірші 24 написано: “Тому-то й видав їх Бог у пожадливість їхніх сердець”. Слово “пожадливість” (від грецького *epithumia*) означає “непереборний стимул, поневолення, нестримне бажання”. Вжите тут дієслово “видати” свідчить про те, що Бог допускає, щоб речі, на які ми покладаємо надію замість Нього, ставали рушійною силою в нашому житті. Це покарання природними наслідками. Тому ідо-

лопоклонство й рабство завжди йдуть поруч: ідолопоклонство призводить до рабства, а рабство – до ідолопоклонства.

Чого це навчає нас?

Бог каже: “Якщо ви хочете жити задля грошей, а не задля Мене, тоді гроші будуть керувати вашим життям. Вони контролюватимуть ваше серце та емоції. Якщо ви хочете жити задля популярності, а не задля Мене, то популярність буде керувати вами і контролювати вас. Якщо ви хочете іншого бога, окрім мене, будь ласка. Подивимося, яким милостивим він буде до вас; чи матиме він силу спасати, направляти і просвітлювати вас”. Бути переданим (проданим) означає належати тому, що ви вважаєте важливішим за Бога.

2. Прочитайте Судді 10:6-18. (а) Чому Бог так різко відповідає на заклик ізраїльтян у віршах 11-14? Що це говорить нам про їхнє покаяння (вірш 10)? (б) Чи є суперечність між віршами 13 і 16?

Чому Бог відповідає так різко?

Бог не прощає ізраїльтян одразу й не починає відповідати на їхні молитви. Подібне ми вже бачили в 6:7-10, де люди кликали Бога, а у відповідь Він послав їм суворе попередження. Але в цьому епізоді жорстка реакція Бога здається ще дивнішою. Він каже людям, що не відповідатиме їм, а вони повинні звертатися до тих богів, яким поклоняються.

Чому так? Майкл Уїлкок дуже проникливо пише:

“Досі ми могли вірити Ізраїлеві і припускати, що коли він звертається до Бога, це заклик покаяння, хоча й неглибокого, але покаяння. Ізраїль просить пробачення за те, що він чинив, і бажає змінитися. Але це припущення зараз можна поставити під сумнів. Так, клич є визнанням... Визнання, однак, не є тим самим, що й покаяння, як ми бачимо з відповіді Господа: “Ідіть і кличте до тих богів, що ви вибрали їх” (10:14). Він ніби говорить: “Я знаю, чим є цей ваш заклик”. Це просто прохання про допомогу, з яким ви можете звертатися до Ваала так само, як до Мене”.¹

Уїлкок зазначає, що коли Бог говорить: “Ідіть і кличте до тих богів, що ви вибрали їх” (вірш 14), Він має на увазі, що їхнє прохання – це просьба слабкої сторони до сильнішої про полегшення страждань. Вони кажуть: “Добре, ми попалися! Ми опинилися в біді, бо порушили Твої правила. Ми кричимо: «Дядечку! Тепер допоможи нам, будь ласка». Але справжнє покаяння передбачає ненависть до гріха і щирий жаль за вчинене, незалежно від того, спричинило воно проблеми чи ні. Ізраїльтяни просять вибачення за наслідки гріха, але не шкодують за сам гріх. Це ідолопоклонницьке відвернення від ідолопоклонства. Вони ставляться до Бога, як до одного зі своїх ідолів, намагаються натиснути на потрібні важелі, приносять правильні жертви для того, щоб змусити Його проявити свою силу над ними.

¹ Michael Wilcock, *The Message of Judges* (Майкл Уїлкок “Послання Книги Суддів”) (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1992), p. 108.

Чи є суперечність між віршами 13 і 16?

У вірші 13 Бог категорично відповідає ізраїльтянам, що більше не спасатиме їх, тому що вони служили іншим богам. Через те, що вони так грубо порушили Його заповіт і заповіді, а також враховуючи те, що навіть зараз вони каються не по-справжньому, Він ніби говорить: “Я – справедливий Бог, Я повинен покарати вас”. Та в 16-му вірші читаємо, що після того, як ізраїльтяни почали каятися, “знетерпеливилась душа Його через Ізраїлеве страждання”. Бог сказав, що не спасатиме їх, але потім усе ж робить це! Хіба не суперечність?

Багато людей кажуть: “Так, це суперечність”. На їхню думку, це недогляд автора, помилка в Біблії. Але ці протилежні твердження зустрічаються в тексті занадто близько один до одного, щоб бути недоглядом автора. Інші кажуть: “Так, це суперечність”, маючи на увазі, що вона показує невдоволеного, незрілого Бога, який ображається, погрожує, а потім змінює свою думку. Але знову ж таки, чи є підстави вважати, що автор свідомо зобразив би Бога таким, наділивши його рисами незрілої дитини?

З іншого боку, багато людей стверджують: “Ні, це не суперечність”. І пояснюють це так: у вірші 13 Бог говорить, що Він не спасе ізраїльтян, поки вони не знищать своїх ідолів. Коли вони врешті роблять це (вірш 15), Господь починає спасати їх. Але слабкою стороною цієї думки є те, що у вірші 13 не сказано: “Я не спасу вас, поки ви не покаєтесь”, а “Я більше не спасатиму вас”.

Будь ласка, наберіться терпіння, коли я кажу: “Так, це суперечність”. Це та сама суперечність, про яку ми вже згадували у вступі та в перших двох розділах. Як зазначає один з коментаторів:

“Чи Божя святість і Його закон про послух візьмуть гору над Його обіцянками Ізраїлю? Або чи... Його милостиві обіцянки... означатимуть, що Він якимось чином обійде увагою їхній гріх? Скільки б теологи не намагалися встановити пріоритет закону над [любов'ю чи навпаки], книга Суддів не вирішить цього питання... Цей випадок зображує певний конфлікт всередині самого Бога в контексті Його стосунків з ізраїльтянами. Вони грішать і спонукають Його до гніву (10:6-16) настільки, що Він присягається, що не спасатиме їх більше (вірш 13). Проте Він, усе ж таки, є відданим ізраїльтянам настільки, що сам засмучується й обурюється через їхнє страждання...

Стосунки Бога з Ізраїлем одночасно й умовні, і безумовні. Він не змінить своєї прихильності, але Ізраїль повинен жити в послузі й вірі...”²

Досить заманливо було б вирішити цей конфлікт дуже швидко й акуратно. Один зі способів – сказати: “Загалом Боже благословення є умовним. Якщо ми не будемо жити згідно з біблійними принципами, ми будемо позбавлені милості Божої в нашому житті”. Інший спосіб – це сказати: “Боже благословення є безумовним. Навіть тоді, коли ми грішимо, Бог настільки милостивий, що

² Tremper Longman III and Raymond B. Dillard, *An Introduction to the Old Testament* (Тремпер Лонгман III та Реймонд Б. Діллард “Вступ до Старого Заповіту”) (Grand Rapids: Zondervan, 1994), pp. 126-127.

Він приймає нас за будь-яких обставин”. Ці обидва способи є небезпечними. Перший підхід ставить під сумнів силу Божої любові й милостивих обіцянок; другий – ставить під сумнів святість і справедливість Бога. Старий Заповіт не вирішує цього конфлікту. Тільки тоді, коли йтиметься про хрест Христовий, переконаємося, що Бог може бути одночасно справедливим і люблячим. На хресті Божою любов’ю задовольнила вимоги закону.

3. Прочитайте Судді 10:6-16. (а) Чого ми можемо навчитися про духовне оновлення і пробудження? (б) Що у віршах 15-16 сказано про справжнє покаяння? (в) Який крок для вас є найнеобхіднішим?

Кроки до духовного оновлення

Хоча кожен період пробудження має очевидні спільні риси з іншими періодами, та кожен із них по-своєму унікальний. Щоразу є щось нове й незвичайне, відмінне від минулого. Це застерігає нас від думки, що ми можемо зберегти нашу духовну силу, постійно повторюючи ті ж самі дії та ритуали. Поза тим, можна виділити певні кроки до духовного оновлення.

По-перше, це якась проблема, яка виникає в нашому житті. Щось стається, щоб нагадати нам, що ми слабкі й не маємо змоги контролювати власне життя. Для Ізраїлю такою проблемою завжди були утиски інших народів. Усе, що змушує нас відчувати себе поневоленими і слабкими, усе, що впокорує нас і викриває наше безсилля, може мати той самий ефект.

По-друге, це оновлена, постійна молитва. Цей уривок показує нам, що молитва – не одноразовий акт. Вона повинна тривати постійно й може містити в собі відчуття боротьби з Богом. При цьому іноді здається, що Господь не слухає, тож нам, імовірно, доводиться докласти багато зусиль для самоаналізу й роздумів. Молитва повинна бути послідовною та невтомною.

По-третє, справжнє покаяння є боротьбою. Як ми згодом побачимо далі, Ізраїль приходив до глибокого покаяння й усвідомлення гріха.

По-четверте, Бог посилає лідера (вірші 17-18 та розділ 11). Бог помазує певних людей, щоб вони привели інших до духовного оновлення. Ми не самотні острівки, нам потрібна спільнота, щоб залишатися духовно активними та живими.

Що ми дізнаємося про справжнє покаяння?

Ми можемо дізнатися принаймні про дві речі (пошукайте також й інші, крім зазначених тут). По-перше, прохання ізраїльтян: “Зроби Ти нам усе, як добре в очах Твоїх. Тільки спаси нас цього дня” (вірш 15) свідчить про зміни в їхніх серцях. Раніше вони були повністю зосереджені на умовах свого життя й комфорті. Вони просили: “Ми розбиті, скріпи нас, будь ласка!” Тепер вони готові визнати, що Бог не зобов’язаний цього робити. Ізраїльтяни кажуть: “Ти потрібен нам, навіть якщо це означає, що ми будемо далі страждати”. Чому це є ознакою справжньої віри? Якщо ми стверджуємо: “Ти потрібен мені, якщо даси мені А”, ми цим підтверджуємо, що А є нашим справжнім, єдиним богом.

А словами “Я потребую Тебе, незалежно від А, Б або В” ми знову визнаємо істинного Бога нашим Господом.

По-друге, позбувшись своїх ідолів, вони показали, що ця зміна сягнула не лише зовнішньої поведінки, а й їхніх сердець. У книзі Суддів ізраїльтяни часто змінювали свою поведінку, щоб заслужити прихильність Господа, але про всяк випадок вони тримали ідолів у своїх домах. Покаяння не на поверхні, а сягає набагато глибше, зосереджуючись не тільки на поведінці, але й на мотивах.

Отже, двома ознаками справжнього покаяння є: (1) жаль за гріх, а не тільки за його наслідки і (2) жаль за ідолопоклонництво, а не тільки зміни в поведінці.

4. Прочитайте Судді 11:1-11. (а) Як дитинство Їфтах вплинуло на те, що він став неочікуваним рятівником? (б) Як це підготувало його до суддівства? (в) Чим Їфтах схожий на інших суддів і навіть Ісуса? (г) Як жажливі випробування можуть приготувати вас до допомоги іншим?

Як дитинство Їфтах вплинуло на те, що він став неочікуваним рятівником?

В очах світу лідерами є випускники найпрестижніших вишів, вихідці із сильних сімей (а отже, емоційно здорових) і люди без кримінального минулого. Але ніщо із цього не стосувалося Їфтах. Він був позашлюбним сином повії, якого зведені брати вигнали з дому, ймовірно, в дуже молодому віці. Тому він походив зі щонайменше неблагополучної сім'ї. Тоді, у вигнанні, він гуртує навколо себе гультяїв, які заробляли на життя грабежем. Іншими словами, Їфтах належав до організованого злочинного угруповання, він був своєрідним босом кримінального світу або (більш романтично) піратом. У будь-якому випадку, він був, по суті, частиною злочинного світу, вигнанцем і злочинцем, вихідцем із неблагополучної родини. Але Бог кличе його бути рятівником.

Як це підготувало його до суддівства?

Важливо зауважити, що Їфтах готується стати рятівником не тільки попри пережите відречення, маргіальність і страждання, але й завдяки цьому досвіду. Пройшовши через ці труднощі, він став могутнім воїном, людиною неймовірно винахідливою. Як видно із віршів 4-11, він надзвичайно вміло веде перемовини і загалом є дуже розумним. Життєві випробування зробили його чудовим лідером. Якщо б він був вихований у комфортніших і кращих умовах, то ніколи не став би таким.

Чим Їфтах схожий на інших суддів та Ісуса?

Знову ми бачимо неймовірну картину Божого спасіння. Майже всі судді є маргіналами, неочікуваними лідерами, людьми, які не вписуються у світове розуміння знаменитості, сили й величі. Ехуд був інвалідом, Девора була жінкою, а Гедеон походив з бідної родини, із самих низів. Та все ж Їфтах був у набагато гіршій ситуації: він був “зневажений і відкинений” своїм народом. Ізраїльтяни “зневажили” й “вигнали його” (вірш 7). Їфтах нагадує самого Ісуса, який був “зневажений і відкинений”, прийшов до своїх, але “свої не пізнали Його”. Най-

головніше, що Ісус врятував нас не попри пережиті відкинутість і маргінальність, а через них. Бог спас нас через свою поразку і слабкість. Цим суддя Їфтах дуже схожий на головного Суддю.

Примітка. Багато хто помічає схожість між діалогом ізраїльтян з Їфтахом в 11:4-11 і їхнім діалогом з Богом в 10:10-16. Лідери Гілеаду просять про допомогу. Але Їфтах, згадуючи, як вони колись поставилися до нього, відмовляє. Вони просять його про допомогу знову, але цього разу з більшим смиренням. Це нагадує поведінку Ізраїлю з Богом. Що це означає? Те, що Бог встановлює паралелі між собою та Їфтахом, бо лідери є Його представниками і прикладами, які вказують на справжнього Суддю і Спасителя.

Як жахливі випробування можуть підготувати людину до допомоги іншим?

Є набагато більше способів, ніж можна тут згадати, але ось деякі з них. (1) Випробування здатні розвинути у вас більше співчуття до інших. Якщо ви самі колись були слабкими, то не будете бездушно питати: “Що трапилося? Ніс догори!” Ви будете більш лагідними й терплячими з тими, хто страждає. (2) Випробування можуть також викоринити жалість до самого себе. Важке життя може зробити вас вдячними за те, що маєте, і вдячний дух зробить вас менш егоцентричним. Жалість до себе, з іншого боку, заважає вам помічати чи розуміти біль інших. Вона забирає у вас енергію, необхідну для спілкування з людьми. (3) Випробування можуть навчити долати життєві труднощі. І цей досвід ви можете передати іншим. (4) Іноді проблеми в минулому можуть додати вам упевненості в собі й надії у важкі часи. Ви можете не мати якихось конкретних відповідей для іншої людини, яка страждає, але той факт, що ви пережили важку ситуацію й із честю вийшли з неї, підбадьорює тих, хто навколо вас, це стає для них джерелом натхнення.

5. Прочитайте Судді 11:12-28. Цар аммонітян виправдовує свій напад на Ізраїль, наполягаючи, що ця земля раніше належала їм (вірш 13). Які три аргументи використовує Їфтах у своєму дипломатичному листі, щоб спростувати це твердження? Чому, на вашу думку, Аммонові сини не послушалися слів Їфтаха?

Перший аргумент Їфтаха ґрунтується на історичних фактах, які він описує в 11:15-22. Коли ізраїльтяни вийшли з Єгипту, аммонітяни і моавитяни жили на схід від Арнону. Ізраїльтяни попросили в Моава й Аммона дозволу пройти через їхню землю, але отримали відмову. Потім вони вирушили до незвіданого краю (вірш 13), на північ від Арнону до Яббоку. Там жили амореяни та їхній цар Сихон. Коли ізраїльтяни попросили перейти через землю амореян, Сихон напав на них (вірш 20), але Ізраїль переміг та захопив цю землю за правом завоювання (вірш 21). Їфтах доводить, що та земля ніколи не належала аммонітянам, а справедливо дісталася Ізраїлю, як переможцеві, від амореян.

Другий аргумент – богословський (11:23-24). Тут Їфтах використовує загальне припущення, яке підтримували всі народи того часу, де б вони не жили. Господь, Бог Ізраїлів, очевидно, віддав у їхні руки землю амореян, дозволяючи їм перемогти Сихона. Звичайно, що те ж саме могло би статися з Аммоном,

якщо б їхній бог Кемош допоміг їм перемогти (вірш 24). Це суттєвий аргумент. Використовуючи власні релігійні припущення, Їфтах стверджує, що Бог Ізраїлю дав їм землю.

Третій аргумент є одним із правових прецедентів (11:25-27). Їфтах нагадує аммонітянам, що цар Моава в той час не вважав за потрібне нападати на ізраїльські землі, розташовані на північ від Арнону. Він, звісно, мав підстави бажати витіснення новоприбулих до Ханаану, але йому здавалося, що це було непотрібно, і він не заперечував право ізраїльтян на землю. Чому аммонітяни зараз це роблять? Якщо вони дійсно бажали (як зазначено у вірші 13) виправити давню несправедливість, то чому Балак, цар Моава, не зробив цього? Чому він був згідний жити в мирі? І, нарешті, Їфтах підсумовує переконливим фінальним аргументом: "Ми були тут протягом 300 років. Чому ви тоді не нападали на нас? Це доводить, що ми не чинили вам нічого злого. Це просто захоплення влади. Чините несправедливість ви, а не ми" (див. вірші 26-27).

На слова Їфтах не було жодної відповіді, тому що його аргументи були неспростовними. Він показав себе не лише могутнім воїном, але й умілим лідером.

6. Прочитайте Судді 11:29-40. Що Їфтах обіцяє Богу? Чому він це обіцяє? Чому він дотримується своєї обітниці?

Що Їфтах обіцяє Богу?

Багато людей тлумачать слова Їфтах як обіцянку Богу принести в жертву *тварину*. На їхню думку, він очікував, що саме тварина вийде й зустріне Їфтах, коли той повертатиметься. Є три причини вважати, що така точка зору є помилковою. По-перше, малоімовірно, що в тих будинках тварин тримали всередині ("що вийде з дверей мого дому"). По-друге, якщо Їфтах мав би на увазі тварину, то іменник був би вжитий в іншій формі, яка відповідала б об'єктові середнього роду, але це не так. По-третє, якщо б він пообіцяв Богу тварину, він ніколи б не пов'язував цю обіцянку з дочкою, яка вийшла через двері.

Деякі поважні коментатори читають оплакування доньки Їфтах, яка ніколи не вступила в шлюб (вірші 37-38), і припускають, що все, чим він заприсягнувся, було засудження її до вічного дівочтва. Але тоді не має сенсу просьба двох місяців оплакування (вірш 37) перед ви роком (вірш 39), хіба би він дійсно пожертвував її життям. Словом, він пообіцяв принести людську жертву, якщо Бог дасть йому перемогу. Їфтах, очевидно, надіявся, що це буде слуга чи хтось інший, але, принаймні, не власна дочка.

Чому він це пообіцяв?

У Повторенні Закону 12:31 йдеться, що людська жертва "огидна" і є чимось, що "Господь ненавидить". Немає жодних сумнівів щодо Божої волі стосовно неї. Чому ж Їфтах таки наважився на це?

По-перше, це означає, що Їфтах був нечутливим до насильства через жорстокість поганських культур, які його оточували. Це яскравий і водночас жахливий приклад того, як люди можуть сповідувати віру в Бога й дотримуватися якихось істин, але водночас дозволяти світу впливати на них (див. Римлян 12:2;

Ефесян 4:22-24). Через жорстокість культури навколо себе Їфтах допустив поєднання насильства з іншими, правдивими переконаннями. Тепер ми теж дозволяємо, щоб світське розуміння сексу й грошей впливало на наші погляди. Павло каже: “Не стосуйтеся до віку цього, але перемініться відновою вашого розуму” (Римлян 12:2). Розум Їфтах не був поглинутий Писанням. Це підтверджує, наскільки глибоко були підірвані основи моральності ізраїльтян. Під час пробудження вони все одно дотримувалися багатьох поганських звичок.

По-друге, Їфтах перебував не тільки під впливом поганських моральних норм, але й язичницького розуміння Божого ставлення до праведних діл. Людська жертва була тим, чим можна було підкупити поганського бога. Язичник приносив людські жертви, щоб сказати: “Дозволь мені показати, наскільки я вражений і сповнений страху через твою силу”. Але Бог Біблії бажає тільки одної людської жертви – визнання Його Господом над кожною частиною нашого життя. У посланні до Римлян 12:1 зазначено: “Повідавайте ваші тіла на жертву живу... як розумну службу вашу”. Така жертва є вдячною відповіддю на благодать (“ваша розумна служба”). Однак, Їфтах, як і раніше, думав, що Бога можна вразити й маніпулювати Ним через екстравагантні подарунки.

Чому Їфтах дотримується своєї обітниці?

На це питання найважче дати відповідь. Найкращою може бути та, що він приймає це рішення з тієї ж причини, з якої й склав обітницю. Схоже, що Їфтах не мав найменшого поняття про Бога благодаті. Він уявляє Господа (так само, як і язичницьких богів) особою, чию прихильність можна здобути через лестощі та щедрі жертви. Коли Їфтах зрозумів, що поспішна обітниця загнала його в пастку (вірш 35), то чому він просто не визнав свою гріховну безрозсудність і не порушив слово, щоб урятувати дочку? Відповідь полягає в тому, що він не довіряє Богу. Їфтах загнаний у пастку власною недовірою, він думає, що Господь поб’є його, якщо він не дотримається свого слова. Це те саме поганське розуміння Бога, яке й спонукало його скласти обітницю.

7. Яка жажлива історія (мабуть, найжахливіша в усій книзі)! Чого, на вашу думку, автор сподівався навчити нас? Які уроки ми можемо зробити з цього випадку?

По-перше, розгляньмо найпростіші уроки. (а) Ми повинні бути дуже обережними з нашими словами та обіцянками. Ми також можемо казати те, що завдає безповоротної шкоди. “Поклади, Господи, сторожу на уста мої”, – молився псалмоспівець (140:3). Сказане слово має певну силу, яка ніби створює пута, що сковують нас (див. Якова 3:1-12). Коли ми говоримо гнівні речі, вони можуть наповнити наше серце злістю, якої важко буде позбутися. Якщо ми кажемо образливі слова, це може зіпсувати стосунки, яких ми вже ніколи не зможемо відновити. (б) Крім того, бачимо, що Бог може “писати рівно кривими олівцями”. Він щедро наділяє красою й мудрістю та робить багато доброго як через невіруючих, так і через християн, які мають великі проблеми. Але слід зрозуміти, що навіть якщо Бог використовує нас у житті інших (так, як він використовував Їфтах), це не є гарантією того, що ми духовні титани. Варто “бути уважними, щоб не сплутати дію духовних дарів з мірою духовної зрілості”. Лише те, що ми є добрими ораторами, лідерами або вчителями, чи те, що Бог використовує нас, не означає, що наші серця Йому до вподоби.

Крім того, є глибші уроки. Наша культура впливає на нас набагато більше, ніж Біблія, та значно сильніше, ніж ми думаємо. На нашу думку, легко переконатися в тому, що Їфтах ігнорував біблійне вчення про святість людського життя і прийняв погляд його культури, за яким воно нічого не варте. Але, напевно, багато людей з інших епох та з інших регіонів були б вражені тим, скільки грошей сьогодні християни витрачають на себе (це лише один приклад). Їфтах змушує нас поглянути на себе й запитати: "Які мої основні недоліки?"

Найбільший урок стосується нашої нездатності вірити в Бога благодаті. В Едемському саду перша брехня змія зародила сумніви, що Господь бажає тільки найкращого. Відтоді ми завжди відчуваємо, що повинні контролювати Бога й не можемо довіряти Йому.

Як змінилося б ваше життя, якщо би ви дійсно вірили, що Бог повністю відданий вам і завжди на вашому боці?

Життя в плюралістичному суспільстві

Народження Самсона

Заняття 9 | Судді 13:1-25

1. Прочитайте Судді 13:1-2. Чим цей період віровідступництва й духовного відродження схожий на попередні? А чим відрізняється? Чому автор так часто використовує вислів “у Господніх очах”? (Див. Судді 21:25.) Що ми вважаємо гріховним, зважаючи на зміст цієї фрази?

У чому полягає подібність

У тексті вказано, що, як і завжди, ізраїльтяни робили зло в Господніх очах. По-друге, читаємо, що, як наслідок цього, почалися утиски й рабство. Гріх завжди призводить до рабства (Римлян 6:12-23).

У чому полягає відмінність

У 2-му й наступних віршах зазначено, що Бог почав готувати рятівника і спасіння, але немає жодних ознак того, що Ізраїль каявся чи просив про допомогу. У всіх попередніх епізодах молитва й покаєння народу були вирішальними (3:9; 3:15; 6:7; 10:10). У 10:1-7 теж відсутні будь-які ознаки молитви чи покаєння з боку народу, але опис цього періоду віровідступництва й відродження є досить загальним і стислим, тож, можливо, їх просто не внесли до опису (див. також 3:31, де про це теж немає жодних згадок). Ізраїльтяни духовно опустилися настільки низько, що Бог повинен був самостійно діяти заради їхнього спасіння. Він рятує їх, незважаючи на те, що вони не просили про це, навіть не нарікали на свої страждання (2:18).

Чому автор додає фразу “в Господніх очах”?

Фраза “зло в Господніх очах” уперше з’являється у 2:11 і далі часто повторюється. Вона різко протиставлена останньому віршу книги Суддів (21:25): “Того часу... кожен робив, що здавалося правдивим в його очах”. Автор наголошує, що багато того, що чинили ізраїльтяни, не було виявом зла “в їхніх очах”. Таку свою поведінку вони здебільшого вважали цілком прийнятною. Вони не розмірковували над цим: “Я знаю, що це зло, але я зроблю це в будь-якому випадку”. Але в очах Бога їхня поведінка була негідною. Це дає нам змогу зрозуміти принаймні дві речі, які стосуються гріха.

Визначення гріха. По-перше, фразу “Господні очі”, на противагу нашим “власним очам”, слід розуміти так, що гріх у своїй основі не завжди передбачає відчуття осквернення нашої совісті чи порушення особистих або суспільних норм. Радше, гріх полягає в нехтуванні Божою волею щодо нас. Це, звичайно, суперечить сучасній логіці. На численних форумах і у виставкових центрах постійно стверджують, що “тільки ви можете визначати, що правильно і неправильно для вас”. Іншими словами, лише ваші очі, ваше серце й розум є єдиним способом визначити, що є правильним і неправильним особисто для вас. Але це суперечить здоровому глузду, навіть коли б не було Біблії. Якщо б тільки очі кожного з нас могли визначати, що є добром, а що злом, то як ми можемо сказати нацистам, що винищувати євреїв було неправильно? Вони ж думали, що робили послугу людству чи відновлювали справедливість за уявні минулі образи. Але як тільки ми визнаємо, що наші очі не є достатнім мірилом для визначення гріха, то тоді *чиї* очі є ним?

Чи визначається зло очима експерта? Чи очима більшості? Адже ці погляди також припускають можливість голокосту. Ні, відповідь, яка міститься в Біблії, є правильною. Гріх визначений як зневаження наших стосунків із Богом і порушення Його волі щодо нас. Те, що Бог вважає гріхом, є ним незалежно від того, що ми відчуваємо, що говорять експерти чи як прийнято в нашій культурі.

Обман гріха. По-друге, фраза “Господні очі”, на противагу нашим “власним очам”, нагадує нам про те, як легко ми займаємося самообманом. Ізраїльтяни мали психологічні та культурні виправдання для своїх гріхів, тому й перебували у своєрідному “груповому запереченні”. Самі вони не вбачали нічого поганого в тому, що робили. Безсумнівно, десь глибоко, на несвідомому рівні, ізраїльтяни розуміли, що вони далекі від Бога, але на свідомому рівні не відчували провини за такий спосіб життя й і могли легко все пояснити. Ми достеменно не знаємо, якими вони були, але повинні пам’ятати, що в основі їхнього (і нашого) гріха є ідолопоклонство. При цьому ідолами є не обов’язково щось погане, а добрі речі, що стали основою сподівань і цілей. Тому межа між важкою працею та ідолом праці, любов’ю до своєї сім’ї та ідолом своєї сім’ї є дуже тонкою. Це повинно спонукати нас до ретельного й постійного самоаналізу через роздуми над Біблією і плекання відповідальності перед іншими. Ми завжди знаходимо способи раціоналізувати такі гріхи, як матеріалізм, занепокоєння, гордість чи образи. У наших очах вони не є чимось поганим. Як висловився один із письменників: “Сатана розмальовує гріх у кольори чеснот”.

2. Прочитайте Судді 13:1-3. (а) Які спільні ознаки цього особливого народження Самсона й народження Ісаака, Самуїла, Івана Хрестителя та Ісуса? (б) Що цей список говорить нам про Бога? (в) Зверніть увагу на схожість зі звісткою в Євангелії від Луки 1:31. У який спосіб народження Самсона почало готувати Ізраїль до приходу справжнього Месії?(див. вірш 5)

Спільні ознаки

(1) Кожен син у якийсь спосіб приносив Боже спасіння. Ісаак породив попередників Месії. Самуїл та Іван Хреститель були пророками. Ісус, звичайно, є Спасителем.

(2) За людськими мірками, народження жодного з них не було можливим. Матері Ісаака, Самсона, Самуїла та Івана були неплідними, фізично не в змозі зачати. Тож те, що вони таки це зробили, було чудом. Якщо б народжували жінки, які були фізично здатні це зробити, сила Божа не була б настільки видимою. У народженні Ісуса, однак, рівень чудесності перевершує все. У попередніх історіях про початок нового життя Божа сила просто відкривала лона матерів для батьків. Натомість Марії Бог надав можливість зачати Ісуса без чоловіка.

(3) Кожне з цих народжень відбулося в тіні ганьби. У стародавні часи плідність жінки була великою частиною її честі й гідності. Жінка, яка не могла мати дітей, жила під тягарем сорому. У кожній із зазначених ситуацій Бог своєю милістю позбавляв матерів сорому та ганьби й дарував їм честь і радість. Але народження Ісуса знову ж таки перевершує будь-які норми. Тоді як інші матері позбувалися ганьби через дітородження, прихід у світ Ісуса тільки додав сорому

в життя Марії. Це ще раз нагадує нам про те, що коли інші рятівники за свою працю зажили честі і слави, Ісус, навпаки, лише все це втратив.

Що цей перелік говорить нам про Бога?

По-перше, передусім, він говорить нам, що Бог є Богом благодаті. Господнє спасіння не приходить через людську здатність до чогось чи вчинки. Бог свідомо посилає свою благодать у світ через людей, які є слабкими й нездатними. Чому так? Щоб показати нам, що спасіння має бути звершене для нас кимось іншим. Ми можемо тільки отримати його, визнавши нашу слабкість і неспроможність.

По-друге, цей перелік свідчить про те, що зазвичай Бог піклується і діє через людей, які не є дуже популярними, шанованими чи визнаними суспільством. Радше, Він прагне дбати й діяти через тих, хто відкинутий і "навіть чи у чомусь зможе досягти успіху". Ми переконалися в цьому на прикладі майже кожного судді з книги: Ехуд був неповносправним, Девора була жінкою, Гедеон був з убогої сім'ї та бідної частини міста, Іфтах – представником світу організованої злочинності. Тепер бачимо Самсона, народженого від безплідної жінки. Це ще одна ілюстрація того самого принципу, який спонукав Нафанаїла вигукнути: "Та хіба ж може бути з Назарета що добре?" (Івана 1:46). Бог любить засоромлювати очікування світу й змінювати його уявлення про мудрість, здатність і силу (1 Коринтян 1:26-31).

Ця теза в книзі Суддів повторюється так часто й наполегливо, що варто подумати про те, як можна було б застосовувати її у своєму житті. Чи ми робимо тільки те, на що здатні від природи? Чи ми концентруємо дружні стосунки навколо респектабельних, елегантних людей зі статусом й уникаємо неприязливих та тих, хто не має вигідних зв'язків?

Яким чином народження Самсона почало готувати Ізраїль до приходу справжнього Месії?

По-перше, значний занепад Ізраїлю спонукає їх просити Бога ще активнішого виконання обіцянки. Звістка про Самсона була сповнена такого драматизму й урочистого піднесення, а він сам був настільки могутнім і сильним, що це спонукало Ізраїль просити про Спасителя, який би не був таким зіпсованим.

По-друге, у самій звістці йшлося, що Самсон тільки *почне* спасіння Ізраїлю, він вказуватиме іншим на когось більшого за себе. Автор книги Суддів знав, що Самсона можна поставити в один ряд з великими суддями й великим царем Давидом, який повністю визволить Ізраїль від филистимлян. Як відомо, народ Божий потребував більшого спасіння, ніж те, яке міг дати Давид. Позаяк Давид був кращим Самсоном, Ісус був кращим Давидом.

По-третє, життя Самсона показує, що Бог може спасти весь народ навіть через одну людину. Більше про це ми дізнаємося в наступному розділі.

3. (а) Що говорить Бог матері Самсона (13:3-5)? (б) Прочитайте Числа 6:1-21. У чому полягала незвичайність назорейського життя Самсона? Як життя назорея могло підготувати Самсона до служіння? (в) Що ми дізнаємося про те, як Бог готує нас до служіння? Як Він підготував вас до служіння Йому?

Божа звістка

Спочатку Бог провіщає матері Самсона чудесне народження сина (вірш 3). Потім Він каже, що дитина буде жити життям назорея (посвяченим життям) (вірші 4-5), тому і вона, і син повинні будуть дотримуватися відповідних правил. До того ж Бог запевняє, що хлопчик виросте, щоб почати велике визволення Ізраїлю від филистимлян (вірш 5).

Як життя назорея могло підготувати Самсона до служіння?

Обітниця назорея містила три основні положення. Назорей повинен: (а) не підстригати своє волосся в період обітниці; (б) не пити жодного напою з винограду, алкогольного чи безалкогольного і (в) не мати жодного контакту з мертвим тілом. Мета обітниці назорея полягала в проханні Бога про допомогу в критичні моменти. Це дуже схоже на піст, знак активного й наполегливого шукання й пізнання Бога. Нестрижене волосся й відмова від продуктів виноградарства були способами продемонструвати певну підготовку на шляху до мети. Утримання від дотику до мертвого тіла означало, що людина приймає строгі правила церемоніальної чистоти священства. Священникам не дозволялося торкатися мертвого, тому що вони щодня служили в домі Божому. Так назорей щодня перебував у присутності Бога.

Примітка. Закони Старого Заповіту про чисте й нечисте містили перелік продуктів харчування і практик, що були заборонені поклоннику, який хотів постати перед Богом у skinії. Ці правила не були забобонами. Вони були способом показати нам, що Бог святий і що ми не можемо увійти в Його присутність без очищення себе. Ці правила були скасовані Новим Заповітом (Дії 10 і 11), тому що у Христі ми є чистими й Бог приймає нас.

Як видно з Чисел 6, назореї добровільно приймали обітницю на певний період часу. Але Самсон народився назореєм без власної згоди (його батьки прийняли обітницю замість нього) і він повинен був ним залишатися упродовж усього свого життя. Його мати не могла пити вино чи вживати нечисту їжу, тому що дія обітниці назорея починалася з того часу, коли Самсон зародився в її лоні. Те, що вона їла й пила, їв і пив Самсон. Бог змусив ще ненародженого Самсона дотримуватися цих правил. Це нагадує історію Івана Хрестителя, який був наповнений Духом у лоні своєї матері (Луки 1:15, 41).

Яким чином це підготувало Самсона до служіння? Це зробило Самсона особливим. Незвичні стандарти життя показуватимуть усім навколо (і самому Самсону), що він присвятив своє життя служінню Богу. Обітниця назорея (нестрижене волосся й відмова від продуктів виноградарства) означають, що Самсон, як і вся громада, завжди буде пам'ятати, що він готувався до служіння. По-друге, обіцянка церемоніальної чистоти нагадуватиме про те, що його обов'язок – постійно шукати Бога і його присутності, а також про те, що Бог є Господом над усіма сферами його життя. Самсон не повинен розподіляти

свій час на світську працю і життя та священне поклоніння і служіння в суботу. Йому належало служити Богу завжди. Хоча, звичайно, ми побачимо, що він цього не робив.

Що ми дізнаємося про те, як Бог готує нас до служіння?

Цей епізод показує, що Бог готує нас до служіння через різні види особливої підзвітності: обітничі, обіцянки і дисципліну спільноти. Самсон доводить, що хоча вони можуть і не працювати (!), вони все одно необхідні. Які види підзвітності існують у нас? Ми, як члени суспільства, пов'язані один з одним формальними й неформальними зв'язками. Формально ми належимо до помісної церкви, довіряємо керівництву й перебуваємо під його владою. Євреїв 13:17 є вдалим прикладом реалізації такого принципу. Ми повинні коритися наставникам, які пильнують наші душі й утримують владу над нами. Ніхто не може керувати нами, якщо ми не складемо обітничі й не пообіцяємо коритися йому, його опіці. Ми можемо дотримуватися церковної дисципліни тільки тоді (Матвія 18:15-20), коли готові скласти обітничу. У цьому випадку спільнота допоможе нам перебувати на шляху служіння Богу. Неформально ми повинні заохочувати один одного (Євреїв 3:13) і сповідувати свої гріхи один перед одним (Якова 5:16). Це новозавітний еквівалент обітниць назорея. Тож, зважаючи на зазначені вище причини, ми більше не повинні дотримуватися законів про чисте й нечисте.

4. Прочитайте Судді 13:6-25. (а) Які ознаки віри ви бачите в матері й батькові Самсона? (б) Чому повторний візит ангела сповнений водночас милості й непохитності? (в) Як ви реагуєте на те, що Бог не дає вам детальнішої інформації? Чому Він не дає нам більшого? (г) Чому ангел повертається, не маючи ніякої нової інформації? Чого це навчає нас у вихованні дітей (чи про саме життя)?

Ознаки віри

Мати Самсона. По-перше, вона просто повірила в слово Господа. Вона розповіла своєму чоловікові про Божу звістку (вірші 6-7) абсолютно щиро, без будь-якого здивування чи демонстрації того, що посланець був надприродною особою. По-друге, вона підкорилася слову Господа, прийняла для себе жорсткіші правила поведінки (вірш 7), щоб породити сина, який служитиме Йому. По-третє, вона повністю довіряла Божій доброті, пояснюючи, що Господь не прийняв би жертви й не обрав би їх бути батьками спасителя, якщо б збирався їх убити (вірш 23).

Батько Самсона. По-перше, він також просто повірив у слово Бога, сказане його дружині. З чого ми можемо зробити висновок, що він повірив? Дехто трактує його молитву і прохання про повторний візит як відсутність віри в Бога або вияв недовіри своїй дружині. Але його молитва у 8-му вірші свідчить, що пророцтво було правильним. Також зауважте, що у віршах 13:12 і 13:17 він говорить: "Коли (не ЯКЩО) сповниться твоє слово". По-друге, у молитві він просив Господа про додаткові вказівки у вихованні своєї дитини. Оскільки це мав бути особливий хлопчик і чоловік, Маноах відчував велику відповідальність виховати дитину так, щоб догодити Богові. По-третє, він цілком резонно

звертався до Бога, щоб Він дав їм детальнішу інформацію, ніж першого разу (вірші 8 і 12). Звичайно, що Він може детальніше описати Свою волю щодо виховання дітей!

Чому повторний візит ангела сповнений водночас милості й непохитності?

Цікаво, що Ангел Господній, який, імовірно, був не ангелом, а Сином Божим (див. заняття 6), готовий повернутися, хоч і відмовляється надавати будь-яку додаткову інформацію (вірш 13)! Це означає, що Маноах не демонструє відсутність віри, як це робив Захарія (Луки 1). Господь, виявляючи свою милість, з'являється знову і ще раз яскраво підтверджує те, що вже сказав раніше. Як дивовижно, що Він готовий підходити ближче знову і знову! Поза тим, Він також виявляє свою непохитність і не розповідає інших деталей. Батьки Самсона, можливо, і хотіли отримати більше інформації, але змушені вдовольнитися тією, яку вже мають.

Чому Бог не дає нам більше?

Коли син чи донька дорослішають, батьки дедалі рідше й менше їм щось пояснюють. За маленькими дітьми ви мусите слідувати буквально всюди й на кожному кроці застерігати їх: "Не торкайся цього!", "Не йди сюди!". Дитина не знає, що не можна пхати пальця в розетку чи їсти болото. Що старшими стають діти, то більше ви сподіваєтесь, що вони перейматимуть батьківські цінності, мислення й мудрість у свої серця й, отже, не потребуватимуть щоразу детальних інструкцій і вказівок. Для того, щоб допомогти дітям дорослішати, ставати зрілими, слід змінювати стратегію: переходити від великої кількості поведінкових правил до концентрації на мотивах і принципах мудрості.

Так само й християни з Нового Заповіту отримують набагато менше норм і правил, ніж вірні зі Старого Заповіту, у якому було розписано багато з того, що можна було носити, їсти й робити. Крім того, на ефоді священика були Урім і Туммим, які давали відповіді "так" або "ні" на прямі запитання до Бога. Багато християн вважають це прогресивнішим рівнем Божого ведення, ніж ми маємо сьогодні. Але як так може бути? Павло каже, що замість того, щоб дотримуватись зовнішніх правил, нам слід "перемінюватися" "відновою нашого розуму" (Римляни 12:2). Через Святого Духа ми отримуємо "розум Христовий" (1 Коринтяни 2:16).

Чому ангел повернувся, не маючи нової інформації?

Багато людей запитують: "Чому ангел Господній повернувся, не маючи нової інформації?" Маноах просив допомоги у вихованні Самсона, однак, як слідує з тексту, ангел відмовляється це робити. Але якщо це справді так, то чому він повертається? Очевидно, Маноах таки отримав ті підказки, які йому були потрібні для виховання Самсона, але не в тій *формі*, у якій хотів. Маноах просив про інформацію: "Так як нам (за якими правилами) виховувати ту дитину, і що чинити з нею?" (вірш 12). Вимоги, що стосувалися назорея, були записані в Числах 6:1-21, але Маноах хотів детальніших вказівок.

Натомість Бог пропонує Маноаху одкровення про Його славу. Він повертається, щоб розповісти про незвичайність Свого імені (вірш 18), що свідчить

про багатство Його слави. Через піднесення в полум'ї (вірш 20) Він назавжди закарбовує Свою велич у їхній пам'яті. Він демонструє свою доброту, *не вбиваючи їх*, хоча вони були поруч (вірш 23), а так Господь ніби говорить: "Вам треба краще знати Мене і те, який Я є, ніж мати більше інформації. Тисячі правил не вкажуть вам напрямок для незліченних рішень і виборів, які вам потрібно буде зробити щодо вашого сина. Тільки глибоке розуміння того, Ким Я є, може дати вказівки, що вам потрібно".

Можемо стверджувати, що Маноах був не настільки чутливим до цих духовних істин, як його дружина. Історія життя Самсона вказує на те, що його батьки не дуже добре впоралися з вихованням своєї дитини. Проте Боже послання до них є посланням для нас усіх: потрібно краще знати Бога, а не Його правила.

5. Прочитайте Судді 13:16-21. (а) Чому віра матері є більшою від віри батька? (б) У чому поведінка батька може слугувати для вас уроком? А матері? (в) Яким чином ваші нинішні проблеми є породженням недовіри до доброти Бога?

Чому віра матері є більшою від віри батька?

Із зазначеного фрагменту переконуємося, що мати Самсона є духовно пильнішою, ніж його батько. Вона отримує звістку і приймає її без жодних запитань. Їй не потрібно більше інформації і вказівок про те, що робити. В обох випадках Ангел Господній з'являється саме їй, а не Маноаху.

І нарешті, коли вони розуміють, що посланцем був сам Господь, при цьому знаючи, що ніхто не може бачити Бога й залишатися живим (Вихід 33), вони починають боятися за своє життя. Але якщо Маноах починає панікувати, його дружина розуміє, що підстав для хвилювання немає. Насправді вони не померли, а Господь милостиво прийшов до них, коли вони кликали, що Він обрав їх для цієї великої цілі. Чому б Він мав їх убити? Д. М. Ллойд-Джонс коментує:

"Ми повинні порозмірковувати над тим, що ця жінка зробила, і відповідь буде неймовірно й несподіваною – *вона просто подумала, поміркувала*. Як просто! І все ж, ми, зазвичай, не робимо цього... Щодо релігії існує якийсь антиінтелектуальний дух. Його не завжди визнають таким... Логічним мисленням і тлумаченням... явно нехтують. Релігію здебільшого вважають силою, яка якось може допомогти нам, наприклад, стати щасливими... Ще ніколи відмінності між християнською релігією, сектами та течіями у психології не були настільки невиразними й заплутаними... Іншою причиною, яка пояснює чому ми не обдумуємо, як це зробила ця жінка, полягає в тому, що в певні кризові моменти ми переважно відчуваємо панічний страх... Але ця жінка, мати Самсона, є славним прикладом цілком протилежного.

... Спостерігаючи за занепадом духу свого чоловіка, бачачи його страх і слухаючи його ниття про зловісні передчуття, темні пророцтва і сумніви щодо Божої доброти, вона не плаче і не кричить... вона думає, розмірковує, усе зважає і робить цілком логічний і єдиний правильний висновок”¹

По суті, мати Самсона показує нам, що віра не означає відсутність мислення. Віра є мисленням і діями на підставі Слова й обіцянок Божих. Вона думає про обіцянки Господа та Його ласку й розмірковує над цим.

Чого ми можемо навчитися?

Як і батько Самсона, ми повинні молитися й ретельно вивчати Біблію, зокрема те, як жити й виховувати дітей. Як і матір, ми повинні (а) не панікувати, (б) не сумніватися в Божій доброті, (в) у жодному разі не вважати, що Бог непостійний чи жорстокий і (г) думати про наше життя, враховуючи всі Божі обітниці й наші стосунки з Господом у минулому.

Божа доброта

Існує безліч прикладів вияву Божої доброти. Ось лише кілька з них.

- (1) Ми не допомагаємо бідним через те, що забули про Божу доброту. По-перше, ми забуваємо, що самі були духовно убогими й злиденними. По-друге, ми боїмося, що якщо будемо занадто щедрими, Бог не піклуватиметься про нас у майбутньому.
- (2) Занепокоєння в будь-якому вигляді є переважно невірством у Божу доброту.
- (3) Почуття провини й ненависті до самого себе є здебільшого невірством у Божу доброту.

6. Як ангел показує, ким він є насправді (Судді 13:16-21)? Що нам це говорить про те, ким він є? Чому так вражає те, скільки часу знадобилося батькам Самсона для усвідомлення того, що це насправді був Господь?

Ким насправді був ангел?

Господь показує, Ким Він є, двома способами. По-перше, він говорить Маноаху в буквальному сенсі, що Його ім'я дивне (дивовижне, складне для розуміння). Це не означає, що Його ім'я звучало як “дивний”, але, як написано в Псалмі 138:6, воно було занадто чудовим і дивовижним, щоб його можна було зрозуміти. Потім ангел піднімається в небо в полум'ї жертвоприношення. Це, звичайно, вказує нам на Ісуса, того, чиє ім'я є “дивне” (Ісаї 9:5), і того, хто став цілопаленням, жертвою за наші гріхи.

¹ D. M. Lloyd-Jones, “Facing the Unexpected,” (Д. М. Ллойд-Джонс “Стикаючись з неочікуваним”, Суддів 13:22-23) Judges 13:22-23.

Чому так вражає те, скільки часу знадобилося батькам Самсона для усвідомлення того, що це насправді був Господь?

Деякі люди схильні вважати, що батьки Самсона були духовно нетямущими. Але це, найімовірніше, не так. Мати Самсона знала, що в особі, яка їй з'явилася, було щось дивовижне (вірш 6: "а вигляд його – як вигляд Божого ангела"). Крім того, вона була духовно пильнішою за Маноаха, який просто думав, що та особа була пророком (вірші 16-17).

Але істина полягає в тому, що Господь *настільки* уподібнився до людини й набув цілком звичного вигляду, що Його не одразу могли впізнати. Чому Він це робить? Можливо, тому, що Він хоче наблизитися до нас, Він шукає нас (див. Івана 4:23). Бог обирає такий вигляд, щоб ми могли стати Його друзями. Усе це вказує на Боговтілення (Івана 1:1-14; 1 Івана 1:1-4).

Життя в плюралістичному суспільстві

Початок діянь Самсона

Заняття 10 | Судді 14:1 – 15:20

ВСТУП

Історія Самсона відома яскравим переплетенням тем сексу, насильства і надзвичайної сили – щось схоже на вихід на екрани бойовика влітку! Але якщо сприймати її як частини книги Суддів, вона викликатиме в нас щонайменше подив та потрясіння. Коли духовний стан Ізраїлю погіршився, здалося, що зараз на сцені з'явиться суддя-лідер, можливо, найвеличніший з усіх. Складається враження, що звістка про народження Самсона, яка міститься в 13-му розділі, також готує нас до приходу дивовижного, сильного рятівника. Натомість бачимо чи не найзіпсованішого персонажа книги Суддів – жорстоку, імпульсивну, сексуально залежну, емоційно незрілу й егоїстичну людину. Чи не найбільше непокоїть те, що Дух Божий, схоже, помазує й використовує ці його риси самолюбства, гордості та нестриманості.

1. Прочитайте Судді 14:1-5; 15:9-13. Що в цих уривках сказано про стан конфлікту між ізраїльтянами і філістимлянами в той час?

[Примітка: Тімна – це село на ізраїльській території (Ісуса Навина 19:43).] Як ставлення ізраїльтян відрізняється від того, як вони повели себе зі своїми поневолювачами в минулому (див. Судді 10:6-12)?

Що в цих уривках сказано про конфлікт між ізраїльтянами і філістимлянами?

Ми бачимо, що філістимляни вели звичайне осіле життя далеко вглиб ізраїльської території (наприклад, у Тімні). Вони були "правителями" (14:4; 15:11) над Ізраїлем, і їхнє панування виглядало абсолютно спокійним. Самсон може вільно перебувати на цій території, і філістимляни жодним чином не противляться його шлюбу з представницею їхнього народу. У 15-му розділі йдеться про те, що ізраїльтяни не хочуть дратувати філістимлян; вони не докладають жодних зусиль, щоб допомогти Самсону в його боротьбі з ними (15:14-19). Насправді народ Юди спантеличений тим, що філістимляни готові йти на них війною (15:10), адже ніколи й уявити собі такого не міг. Протягом усього свого життя Самсон воює наодинці, без допомоги інших ізраїльтян. Жодного конфлікту між філістимлянами та ізраїльтянами немає.

Чим відрізняється ставлення ізраїльтян до філістимлян від того, як вони поводитися зі своїми поневолювачами раніше?

Із 10:6-12 ми переконалися, що поклоніння ізраїльтян ідолу іншого народу (10:6) в підсумку призвело до домінування цього народу над Ізраїлем (10:11). Ідолопоклонство веде людей до рабства, узалежнення від об'єкта почитання. Проте в 10-му розділі ізраїльтяни визнали своє поневолення й просили про допомогу в біді (10:10). У зазначеному епізоді уже йдеться про конфлікт і опір. Але в цьому розділі ми такого ще не бачимо.

Словом, поступ Ізраїлю перед филистимлянами є набагато глибшим і повнішим, ніж під час будь-якого іншого поневолення. У минулому ізраїльтяни стогнали й мучилися від гніту поганських народів, військового й політичного. Цього разу він залишається практично непоміченим, тому що супроводжується культурним пристосуванням. Ізраїльтяни не стогнуть і не чинять опір своїм поневолювачам, тому що прийняли їхні культурні цінності, звичаї та ідолів і пристосувалися до них. Як і Самсон, ізраїльтяни бажали вступати в шлюб з филистимлянами, можливо, щоб таким чином асимілюватися з ними. Народ Юди більше не мав власної впізнаваної культури, яка б ґрунтувалася на служінні Господу. Майкл Уїлкок пише:

“Племена Ханаану досі були ворогами Ізраїлю, і особливість Ізраїлю повинна була... контрастувати з ними. [Але тепер] ізраїльтяни настільки пристосувалися до світу навколо себе, що... вони вже не хочуть розгойдувати човна”.¹

Ми не можемо перебільшити небезпеку для ізраїльтян, адже вони були на межі зникнення. Протягом декількох наступних поколінь цей народ міг повністю асимілюватися з филистимлянами.

2. Прочитайте Судді 14:4. (а) Чим Божий план щодо Самсона відрізняється від того, чого очікували його батьки (або ми!), сподіваючись, що Господь використає його, аби звільнити Ізраїль від филистимлян? (б) Як це вчить нас бути терплячими навіть тоді, коли здається, що Господь бездіяльний?

Чим Божий план щодо Самсона відрізняється від наших очікувань?

Батьки Самсона пам'ятали попередження ангела (13:4-5), що їхній син звільнить ізраїльтян від филистимлян. Уявіть собі їхню стривоженість, коли натовп Самсон хоче одружитися з представницею народу-поневолювача! Зрозуміло, вони очікували, що Бог буде використовувати Самсона так само, як Він використовував попередніх суддів. Вони сподівались, що Самсону вдасться мотивувати ізраїльтян створити армію, яка повстане й скине филистимлянське ярмо. Але ми переконалися, що поневолення ізраїльтян було набагато глибшим, ніж будь-коли раніше, воно було майже повним. Навіть якщо б Самсон мав ясне бачення своїх дій і спробував використати методи Отнії, Гедеона, Іфтаху, це б не увінчалось успіхом.

План Бога стає очевидним із вірша 14:4. Це ключ до розуміння всієї історії про Самсона. Бог використовує його найслабші сторони, його братання з филистимлянами, сексуальний апетит, мстивість і нестриманість, щоб розпалити протистояння між двома народами. Слабкість Самсона породила кровну ворожнечу, що призвела до все більшої кількості конфліктів і, врешті, до поділу цих двох народів, який був так необхідний. Єдине, чим Бог повинен був наділити Самсона, щоб план спрацював, була надлюдська фізична сила. Майкл Уїлкок вдало про це пише:

¹ Michael Wilcock, *The Message of Judges* (Майкл Уїлкок “Послання Книги Суддів”) (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1992), p. 139.

“Вірш 14:4 можна витлумачити так: дві громади мали настільки тісні зв’язки, що навіть Господь не міг знайти нічого, що могло роз’єднати їх. Тому Він використовує слабкість Самсона, щоб пов’язати його стосунками з цією жінкою, перед якою він не міг встояти, і від якої породиться так багато лиха. І в цьому процесі Він дає Самсонові надприродні сили і... можливості використовувати їх... Тож хтось усім керує, хоча Самсон незадовільно виконує обов’язки судді. [Господь] судить...: встановлюючи, наскільки Ізраїль підпав під вплив филистимлян, вирішуючи, що тепер робити з обома народами, а потім виконуючи присуд як міру покарання”²

Справедливість і мудрість такого підходу очевидна! Кожен у цій історії чинить відповідно до свого безбожного характеру: Самсон відповідно до свого імпульсивного егоїзму, филистимлянка – відповідно до її маніпуляцій (14:16), филистимляни – згідно з їхніми жорстокими погрозами (14:15) тощо. Усі вони відповідальні за те, що роблять. Але Бог використовує це з добрими намірами (Римлян 8:28). Він влаштовує так, що всі гріховні риси призвели до відчуження цих двох народів, щоб ізраїльтяни таким чином не втратили своєї унікальності.

Такий підхід, безсумнівно, є виявом вірності й любові! Бог залишається безумовно відданим Своїм обіцянкам. Він запевняв, що любитиме ізраїльтян, даватиме їм спадок і ніколи не порушуватиме своє зобов’язання (2:1). Господь настільки вірний Своему слову, що дотримується його, не тільки незважаючи на гріх ізраїльтян, але й через їхній гріх. Він використовує їхню гріховність, щоб принести звільнення.

Можна навести й інші приклади цього: Бог використав гріх Якова, щоб повернути його на землю, де він міг би стати великим і створити власну сім’ю (Буття 27-32). У Псалмі 75:11 сказано: “Бо й гнів людський Тебе вихваляє”. Найяскравішим прикладом може слугувати вірш Дії 2:23, з якого ми дізнаємося, що Бог використав вільну, злу волю людей, щоб розіп’яти Ісуса, який тим самим викупив світ від вільної, злої волі! Хоча люди, які вбили Ісуса, робили це з поганими намірами, Бог влаштував усе так, щоб це стало частиною спасіння.

Як це вчить нас бути терплячими навіть тоді, коли здається, що Бог бездіяльний?

Якщо розглянути розділи 14-15 у цьому аспекті, це допоможе нам вирішити інтелектуальну і практичну проблеми.

Практична проблема. Ми часто просимо Бога про щасливе звершення всіх добрих справ, описаних у Біблії (наприклад, про духовне благословення, навернення, перемогу правди і справедливості), але, натомість, усі продовжують грішити й далі стається лихо. Подивіться на ескалацію конфлікту в 14-15-му розділах. Схоже, Бог повністю відсутній, але насправді Він так чи інакше діє. Він не змушує людей бути добрими чи поганими! Він діє через вільний вибір кожного, щоб дати спасіння. Ні гріх, ані зло не зможуть перешкодити Йому. І навіть наша гріховність не зупинить Його на шляху спасіння. Такі епізоди вчать нас не ставити Бога в рамки, стверджуючи, що Він повинен

² Michael Wilcock, p. 139.

діяти в передбачуваний спосіб. Ми очікуємо, що Він одним помахом чарівної палички зробить людей добрими й мудрими, а потім таким самим способом позбавить їх неприємностей. Але ми є мислячими істотами, створеними за образом і подобою Бога, і поклоняємося Йому. Господь показує свою добру волю через наш вибір, а не всупереч йому. Це вдало описав Вільям Купер у старому гімні:

*Бог діє таємничо,
чинить Свої чудеса;
Він крокує в море
та їде верхи на хвилях.
Глибоко в бездонних копальнях
непроминаючих умінь
Він зберігає Своє яскраве творіння
і виконує Свою суверенну волю.
Ви, полохливі святі, знову наберіться мужності:
хмари, яких ви так боїтесь,
повні милосердя і полинуть
благословенням на вас.
Не судіть Господа слабкими почуттями,
але довіряйте Йому через Його благодать;
За нахмуреним провидінням
Він приховує усміхнене обличчя.³*

Інтелектуальна проблема: як Бог може використовувати таких недосконалих людей для сповнення Своєї волі? Хіба Він не повинен діяти тільки через тих, хто є добрим і благочестивим? Хіба Він не повинен сповнювати Свою волю тільки через людей з "правильними" переконаннями й поведінкою? Цей уривок показує нам, що не слід ставити Бога в ці рамки. Девід Джекман пояснює:

"Суть такого мислення полягає в тому, що ви повинні бути достатньо добрими, щоб Бог вас використав, ви повинні досягти певного рівня (встановленого нами!) моральної зрілості чи богословської правильності. Чи розумієте ви, що ми зробили? Ми сплутали вчення благодаті з релігією діл. Книга Суддів заперечує все це. Насамперед це книга про благодать, незаслужену милість, власне, як і вся Біблія... Я не применшую богословську точність... і не роблю вигляд, що не важливо... як ми поведимося... [Ми будемо, як і раніше, страждати від наших гріхів]. Але ми можемо радіти тому, що Він також співдіє з нами... використовує наш занепад як основу для Свого успіху. Ніколи не варто вважати, що ми схопили Бога за бороду або що ми знаємо, як Він діятиме чи коли. Доки ми казатимемо: "Бог не може або не буде..."; доти ми помилятимемося".⁴

³ William Cowper, "God Moves in a Mysterious Way," (Вільям Купер "Бог діє дивними шляхами") 1774.

⁴ David Jackman, *Judges, Ruth* (Девід Джекмен "Книга Суддів", "Книга Рут") (Dallas, Tex.: Word Books, 1991), p. 222.

3. Порівняйте Судді 14:1-4 із Суддями 3:5-6 та Виходом 34:15-16.

(а) Чи занепокоєння Самсонових батьків щодо його шлюбу містить расистські настрої? (б) Прочитайте 2 Коринтян 6:14-16 і порівняйте. У чому полягає головна біблійна засторога щодо змішаних шлюбів?

Чи занепокоєння Самсонових батьків щодо його шлюбу містить расистські настрої?

Як чітко зазначено у Виході 34:15-16, біблійна заборона не стосувалася міжрасових шлюбів як таких, а *міжрелігійних* шлюбів. Зауваження батьків Самсона, що филистимляни були "необрізними" (14:3), є головним. Обрізання свідчило про те, що сім'я була пов'язана особистим завітом чи відносинами з Богом (Буття 17). Тому заборона стосувалася не шлюбу з представником іншої раси, а шлюбу з особою поза Господнім завітом. Сам Мойсей був одружений з НЕ-ізраїльтянкою Ціппорою, яка визнавала Божий завіт (див. Вихід 4:24-26).

У чому полягає головна біблійна засторога щодо змішаних шлюбів?

У 2 Коринтян 6:14-16 апостол Павло знову закликає віруючих не вступати в партнерські відносини з тими, хто не поклоняється Богу. (Слово "ярмо", мабуть, стосується кількох видів стосунків між людьми, що мають зобов'язальний характер, але принаймні тут йдеться про шлюб, який накладає найбільше обов'язків з-поміж усіх). Тут, як і в книгах Вихід 3 і Суддів 3, головною проблемою є те, що такий шлюб послаблює відданість віруючого Богу (ідолопоклонство згадане у 16-му вірші). Поверхове розуміння слів Павла може наштовхнути читача на висновок, що основне занепокоєння в Біблії полягає в тому, що невіруючий буде намагатися відвернути віруючого. Тому деякі люди кажуть: "Це не проблема для мене. Я можу одружитися з А, тому що він або вона повністю поважає мою віру і дасть мені повну свободу сповідувати її". Але пам'ятайте, що контекстом для кожного з цих уривків є не інші формальні релігії, а ідолопоклонство. Воно витісняє Бога, ставлячи на Його місце інші добрі речі. Коли ви не поділяєте віру з вашим чоловіком, то перебуваєте під великим тиском пристосування до цього, дедалі більше відсуваючи Бога на периферію свого життя. Ви перебуваєте в близьких стосунках із кимось, хто не розуміє, що є рушійною силою і мотивацією вашої поведінки. Природною реакцією на це буде зробити Бога менш важливим. В іншому випадку ви постійно будете стикатися зі спантеличеними поглядами вашого партнера. Ось чому Біблія закликає віруючих свідомо не одружуватися з невіруючими.

Слід, однак, пам'ятати: Павло наполягає на тому, що християнин, одружений з нехристиянином, не повинен прагнути розлучення, а намагатися побудувати міцний шлюб (1 Коринтян 7:12-15).

4. Прочитайте вірші 14:1-20, (а) Що ми дізнаємося з них про характер Самсона? (б) Чому Самсон не розповідає своїм батькам про лева і джерело меду (14:9)?**Що ми дізнаємося про характер Самсона?**

По-перше, ми бачимо, що Самсон *імпульсивний*. У 14:2 міститься яскравий, майже комічний приклад того, як він ухвалював рішення. У 14:2 читаємо:

“Я нагледів жінку!... А тепер візьміть мені її за жінку”. Він є плотським чоловіком у прямому значенні цього слова. Почуття повністю керують його діями: він реагує, а не діє чи обдумує, він бачить і тому бере. У 14:4 Самсон каже: “Візьми її мені, бо вона люба моїм очам”. Ця загальна імпульсивність породжує певну слабкість, зокрема, повну відсутність сексуального самоконтролю.

По-друге, ми переконуємося, що Самсон *неслухняний*. Він особливо зневажливо ставиться до батьківських порад та авторитету. Книга Приповістей пояснює, наскільки гордим і нерозумним є небажання прислухатися до порад інших. Погордливість Самсона є надмірною в його культурному контексті. У наш час уже звичним явищем стало те, що син може різко, грубо відповідати батькам, але це було нетипово для стародавнього Ізраїлю. Один із коментаторів каже:

“В ізраїльському суспільстві батько був головою сім’ї і тим, хто мав владу... зокрема й у виборі дружин для своїх синів (наприклад, Буття 24:4; 38:6). Тільки у виняткових ситуаціях син міг ослуhatися своїх батьків у цьому (Буття 26:34-35; 24:46), тому що кожен із них був частиною племені і всі їхні особисті бажання повинні були підпорядковувалися бажанням більшості”⁵

По-третє, Самсон *мстивий і жорстокий*. Можна стверджувати, що він мав право сердитися через те, що програв филистимлянам у розгадуванні загадки. Але немає жодного виправдання вбивству тридцяти осіб, тільки щоб отримати їхній одяг для виконання своєї частини парі (14:19)! Такий учинок абсолютно неспівмірний з тим, що було скоєно йому. Він свідчить про мстивість, більшу ніж “око за око”, радше “життя за одяг”! Цей епізод укотре підтверджує, що так само, як він не міг контролювати свої почуття (див. вище), він не мав і самовладання.

По-четверте, ми бачимо, що гордість Самсона виявляється ще в інший спосіб – через *безсердечність і зухвалість*. Це не так явно видно з українського перекладу, та все ж у кількох епізодах бачимо, що Самсон насміхається і саркастично кепкує, вбиваючи людей. Уперше натрапляємо на таку ситуацію у 14:18. Сама загадка (вірш 14) походить від єврейського вірша з трьома наголосами в рядку, що створювало ефект, який дуже нагадував риму. Коли филистимляни розгадали Самсонову загадку, він створив новий куплет, перекладений одним із коментаторів:

“Якщо б ви не орали моєю телицею, ви б не відгадали моєї загадки”.

Це досить образлива характеристика його нареченої, бо телицю вважали впертою і важкою твариною для орання! І він відспівує їм, хоча явно переповнений убивчою люттю.

Те ж саме зустрічаємо і в 15:16: коли Самсон повбивав филистимлян, він сказав:

“Ослячою цією щелепою дійсно поклав їх на купу”.

⁵ Arthur E. Cundall, *Judges: An Introduction and Commentary* (Артур І. Кундал “Книга Суддів: вступ і коментарі”) (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1968), p 162.

Самсон абсолютно несерйозно, легковажно ставиться до власних дій, до боротьби з филистимлянами. Убиваючи людей, він демонструє глузливе презирство. Він є вічним підлітком.

Напевно, найкраще описати Самсона може така фраза: він є заручником власних почуттів, він є протилежністю фарисея, заручника своєї моралі. Самсон є найгіршим прикладом “молодшого брата” з Луки 15, блудного сина, який вимагає своєї спадщини і чуттєвої насолоди. Він не розуміє значення слів “пізніше задоволення”. І все ж, як не дивно, головна причина, через яку він став заручником своїх почуттів, є тією ж, через яку фарисеї стали заручниками своєї моральності, – гордість. Гордість Самсона робить його ще більш нездатним дослухатися до порад і стримувати себе.

Чому Самсон не розповів своїм батькам про лева?

По-п'яте, і найголовніше, Самсон починає *зневажати* свої обітниці назорея (Числа 6:1-8). Це і є, очевидно, причиною того, чому він не розповів своїм батькам про незвичайну подію – вбивство лева голіруч (14:5-6). Ніщо не змушує нас повірити в те, що Самсон був людиною скромною! Він дуже імпульсивний у діях, то ж чому він не побіг до своїх батьків і не сказав: “Агов, гляньте, що я зробив”? Найімовірніше, він знав, що одне з трьох положень обітниці назорея було не торкатися мертвого тіла тварини або людини. Пізніше ми побачимо, що Самсон порушує свої обіцянки перед Господом набагато серйозніше. А зараз це тільки боягузливий компроміс і приховування.

5. Самсон мав ці недоліки, попри силу Святого Духа (13:25; 14:19).

- (а) Що ми дізнаємося про відмінність між духовними дарами (вміннями) і плодами (див. 1 Коринтян 13:1-3 і Галатів 5:22-23)?**
- (б) Як нам стати уважнішими до цієї проблеми в нашому житті?**

Що ми дізнаємося про дари і плоди Духа?

Як така нечестива людина з низкою недоліків може отримувати благословення Божого Духа? Навіщо наділяти Духом того, хто не докладє жодних зусиль, щоб жити святим життям? Або, принаймні, якщо Дух сходить на когось такого, як Самсон, чи не повинно це стати початком святого життя? Як може така людина бути наділеною Духом і водночас не давати жодних плодів Духа – терпеливості, смиренності й самоконтролю?

По-перше, у Біблії завжди можна було простежити тенденцію, яку багато віруючих залишають поза увагою. Цілком можна бути наділеним Духом у *дарах* і при цьому не давати *плодів* Духа. У 1 Коринтян 12 та 14 Павло говорить, що “дари” Духа є вміннями для виконання, здібностями для служіння і допомоги людям. А в посланні до Галатів 5:22-23 зазначає, що “плід” Духа – це риси характеру *єства*, такі, як мир, довготерпіння, добрість і здержливість. Пізніше в 1 Коринтян 13:1-3 Павло каже, що можна володіти навичками навчання, красномовства й лідерства (як “сил” Духа) і не мати плоду прощення, любові тощо. Ця проблема раніше вже поставала в незрілості Гедеона та Їфтах, але щодо Самсона вона чи не найяскравіша – йому дані дари лідерства (15:20) попри незрілість характеру.

По-друге, старозавітні віруючі не мали Святого Духа тією самою мірою, що новозавітні віруючі після П'ятдесятниці. Відомі рядки з Євангелія від Івана 7:37-39 допомагають зрозуміти це: "[Це ж сказав Ісус про] Духа, що мали прийняти Його, хто вірував у Нього. Не було бо ще духа на них, не був бо Ісус ще прославлений" (Івана 7:39). Звісно, Іван знав, що Дух Божий зійшов на святих Старого Заповіту, але нове перебування Духа, яке отримують християни, настільки більше, що це дає підстави говорити про відсутність Духа до часів Христа (див. також Дії 2:33; Ефесян 4:7-12; Матвія 11:11). Ось чому бачимо, зокрема у випадках із Самсоном і царем Саулом, наділення силою Святого Духа без Його глибокого перебування в них.

Як нам стати уважнішими до цієї проблеми у власному житті?

Це повинно допомогти нам зрозуміти поверховість святості й характеру багатьох старозавітних "святих". Проте попередження Павла в 1 Коринтян 13:1-3 (див. Матвія 7:22-23) є для нас уже сьогодні й зараз. Дари чи вміння, надані нам Святим Духом, можуть проявлятися значною мірою, ми можемо допомагати людям і бути діяльними, тоді як наше особисте життя може бути повною руїною. Насправді ця модель настільки поширена, що існує ймовірність виникнення паразитарних відносин між вірцевим зовнішнім життям і зіпсованим внутрішнім. Деякі люди, найенергійніші й найефективніші в навчанні, консультуванні й лідерстві, в особистому житті піддаються спокусі, зневірі, гніву і страху.

Як ми можемо цьому зарадити? Насамперед, нам слід визнати біблійну відмінність між дарами і плодами. Багато людей сприймають свої дари як самодостатність, як доказ того, що в духовному плані з ними все гаразд і що Бог з ними. "Подивіться на людей, яким я служу і які кажуть мені, як багато я означаю для них! Звичайно, Бог задоволений мною". Але ми не повинні плутати дію дарів з розвитком плодів. По-друге, ми повинні вважати наше молитовне життя (а не релігійну діяльність) найкращим показником духовного здоров'я. Чи є молитва живою, приємною, постійною? Чи ви не тільки говорите, але й слухаєте і вчитеся? По-третє, ми повинні уникати самотнього християнства. Близька спільнота є найкращим способом забезпечити цілісність нашого внутрішнього й зовнішнього життя. Самсон вирізняється своєю самотністю. Крім того, що він відмовляється від порад, він ніколи не працює з іншими людьми й не гуртує їх навколо себе. Він є командою, що складається з однієї особи. Це передумова внутрішнього й зовнішнього поділу, й падіння.

6. Перегляньте 15 :1-20. "Чи ти не знав, що над нами панують филистимляни?" (15:11) Це запитання до Самсона підтверджує, що насправді таке поняття як гармонійне співіснування між церквою і світом відсутнє, бо там, де немає жодного конфлікту, світ узав гору".⁶ Наведіть кілька прикладів того, як зусилля церкви в уникненні конфлікту зі світом були (або є) насправді поступом перед ним.

Можливих відповідей на це питання є безліч. Важливо, щоб група склала достатній перелік їх.

⁶ Michael Wilcock, p. 142.

Один зі способів глибше зрозуміти цю проблему полягає в поділі церкви на певні частини. Ось деякі думки з приводу цього.

На початку двадцятого століття основні протестантські течії зробили сміливий крок, щоб відповідати потребам тогочасних людей, які не могли повірити в надприродне. Рудольф Балтманн, відомий богослов, сказав: "Той, хто використовує сучасні технології, не може повірити в духів і чудеса стародавнього світу". Вважалося, що з часом люди втратять віру в надприродний світ, тому багато церков почали спрощувати християнське вчення. Біблію перестали розглядати як безпомилкове одкровення Бога й почали трактувати як натхненні й недосконалі древні історії. Самі поняття "навернення" й "нове народження" вийшли з ужитку. Тоді "стати християнином" означало вести добре життя, сповнене милосердя і справедливості. Це зняло конфлікт між християнством і тими, хто не вірив у чудеса, одкровення Біблії чи фізичне воскресіння. Але водночас це означало, що науковий раціоналізм починав брати гору.

"Ліберальні" церкви починають шукати нових членів серед культурної еліти, освічених верств населення, спеціалістів у білих комірцях, які становлять двадцять відсотків верхівки населення. Американська культура білих комірців має щонайменше таких ідолів: (1) особистий вибір і свободу; (2) абсолютну толерантність з відмовою від єдиної істини та особистої відповідальності; (3) професійний досвід і статус. Щоб використати елементи цієї культури й уникнути конфлікту, ліберальні церкви пристосовуються. Вони приймають сучасну етику сексу, не дотримуються церковної дисципліни й не проповідують про Христа як про єдиний шлях до спасіння. Їхнє служіння пропонує підтримку й полегшення; воно ніколи нікого не попереджає про небезпеку Божого суду. Церквою керують навчені люди, а миряни не мають жодної влади. Загалом популярні думки ліберально-елітарної культури швидко приймаються й поширюються. Якщо б такі церкви проповідували про суд, підзвітність і моральні чесноти (як це робив Ісус), то конфлікту неможливо було б уникнути!

"Консервативні" церкви, зазвичай, шукають своїх нових членів у консервативніших районах і часто серед робітничих кіл. Ідолами цієї культури є: (1) ідеалізоване минуле; (2) нуклеарна сім'я; (3) перевага своєї раси і традиційної культури; (4) авторитет. Якщо ліберальна культура є релятивістською, консервативна – моралістичною, вона робить ідола з "доброго" й респектабельного. Представники консервативної культури часто виявляють беззаперечну повагу до лідерів, зазвичай захоплюються "старими добрими часами", є переважно расистами з високою думкою про себе. Вони часто ідеалізують сімейне життя настільки, що неодружені або одинокі батьки почуваються людьми нижчого ґатунку. Якщо б такі церкви проповідували про расизм, потребу в справедливості щодо бідних і прийняття соціально й морально зневажених (як це робив Ісус), то конфлікту неможливо було б уникнути!

7. Конфлікт зі світом є необхідною складовою справжнього християнства. До яких дій, що суперечать думці багатьох у вашому світі, закликає Бог?

Життя в плюралістичному суспільстві

Суд над Самсоном

Заняття 11 | Судді 16:1-31

1. Прочитайте Судді 16:1-3. (а) Дехто вважає вірші 1-3 своєрідним прологом, що підводить до кульмінаційного моменту життя Самсона. Як він передвіщає те, що повинно статися, і готує нас до цього? (б) Який негативний вплив може мати успіх на наше духовне життя? Що найбільше сприяло вашому духовному зростанню – успіх чи невдачі?

Цей випадок є захопливим сам по собі, але ми повинні пам'ятати, що давні оповідачі були дуже ощадливими на слова. Епізод не вносили до тексту, якщо його не вважали цінним для загальної розповіді. Чому ж додали саме цей фрагмент?

Як цей епізод готує нас до кульмінаційного моменту?

По-перше, він показує певну модель у житті Самсона – він пов'язує минуле й майбутнє. Через свою слабкість до жінок і безрозсудливу поведінку Самсон опиняється в дуже небезпечній ситуації, але завдяки своїй неймовірній силі вивільняється зі смертельної пастки. Те саме вже відбувалося в 14-15-му розділах, тому ми сподіваємося, що Самсон не втрапить до пастки, яку задумав Деліла.

По-друге, цей епізод підтверджує, що така тенденція зміцнюється і глибоко вкорінюється в житті Самсона. Його безрозсудність (яку бачимо в поході до Гази, столиці Філістії), сексуальна залежність (візит до повії) і сила пастки (на нього чатують вартові в місті, оточеному мурами) стають сильнішими, ніж вони були в 14-15-му розділах. Ця модель/цикл стає щоразу дієвішою, що властиво будь-якій залежності. У цьому сенсі історія Деліли є цілком прогнорованою. Ми очікуємо ще більшої безрозсудності та небезпеки й невдовзі це бачимо. Знесення воріт Гази також передвіщає знесення Самсоном стовпів у храмі Дагона в 16:26-30 і готує нас до цього.

По-третє, історія допомагає нам зрозуміти, чому Самсон може грати в таку небезпечну гру з Делілою. Він дедалі більше впевнювався, що жоден ворог не може його знищити. Незважаючи на те, що сили були нерівні, він вірив: Бог дав йому достатньо міці, щоб боротися до перемоги. Самсон дійшов висновку, що він непереможний, і ця історія показує, що спонукало його в це повірити.

Який негативний вплив може мати успіх на нас?

Те саме було й з Гедеоном. Що більше Бог благословляв Самсона, даючи йому сили для боротьби з ворогами, то більше той впевнювався у власній невразливості й більш безвідповідальною ставала його поведінка. Іншими словами, Самсон використовував Боже благословення як підставу забути Його.

Якщо нам духовно важко зносити нещастя, то переживати успіх іще важче. Один старенький служитель, маючи багато років пасторського досвіду, зробив такий висновок: "Зовнішні здобутки зазвичай супроводжуються внутрішніми втратами", а "внутрішні здобутки, зростання у смиренні, самовладанні чи мудрості, зазвичай супроводжуються "зовнішніми втратами", фінансовими,

професійними невдачами чи проблемами у стосунках з іншими людьми": Тепер ми переконуємося, що підґрунтя гріха й благодаті є абсолютно різними. У благодаті Бог приймає навіть наші слабкості та невдачі й використовує їх для нашого добра, а в грісі ми беремо навіть Його дари й сильні сторони та використовуємо проти Нього. Наші порочні серця знайдуть способи навіть Боже благословення використовувати для руйнування життя. У Посланні до Римлян, 1-й розділ апостол Павло каже, що найгірше, що може зробити Бог для нас – це дати нам те, чого ми прагнемо, – успіх! Найуспішніші люди у світі, зазвичай, є найдалі від Бога.

Чому? Самсон, хибно трактуючи Боже благословіння, припускав: "Мене не подолати, тому я можу жити, як хочу". Так само й успішні люди помилково роблять висновок з Божого благословення: "Я отримав це, тому що є розумним і кмітливим. Я самодостатній!"

2. Прочитайте Судді 16:4-21. (а) Які мотиви були в Делілі зробити те, що вона зробила? (б) Що спонукає Самсона грати з нею в цю небезпечну гру? (в) Хоча вони обоє говорять: "Я кохаю тебе" (вірш 15), та насправді просто використовують один одного. Яких інших форм можуть набути подібні стосунки? Які існують варіанти вирішення таких ситуацій?

Мотиви Деліли

Основним мотивом Деліли є жадоба до наживи (16:5-6). Филистимляни обіцяють їй гроші (вірш 5), "і сказала Деліла..." (вірш 6). Розмір хабара досить великий, але справа не тільки в ньому. Люди, які приходять до Деліли, є "филистимськими володарями" (вірш 5). Це вже не якась група чи клан филистимлян, котрі намагаються помститися Самсону за минуле. Це лідери всього народу, отже, Самсона вони вважають спільною національною загрозою. Деліла може стати національним героєм, якщо зможе передати його цим володарям. Натомість їй пообіцяли величезні багатства, владу, вплив і забезпечену старість. Досить імовірно (з урахуванням того, що нам відомо про Самсона), що Деліла була красива і так само ймовірно, що вона була трофеєм для інших впливових чоловіків. Ми можемо передбачити її міркування: "Нарешті! – можемо уявити собі хід її думок, – я сама буду незалежним гравцем".

З часом гордість дедалі більше зазнає удару. Вона декілька разів каже, що "оце ти обманув мене" (вірші 10, 13, 15), і Самсон справді це робив. Зрештою, незважаючи на те, що филистимські володарі вже відмовилися від неї, вона кличе їх ще раз прийти до її дому (вірш 18). Чому ж вона така наполеглива? Справа в тому, що для неї це стало психологічною боротьбою "хто сильніший". Деліла бачить, що для Самсона вона є частиною гри, тож через уражене самолюбство сповнюється щоразу більшої рішучості перемогти його в цьому змаганні. Вона розуміє, що Самсон використовує її, тому готова йти на все, щоб поборовати його.

Мотиви Самсона

Мотиви Самсона важче визначити, бо оповідач надає менше інформації про них. Можна припустити, по-перше, що він був мотивований самовпевненою

любов'ю до небезпеки. Цілком ймовірно, що він став настільки залежним від неї, як і від жінок. Постійний ризик приносив йому неабияке задоволення, тому що означав для нього славу. Самсон усвідомлював цю небезпеку? Звісно. Перше питання Деліли абсолютно очевидне (вірш 6), і цілком можливо, що Самсон розумів, з якою метою вона хоче використати ту інформацію – щоб схопити його. Але навіть якщо він не здогадувався про це спочатку (у вірші 6), то вже точно зрозумів після того, як вона зв'язала його й організувала засідку в іншій кімнаті (вірш 9)! Цілком можливо, що вона лише вдавала, що нічого не знала: "Я не маю уявлення, як ці люди потрапили до мого будинку!" Але, вже навіть знаючи реальні задуми Деліли, він продовжував грати в цю гру, щоб довести свою силу й мужність. Ось наскільки великою стала його гордість.

По-друге, можливо, що Самсон перебуває у своєрідному стані заперечення, що характерно для людей із типовими синдромами залежності. Цілком ймовірно, що йому настільки були потрібні сексуальні послуги й обожнювання Деліли, що він не помічав її мотивів. Цікаво, що Самсон до останнього не каже їй правду, аж поки вона не використовує свою козирну карту (вірш 15): "Як ти говориш: кохаю тебе, а серце твоє не зо мною?" Така незауважена загроза для їхніх стосунків. "Якщо ти не розкажеш мені правди, ти доведеш, що не любиш мене і це кінець!" Тільки після цього Самсон стає відвертим із нею. Це свідчить про те, що він не міг розчарувати її навіть тоді, коли вона вела його до загибелі. Подібна ситуація властива багатьом деструктивним відносинам.

Яких інших форм можуть набувати подібні стосунки?

Самсон і Деліла є дуже показовим прикладом двох людей, які використовують один одного замість того, щоб служити один одному. Кожен з них говорить іншому: "Я кохаю тебе" (вірш 15), але має на увазі: "Ти мені подобаєшся, тому що мені вигідно бути з тобою". Безсумнівно, між ними було багато пристрасті й романтики, але все це заради особистої насолоди, а не самовіддачі. Самсон використовує Делілу, щоб задовольнити своє ненаситне чоловіче его двома способами. Вона ж дає йому сексуальну любов вродливої жінки, але натомість використовує Самсона, щоб отримати славу й багатство. Це дуже жалюгідний спосіб поведінки в стосунках – брати замість того, щоб віддавати.

Але існують і набагато менш очевидні форми. Дуже характерно для чоловіків оминати увагою прекрасних жінок, які не вирізняються особливою вродою, але з якими вони могли б мати міцні й глибокі стосунки, як і властиво жінкам уникати чудових чоловіків, які не зробили запаморочливої кар'єри, з якими у них могли б скластися тривкі, здорові стосунки. Ми насамперед шукаємо людей, які є вигідними для підвищення нашої самооцінки й для отримання такого комфортного життя, про яке ми мріємо.

Ще однією формою корисливих взаємин є синдром "помічника". Часто в стосунках одна людина є дуже нужденною й постійно має проблеми; інша ж виконує роль радника-рятівника. У цій ситуації людина, яка відчуває потребу, очевидно, використовує "рятівника". Але й "рятівник" також певним чином виявляє корисливість щодо свого партнера: він або вона потребує іншого для того, щоб самоствердитися ("Глянь, скільки всього я роблю заради тебе!") і/або відчути моральну перевагу.

Які існують варіанти вирішення цієї ситуації?

К. С. Льюїс так говорив про відмінність між “любов’ю, яка потребує” і “любов’ю, яка дарує”:

“Любов, яка потребує, кличе... через свою убогість. Любов, яка дарує, прагне служити... Любов, яка потребує, говорить про жінку: “Я не можу жити без неї”; любов, яка дарує, бажає подарувати їй щастя... Ви не можете повністю любити свого ближнього, не полюбивши Бога”¹

К. С. Льюїс стверджує, що, не відчувши Божої любові, яка задовольняє ваші найглибші потреби, ви лише використовуватимете інших людей, аби самоутвердитись або показати себе. Якщо у вас немає таких стосунків із Богом, навіть найпристрасніше: “Я кохаю тебе” може насправді означати: “Ти потрібен/потрібна мені, щоб я могла/міг відчути, що чогось варта/вартий”.

Внутрішнє життя й мотиви Самсона демонструють цю відсутність Божої любові, що повинно стати попередженням для нас усіх. Без неї ми будемо поводитися в стосунках так само, як це робив Самсон (хоча, можливо, не так брутально чи ефектно!) Девід Джекман коментує:

“Самсон був наділений силою... фізичною і зовнішньою, а не духовною чи внутрішньою. Саме тому він шукав безліч жінок, схожих на Делілу, щоб вони надали сенсу його життю. Через те, що він не мав глибоких духовних стосунків з Богом, які повинні мати кожна людина, створена за Його образом, він шукав богозамінника в людських стосунках. Це була його особиста вразливість, яка ніколи не знайшла своєї відповіді в Бозі, і яка в підсумку привела його до загибелі”²

3. Чому Самсон говорить Делілі правду в Судді 16:15-21?

Це таємниця і головне питання усієї історії Самсона. Чому, коли було настільки очевидно, навіщо Делілі почута інформація (уже тричі вона використовувала її як спробу схопити Самсона), Самсон усе ж каже їй правду?

Багато хто вважає, що Самсон усе ще перебував у стані “заперечення” злих намірів Деліли. Він або вірив, що вона справді не мала на думці схопити його, або вважав, що хоча колись вона цього хотіла, зараз так ніколи не вчинила б. Можливо, доказом цього є вірш 15. У ньому Деліла вперше просить Самсона на доказ його любові до неї розказати про секрет своєї сили. Цілком імовірно, що Самсон став настільки емоційно залежним від цієї жінки, що просто не може терпіти її натиску, або ж зробив із Деліли ідола, богозамінника і, будучи настільки засліпленим, не помічав реальної небезпеки для себе. Вона “докучала... та напирала на нього” доти, поки буквально не “знетерпеливи-

¹ C. S. Lewis, *The Four Loves* (К. С. Льюїс “Чотири любові”, Львів: Свічадо, 2016) (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1960), p. 33.

² David Jackman, *Judges, Ruth* (Девід Джекмен “Книга Суддів”, “Книга Рут”) (Dallas, Tex.: Word Books, 1991), p. 251.

лася душа його на смерть" (вірш 16). У перекладі з івриту ця фраза означає "божеволіти".

Якщо навіть його залежність від Делілі становить велику частину проблеми, це, однак, ще не все. У 20-му вірші Деліла поголила Самсону голову, поки він спав, а потім розбудила його знайомою фразою: "Филистимляни на тебе, Самсоне". На що він відповів: "Вийду я, як раз-у-раз, і стрясуся". І далі читаємо: "А він не знав, що Господь відступився від нього." У тексті не сказано, що "він не знав, що його голову поголили", а "він не знав, що Господь відступився від нього". У той момент, коли прокинувся, він *мусив* був знати, що його волосся зникло, але все ж припускав, що сила залишилася з ним. Але чому сталося не так? Самсон тривалий час порушував свою обітницю назорея, торкаючись мертвого тіла і влаштовуючи бенкет (14:10), який ми б зараз назвали п'янкою. Головною фразою є: "Вийду я, як раз-у-раз" (16:20). Раніше ми побачили, що незалежно від того, наскільки Самсон порушував Божий закон, Господь завжди давав йому сили. Але чому не зараз?

Насправді Самсон розказав Делілі свій секрет тому, що він *дійсно* не вірив, що його волосся чи обітниця назорея були джерелом сили. Він був щиро переконаний у тому, що його сила була просто *його*. Тож вважав, що незалежно від того, що він робив чи як він жив, не втратить її. Павутина самообману була не тільки психологічною, а й богословською. Самсон не міг усвідомити, наскільки залежний від Божої благодаті. Він сприймав свою силу як невід'ємне право, а не як дар Божого милосердя. Його розуміння Бога було магічним й ідолопоклонницьким. Це підводить нас до наступного питання і проблеми.

4. У чому таємниця сили Самсона в Судді 16:15-21? Звідки вона походить і хто дійсно розуміє її?

У чому таємниця сили Самсона?

Делілі й филистимлянам, напевно, було відомо, що сила Самсона не була природною. Самсона зображають як чоловіка з мускулистим тілом, але це, мабуть, було не так. Якщо вороги шукали секрет його фізичної вправності, то вони повинні були знати, що вона не залежала лише від статури чи м'язової маси. Через свої поганські вірування вони, ймовірно, підозрювали дію магії: заклинання, амулета чи талісмана. Це те, що шукали і Деліла, і филистимляни. Ось чому Самсон годував їх забобонними "проти-заклинаннями", аби висміяти язичницькі вірування, адже магічна сила дуже відрізняється від божественної сили, описаної в Біблії.

Магічна сила залежить від зовнішніх умов і їхнього *точного* врахування. Наприклад, якщо для любовного привороту потрібно три щіпки ока земляного тритона, ви повинні покласти саме три щіпки, а не дві. Якщо ви правильно приготували зілля, тоді гарантовано магія спрацює. Магія – це питання натиску потрібної кнопки та слідування інструкціям і правилам. Її сила приходить автоматично; вона передбачувано слідує за своїми законами.

Божа сила, натомість, залежить від нашого внутрішнього стану й стосунків із Господом. Неможливо володіти божественною силою, якщо ти не є учнем Господа. Коли Ісус посилає апостолів із силою, він говорить, що все це відбу-

ватиметься тому, що “Я перебуватиму з вами” (Матвія 28:19-20), так само як Бог говорить Мойсееві (Вихід 3-4). Бути “з” кимось – це семітська фраза, яка означає наявність відносин. Сила, яку люди отримують, перебуваючи у стосунках із Богом, набагато складніша. Нею нелегко маніпулювати, оскільки вона залежить від обох сторін. Сила не прийде без зобов’язання любити Бога і служити Йому.

Крім того, вона залежить від Бога. Господь, як і раніше, може діяти в нашому житті, навіть якщо ми не дотримуємося правил. Тому божественна сила і не дістається легко, і не втрачається легко. Вона не має свого рецепту духовних кроків і не може автоматично зникнути, коли ми не в змозі дотриматися своїх обіцянок перед Богом. Вона є непередбачувана, неприборкувана, зовсім не схожа на магію чи техніку.

Оповідач каже, що сила Самсона була Божою силою. Вона зникла, коли “Господь відступився від нього” (вірш 20). Немає очевиднішого пояснення: причина була не у волоссі, а у близькості до Бога і відносинах із Ним, які були джерелом і таємницею сили Самсона. Тому обітниця назорея щодо гоління, вина і мертвих тіл не були магічними заклинаннями. Протягом тривалого часу Самсон дуже вільно грався зі своїм словом. Поступово він забував, що його сила була не вродженою і не здобутою завдяки магії. Насправді її джерелом був заповіт із Господом. Тепер, зрештою, Бог забирає цю силу. Можливо, чаша переповнилася, коли втрата любові Деліли більше хвилювала Самсона, ніж втрата Бога. Тож якраз настав слушний час, щоб духовно повернути Самсона, пославши йому нещастя, а не процвітання. Якою б не була причина, таємниця сили, Господній завіт уже не діяв.

Хто дійсно розуміє цю таємницю?

Відповідь на це питання така: ніхто, навіть сам Самсон, не розуміє. Деліла і филистимляни шукали магічних принципів, які автоматично давали й забирали силу. Але відповідь Самсона свідчить, що і він не розумів її природи. Девід Джекман зауважує:

“Пояснюючи свою таємницю Делілі, він зосереджується тільки на зовнішніх ознаках обітниці назорея, але вони ніколи не були самоціллю. Уся справа в тому, що зовнішні ознаки лише підтверджували внутрішню реальність життя, присвяченого Богові... Схоже, що Самсон справді не зрозумів секрету своєї сили. Його ставлення було дуже схоже на забобонні практики язичницьких филистимлян, серед яких він проводив так багато часу”³

Самсон сприймав свою силу як результат магічних дій. Це видно із того, як він пояснював обітницю назорея. Він вважав, що сила діятиме автоматично, незалежно від його особистих стосунків із Богом. Можливо, з обіцянки ангела його матері, що він звільнить Ізраїль, Самсон зробив висновок про свою непереможність.

³ David Jackman, p. 250.

5. Що є джерелом вашої духовної сили? Коли ви відчуваєте себе найсильнішим, а коли найслабшим? Які форми цього “магічного” аспекту Божого благословення існують сьогодні?

Відповідей багато! Ось одна із тих, які заслуговують на увагу. **“Вчинки – праведність” свідчать про позицію:** Бог благословлятиме мене й відповідатиме на мої молитви, якщо я: (а) постійно вивчаю Біблію, (б) молюсь, (в) відвідую богослужіння і (д) живу дисциплінованим і моральним життям. І як результат – ми часто виконуємо наші християнські обов’язки механічно, пропускаючи їхню суть – справжні стосунки й дружбу з Богом.

Наприклад, чому ви вивчаєте Біблію? Якщо ви робите це просто з почуття обов’язку і для того, щоб змусити Бога благословляти вас, то ви сприйматимете Біблію лише як інформацію. Але якщо ви читаєте її з бажанням пізнати Бога й себе, ви насолоджуватиметеся Його обіцянками, упокорюватимете себе перед заповідями й радітимете з описів природи Господа. Те ж саме можна сказати й про молитву.

Словом, джерелом божественної сили є *стосунки*, відчуття Його близькості й реальності. Якщо це є метою ваших християнських обов’язків, ви виконуватимете їх абсолютно інакше, ніж тоді, коли ви використовуєте їх, щоб отримати від Бога милість та благословення.

6. Прочитайте Судді 16:21-31. Чим (а) відрізняються й чим (б) схожі епізоди, в яких ідеться про схоплення і смерть Самсона й Христа?

Чим не схожі?

Основна відмінність того, як зазнали схоплення і смерті Самсон і Христос, полягає в тому, що у випадку Самсона це був прямий наслідок його непослуху. Схоплення і смерть Христа, навпаки, були результатом його вірності й послуху. Крім того, останні страждання Самсона були спокутою для нього самого (див. питання 7). Страждання ж Христа стали спокутою лише для нас.

Чим схожі?

По-перше, як Самсон, так і Христос були відкинуті й передані поганським гнобителям (про це йдеться не тільки в 15-му розділі, але й у 16-му). Над ними обома знущалися, їх приковували; обидва зрештою стали слабкими. Як і в історіях з Йосипом, Іфтахом і багатьма іншими, бачимо, що Бог не просто спасає, *незважаючи* на страждання і зраду рятівника, але й *через* ці страждання і зраду. Тобто Боже спасіння діє не через силу, а через слабкість. Господь використовує їх, відкинутих, щоб викупити інших. Якби Самсон не був зраджений і ослаблений, він не зміг би вирости духовно й завдати останнього удару. Якби Йосипа не продали в єгипетське рабство, він не зміг би врятувати свій народ під час голоду.

По-друге, як Самсон, так і Христос спасали наодинці. Отніїл згуртував увесь Ізраїль проти гнобителів (3:7-11), Деворі вдалося мобілізувати тільки частину Ізраїлю (5:15-18), а Гедеону – тільки 300. До Самсона гріх настільки спустошив

народ Божий, що ніхто не був готовий віддати своє життя задля визвольної битви. Але Господь підтвердив, що це не зупинить Його спасіння. Едмунд П. Клоуні пише:

“Бог продемонстрував, що може звільнити Ізраїль армією добровольців; Він також показав, що здатний урятувати всього лише трьома сотнями бійців... Але коли Дух Божий зійшов на Самсона, Господь довів, що Йому не потрібно навіть триста. Він може спасти й одним”⁴.

По-третє, смерть Самсона й Ісуса була мученицькою. Самсона, сліпого й безпорадного, піддали насмішкам і глузуванню (вірш 25). Глядачі у храмі, ймовірно, перебували на балконах і на даху й дивились униз, на центральний двір, де з Самсона зробили видовище. Та він, однак, відштовхнув опори, на яких тримався храм, і більшість глядачів загинули під завалами. У тексті не вказано кількість жертв, але, очевидно, їх було більше тисячі (15:16), включно з володарями (16:30). Мета Бога (14:4) полягала в тому, щоб посіяти конфлікт між ізраїльтянами й филистимлянами, аби Ізраїль не зник з лиця землі (див. тиждень 10, питання 1). Смерть Самсона була тим останнім, що породило постійне відчуження між двома народами. Самсон урятував ізраїльтян, померши за них. Ісус також помер, щоб ми могли жити.

Словом, Самсон більше за будь-якого іншого суддю є прикладом “переможної поразки.” Він, відкинутий, побитий, прикований і самотній, вмираючи під лавиною своїх ворогів, врешті перемагає. Бог спасає інших через переможну поразку одного рятівника.

7. Прочитайте Судді 16:22-31. Чому Самсонова сила повернулася? Прочитайте Євреїв 11:32-34, щоб дати вичерпну відповідь. Як історія Самсона ілюструє слова “Коли бо я слабкий, тоді я сильний” (2 Коринтян 12:9-10)? Як цей принцип реалізується у вашому житті?

Чому сила Самсона повернулася?

Насамперед, його сила повернулася через вірність Богові. У 22 вірші зазначено: “А волос голови його зачав рости потому...” Звичайно ж, волосся відростатиме знову. Навіщо про це писати? Справа в тому, що филистимляни дозволили Самсону відростити волосся. Вони не могли бути настільки неуважними, щоб не бачити, що волосся знову відростає, тому, напевно, дійшли висновку, що після гоління Самсон уже більше не буде назореем. І зазвичай це було саме так. Обітницю назорея (Числа 6:1-21) давали на певний період. Одразу після того, як чоловік поголив голову, період освячення закінчувався (Числа 6:13-20). Оскільки сила Самсона була наслідком його посвяти Господу через обітницю, очевидно, можна зробити висновок, що вона зникла назавжди. Така впевненість його поневолювачів засвідчила неглибоке розуміння Бога. Як вказує Майкл Уїлкок:

⁴ Edmund P. Clowney, *The Unfolding Mystery* (Едмунд П. Клауні “Розкрита таємниця”) (Phillipsburg, N. J.: P & R Publishing, 1988), p. 137.

“[Филистимляни] нічого не знали про Бога, Який чинить несподіване (Ехуд), Чия сила звершується в немочі (Гедеон) і Котрий ніколи не порушує своє слово (Іфтах). Безліч років до цього Бог сказав, що Самсон буде назореєм “до дня смерті своєї” (13:7). Він міг відступитися від свого слуги лише тимчасово. Обіцянки слід було дотриматись, незалежно від Самсонового зневажливого ставлення до неї. Благодать перебуває над найгіршими грішниками. “А коли ми невірні, зостається Він вірним, бо не може зректися Самого Себе” (2 Тимофія 2:13)”⁵

Історія Самсона є чудовою ілюстрацією основної теми книги Суддів – теми “умовності” й “безумовності”, як ми її називаємо. Филистимляни знали тільки “умовних” богів, які були схильні до магічних маніпуляцій. Бог Біблії, однак, є Богом благодаті. Він є вірним нам, навіть коли ми невірні Йому. Він не зв’язаний умовами обітниць назорея і не обмежений ними.

По-друге, сила повернулася до Самсона через те, що він, можливо, вперше проявив сердечну віру в Бога. У Євреїв 11:32-34 йдеться, що Самсон був “героєм віри” і це чи не єдиний епізод у його історії, про який можна було б так сказати. Найцікавішою є фраза із Послання до Євреїв 11:34: “зміцнялися від слабості”. Це цікава думка. Самсон був принижений і бачив свою слабкість, тому його останнє прохання було не схоже на попередні подвиги сили. У 28-му вірші він спочатку просить: “Згадай же про мене”, що є смиренным проханням про увагу. Він знає, що сам постійно забував про Бога, а тому Господь має повне право проігнорувати його. Крім цього, Самсон, який ніколи досі не просив сили, а лише виявляв її, каже: “Зміцни мене тільки цього разу”. Цим він визнає свою залежність від Божої благодаті. Справжня спокуса Самсона полягала у вірі в те, що ми благословенні Господом через якусь нашу велику заслугу. Саме це, а не Деліла, було його справжнім гріхом! Так складно постійно усвідомлювати, що все, що ми робимо, є можливим лише завдяки Божій благодаті.

Примітка. Дехто може поставити питання, чи було прохання у 28-му вірші просто помстою. Однак смиренний тон Самсона і його Богоцентризм (він використовує терміни *Адонай* [Володар], *Ягве* [Господь] і *Елохім* [Бог]) свідчать, що його дух був зовсім іншим, ніж тоді, коли він мстився за загадку в Ашкелоні.

Як історія Самсона ілюструє вислів “Коли бо я слабкий, тоді я сильний”?

Раніше, особливо в історії Гедеона, ми вже розглядали цей принцип. Але розповідь про Самсона ілюструє його дуже яскраво. Як підсумовує Девід Джекман:

“Наскрізно у Біблії є... надзвичайно іронічна думка. Її найлаконічніше висловлює Павло у двох випадках... У 1-му Посланні до Коринтян 1:25 він пише, що “Боже й немудре – розумніше воно від людей...” Уже наприкінці другого листа... він підсумовує...: “Отож, краще я буду хвалитись своїми немочами, ... у прикростях,

⁵ Michael Wilcock, *The Message of Judges* (Майкл Уілкок “Послання Книги Суддів”) (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1992), p. 148.

*у бідах... Коли бо я слабкий, тоді я сильний" (2 Коринтян 12:9-10).
У цьому полягає суть останнього розділу історії життя Самсона.
... Вона починається з розповіді про сильну людину, яка насправді
була слабкою, і закінчується як історія слабкої людини, яка
є сильнішою ніж будь-коли раніше".⁶*

Це Євангеліє! Ісус став слабким, щоб бути сильним. Так само й ми стаємо християнами і зростаємо у Христі. Тільки ті, хто визнає свою неправедність, отримують праведність Христа. Тільки ті, хто знає, що їхнє життя і сила дані повністю як благодать, позбуваються страху, гніву, нудьги і зневіри у своєму житті.

8. Що найважливіше з того, чого навчив вас Бог історією життя Самсона?

⁶ David Jackman, p 243.

Життя в плюралістичному суспільстві

Люди без серця

Заняття 12 | Судді 17:1 – 18:25

ОГЛЯД

Досі книга Суддів описувала часи, коли Бог втручався, щоб урятувати Ізраїль від духовного занепаду та ідолопоклонства. Кожному епізоду розповіді властива певна циклічність, яку Майкл Уілкок назвав “непокою, покаранням, покаєнням і порятунком”.¹ Ми переконалися, однак, що непокоя ставала дедалі сильнішою, аж поки покаєння повністю не зникло. Щоразу Бог посилав порятунок через усе більшу благодать і зі щоразу меншою віддачею з боку ізраїльтян. Зврештою, під час суддівства Самсона навіть Божий порятунок був здійснений через слабкість і поразку рятівника! Так Бог скеровує нас до Євангелія, показуючи, що Його спасіння приходить через благодать, якої ми не заслужили. Порятунок звершується для нас через слабкість і поразку Спасителя.

ВСТУП

Останні розділи книги Суддів порушують попередню структуру розповіді. З уривків, про які йшлося раніше, ми отримали досить загальне уявлення про ситуацію, зазвичай через слова “І чинили вони зло в Господніх очах”. Останні ж розділи містять приземлений, детальний опис життя Ізраїлю в ті часи. Різні посилання в уривках свідчать про те, що ці випадки не подані у хронологічному порядку після розповіді про Самсона й інших суддів. Події, описані там, відбувалися раніше, у період правління попередніх суддів. З уже розглянутих фрагментів ми довідалися, як Бог рятував ізраїльтян, а ці епізоди розповідають про духовний стан, від якого Бог рятував їх. Ось чому в останніх розділах Господь майже не згадується. Вони показують нам, яким було життя ізраїльтян, коли вони діяли на власний розсуд. Така картина людства без Бога настільки похмура, що про ці уривки майже ніколи не згадують у проповідях і їх навіть не вивчають.

1. Прочитайте Суддів 17:1-2. Ці вірші дуже інформативні! Що ми дізнаємося про те, (а) що зробив Миха, (б) якою він був людиною і (в) якою людиною була його мати?

Що зробив Миха?

Миха вкрав 1100 шеклів срібла, які заощадила його мати. Не знаючи, хто взяв ці гроші, вона наклала прокляття на грабіжника. Коли Миха почув його, він зізнався у цьому ганебному вчинку своїй матері й повернув усю суму.

¹ Michael Wilcock, *The Message of Judges* (Майкл Уілкок “Послання Книги Суддів”) (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1992), p. 11.

Яким є Миха?

Як це допомагає нам зрозуміти характер Михи? Можна зробити висновок, що він не є ні поганою, ані дуже доброю людиною. Якби він був злим, то не повернув би гроші. Але водночас наскільки треба бути невдячним, безвірним, егоїстичним і непорядним, щоб пограбувати власну матір!

Очевидно, що переконали Миху повернути гроші не стільки докори сумління, скільки страх прокляття. Отже, маємо справу зі слабкою людиною, позбавленою будь-яких принципів. Він порожній, без внутрішнього стержня.

Примітка. У стародавні часи прокляття сприймали дуже серйозно. Воно “не було лише промовленим словом, але посланою силою... дієвою силою, спрямованою на те, щоб заподіяти шкоду”.² Біблійне прокляття було просто свідченням і попередженням, що порушення Божого закону призведе до загибелі. Але в язичницькому світі воно було магічною силою, яку посиляли, щоб зашкодити ненависній стороні. Саме цього погляду дотримувалися в сім’ї Михи, що й підтверджує вчинок його матері у 2-му вірші. Вона *благословила* сина, що є абсолютною протилежністю до прокляття. Іншими словами, вона знімає прокляття, як він власне й сподівався.

Якою була мати Михи?

Як цей епізод допомагає нам пізнати характер його матері? З одного боку, матір Михи дуже поблажлива. Вона відразу обсипає сина благословеннями і хвалить його, наче він щойно зробив для неї щедрий вчинок. Проте це також дає нам можливість зрозуміти причини, через які Миха був пустим, безпринципним хамелеоном. Мати настільки швидко “загоює” рану, що не залишається часу для того, щоб очиститися й позбутися інфекції. Так вона оберігає Миху від болю і процесу покаяння та примирення. Без такого страждання немає жодної гарантії, що в майбутньому він утримається від подібної поведінки, в його серці немає розуміння причин і мотивів крадіжки, немає упокоєння й благодаті. Засудження й покарання батька завдає дитині болю, так само як і пробачення та вседозволеність.

2. Прочитайте Судді 17:1-11. (а) Чому поклоніння Михи та його матері є “ортодоксальним” і правильним? (б) У чому воно суперечить Десятьом Заповідям та іншим законам правдивого поклоніння Богові?**Який спосіб поклоніння є правильним?**

По-перше, мати Михи є дуже ортодоксальною, тому що вона взиває ім’я Господа (вірші 2-3) – “Ягве”, ім’я Заповіту. Сім’я Михи не визнає, що поклоняється Дагону, Чемошу чи Баалу й Астарті. Вони поклоняються Господу в Його ім’я.

По-друге, вони встановлюють божницю (вірш 5), у котрій є ефод (нагрудник священика для звернення до Господа через Урім і Туммим) і де править священик. Навіть подальші (див. нижче) намагання найняти Левита як свяще-

² *The New Bible Dictionary* (Новий біблійний словник) (Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans, 1962), p. 283.

ника показують, що вони дотримувалися основних правил богопоклоніння, викладених у законі Мойсея, лише зовні (у них була skinія, священник-левит і нагрудник).

Чому це поклоніння суперечить законам Бога?

По-перше, мати Михи виявляє свою подяку Богові, створюючи два ідоли (вірш 4)! Це вражає відвертим нехтуванням другої заповіді (Вихід 20:4-5; Повторення Закону 4:16), у якій Бог говорить, що ніхто не повинен створювати собі подоби на Божий образ. Господь сказав не поклонятися Йому в якійсь певній формі, яку ми самі створюємо. У Святаї Святих, над "троном" Божим, ковчегом заповіту, не було жодного зображення, статуї чи подоби Бога. Також вражає, що мати Михи, здається, абсолютно не усвідомлює цю невідповідність. Це вкотре підтверджує, наскільки порожньою стала релігія Ізраїлю. Зовні вона була правильною, але не мала жодного відчуття духу правдивої віри.

Крім того, Миха встановлює божницю у власному домі (вірш 5). Господь сказав, що мала бути тільки головна skinія або храм, створений на місці хмари слави Божої (Вихід 20:24). Коли хмара слави рухалася, skinія теж переміщалася разом з нею. На цьому місці здійснювали жертвоприношення, проводили богослужіння, тут перебував ефод, або нагрудник священника, тут Господь відповідав на прохання людей. Бог не дозволяв ізраїльтянам поклонятися там, де їм заманеться, але Миха задля зручності таки встановлює свою божницю. Це є свідченням того, що релігія Ізраїлю стала релігією особистих побажань.

По-третє, Миха висвячує свого сина на священника. Знову ж таки, це суперечить закону Мойсея, в котрому зазначено, що тільки ті, хто походить із коліна Левія, можуть бути священниками. Миха і його мати, однак, хочуть надати цю роль комусь зі своєї сім'ї. Але вони знають одкровення Мойсея і прихід Левіта вважають кращим вирішенням цієї ситуації (вірші 7-13). Отже, ізраїльтяни сприймали Божі закони у контексті "було б добре, якби ви це виконували", вони вважали послух необов'язковим.

Усе вищесказане було різновидами порушення одного фундаментального принципу. Віра Ізраїлю є вірою *об'явлення*: Бог об'являє себе у Своему Слові; ми не пізнаємо Його через власний розум чи досвід. Словом, Господь каже: "Поклоняйтеся Мені такому, як Я є, а не такому, якого ви хочете, і поклоняйтеся Мені, як направляє Моє серце, а не *ваше*". Сім'я Михи створює собі Бога, зручного для поклоніння. Вони дотримуються законів, які їм подобаються, та ігнорують ті, які їм не до вподоби.

3. Перша з Десятьох Заповідей забороняє нам поклонятися іншим богам. Друга забороняє поклонятися Богу через рукотворні зображення (Вихід 20:3-4). Яка відмінність між цими заповідями?

У чому відмінність між поклонінням зображенням інших богів і поклонінням Богу через зображення?

Набагато гріховніше поклонятися іншим богам. Ми порушуємо першу заповідь, коли стаємо частиною інших релігій або коли дуже надіємося на такі речі, як гроші, любов чи політика.

Гріховність не є настільки помітною, коли ми поклоняємося Господеві згідно з багатьма біблійними приписами, але в глибині душі виліплюємо Бога, який відповідає нашим бажанням. Сім'я Михи ретельно відібрала ті частини Божого об'явлення, які їм були до вподоби. І просто проігнорувала ті, які були незручними. Тому їм сподобалася ідея ефода священика (у якому містилися Урім і Туммим для визначення ствердних або заперечних відповідей Бога), але вони відкинули ідею про те, що дозволено тільки один ефод в одній головній божниці. Сім'я Михи прагнула сформулювати й змінити Бога так, щоб можна було керувати Ним і контролювати Його. Вони шукали Бога без незручних аспектів Його характеру.

Будь-яка скульптура чи картина, яка зображає Господа, автоматично розкриває якусь частину Його природи, приховуючи інші. Наприклад, Аарон зробив золотого тельця в пустелі не як ще одного бога, а як спосіб поклонятися правдивому Богові. Але хоча телець може символізувати Господню силу, він не може передати нам Його любов або праведність. Якщо ви намалюєте зображення Бога й намагатиметеся поклонятися йому, воно показуватиме Господа усміхненим і люблячим чи грізним і величним? Зображення не може передати увесь спектр слави Божої, і таким чином ваше уявлення про Нього буде спотворене. Поклоніння образу вказує на внутрішній дух, який не хоче підкорятися Богу такому, як Він є, але бажає ретельно вибрати атрибути, щоб створити Господа, приємного для нас.

Кожна культура має певні труднощі у сприйнятті біблійного Бога, тому що Він по-своєму суперечить кожному суспільству й кожному серцю. Стародавні народи вірили в забобони й магію. Бог суперечить цьому, показуючи, що Йому не можна поклонятися через домовиків, ворожіння й заклинання. Сучасні культури є дуже раціональними і скептично ставляться до надприродного. Бог, на противагу їм, спасає нас через воскресіння Христа й вимагає народитися згори. Деякі культури не можуть повірити в Бога, який прощає такі страшні образи, тоді як ми сьогодні не можемо повірити в Бога, який карає та відправляє людей до пекла. Ось чому Бог наказує нам підкоритися Його об'явленню про те, Ким Він є.

4. (а) Як ми можемо поклонятися Богові через зображення сьогодні? (б) До яких проблем в нашому житті це призводить? (в) Прочитайте Колосян 1:15. Як Новий Заповіт показує нам, чому Бог забороняє будь-кому створювати Його образ?

Як ми можемо сьогодні поклонятися зображенню Бога?

Звичайно, ми повинні визнати, що це питання є основою давніх непорозумінь між протестантами й католиками. Протестанти завжди скаржилися, що використання ікон для поклоніння у Східній і Католицькій церквах є поганою ідеєю. Це практика споглядання на картини Бога, Христа або святих, коли ми молимося. Оскільки я протестант, я не підтримую використання ікон для поклоніння з причин, вказаних вище. Зображення переважно скеровує емоції в одному напрямку, показуючи Бога тільки в певному аспекті Його буття.

Але це не основна проблема. Справжня проблема в богослужінні з використанням образів криється в бажанні сформулювати й змінити Бога духовно

або, говорячи сучасною мовою, не дозволяти Господу “бути Самим Собою” в нашому житті. Ми відфільтровуємо (свідомо чи несвідомо) про Бога те, чого наші серця не можуть прийняти. У певному сенсі, це смертний гріх нашого часу. Як часто ви чули, що хтось каже: “Я не вірю в такого Бога! Мені не подобається думка, що Бог...”? Тобто це поклоніння рукотворному Богові. Як ми це робимо?

Найнебезпечніший спосіб – це інтелектуальне відкидання якоїсь частини біблійного одкровення про Бога. Це стається, коли ми кажемо: “Я більше не можу приймати Бога, який робить це... або який забороняє це...” Коли ми використовуємо термін “більше не можу”, ми діємо в унісон з ідеями прогресу. Насправді ми кажемо: “Відраза нашої культури до цієї ідеї означає, що ми повинні відкинути її! Нам потрібен такий Бог, який відповідатиме поглядам нашої культури”. Ми, подібно до сім’ї Михи, змінюємо Бога, щоб Він був суголосний ідеям нашого суспільства й серця, замість того, щоб дозволити Богу змінити наші серця й суспільство загалом.

Інший спосіб полягає у психологічному ігноруванні або уникненні аспектів одкровення, які нам не подобаються. Наприклад, Бог строго наказує нам віддавати гроші та не витрачати їх щедро на себе. Але ми навіть не замислюємося, як ця настанова повинна впливати на наше життя. Ми можемо знати про ті епізоди Біблії, але не хочемо, щоб вони встановлювали завдання для нас. Ми поклоняємося Богу, який не пред’являє жодних вимог щодо наших грошей. Або ж Бог дуже наполягає на прощенні й милості, але ми діємо всупереч Йому. Нам можуть бути відомі розповіді, в яких ідеться про благодать і милість, але ми поводимося так, ніби ніколи не чули про них; ми насправді не бачили Бога таким, яким Він є. І поклоняємося Богу, який є наглядачем, а не пастирем.

Ще один спосіб – це сприймання всієї моральності суб’єктивно. Наприклад, двоє практикуючих християн можуть займатися сексом, не перебуваючи у шлюбі, й пояснювати все тим, що “їхнє серце сповнене миром щодо того, що вони роблять”. Це дуже схоже на сім’ю Михи, яка діє за законом Божим тоді, коли це сходиться з тим, що вони відчувають.

До яких проблем у нашому житті це призводить?

Одна загальна проблема полягає в тому, що поклоніння Богові через Його зображення унеможливорює особисті відносини з Ним. У справжніх стосунках інша людина може заперечувати вам і засмутити вас, і тоді, щоб досягнути глибшої близькості, ви повинні проговорити це. Але коли ми просто ігноруємо (інтелектуально чи психологічно) деякі аспекти Бога, які нам не до вподоби, це означає, що ми не маємо Бога, який зможе коли-небудь суперечити нашим потаємним бажанням чи сказати нам “ні”. Ми ніколи не говоритимемо про це з Ним. Він ніколи не приходитьиме й не висуватиме Своїх вимог щодо нас.

Насправді, корінь майже кожної особистої проблеми в тому, що Богові заперечують у можливості бути Самим Собою, не визнають і не приймають Його таким, яким Він насправді є. Одним із прикладів цього є занепокоєння. Ми хвилюємося, бо через брак віри сумніваємося в тому, чи дійсно Бог знає, що для нас є кращим, і бажає цього для нас. Таким чином, ми ставимо під сумнів Його доброту й мудрість.

Іншим прикладом може слугувати те, як ми справляємося зі стражданнями. Елізабет Елліот у своїй книзі *"No Graven Image"*³ розповідає про благонамірену місіонерку, яка потрапила в джунглі. Через нещасний випадок вона втратила все, що заробила. Багато людей були обурені темою книги й написали автору про це: "Бог ніколи б не дозволив, аби такі жахливі речі сталися з кимось, хто жив для Його слави!" Але це був бовван. Біблія чітко нам показує, що Ісус, який жив досконалим життям задля слави Отця, був підданий жахливим випробуванням. Чому? Тому що Бог спасає через слабкість і страждання. Якщо ми сприймаємо віру в Бога крізь рожеві окуляри й переконані, що Він не дозволить добрим людям страждати, ми не готові до життя! І цей відчай виникатиме з нашої вини, тому що ми не "дозволили Богу бути Богом".

Чому Бог забороняє створювати Його зображення? (Колосян 1:15)

З одного боку, бажання створити зображення Бога є доволі зрозумілим. Ми є реальними істотами й хочемо такого вираження Божої природи, до якого можна було б доторкнутися, яке можна було б побачити й відчутти. Але Бог уже має щось, що задовольняє це бажання. Він забороняє нам створювати Його зображення, тому що вже дав нам свій образ. Ісус Христос є (у буквальному сенсі) *eikon* – образом невидимого Бога. Він задовольняє нашу потребу бачити Божу славу. Тож ми поклоняємося ідеальному образу Бога, а не тому, якого самі собі створили.

Саме через це іудаїзм та іслам, які визнають небезпеку бовванів, не задовольняють того, чого потребує людське серце. Вони забороняють створювати собі такого Бога, якого ми хочемо, але вони й не можуть показати нам Його конкретний образ.

5. Прочитайте Судді 17:1-11. Релігія сім'ї Михи зовні є ортодоксальною, але внутрішньо – це ідолопоклонство, причому не тільки в розумінні Бога, але й у своєму підході до Нього. (а) Яка ціль їхньої релігії (вірш 13)? (б) Якими є засоби досягнення цієї цілі (вірші 4-5)? (в) Якими були стандарти поведінки (вірш 6)?

Згідно з ортодоксальними віруваннями, релігія сім'ї Михи є ідолопоклонницькою у своєму підході до Бога і ставленні до Нього.

По-перше, у 13-му вірші вказано основну *ціль* їхньої віри: "Тепер я знаю, що Господь зробить добро мені, бо цей Левит став мені за священика". Ціль цієї релігії – отримати доступ до Бога, щоб одержувати від Нього те, що хочеш, тоді як істинна віра має дати Богу доступ до вашого серця, щоб Він змусив вас робити те, чого Він хоче. Релігія сім'ї Михи прагне, щоб Бог служив їм, тоді як євангельська віра – щоб ваше серце служило Йому. Мета ідолопоклонницької релігії – завжди контролювати Бога й упевнитися в Його прихильності, "натискаючи правильні кнопки" поваги, честі й шани.

³ Elisabeth Elliot, *No Graven Image* (Елізабет Еліот "Життя без ідолів") (Wheaton, Ill.: Good News Publishers, 1982).

По-друге, у 4-5-му віршах показано, що засобами здобуття цієї прихильності є двісті шеклів, перетворених на боввана, божницю, ефод і сина, посвяченого на священика. Таким чином, засобами, які служать для отримання Божої допомоги, є добрі релігійні вчинки, а не покаяння. (Миха вже мав божницю, але тепер, завдяки його матері, ця божниця стала набагато досконалішою). Ось як мати Михи намагається "виправити" свого сина: коли він обкрадає її, вона не змушує його наблизитися до Бога в покаянні, натомість вона спонукає його виконувати певні релігійні діяння, створивши сімейну божницю й культ. Релігія покаяння є релігією *благодаті*, в ній ми знаходимо спокій і покладаємося тільки на милість Богу. Релігія обрядів і правил є релігією *діл* і вчинків, через які ми намагаємося заробити собі прихильність і підлаштувати божество під себе.

"Застосовуючи цей уривок, корисно буде не тільки вказати на очевидніших матеріалістичних [і почуттєвих] ідолів нашої культури, але і знайти їхні християнські відповідники... Релігійні ідоли є найнебезпечнішими з усіх... Ідол може бути будь-чим [на що я надіюся], що дарує мені справжнє життя, що захищає чи збагачує мене... Це може бути наш шлюб чи сім'я, досягнення наших дітей, успіхи церкви... наше служіння Господу, фінансова щедрість, біблійні чи доктринальні знання, духовні дари. Коли ми захоплюємося будь-яким з цих добрих і потенційно благочестивих елементів життя, а не Господом як безсумнівним Номером Один у нашому житті, ми створюємо собі ідола, подібно до того, як це зробив Миха"⁴

Іншими словами, коли ми вважаємо будь-яку добру річ настільки важливою, що вона стає (а) засобом (вірші 4-5) досягнення Божого благословення (вірш 13) і (б) мірилом наших рішень про те, що є правильним (вірш 6), то тоді ця річ стає релігійним ідолом.

По-третє, у 6-му вірші йдеться про *стандарт* поведінки і практик: "Того часу не було царя в Ізраїлі, кожен робив, що правдиве було в його очах". Основним мірилом того, що є правильним і неправильним, є лише наші почуття, відчуття й досвід. Тобто люди судять про Бога, спираючись на власний досвід, замість того, щоб оцінити свій досвід з погляду Бога. Це прекрасно вписується в цілі й засоби. Оскільки в цій релігії ми самі собі спасителі, то ми й самі собі господарі. Така віра концентрується на мені – як я можу отримати від Бога те, що, на мою думку, є добрим і правильним. Це пояснює дивовижну здатність матері Михи з радістю створити ідола на честь Ягве. Вона не дуже знайома з божественним одкровенням, тому що не сприймає його як найвищий авторитет. Лише її серце має для неї вагу: "Як це може бути неправильним, якщо це робиться зі щирого серця?"

Ми побачимо, що через неабияку важливість 6-й вірш іще раз згадуватиметься в останніх рядках книги Суддів. Коли наші серця стають остаточним мірилом стандартів істини, ми робимо ідолів із власних почуттів, боготворимо їх. Наслідком цього є особистий і соціальний занепад. Девід Джекман пише:

⁴ David Jackman, *Judges, Ruth* (Девід Джекмен "Книга Суддів", "Книга Рут") (Dallas, Tex.: Word Books, 1991), p. 263.

“Ми не повинні бути настільки наївними, уявляючи собі, що ця проблема стосується тільки стародавнього Ізраїлю або примітивних племінних громад. Суть ідолопоклонства в тому, щоб применшити Бога до розміру нашої кишені, щоб контролювати Його. Ми нерозумно вважаємо, що можемо мати справу з джерелом життя на тому ж рівні, на якому самі перебуваємо, підкупляючи Його, домовляючись із Ним чи змушуючи Його... дати нам те, що ми хочемо від життя. Насамперед, природні людські істоти за всяку ціну хочуть мати такого бога, який не вимагатиме нічого в нашому житті”⁵

6. Прочитайте Судді 17:1-11. Мати Михи обіцяє всі свої гроші Господеві (вірш 3), але все ж більшу частину залишає собі (вірш 4). Як цей епізод може слугувати важливим показником нашого духовного стану?

Головний висновок, який можна зробити з цього вчинку, це те, що мати Михи не ставить Бога на перше місце й не віддає Йому владу над кожною сферою свого життя. Вона каже, що хоче “посвятити” всю суму Йому (вірш 3), але потім використовує тільки малу частину для поклоніння, ймовірно, залишаючи решту собі (вірш 4). Це лицемірство як з погляду Біблії (див. Дії 5:1-2), так і язичництва.

Так само багато людей визнають Ісуса своїм Господом, однак насправді вони підкоряються йому лише в певних сферах життя, тоді як в інших поведуться так, як забажають. Іноді це є чистим лицемірством, подібним до того, коли людина має таємний позашлюбний зв'язок. Більш характерною поведінкою є просто ігнорувати вплив Євангелія на кожен сферу життя. У Посланні до Галатів 2:14 Павло дорікнув Петру в тому, що расистські почуття та упередження мали над ним владу у певних сферах життя. Багато практикуючих християн на роботі поведуться абсолютно не по-християнськи. На робочому місці вони можуть бути настільки ненадійними чи безжалісними, що уподібнюються до всіх інших. Словом, ми можемо урочисто посвятити все своє життя Богу, але насправді віддати Йому тільки частину.

Так, у багатьох епізодах Писання зазначено, що ми захочемо віддати всі гроші в розпорядження Бога тоді, коли наші серця зміняться під впливом благодаті (Матвія 6:21).

7. (а) Прочитайте Судді 18:1-2. Чому для Данового племені досі немає місця в Ханаані? (Прочитайте Ісуса Навина 19:40-48; Судді 1:27-34; 2:1-3)? Які виникають припущення щодо їхнього духовного стану? (б) Прочитайте Судді 18:3-21. Як це плем'я ставиться до Бога під час пошуку дому? Яким чином вони демонструють такі ж духовні характеристики, які були властиві сім'ї Михи?

⁵ David Jackman, p. 263.

Чому для Данового племені досі немає місця в Ханаані?

Автор книги Суддів уже запропонував відповідь на це питання на початку книги. Як і всі інші племена, Данове плем'я отримало від Бога наділ у Ханаані. Їхня спадщина або частка була прописана в книзі Ісуса Навина 19:40-46. Бог сказав ізраїльтянам, що (1) якщо вони коритимуться і глибоко любитимуть Його і (2) якщо вони відважно воюватимуть, Він вижене ханаанеян (Ісуса Навина 23:4-11), навіть якщо ті будуть сильніші у військовому аспекті (Ісуса Навина 17:16). Але Судді 1:19-36 зазначає, що деякі племена Ізраїлю не спромоглися виконати це зобов'язання і тому не змогли вигнати ханаанеян. Як наслідок цього, у Суддях 1:19-34 показано, що кожне плем'я прийшло жити на успадкованій чи наділеній землі *разом* з ханаанськими народами, яких потрібно було вигнати (див. 1:21, 29, 30, 32, 33. У кожному з цих епізодів міститься доказ того, що ханаанеяни жили серед ізраїльтян).

З Дановим плем'ям, однак, було все по-іншому. З книги Суддів 1:34 ми дізнаємося, що воно зазнало повної невдачі у справі відвоювання земель: "І тиснув амореянин Данових синів на гору, бо не давав йому сходити на долину". Тоді як інші племена принаймні знайшли домівку (хоча й повинні були піти на компроміс у відносинах з язичницькими народами), то Дановий народ навіть не зміг добратися до своєї землі! Він був змушений жити напівкочовим життям у горах. Ось чому Данове плем'я шукає землю, щоб осісти на ній та обробляти її.

Біблія застерігає, що гріх і непослух призводять до неспокою та відчуження. Зло робить нас подібними на нескінченно неспокійне море (Ісаї 57:20; Буття 3:14), тоді як послух дає нам "спочинок" (Псалом 94:11). Очевидно, що Дановий народ, врешті-решт, настільки знесилився духовно, що втратив ідентичність як віруючих. В Об'явленні 7:5-8 Данове плем'я відсутнє у списку колін Ізраїлю.

Як вони ставляться до Бога під час пошуку дому?

Народ Дану є точнісінько такий самий, як Миха! По-перше, він перебуває в скрутному становищі через непослух Богові. По-друге, у віршах 5-6 і 14-20 показане його забобонне, ідолопоклонницьке уявлення про Бога. Данове плем'я хоче, щоб Він вів їх і благословляв, але сподівається, що це стане можливим завдяки релігійній діяльності, а не завдяки покаяттю і благодаті. По-третє, у віршах 25-31 йдеться про відкрите прагнення особистої влади, що є основою всього, що робить цей народ.

Крім того, подібні прояви можна побачити в Левиті, Йонатані. Вони продають свої послуги за найвищою ціною. Тут немає добрих хлопців чи позитивних героїв. Кожна сторона (а) звела Бога до керованого поняття, (б) використовує релігійну діяльність як спосіб керувати Богом, (в) усе заради досягнення кінцевої мети – особистої влади й здобутків – ось справжній "бог", який управляє ними.

8. Прочитайте Судді 18:30-31. Що важливого є в цих віршах? Чому, на вашу думку, у книзі Суддів міститься ця досить нецікава історія?

Шокує, коли ми дізнаємося, що Левит, який бере участь у всьому цьому, є онуком самого Мойсея! Звичайно, що оповідач згадує про цю історію, щоб підтвердити сучасний вислів: "У Бога немає онуків". Кожна людина повинна знайти Господа особисто, адже ніхто не пов'язаний із Ним родоводом. Але цей епізод також показує, наскільки швидко й глибоко народ може духовно опуститися.

Історія слугує цікавим прикладом банальності зла. Воно не завжди робить людей неймовірно злими й жорстокими – це було б цікаво. Проте воно прагне їх розбудити. Радше, гріх спустошує нас, зовні правильних і навіть привітних, але всередині похвальних до влади, до вивищення над іншими. Ми постійно переступаємо один через одного так, як Данове плем'я і його Левит переступили через Миху. Але, зрештою, Миха спробував пограбувати власну матір, перш ніж ці люди прийшли й пограбували його.

У своїй книзі *"The Abolition of Man"* К. С. Льюїс називає таких "людьми без серця".⁶ Вони можуть мати розум (голову) чи інтуїцію (внутрішні відчуття), але в них відсутнє серце. Вони насправді не вибирають; ними правлять їхні бажання влади й наживи та їхні страхи і гнів.

Нам усім загрожує небезпека стати настільки ж банальними, пустими й нецікавими, якщо ми намагатимемося зробити Бога покірним, банальним і нецікавим. Тільки поклоняючись справжньому Богові, ми зможемо уникнути цієї нудної долі.

⁶ C. S. Lewis, *The Abolition of Man* (доступна у рос. версії Клайв Стейплз Льюїс "Человек отменяется")(New York: The Macmillan Company, 1965), pp. 13-35.

Життя в плюралістичному суспільстві

Народ без царя

Заняття 13 | Судді 19:1–21:25

ВСТУП

Це остання частина додатку з п'яти розділів до книги Суддів. Вона містить два приземлені приклади того, яким було життя Ізраїлю в періоди між правлінням різних суддів. Минулого тижня ми переконалися в пустоті й беззмістовності ізраїльської релігії. У ній згадують ім'я Господа й використовують форми біблійного поклоніння, але за своєю суттю вона була ідолопоклонством. Тобто, (1) вона опиралася на релігію, а не на покаєння (2) задля того, щоб маніпулювати Богом, а не служити Йому й любити Його, та (3) ґрунтувалася на людському досвіді, а не на божественному одкровенні.

Перша історія в додатку (17:1 – 18:31) була досить безглуздою й трохи комічною. У ній зображено безвольних, опортуністичних і безпринципних людей, які зневажали один одного. Саме тому ми, читачі, не готові сприйняти насильство, описане у другій історії, та приголомшені нею. Вона виходить далеко за межі всього, про що йшлося раніше. Навіть за сучасними мірками, вона викликає глибоку відразу серед консерваторів і лібералів. І хоча ця історія відрізняється описом подій, її тема така сама (21:25), як і в першій історії (17:6) – потреба в Царі-Спасителі.

Загальна інформація

Левит. Левити були нащадками Левія, одного з дванадцяти синів Якова. Вони були єдиним плем'ям Ізраїлю, якому не виділили землі в Ханаані. Замість того, щоб працювати на землі й забезпечувати собі на прожиття, вони повинні мешкати поблизу і працювати в скинії, щоб проводити богослужіння. На їх утримання йшла десятина й подарунки інших людей (прочитайте Числа 18:20-24). Священики були левитами, прямими нащадками Аарона (Числа 3:10), а інша частина цього племені допомагала їм у праці в скинії. Господь вважав левитів посвяченими в Його службі та служінні (Числа 3:5-13) і, таким чином, вони несли особливу відповідальність за те, щоб жити святим життям.

Наложниця. "Другорядна дружина, придбана за кошти чи взята у військовий полон, існування якої дозволялось у полігамному суспільстві..."¹ Наложниця була, по суті, рабинею-коханкою. Вона не була ні повією, ані дружиною в повному розумінні цього слова. Вона була жінкою "другого класу", жінкою для утіхи, сексуальним об'єктом. Саме тому в цьому уривку Левита називають "паном" своєї наложниці (19:27) і лише раз – чоловіком (вірш 3). Незважаючи на те, що з самого початку (Буття 2:24) і в навчанні Ісуса (Марка 10:7-8) Господь чітко наказав, що шлюб повинен бути між одним чоловіком і однією жінкою, багато віруючих подекуди мали по кілька дружин і наложниць (див. історію Авраама в Буття 16:2-3) всупереч Божому задуму. Проте в Біблії зазначено, що, починаючи від Авраама, Якова і аж до Соломона, практика багатоженства завдавала страждань і болю кожній родині без винятку. Але в цьому уривку книги Суддів бачимо, що Левит,

¹ *New Bible Dictionary* (Новий біблійний словник) (Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans, 1962), p. 246.

який повинен був жити святим життям, під впливом язичницької культури навколо нього купує наложницю і ставиться до неї як до свого майна.

1. Прочитайте Судді 19:1-10, а також примітки із загальною інформацією, вказаною вище. Що ви можете сказати про стосунки між Левитом і його наложницею з (а) того, як вона покинула його, (б) як довго він чекав, щоб піти по неї, (в) того (як припускають), що вона повернулася з ним? Чому, на вашу думку, її батько був настільки радий зустрічі з Левитом?

Як наложниця покинула Левита?

Наложниця зробила дві речі. По-перше, вона була невірною (вірш 2а). У перекладі з івриту буквально читаємо, що вона “впала в блуд”, тобто вчинила перелюб. По-друге, вона покинула Левита й повернулася до своєї сім’ї. Ми знаємо, що ця наложниця була дуже відчуженою від чоловіка, бо вибрала неординарний шлях залишити його, що було не дозволено в тогочасному суспільстві. Вона була або сердитою на Левита, або відчувала до нього відразу. Це не дивно. Доля наложниць була ще гіршою, ніж у багатьох сучасних коханок. Сьогодні, якщо у чоловіка є коханка і він відмовляється від будь-яких зобов’язань чи одруження з нею, вона принаймні живе окремо та має можливість і право бачитися з іншими людьми. Але в часи, про які йдеться в розповіді, наложниця була не тільки неповноцінною дружиною, вона була власністю свого чоловіка. Чоловік зберігав свою незалежність і міг зустрічатися чи вступати в шлюб з іншими жінками, а його наложниця не мала жодних прав і була повністю підневільною. Він не мав перед нею жодних зобов’язань, тому чи дивно, що вона теж не мала зобов’язань перед ним? Він використовує її, і вона відповідає йому тим самим.

Як довго він чекав, щоб піти по неї?

Так само, як втеча наложниці є свідченням її відчуження від Левита, його зwołікання теж говорить про те, що любов до цієї жінки була не дуже сильною. Дехто вважає, що він дав їй час, щоб охолонути, але це, безумовно, є спробою приписати древній культурі сучасне розуміння. Левит, очевидно, через гнів чи байдужість спочатку не хотів, щоб вона повернулася, але згодом почав прагнути її знову. Уже вкотре переконаємося, що ці відносини ґрунтувалися на його потягах і пристрасті, а не на особистому й законному взаємному зобов’язанні справжнього шлюбу.

Чому наложниця повернулася до чоловіка?

Хоча сказано, що Левит прийшов до родини наложниці з ослом для неї та намагався “поговорити до серця її” (вірш 3), але цікаво, що тут не зазначено, чи вдалося-таки її переконати. Немає жодної згадки про її відповідь, за винятком того, що вона ввела його до дому свого батька (вірш 3). Проте там вона не промовила ні слова. У тексті лише зазначено: “...і той чоловік пішов... з... своєю наложницею” (вірш 10). Чому нічого не згадано, що “вона послухала його” чи “погодилася повернутись”? Натомість, уся увага зосереджена на спілкуванні Левита з надзвичайно гостинним і дуже позитивним батьком наложниці. Усе це вказує на те, що батько повернув свою доньку Левиту, замість того, щоб дозволити їй самостійно прийняти рішення.

Чому батько такий надміру турботливий? Покарання за перелюб та втечу від власника було суворим – смерть і ганьба для родини. Батько наложниці не тямив себе від радості через те, що Левит не обрав покарання, а лише хотів знову забрати його доньку додому. Тиск на жінку, щоб змусити її повернутися, був неймовірним. Батько просто б не дозволив їй залишитися вдома.

Таким чином, цей епізод готує нас до того, що стане очевидним пізніше. Дівчина є, по суті, предметом, частиною власності, що надає сексуальні послуги своєму господарю. Ці стосунки зовсім не особисті, це спотворення, розкол глибокої єдності (Буття 2:24), яку Бог призначив для двох людей, що перебувають у шлюбі.

2. Прочитайте Судді 19:11-25. (а) Як автор із застереженням описує це місто у 18-20-му віршах? (б) Яким чином випадок, описаний у віршах 22-25, порівнюється з віршами Буття 19:1-11 і протиставляється їм? Що допомагають зрозуміти ці паралелі?

Як автор із застереженням описує місто?

Батько наложниці є прикладом звичної гостинності народів Близького Сходу. Вважали, що надзвичайно щедро й привітно слід приймати не тільки людей, яких ви знаєте, але й незнайомців, які приходять до вашого дому (порівняйте Євреїв 13:2). У той час це було необхідним, адже жодних готелів чи мотелів не було. До того ж, так було прийнятно у всіх суспільствах, культурах і релігіях. Зважаючи на це, досить незвично бачити, що Левит і двоє його слуг прибувають до ізраїльського міста й не натрапляють на когось, хто би поговорив із ними чи привітав їх. Що сталося в місті зі звичною ввічливістю? Очевидно, кудись зникла традиційна привітність людей. Друга ознака натякає на щось гірше, ніж егоїзм і байдужість. Чоловік з Єфремових гір, по суті, говорить: "Вам краще піти зі мною! Що б ви не робили, *не ночуйте на майдані*" (вірш 20). Єфремітянин, ймовірно, знає, наскільки глибоко зіпсувалися суспільство й мораль цього ізраїльського міста. Із настанням темряви небезпечно перебувати поза домом. Що це? Це не дика місцевість, де ходять страшні тварини чи мародери. Що відбувається?

Порівняйте цей випадок з віршами з Буття 19:1-11

Ці два випадки схожі між собою за кількома ознаками: (1) Незнайомці приходять до міста, (2) група людей оточує дім, виламує двері й вимагає вивести чоловіка(-ів), щоб мати інтимні стосунки з ним(-и); (3) господар просить людей не робити цього, але вони відмовляються, тоді (4) він, замість чоловіків, пропонує деяких жінок зі свого дому. Між цими епізодами є тільки дві відмінності: (1) у Содомі всі чоловіки в місті були частиною натовпу, тоді як у натовпі в Гів'ї були тільки дехто з чоловіків міста (вірш 22); (2) чоловіки в домі Лота, будучи ангелами, просто засліпили нападників, а чоловіки Гів'ї взяли наложницю і всі разом згвалтували її і жорстоко познувалися з неї.

Що допомагають нам зрозуміти ці паралелі?

Думка досить очевидна. Ізраїльтяни отримали величезні привілеї, яких не мав жоден інший народ на землі: заповіді Авраама й Мойсея, закон і пророки, поклоніння в скинії та обітниця, величні діла Бога, які вивели їх з Єгипту та Шехіна, хмара слави Божої над ковчегом (див. Римлян 9:4-5). Інші народи мали тільки проблеск закону Божого у своїй совісті, і тому від них не вимагали діяти за тими ж правилами (Римлян 2:1-12; Якова 3:1). Проте у цьому випадку ізраїльтяни чинять так само, як язичницькі народи Ханаану, які не отримали нічого з вищезазначеного. Це кульмінаційний момент книги Суддів. Адже раніше ми переконалися, що Ізраїль щоразу сильніше занепадає й опиняється на самому дні, коли, здається, гірше вже просто не може бути.

Примітка. Багато коментаторів посилаються на Суддів 19 і Буття 19 як доказ того, що гомосексуалізм – це неправильно, але на підставі цих уривків не можна робити загальні висновки. Гріх цих двох груп людей є набагато більшим, аніж гомосексуалізм. Вони хотіли зґвалтувати Левита, але натомість зґвалтували наложницю. Як видно з розповіді, це було дуже жажливо, але, все ж, зазначений епізод не є доказом того, що гетеросексуальність – це неправильно! Таким чином, з цих уривків ми не можемо зробити висновок, що гомосексуалізм є чимось порочним. Проте в деяких фрагментах чітко стверджується, що він не є задумом Божим (Левит 18:22 та 20:13 у Старому Заповіті і Римлян 1:18-32, 1 Коринтян 6:9-10 та 1 Тимофія 1:9-10 у Новому).

3. Прочитайте Судді 19:25-30 (а) Чому єфрамїтянин запропонував нападникам узяти двох жінок, зокрема і свою власну дочку, а не Левита? (б) Чому, як ви вважаєте, наложниця не увійшла в дім (вірш 26)? (в) Перелічіть усі деталі, наведені у віршах 26-29, які ілюструють ставлення Левита до своєї наложниці. Що ці деталі говорять нам про їхні стосунки? Чому оповідач подає так мало подробиць про дії натовпу вночі, але так багато про дії Левита вранці? Чому в цьому фрагменті зроблено такий акцент?

Чому єфрамїтянин запропонував нападникам жінок?

З одного боку, цілком імовірно, що єфрамїтянин шанував і поважав свого гостя за те, що він був Левитом. Як зазначено в загальній інформації, левити були обрані представниками Бога. Очевидно, що зло людей Гів'ї зростало через їхню повну зневагу до статусу гостя. Але це не може бути єдиною або головною причиною дивної готовності єфрамїтянина віддати свою власну доньку на зґвалтування. Зрештою, слуга Левита був також у домі і він теж був незнайомцем. Чому б не запропонувати його? Вони ж хотіли чоловіка, врешті-решт. Ні, цей випадок доводить, що всі чоловіки, навіть єфрамїтянин і Левит, по суті, сприймали жінок як власність і рухоме майно. Це суперечить Буттю 1:27, де зазначено, що і чоловік, і жінка були створені за образом Божим як вінець Його творіння. Якщо це так, то життя жінки не може бути менш цінним, ніж життя чоловіка. Але замість того, щоб жити за "законами творіння" (Буття) Божого Слова, ці двоє чоловіків прийняли таке ставлення до жінок, яке було властиве їхній культурі. Вони повністю "пристосувались до віку сього" (Римлян 12:1-2).

Чому наложниця не входить до дому?

Одним із можливих варіантів відповіді є те, що вона була настільки близькою до смерті, що фізично не мала сили увійти, а змогла тільки доповзти до дверей. Інше пояснення полягає в тому, що її скував неймовірний відчай, страх чи лють від поведінки її господаря, тож вона не хотіла навіть глянути на нього. Або ж була настільки спустошена, що не хотіла взагалі нікого бачити.

Вірші 25-29 є приголомшливою розповіддю. Ознакою доброго опису є те, що він дає нам можливість пережити подію, а не говорить про те, як ми *повинні* пережити написане. Відомі слова К. С. Льюїса, якими він звертався до одного письменника: "Не кажи мені, що було чудово або жахливо, опиши це так, щоб я сам відчув захоплення чи жах". У цьому фрагменті оповідач досить стриманий у виборі стилістичних засобів, що є несамовито болісним у своїй гостроті. Він загалом не вдається до кривавих деталей, хіба що до сумних: "та вона не відповіла" (вірш 28) (див. також перелік у частині В). Такою виваженістю автор звертає наші серця до жінки. "Якщо коли-небудь людська істота перетерпіла ніч жаху, це [вона] ... та ніч ... була ... як саме пекло".²

Чому оповідач подає так мало подробиць про дії натовпу, але так багато розказує про дії Левита?

25-й вірш у загальних рисах описує всю ніч, яку наложниця пережила в руках людей Гів'ї. Але вже з 26-го вірша й далі картина стає більш конкретною. По-перше, наложниця падає біля дверей дому (вірш 26). По-друге, ми дізнаємося, що Левит спав усю ніч, поки її били і гвалтували – "а пан її встав рано" (вірш 27а). По-третє, сказано, що коли він відчинив двері, то уже все підготував до відходу, оскільки "вийшов, щоб іти своєю дорогою" (вірш 27б). Іншими словами, Левит не доклав жодних зусиль, щоб з'ясувати, що сталося з його наложницею, і займався своїми справами. По-четверте, читаємо, що він побачив, як вона лежить на дорозі в найжалюгіднішій позі з витягнутими руками, і зрозумів, що вона не просто спить (вірш 27в). До того ж, навряд чи він не помітив, як жорстоко над нею познувалися. По-п'яте, бачимо, що Левит звернувся до неї, наказуючи вставати і йти так, як зверталися до тварин. Він жодного разу не виявив ні подиву ("Що сталося?"), ні співчуття ("Тобі боляче!"). По-шосте, ми дізнаємося, що він знівечує її мертве тіло, розрізаючи його на дванадцять частин, щоб викликати гнів проти людей Гів'ї в решти народу.

Чому таку увагу зосереджено на цих подіях? Про що дізнаємося з деталей?

Ці деталі неминуче привертають нашу увагу до неймовірної черствості й нелюдяності Левита щодо жінки, яка була його коханкою. Оповідач показує нам, що грішною є не одна сторона, хоча решта Ізраїлю цього не помічає.

² Arthur E. Cundall, *Judges: An Introduction and Commentary* (Артур І. Кундал "Книга Суддів: вступ і коментарі") (Downers Grove, Ill: InterVarsity Press, 1968), pp. 197-198.

4. Прочитайте Судді 19:25 – 20:7. (а) Чому, як ви гадаєте, Левит був байдужий до знущання над наложницею та зґвалтування її, але розлютився через її смерть? (б) Порівняйте Левитів опис подій (20:4-6) з тим, що насправді сталося. (в) Оцініть моральність поведінки людей Гів'ї й моральність Левита. Що все це говорить про людську природу і гріх?

Чому Левит не був розлючений через зґвалтування наложниці, але мстився через її смерть?

Як ми вже зрозуміли, він знав, на що послав свою наложницю. Він вивів її до людей, які “стукали у двері” (вірш 22; у деяких перекладах – “кидалися в двері”). Він бачив, як вони були налаштовані, й повинен був розуміти, які жахіття їй доведеться пережити. Усі деталі віршів 26-29 свідчать про повну відсутність його особистої турботи про неї. Але коли Левит бачить, що вона померла, його переповнює почуття помсти. Чому? Єдиний можливий висновок полягає в тому, що Левит вважає наложницю своєю власністю, а не коханою. Вона має цінність як товар, але тепер вона збезцешчена. Коли він розрізає її на шматки, щоб розпалити гнів народу проти Гів'ї, він нарешті демонструє повну відсутність будь-якої прихильності чи поваги до неї. Зрозуміло, що ідея язичницької культури про “дружину другого класу” й жінок як майно глибоко проникла в його свідомість.

Порівняйте Левитів опис із реальністю

Опис Левита сповнений надзвичайного егоїзму, він вдало складений і має на меті приховати будь-які його злодіяння. По-перше, він принаймні перебільшує справжні наміри людей Гів'ї. Він каже, що вони зібралися, щоб убити його (вірш 4), тоді як насправді їхньою метою був статевий контакт (вірш 22). Проте через смерть наложниці було легко переконати інших, що справжньою метою цих людей було вбивство. По-друге, Левит повністю опускає той факт, що безсердечно пожертвував своєю наложницею замість того, щоб боротися, аби захистити її. Жоден із тих, хто чув його слова, не запідозрив би, що він посприяв її смерті. Якби іншим ізраїльтянам було відомо про черствість серця Левита, вони б придумали кращу відповідь йому.

Порівняйте моральність поведінки людей Гів'ї та Левита

Люди Гів'ї, звичайно, здаються останніми негідниками через свої явні мерзенні гріхи. Вони намагалися вчинити групове гомосексуальне зґвалтування, але погодилися на гетеросексуальне. Вони виявляють повну зневагу сексуального життя людини в сексуальному плані. Моральна поведінка Левита, хоча це й малопомітно, є не кращою. Спершу він видає жінку натовпу і при цьому спить спокійно, як дитина, потім звертається до її спалюваного тіла: “Вставай”, а тоді нівечить її труп. Без перебільшення можна сказати, що стосунки цього чоловіка з його наложницею були насильницькими, хоча й не фізично.

Що ми дізнаємося про гріх?

Цей уривок підтверджує правдивість перших двох з половиною розділів Послання до римлян. У 1-му розділі Послання Павло говорить, що демонстративно розпусний язичницький світ зі своїми оргіями й похиттю згубився в гріху, а в Римлян 2 зазначає, що в ньому гине також моральна й релігійна

людина. Тобто і поганський світ, і морально чиста людина сповнені гордості стосовно Бога й жорстокості щодо інших. Павло підсумовує відомим твердженням: "Немає праведного *ані одного* ... Усі повідступали, разом стали непотрібні" (Римлян 3:10, 12).

5. (а) У Судді 20:1-18 думка зосереджується на єдності Ізраїлю (див. вірші 1, 2, 8, 11). Порівняйте 1:1-2 з 20:18. Що іронічного і трагічного є в цій єдності, про яку йдеться наприкінці історії? (б) Чому Веніяминові сини не передали винуватців (вірш 12-15)?

Що іронічного і трагічного є у віршах 20:18 і 1:1-2?

Спершу ізраїльтяни разом, як одне ціле, починають своє завоювання Ханаану. Вони запитують Господа: "Хто з нас вийде спереду на ханаанейнина, щоб воювати з ним?" (1:1). Господь відповідає: "Юда" (1:2). Але згодом монолітність племен зникає. У всій книзі Суддів племінна єдність є духовною проблемою. Гріх розділяє людей, і тому ми часто бачимо, як між племенами спалахують сварки і чвари. Досягненням Отніїла (3:7-11) було об'єднання всіх заради того, щоб побороти ворога. Деворі, однак, не вдається це зробити, і вона засуджує племена, які не долучилися до неї в бою (5:15-18, 23). Жоден інший суддя не був здатний досягти цієї єдності. До й після перемоги Гедеона (8:1-9) та Іфтах (12:1-6) переважають міжплемінні битви й конкуренція. За часів Самсона Божий суддя був змушений боротися наодинці.

Але тепер, урешті-решт, у кінці книги ізраїльтяни знову об'єднуються перед Господом! У 20:18 вони збираються й запитують: "Хто піде нам спереду?" І, як і на початку, отримують відповідь: "Юда". Але трагічність іронії полягає в тому, що Ізраїль об'єднується, щоб знищити не ворога, а представника свого ж народу. І не випадково автор показує, що неспроможність Ізраїлю захопити Ханаан і перебувати з Богом призвела до братовбивства й міжусобної війни з "синами Венямина, мого брата". Ця трагічна фраза повторюється в 20:23 і 28-му віршах.

Чому Веняминові сини не передали винуватців?

"Більш розсудливі лідери [можливо] запропонували б, щоб відсутні сини Венямина [так в оригіналі] отримали можливість самотійно покарати своїх родичів-злочинців, перш ніж молот Ізраїлю розколе міцність Гів'ї. Ця ідея породжує більше проблем, ніж вирішує, оскільки викликає у веняминівців запеклу, недоречну відданість негідникам у Гів'ї. Тож замість того, щоб поліцейські затримали банду хуліганів, Ізраїль розпочинає повномасштабну міжусобну війну з неминучими наслідками, бо ж хоча веняминівців було значно менше, вони, однак, не були посередніми воїнами (20:15-17). Усе виглядає на те, що нитка єдності народу от-от обірветься".³

Єдиним та найбільш руйнівним ідолом людської єдності є ідол свого походження або роду – "Моя сім'я/країна є правильною або неправильною". Хоча

³ Michael Wilcock, *The Message of Judges* (Майкл Уілкок "Послання Книги Суддів") (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1992), p. 171.

здорова мораль підказує нам, що народ Гів'ї порушив усі моральні норми, веніаминівці гуртуються й відмовляються дозволити стороннім шукати будь-яку провину в них. Коли ми ставимо походження чи расові зв'язки понад загальним благом і найвищим моральним ладом, ми робимо божка із нашого власного народу.

Отже, ми бачимо, як поширюється гріх. Байдужість Левита, відсутність у нього непорочності і щирості, сексуальна розбещеність деяких місцевих хуліганів, а також гордість веніаминівців перетворилися на повномасштабну міжусобну війну.

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Битва у 20:19-47. Веніаминівці жили в гористій місцевості, це було на руку армії, що захищається. Значно переважаючи чисельністю, ізраїльтяни все ж могли одночасно послати тільки одне або два племені, щоб воювати на вузькій території, яку захищали веніаминівці. Першого і другого дня веніаминівці перемогли ізраїльтян, пролилося багато крові, і всіх охопив великий сум. Бог двічі дає ізраїльтянам підказки (через ефод священика) про те, кого посилати цього дня, але вони не призводять до успіху, як це було раніше. І, нарешті, третього дня Господь запевняє їх у перемозі. Ізраїль обирає нову стратегію. Одне військо ізраїльтян привернуло увагу веніаминівців і почало відступати, відводячи головне військо ворога за собою. Та коли противник відходив від міста Гів'ї (вірші 29-31), інше велике військо Ізраїлю підійшло ззаду за головним військом веніаминівців, взяло Гів'ю (вірші 34-39), а тоді напало на тих, хто відступив. Невдовзі всі, окрім 600 веніаминівців, були знищені (вірш 47).

6. Прочитайте Судді 20:48 – 21:9. (а) Які ознаки того, що цією війною править гнів і образи, а не прагнення справедливості? (б) Як почуття гніву й образи впливає на вас? Як ми можемо уникнути мстивості?

Докази образи

По-перше, ізраїльтяни вбивали кожного веніаминівця – чоловіка, жінку, дитину й навіть тварину (вірш 48)! Це далеко виходить за межі правила "око за око, зуб за зуб"! Щонайбільше, справедливість вимагала б смерті хуліганів Гів'ї або тих веніаминівців, які пішли війною. Що виправдовувало кровопролиття всіх нащадків племені Веніамина? Діями ізраїльтян керувала образа, вона завжди прагне два ока як плату за кожне втрачене.

По-друге, ізраїльтяни дали дві поспішні обіцянки. Вони присягнули не дати жодному веніаминівцю своїх дочок за жінок (21:7) та поклялися вбити всіх тих, хто не приєднається до решти у війні проти Веніамина (21:5). Ці обіцянки були дуже необдуманими та невинуватими, й ізраїльтяни зрозуміли це, коли заспокоїлись. Фактично присяга не дозволити веніамитянам брати ізраїльських жінок за дружин породила величезну проблему. Ізраїльтяни збагнули, що таким чином практично знищили ціле плем'я, вижити вдалося тільки 600 веніаминівцям.

Як ми можемо уникнути почуття мстивості?

По-перше, ми повинні зрозуміти, що таке прощення. Прощення повинне відбуватися без жодних умов (Луки 17:3-6). Прощення – це насамперед обіцянка (а) не згадувати про скоєне (образу) людині, яка це вчинила, (б) не згадувати про скоєне іншим людям і (в) не згадувати в думках про скоєне самому собі. Іншими словами, це обіцянка не тримати в собі біль і не приховувати недоброзичливості щодо іншої людини. Ці настанови цілком залежать від вашого бажання. Можливо, завадити думкам виникати ви не зможете, але ви не повинні дозволяти їм розвиватися.

По-друге, слід зрозуміти, чому існує прощення. Воно можливе тільки тоді, якщо ви бачите й відчуваєте реальність неймовірного й дорогого Божого прощення через Христа (Матвія 18:21-35). Тільки усвідомлення нашого гріха перед Господом може змінити ставлення до проступку іншої людини. Прощення Христа дає нам можливість стати емоційно смиренними, щоб прощати ("Хто я такий, щоб не простити, коли я також грішник?"), та емоційно багатими, щоб прощати ("У чому ця людина насправді мене обділила, коли в мене є всього вдосталь у Христі?").

Якщо ми розвиваємо в собі бажання прощати і роздумуємо над прощенням Христа, тоді відповідні почуття поступово з'являтимуться й у нашому серці.

І насамкінець, ми повинні практикувати прощення в наших серцях ще до того, як намагатимемося примиритися з тим, хто нас образив (Марка 11:25). Тоді ми не будемо занадто сердитими, коли говоритимемо з тією людиною, та не пробуватимемо "набрати очок" і принизити її. У примиренні ми прагнемо відновити стосунки. Це стається тоді, коли ми визнаємо свої помилки, після чого вказуємо на будь-яку несправедливість іншій особі й просимо про примирення.

7. (а) Чи вдалося через цю міжусобну війну "вигубити зло з Ізраїля" (20:13)? Чому? (б) Що ізраїльтяни могли б зробити натомість? (в) Прочитайте 21:10-24. Яким чином фраза "іноді дотримання обіцянки може бути більшим гріхом, ніж її порушення" ілюструє кінцівку розділу?

Чи досягла міжусобна війна своєї цілі?

Ізраїльтяни прагнули "вигубити зло з Ізраїля" (20:13), але вони робили це силою, замість того, щоб впливати на основну причину проблеми. Цим автор показав нам, читачам, що безхарактерність, духовна поверховість і безсила релігія Ізраїлю в 17 і 18-му розділах сприяли поглибленню морального занепаду, який досягає свого піку в 19-21-му розділах.

Релігія Ізраїлю дуже схожа на ту, яка поширена в наш час. Вона (1) зовні схожа на стародавню біблійну віру, але (2) сформована більшою мірою навколишньою культурою, а не Божественним одкровенням; (3) по суті, вона використовує релігійну діяльність і ритуали, щоб привернути Божу милість, та (4) відкидає будь-які атрибути Бога, які є неприємними чи важкими для розуміння. Результатом цієї показової релігійності є культ поклоніння самому собі, особиста влада й задоволення власного его. У 17 і 18-му розділах ми побачили

чили очевидні результати цього: Миха грабує свою матір, Данові сини грабують Миху, а Левит продає свої послуги за найвищою ціною. З цих уривків переконаємося, що під тиском егоцентризму може перерости в жадобу кровопролиття й геноцид.

Сучасна культура, подібно до ізраїльтян, “приручила” Бога, відкинувши як примітивну думку, що хтось може знати абсолютну істину. Тепер люди є такими політеїстичними, як і стародавні язичники, вони створюють собі такого Бога, релігію й мораль, які їм підходять. Унаслідок цього в середньостатистичному місті США (як зазначив Даніель Мойніхан) фіксують набагато більше порушень, ніж шістдесят років тому, навіть у набагато бідніші часи. Чому? К. С. Льюїс у відомому уривку висловився про це так:

“Ви навряд чи зможете погортати журнал, одразу не наткнувшись на твердження, що наша цивілізація потребує більшого “стимулу” чи динамічності, чи самопожертви... З надзвичайною простотою ми видаляємо орган і вимагаємо функціонування. Ми виховуємо людей без серця й очікуємо, що вони будуть наділені чеснотами й будуть здатні до починань. Ми сміємося над честю і вражені присутністю зрадників серед нас. Ми стерилізуємо тварину й сподіваємося, що вона буде плідною”⁴

Що ізраїльтяни могли би зробити натовість?

Вони могли б визнати, що зазнавали таких утисків і гніту, як під владою чужого рабовласника! Щоразу, коли ізраїльтянами керував політичний ворог, вони стогнали перед Богом, каючись й відкидали своїх ідолів. Їхньою великою помилкою було визнання того, що тепер їхнє становище таке саме, як і під гнітом ідумеян, аморетян, мідіянітан тощо. Вони перебувають у духовній темряві, але не визнають цього. Вони ридають і каються, але тільки після битви й лише через наслідки війни (21:3-4). Вони не визнають своєї провини перед Господом, як робили це в періоди пробудження. Чому? За відсутності економічних чи політичних проблем, ізраїльтяни не бачать свого духовного становища. Вони повинні були визнати, що їхньою глибокою потребою було пробудження.

Чому виконання поспішної обіцянки може стати більшим гріхом, ніж її порушення?

Забобонницькі вірування ізраїльтян щодо їхніх обіцянок спричиняє великий конфлікт (див. обговорення цього питання в розділі про Їфтах). Для того, щоб дотриматися своєї присяги, вони масово вбивають людей з одного міста, а потім викрадають дочок з іншого. Як вони могли не знати, що викрадення і вбивство були більшим порушенням Божого закону, ніж недотримання гріховної обіцянки? Це ще один приклад покладання на релігійну діяльність (дотримання обіцянок) замість покаєння і святості.

⁴ C. S. Lewis, *The Abolition of Man* (доступна у рос. версії Клайв Стейплз Льюїс “Человек отменяется”) (New York: The Macmillan Company, 1947, 1965), p. 35.

8. Прочитайте Судді 21:25. Чому цей вірш можна вважати вдалим підсумком книги Суддів? Яким чином наступна цитата Ребеки Піперт проливає світло на цю книгу:

“Усе, що управляє нами, є нашим богом. Людина, яка прагне влади, перебуває під контролем цієї влади. Людина, яка шукає визнання, перебуває під владою людей, яким бажає догодити. Ми не керуємо собою. Нами керує бог нашого життя”⁵

Чому цей вірш можна вважати вдалим підсумком книги?

Багато коментаторів вважають, що автор книги Суддів є апологетом Давида й намагається пропагувати важливість Давидового царювання. Він каже: “Подивіться на неадекватність людської природи! Нам потрібен хтось кращий за цих випадкових, харизматичних військових лідерів, нам потрібен постійний цар”. Те, що автор прагне просунути Давида, може бути правдою або ні, але він, безумовно, демонструє недосконалість людської природи! Книга Суддів не є “Книгою Чеснот” чи прикладів для наслідування. Судді є тільки “героями віри” (Євреїв 11:32-40). Переважно вони глибоко зіпсовані, малоімовірні лідери, яких Бог використав, незважаючи на те, якими вони були. У будь-якому разі автор доводить, що нам потрібен спаситель, але який? Бог, можливо, використовує автора книги Суддів, щоб показати нам реалії за межами свідомих намірів оповідача. Він переконує, що ми потребуємо рятівника, але наприкінці книги нас уже цікавить, чи буде достатньо простого людського царя. І, прочитавши історії з 1 і 2 Царів і Хронік, ми розуміємо, що нам потрібен хтось кращий за самого Давида.

Уже наприкінці книги, особливо після розповіді про життя Самсона, ми переконуємося, що нам необхідний спаситель, який прийде без запрошення, оскільки люди насправді не шукають Бога (Римлян 3:11; 2 Тимофія 2:13). Ми не зможемо вибрати його; він повинен буде вибрати нас (Івана 15:16). По-друге, ми розуміємо, що цей спаситель буде *все* робити *сам* (Римлян 4:4-6; Тита 3:4-6), оскільки ми ніяк не зможемо долучитися до нашого спасіння. По-третє, нам дано таємничий натяк, що цей рятівник допоможе нам через слабкість, через “переможну поразку”, через свою смерть, а не лише життя (Філіп'ян 2:1-11). По-четверте, ми потребуємо царя, який зможе очистити нас від зла в серці, а не тільки в суспільстві (Судді 20:13). Звичайно, що автор книги Суддів говорив правдивіше й мудріше, ніж сам це усвідомлював! Нам потрібен цар, але кращий і величніший, який спасатиме ліпше, ніж будь-яка людина.

Цей псалмоспівець дивився в майбутнє, коли писав:

“Хай небо радіє, і хай веселиться земля, нехай гримить море й усе, що у ній, нехай поле радіє та все, що на ньому! Нехай заспівають тоді всі дерева лісні, перед Господнім лицем, бо гряде Він, бо землю судити гряде, Він за справедливістю буде судити вселенну, і народи по правді Своїй!” (Псалом 95:11-13).

⁵ Rebecca Manley Pippert, *Out of the Salt Shaker and into the World* (Ребека М. Піпперт “З сільнички у світ”) (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1979), p. 53

У цьому уривку псалмоспівець використовує слово “судити” у своєму первісному значенні – “правити за справедливістю”. Він розуміє, що коли повернеться правдивий Суддя і Цар, уся природа (зокрема, людська) нарешті сповна розцвіте в мирі. Але не до того. Ми повинні прагнути великого Суддю й Царя або ж будемо служити фальшивому. Як сказав К. С. Льюїс:

“Справжня причина демократії якраз криється в протилежному... Арістотель сказав, що деяким людям тільки підходить бути рабами... Але я відкидаю рабство, тому що не бачу відповідних володарів... Я не думаю, що колись влада царів... і покора підданих... були самі по собі... принизливими чи зловісними... Влада усунулася, бо люди зіпсувалися й почали зловживати нею. Спробувати відновити це зараз було б такою ж помилкою, як і з нудистами. Правова та економічна рівність є абсолютно необхідними засобами від гріхопадіння й захистом від жорстокості... [Але] де людям заборонено віддавати честь царю, вони віддають честь мільйонерам, спортсменам чи кінозіркам, навіть відомим повіям чи бандитам. Бо духовна природа, як і тілесна, прагне задовольнити свої потреби; Не дай їй їжі – вона буде ковтати отруту”⁶

Десь глибоко всередині ми прагнемо правдивого царя.

Як цитата Ребеки Піперт допомагає пролити світло на книгу Суддів?

Ця цитата пояснює все! Ми повинні поклонятися, а отже, служити чомусь. Якщо ми не поневолені істинним Господом (служіння якому дарує досконалу свободу), ми будемо служити самому Ваалу. Цей бог урешті приведе нас до психологічного й соціального занепаду. Усі емоційні, філософські та соціальні проблеми виникають тоді, коли ми ставимо добре творіння на місце Бога. Подібно до того, як особистісно-емоційні ідоли (робота, секс, комфорт, влада, схвалення) призводять до виснаження, так і суспільно-соціальні ідоли (племені й раси, національного багатства, військової могутності, “божественного права” королів чи держави) стають причиною соціальної кризи.

Люди не бачили, що насправді їхніми фальшивими правителями були не політичні чужоземці, а ідоли особистої влади і щастя. У цьому полягає велика трагедія останніх розділів книги Суддів.

9. Назвіть найкориснішу чи найбільш зворушливу істину, яку ви пізнали з книги Суддів.

⁶ C. S. Lewis, “Equality” in *Present Concerns* (К. С. Льюїс “Рівність” у виданні “Сучасні занепокоєння”), Walter Hooper, ed. (San Diego: Harcourt Brace Jovanovich, 1986), pp. 17-18, 20.

Життя в плюралістичному суспільстві

Пролог: Вигнанці на чужині

Заняття 14 | Даниїла 1:1-21

Вірне життя в язичницькому суспільстві

Даниїл був одним з ізраїльських вигнанців, які жили у Вавилоні після захоплення Єрусалима Навуходоносором у VI ст. до н. е. Вони більше не були членами безпечного, віруючого суспільства із побожною владою. Ця книга дає настанови для тих, хто живе в релігійно-плюралістичному суспільстві, яке в кращому випадку байдуже, а в гіршому – активно вороже до віри у правдивого і єдиного Бога. У часи, описані в книзі Суддів, ізраїльтяни жили серед язичників у напівавтономних племянних громадах і займалися сільським господарством. А вигнанці, про яких ідеться в книзі Даниїла, жили поодинокі в середовищі міської культури. Таким чином, їхнє становище більше схоже на наше, тож нам легше застосувати їхній досвід. Суть послання Даниїла в тому, що "Бог є суверенним. Йому належить усяка влада, і, врешті-решт, Він подолає людське зло".¹

Ширший історичний контекст

Через Мойсея Бог уклав заповіт з Ізраїлем як із народом (див. Вихід 19-24 і ще раз у Повторенні Закону). Бог попередив свій народ, що в разі його гріхопадіння, непослуху й ідолопоклонства, він утратить національну незалежність і буде вигнаний (Повторення Закону 28). Ізраїльтяни допустили непослух, звертаючись до ідолів, що призвело до вигнання північних племен в Ассирію в 722 році до н. е. Хоча південне царство Юди залишилося, воно перебувало під владою ассирійців та повинне було платити їм данину. Після смерті останнього законного царя Юди, Йосія, Вавилонська імперія, яка на той час достатньо зміцнилася, намагалася витіснити Ассирію та стати панівною світовою державою. Згодом вона домоглася суверенітету над Юдою.

Єгипет, який хотів контролювати Юду, поставив на трон Йоякіма, сина Йосипа. Однак це не допомогло Єгипту, адже невдовзі напав Навуходоносор і відібрав Юду (2 Царів 24:1). Загарбники вивезли до Вавилону безліч храмових скарбів разом зі значною кількістю євреїв – представників аристократії та інтелектуальної еліти. Даниїл належав до першої групи вигнанців (Даниїла 1:1-5). Пізніше, у 597 році до н. е., Йояким відмовився залишатися відданим Вавилону й попросив захисту в Єгипту (2 Царів 24:7). Вавилон зажадав помсти й пішов війною на Єрусалим. Йояким помер за загадкових обставин (можливо, був убитий). Його вісімнадцятирічний син Йоаким, ставши його наступником, після короткої облоги капітулював перед Вавилоном. Тепер завойовники забрали до Вавилону представників різних професій, фахівців своєї справи – 10 000 військових старшин, художників і вчених – з метою знищити особливу біблійну культуру євреїв, асимілювати їх інтелектуально, соціально, культурно й духовно. Зрештою, тогочасний цар Юди, Седекія, у 587 році до Р. Х. повстав. Цього разу Навуходоносор зруйнував стіни та храм у Єрусалимі й вигнав майже всіх жителів Юди.

¹ Ray Dillard and Tremper Longman III, *An Introduction to the Old Testament* (Рей Діллард і Тремпер Лонгман III "Вступ до Старого Заповіту") (Grand Rapids: Zondervan, 1994), p. 348.

Три способи ставлення до світу

Вигнання було серйозним випробуванням для віри євреїв. Як вони ставитимуться до язичницького суспільства, яке їх оточує? У частині Біблії, яка описує період вигнання, зазначені різні шляхи, що були відкриті перед ними. Порівняємо їх перед вивченням книги Даниїла, щоб краще зрозуміти його історію.

1. Прочитайте Псалом 136. (а) Що з віршів 8-9 зробили вавилоняни, щоб зламати дух євреїв під час захоплення Єрусалима? Що про це каже псалмоспівець? (б) Що з віршів 2-3 роблять вавилоняни, щоб зламати дух ізраїльтян? Як про це розповідає псалмоспівець? (в) Якою мірою ставлення псалмоспівця є виправданим? Якою мірою воно є неправильним?

Псалом 136 викликає тривогу в сучасного читача. Він вражає нас, оскільки ми, зазвичай, очікуємо від псалмів думок, що надихають та приносять радість. Проте в кульмінаційному моменті цієї пісні відчуваємо пекучий біль і жах.

Як вавилоняни прагнули зламати дух євреїв під час захоплення?

Коли вавилоняни розграбували Єрусалим, вони взяли єврейських немовлят і порозбивали їх об скелі (це вірш 9) те, “що ти нам заподіяла” (вірш 8)). Відомі й інші описи з давньої історії, у яких переможці облоги хапають дітей за ноги й розбивають їхні голови об стіни чи каміння. Псалмоспівець говорить про помсту, хоча й не розповідає про те, хто це робить. Він не каже, що євреї чинитимуть відплату, але пророкує, що Вавилон приречений на те саме насильство, яке він заподіяв Єрусалиму. Тож автор вимовляє “блажен” або “щасливий” той, хто заподіє помсту. У тексті немає жодної згадки про прощення.

Як вавилоняни прагнуть зламати дух євреїв?

Щоб розважитися, вавилоняни просять єврейських вигнанців взяти свої арфи та інші інструменти й заспівати “пісні Сіону”, псалми хвали Богові. Вони роблять це, щоб познущатися з ізраїльтян. Це такий психологічний прийом, аби показати свою перевагу. Псалмоспівець відмовляється виставляти віру Ізраїлю на такі насмішки, і тому євреї вішають свої арфи на тополі й відмовляються співати пісні Господа (вірш 4).

Два аспекти, за якими ставлення псалмоспівця є виправданим, але не досконалим

По-перше, правильно було відмовитися задовольнити чийсь примху й виставляти важливість Сіону на посміх (вірші 2-3). Але в цьому є й певна небезпека. 4-й вірш ставить під сумнів, чи можуть євреї взагалі брати участь у спільному поклонінні в чужій країні. Йдеться про те, що вони не можуть жити як молитовна громада, поки не повернуться на свою землю, до свого храму й своїх одновірців. Таким чином, псалмоспівець і вигнанці, яких він представляє, не можуть уявити собі духовного життя у Вавилоні. Псалмоспівець не вчить нічого неправильного, оскільки 5-й і 6-й вірші підтверджують вірність ізраїльтян Богові й їхнє палке прагнення спасіння. Псалмоспівець не каже людям втрачати надію, але й не може зрозуміти, у що втіляться ці мрії та сподівання, якщо євреї будуть змушені залишитися на землі язичників.

По-друге, правильно було просити про справедливість (вірші 7-9). Ці вірші за формою нагадують судові документи. У 7-му вірші божественному Судді надано докази проти Едома, який видав ізраїльтян вавилонянам. А вже у 8-му вірші міститься посилання на закон справедливості. Один із коментаторів відзначає простоту розуміння справедливості у 8-9-му віршах. Якщо будь-якого неупередженого спостерігача запитати: "На що заслуговують злочинці?", він відповість: "Страждання такою мірою, в якій вони заподіяли його іншим".² Тому для сучасних читачів важливо визнати реальність насильства й несправедливості у світі та необхідність виправлення всякого зла. Дерек Кіднер зауважив: "Нашою реакцією на такі уривки з Писання, очевидно, повинне бути... виділення їхньої сутності, так, як Бог зробив з плачем Йова і Єремії... Ця відкрита рана не дає м'яко відповісти на жорстокість. Усунути це свідчення зі Старого Заповіту означало б применшити його значення як одкровення, як того, що є в людині, і необхідність хреста для досягнення нашого спасіння..."³

Проте, навіть не даючи неправильних порад, псаломспівець не розвиває теми далі. Д. Кіднер додає: "Відповіддю [на цей псалом] повинне бути визнання, що завдяки хресту нашим покликанням є молитва про примирення, а не осуд [наших ворогів]"⁴. Псаломспівець сповна усвідомлює, що за цей жахливий злочин *потрібно* відплатити, і він цілком правильно залишає відкритим питання про те, хто, як і коли це зробить. Він не розуміє того, що розуміємо ми. Так, Той, хто заплатив за все це, не був воїном, який прийшов, щоб *взяти* судного меча, Він прийшов, щоб *зазнати страждань і мук* від самого судного меча, тож тепер усі, крім нерозкаяних, можуть бути прощені. Псаломспівець також не усвідомлює, що Той, хто заплатив за гріх вавилонян, заплатив і за гріхи ізраїльтян. Усе це кардинально змінює наше розуміння. Коментарі Д. Кіднера тут знову доречні: "Ми не можемо відкидати слова псаломспівців чи нехтувати ними, адже частково їх призначенням в Божому царстві було донести крик за "усю праведну кров, пролиту на землі" (цитуючи нашого Господа). Але ми не можемо й сліпо погоджуватися зі словами псаломспівця. Між нинішньою ситуацією і тією, про яку говорить він, між нашим і їхнім покликанням стоїть хрест. Ми [відповідно] є служителями примирення, і це – час доброї звістки".⁵ "Тому цей псалом у Писанні є запальним протестом, який аж ніяк не ігнорує та не применшує наслідки не тільки конкретного вияву жорстокості, але й усіх звичних поглядів на людське зло чи спадок, який воно залишає; і не в останню чергу псалом не нехтує тією ціною, що її довелося заплатити за зло Богові й людині для того, щоб поховати ворожнечі й образи".⁶

² Derek Kidner, *Psalms 73-150* (Дерек Кіднер "Псалми 72-149") (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1973, p. 460.

³ Derek Kidner, p. 461.

⁴ Derek Kidner, p. 461.

⁵ Derek Kidner, pp. 31-32.

⁶ Derek Kidner, p. 461.

2. (а) Яке б життя очікувало на псалмоспівця (і йому подібних) у тогочасному вавилонському суспільстві? (б) Чи знаєте ви християн, які ставляться до свого суспільства так само?

Яке б життя очікувало на автора в тогочасному вавилонському суспільстві?

Схоже на те, що автор псалма й усі його послідовники вороже ставитимуться до культури людей, які їх оточують. Вони боротимуться з нею й уникатимуть її в будь-який спосіб. Вони, звичайно, бажатимуть зібрати всіх євреїв у маленькі гетто якомога далі від основних центрів вавилонської влади. Вони вивчать ненависну мову Вавилону тільки тією мірою, яка необхідна, щоб вижити. Вони оберегатимуть своїх дітей від будь-яких контактів із мовою, культурою й освітою Вавилону. Вони постійно підніматимуться на протести і прагнутимуть більшої свободи від впливу домінантної культури. І найголовніше: їхні серця будуть сповнені презирства й зневаги до вавилонян через гріхи останніх. Вони не відчуватимуть смирення за свої власні проступки, через які опинилися в такій ситуації.

У яких випадках сучасні християни поведуться так само?

Сьогодні є багато християн, які ставляться до язичницького, плюралістичного суспільства так само. Вони зляться, навіть тримають образу через втрату "християнського світу", який існував у західній цивілізації впродовж багатьох століть, підтримував християнство як основну віру цієї культури й надавав йому особливі привілеї. Їхня образа частково може бути пов'язана з втратою влади і престижу. В інших випадках люди тримають образу, бо їхні діти чи друзі обрали для себе нехристиянські цінності та практики.

У відповідь на це багато лідерів заохочують християн утікати подалі від великих міст і громадських структур, туди, де віруючі мають більший вплив. Вони передусім засуджують невіруюче суспільство або намагаються "побороти" його через протести, скарги та законодавчі ініціативи, які нав'язують християнські цінності всьому суспільству. Іншими словами, ці лідери радять віруючим відділятися та жити за межами міста і плекати вороже ставлення до його мешканців. Багато християн сьогодні схожі на євреїв, які хотіли замкнутися у своїх групах за межами міста. Вони роблять це (як робили євреї) почасти через відмову приймати реальну ситуацію, почасти через бажання залишатися чистим, через образу і страх до міста, а також через завищену оцінку своєї праведності.

3. Прочитайте Єремії 28:1-4; 29:1-14. (а) Яке ставлення до життя у Вавилоні просував Ананія? Чим його позиція відрізняється від тієї, про яку йдеться в 136-му Псалмі? (б) Чи знаєте ви християн, які ставляться до свого суспільства так само?

Ставлення Ананії і лжепророки

Ананія пророкує: "За два роки часу я верну до цього місця... всіх Юдиних вигнанців, що прийшли до Вавилону... бо зламаю ярмо царя вавилонського". Але Господь через Єремію заперечив це і сказав: "Довге воно, вигнання. Будуйте доми і осядьте..." (Єремії 29:28). Викриття Господом лжепророків

у 8-9-му віршах стається відразу після Його вказівок осісти, брати участь у житті міста і дбати про мир (вірші 4-7); таким чином поради лжепророків протиставлені Божим. Отже, робимо висновок, що лжепророки говорили вигнанцям протилежне до вказівок у 4-7-му віршах, у яких йдеться про необхідність відділитися, жити за межами міста й перебувати у ворожих стосунках з його мешканцями. Більшість єврейських вигнанців спочатку осіла за межами міста Вавилону. Звичайно, пророки підтримували те, щоб вони жили осібно від вавилонян і мали якнайменше спільного з вавилонським суспільством, але при цьому трималися разом. Вони говорили людям, що Господь скоро покарає злих вавилонян і завдяки великому божественному втручання євреї повернуться додому, де знову зможуть відчувати себе ядром суспільства.

Ці уривки відрізняються від 136-го псалма оптимізмом. 136-й псалом був сумним, і хоча загалом він передає якесь сподівання на майбутнє, але не передбачає нічого, що б обнадіювало. Проте Ананія, на диво, був неабияким оптимістом. Незважаючи на те, що Вавилон був надзвичайно могутнім, а Юда – крихтним народом, він пророкує, що протягом двох років завдяки дивовижному втручання Господа всі скарби храму *та* всі вигнанці повернуться. Це повинно було би бути чимось на зразок землетрусу, повені чи безлічі недуг, так, як це відбувалося під час виходу ізраїльтян з Єгипту під проводом Мойсея. Одне слово, Ананія пророкує славне, дивовижне відновлення влади Ізраїлю.

Які паралелі між поглядом Ананії на життя у Вавилоні та позицією псалмоспівця? Одні люди будуть сповнені радості й упевненості, тоді як інші – гніву й смутку. Але зовні їхній спосіб життя буде схожим. Усі вони відмовлятимуться від будь-яких суспільних зв'язків і життя в місті. Вони залишатимуться в невеликих замкнутих групах, ізольованих від життя Вавилону. Одні будуть наповнені радістю, а інші – відчаєм, але всі вони, по суті, будуть прихильниками расової сегрегації.

Сучасні християни, які роблять так само

Сьогодні християни, які ставляться до свого суспільства подібним чином, є часто дуже радісними, впевненими в собі людьми. Вони переконливо розповідають про майбутнє пробудження, присвячують час молитві, євангелізації та учнівству. Проте вони не проводять багато часу в суспільстві, що їх оточує. Вони не намагаються боротися з бідністю чи покращувати життя шкіл і не прагнуть долучатися до розвитку науки й мистецтва з християнською любов'ю, милістю та правдою. Вони не виявляють гніву й войовничого духу, як ті, хто засуджує свою культуру, проте вони насправді не беруть участі в змінах культури через жертвне служіння. Натомість вони зосереджуються на служіннях та церквах і чекають великого пробудження та втручання Бога.

Можна сказати, що перший підхід був недостатньо духовним, тоді як цей підхід є аж занадто духовним. Перший підхід є надміру змагальним і законодавчим, недостатньо люблячим і переконливим; а другий – занадто “побожним” та індивідуалістичним, недостатньо спрямованим на потреби суспільства та культури.

4. Яку абсолютно іншу картину (а) Божих намірів для Ізраїлю у Вавилоні і (б) Божих вказівок для них про те, як жити в місті, малює Єремія? (в) Як це стосується нас? (Порівняйте 1 Петра 1:1).

Лист Єремії вражає, оскільки він суперечить як надмірному песимізму псалмоспівця, так і надмірному оптимізму Ананії та його послідовників. Він показує, що Боже спасіння для Його народу буде можливим тільки тоді, коли Ізраїль стане "сіллю і світлом", яке глибоко проникне в язичницьке суспільство.

Божі наміри для Ізраїлю у Вавилоні

Бог двічі стверджує, що Він "вигнав" ізраїльтян до Вавилону (вірші 4, 7 і 14). Слово "вигнав" означає набагато більше, ніж те, що Бог "дозволив", щоб їх депортували. Іншими словами, їхнє життя у великому плюралістичному місті Вавилоні не є беззмисловим нещастям; це частина Божого задуму щодо них. Господь також говорить, що Він визначив план для них і час його здійснення. Він залишив їх там на сімдесят років, на два чи три покоління (вірш 10). Таким чином, перебування ізраїльтян там не є нещастям або випадковою подією, а частиною ретельно продуманого плану. Вони не перебуватимуть у цій ситуації завжди, але наразі це є Його чинний план для них.

Якою була мета вигнання? Якою б іронією не здавалось, але якби вигнання насправді тривало тільки два роки (як було хибно передбачено в 28:3, 11), воно було б марною, беззмисловою трагедією. Але під час сімдесятирічного вигнання сталися дві речі. По-перше, Вавилону виповнилося сімдесят років (вірш 10а). Це, очевидно, означає, що Бог мав "призначення для Вавилону на світовій арені"⁷ і визначив їм якусь особливу роль у світі. Але є ще один момент. Бог послав євреїв з усім багатством їхньої віри і Слова Божого у Вавилон. Хоча євреї були позбавлені більшої частини їхнього спадку (див. наступний абзац), вони були настільки обдаровані багатствами від Бога, що якби поділилися ними із Вавилоном, то це дозволило б досягти того, що називають словом "шолом". Євреї повинні були "дбати про спокій міста" (вірш 7). Слово "шолом" є містким і багатограним. По суті, воно означає добробут і задоволення від кожного аспекту існування: духовного, психологічного, соціального та фізичного. Воно не обмежується тільки духовним внутрішнім світом чи зовнішнім фізичним та економічним комфортом. Воно означає перебувати в мирі з Богом, собою, суспільством і природою. Це те, що віруючі повинні бажати для цього невіруючого міста!

По-друге, мета цих сімдесяти років вигнання полягає в духовному очищенні й оновленні Ізраїлю. У 19-му вірші містяться слова Бога до вигнанців, де йдеться про стан, у якому жили євреї: "За те, що не слухалися слів моїх... що посилав Я до них... через рабів Моїх пророків". З 23-го вірша бачимо, що сексуальна розбещеність була поширена навіть серед релігійних лідерів. Божі люди були в стані духовного занепаду, але вигнання усе це змінило. Релігійні лідери розвиватимуть активне молитовне життя (вірш 12: "І ви кликатимете мене, і підете, і будете молитися Мені, а Я буду прислуховуватись до вас"),

⁷ Derek Kidner, *The Message of Jeremiah: Against Wind and Tide* (Дерек Кіднер "Послання Книги Єремії: проти вітру та хвиль") (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1987), p. 100.

вони не будуть просто висловлювати свої прохання в молитві, а прагнутимуть стосунків з Богом усім своїм серцем, відкритим до Нього (вірші 13-14: "І будете шукати Мене, і знайдете, коли шукатимете Мене всім своїм серцем. І Я дамся вам знайти Себе"). Насправді Бог заходить досить далеко, зазначаючи, що в підсумку вигнання буде "на спокій, а не на зло". Результатом буде глибоке, повне процвітання, яке було б неможливим, якби ізраїльтяни залишилися на своїй землі та у своїх містах. Без цього пережиття вони не мали б жодної "будучності" чи "надії" (вірш 12), бо прямували до загибелі.

Божі вказівки для євреїв у Вавилоні

По-перше, *позитивно ставитися до міста*: "Моліться за нього до Господа" (вірш 7). Молитися за місто означає бути на його боці. Цей лист закликає вигнанців позбутися не тільки своєї ворожості щодо Вавилону, але й понурої байдужості чи презирства до нього. Звичайно, Єремія *сказав*, що буде суд над Вавилоном (див. 27:7), якщо місто не покається. Тому ізраїльтяни не повинні заплющувати очі на зло, вони повинні долучатися до життя в місті та прагнути для нього миру і процвітання. Неправильним є богослов'я, яке проповідує шану Богові через нехтування, боязнь свого міста чи ненависть до нього.

По-друге, *майте бачення для міста*: "Дбайте про спокій міста" (вірш 7). Це означає, що ми не просто повинні прагнути зростання церкви чи процвітання народу Божого, ми повинні прагнути процвітання самого міста. Бог говорить євреям "помножтеся там і не малійте" (вірш 6), але Він дещо уточнює цю тезу в 7-му вірші. Віруючі повинні не тільки прагнути процвітання й миру в місті, скільки процвітання й миру *для* міста. Ми повинні мати чітке бачення того, як має виглядати наше місто, а не тільки певна група людей чи церква.

По-третє, євреї повинні *осісти в місті*, створити там сім'ї: "Поберіть жінок і зродіть синів і дочок" (вірш 6). Вони повинні залишитися там надовго.

По-четверте, вони мають *зростати* в місті, "множитися там і не маліти" (вірш 6). Це означає, що вони повинні ставати сильнішими й численнішими, але при цьому не втратити своєї унікальної ідентичності, зберегти віру й жити благочестивим життям.

По-п'яте, євреї мають *працювати з благою думкою про місто*. Вони повинні вкладати в громаду через "будування домів" (вірш 5) і "засадження садків" (вірш 5). Коли Єремія говорить, що євреї зобов'язані також дбати про спокій (вірш 7) міста, він має на увазі, що вони не повинні використовувати місто для власного розвитку, а прагнути розвитку *міста*, тобто щедро віддавати, провадити свою кар'єру та бізнес за біблійними принципами, працювати чесно, співчутливо і справедливо.

По-шосте, євреї повинні *бажати цілісного миру міста*, або, як зазначає Єремія, "прагнути "шалому" для міста". Це, як ми знаємо, надзвичайно містке слово, як і слово "благословенний", що означає набагато більше, ніж поверхове щастя чи відсутність хвилювань. Воно означає гармонію та процвітання в будь-якому вигляді. Це поняття охоплює щонайменше: (1) любов і мир між різними народами, (2) любов і мир у міцних сім'ях, (3) безпеку й гідні умови життя для тих, хто цього не має, (4) духовний мир для тих, хто не знає Бога.

По-сьоме, євреї повинні молитися за місто: “І моліться за нього до Господа, бо в спокої його буде і ваш спокій” (вірш 7). Це не можна розглядати як своєрідний додаток, не пов’язаний з іншими вказівками. Конкретна, постійна молитва за місто допоможе виконувати все інше тямуче, з чутливістю, співчуттям і цілковитою готовністю.

Як це стосується нас сьогодні?

Це надзвичайно актуально для нас! По-перше, це означає, що християни повинні виховувати смирення в новому язичницькому, плюралістичному світі. Так само, як і вигнанці, ми опинилися в цій ситуації, значною мірою, через власний занепад. Церква втратила своє привілейоване становище не просто через “злих ворогів віри”. Ця втрата є частково Божим осудом за нашу гордість, лицемірство, любов до влади, забобони, фанатизм і нездатність залишатися на боці правди. Відсутність важелів впливу, влади завжди була головним способом розбудити Божий народ і очистити його від гріхів. Історія Церкви свідчить: щоразу, коли християнство стає частиною владної структури у країні, а потім здобуває підтримку цієї владної структури, воно псується і стає ідолопоклонницьким. Тільки втрата влади, яка стає природним покаранням за нашу зіпсованість, виправляє, упокорює та очищає церкву. Більш ніщо не може змусити нас вийти зі стану заперечення та визнати свої гріхи! Тому, по-перше, слід критично оцінювати власні дії та бути готовими визнати, що основною причиною нового язичницького, плюралістичного Заходу є гріх церкви. Нам потрібно вимагати від себе набагато більше у милостивому, смиренному покаянні, ніж ми вимагаємо від невіруючої культури, яка нас оточує. Це був найважливіший урок вигнанцям і нам. Нашою першою реакцією має бути покаяння. Через недоліки церкви ми повинні з розумінням ставитися до людей, які не вірять у Христа.

По-друге, це означає, що християни мають що запропонувати невіруючому суспільству задля його блага! Якщо євреї, закуті в ланцюги насильницькою гнобительською нацією, сприймали себе посланими, покликаними благословляти (вірш 7) і бути благословенними (вірш 7), то, звичайно, ми теж повинні так робити! Як і в їхній ситуації, той факт, що ми живемо в місті, не є випадковим (Ефесян 1:11; Римлян 8:28). Як і вони, ми є дітьми Авраама (Галатів 3:29), які живуть у земних містах, щоб благословляти й бути благословенними (Буття 12:1-7; див. Євреїв 11:8-10). Таким чином, слід розуміти, що в Бога є конкретні цілі нашого служіння в місті. Він має намір благословляти язичницькі міста присутністю християн і водночас упокорювати й навчати останніх в умовах життя в язичницькому світі.

5. Яким чином Даниїл виконує пораду, дану в листі Єремії (Даниїла 1:1-21)? Розгляньте (а) Як Бог допомагав Даниїлу в скрутному становищі (вірші 1-2) і (б) позицію та ставлення Даниїла до вавилонської культури (вірші 3-8).

Як Бог допомагав Даниїлу в скрутному становищі?

Вступні вірші знову вражають розумінням суверенних Божих намірів у вигнанні (2-й вірш: “І дав *Господь* в його руку Йоякіма, Юдиного, та частину посуду Божого дому”). Зважаючи на те, що Даниїл є одним із вигнанців, і те,

що Господь віддав Єрусалим і всіх полонених у руку Навуходоносора, ситуація, в якій перебуває Даниїл, є результатом Божого плану. Це є наскрізним мотивом Біблії: труднощі й випробування в житті Божого народу є способом надзвичайно сильно вплинути на їхнє життя.

У листі Єремії Бог говорить, що вигнання не є нещасним випадком чи жахливою перешкодою для здійснення Божих намірів щодо свого народу. Бог "послав" їх у велике плюралістичне, язичницьке місто (Єремії 29:4, 7). Це було їхньою місією і водночас покаранням за гріх. Цим вигнанням Бог постановив благословити як язичників, так і віруючих (див. вище). Тож уже вкотре переконуємося, що життя у плюралістичному суспільстві є частиною Божого плану й намірів. Сінклер Фергюсон заявляє:

"Занадто часто... ми схильні сприймати [наші випробування і спокуси] як ізольовані жахіття. Бог, однак, бачить їх по-іншому. Вони є важливими поєднувальними елементами в біографії благодаті, яку Він пише в нашому житті. Вони формують, скеровують наше життя й роблять його особливим. Усі вони є частиною узору, який виплітає Бог в історії. Господь використовує їх, щоб сформувати нашу силу й підготувати нас до подолання ще більших перешкод, можливо, сильніших спокус".⁸

Позиція Даниїла щодо вавилонської культури

Найочевиднішим є бажання Даниїла вивчати вавилонську культуру. Він і його друзі не відмовляються від вивчення "гуманітарних наук" у "провідному язичницькому університеті". Вони стали добре обізнаними з поганською культурою (вірші 4-5).

Водночас Даниїл і його друзі вирішили споживати овочі й пити воду замість вишуканої царської їжі й вина. У певний момент вони встановили собі обмеження, що не споживатимуть їжі царя. Але роблять те, що радить Єремія, – долучаються до суспільного життя, (а) тримаючи в чистоті свою совість і в невинності своє серце, тим самим (б) демонструючи особливості їхнього служіння Богові.

⁸ Sinclair Ferguson, *Daniel* (Сінклар Фергюсон "Книга Даниїла") (The Communicator's Commentary) (Waco, Tex.: Word Books, 1988), p. 44.

Життя в плюралістичному суспільстві

П'ять моделей

Заняття 15 | Даниїла 1:1-21

Примітка: Цьоготижневе заняття складається із двох частин. Перша підсумовує обговорення моделей життя в плюралістичному суспільстві, а друга розпочинає обговорення 1-го розділу книги пророка Даниїла.

ВСТУП

На горі Сінай Бог утвердив Ізраїль як націю. В історії, описаній у Біблії, були два періоди, під час яких ізраїльтяни жили як віруючі в плюралістичному, язичницькому середовищі. Перший період – тоді, коли вони потрапили до Ханаану й не змогли вигнати ідолопоклонників, які жили навколо, а натомість оселилися серед них. Наслідки цієї поразки, які ми коротко узагальнимо нижче, викладені в книзі Суддів. Другий період почався тоді, коли Навуходоносор переміг Єрусалим і відправив значну частину ізраїльтян до міста Вавилон і його околиць. В обидвох випадках вони жили посеред невіруючої нації, в умовах, де ні уряд, ні мистецтво, ані заклади культури не були під владою Господа, Його Слова й волі. Вони жили в середовищі, де домінуюча, привілейована культура була язичницькою.

Сьогодні християни Європи та Північної Америки живуть у подібних умовах. Колись християнство було привілейованим та домінувало в суспільстві. Уряд і культура були формально або неявно прихильні до Біблії та християнства. Але тепер усе по-іншому, ми живемо у плюралістичному суспільстві. Це і є основою нашого ознайомлення з книгою Даниїла. Чому? Вивчаючи її, ми зможемо проаналізувати хороші й погані моделі того, як віруючі можуть ставитися до невіруючих та панівної культури. Минулого тижня ми обговорювали саме вигнання і те, як євреї реагували на нього. Перед розглядом книги Даниїла, підсумуймо те, що ми вже вивчили.

МОДЕЛЬ 1: “НЕ-КУЛЬТУРА” (СУДДІ 14-16)

“Пристосування”. Ця модель передувє часам Даниїла й вона, безсумнівно, сформувала погляди євреїв на те, як вони повинні жити у Вавилоні. За цієї моделі віруючі просто пасивно приймають цінності та світогляд язичницької культури як внутрішньо (у своїх основних цінностях і поглядах), так і зовні (приймаючи традиції та звичаї в одязі, їжі й мові). Це можна також назвати моделлю іммігранта. Він, попадаючи в нове середовище, має на меті влитися в нього та втратити свою самобутність. Книга Суддів подає чимало таких сумних прикладів. До часів Самсона (Судді 14-16) ізраїльтяни настільки пристосувалися до филистимської культури, що їм бракувало до втрати своєї ідентичності лише одного покоління.

МОДЕЛЬ 2: "СУБКУЛЬТУРА" (СУДДІ 17-18)

"Приватизація". За такої моделі віруючі дотримуються зовнішніх атрибутів християнської віри і практик, але приймають основні цінності та погляди домінантної культури. Часто таку модель називають "приватизацією", тому що людина начебто дотримується своєї віри під час недільних богослужінь, але це ніяк не впливає на її спосіб життя. До прикладу, віруючі можуть не палити, не пити та не займатися сексом поза шлюбом, але в душі вони можуть бути такими матеріалістичними, егоїстичними, індивідуалістичними та перейматися за свій вигляд і статус, як і суспільство навколо них. За цієї моделі вони можуть навіть відмежовуватися від невіруючих, беручи участь у різних християнських служіннях, але це всього-на-всього маскування під біблійними віршами та набожними словами того способу життя, який принципово нічим не відрізняється від життя людей, які поруч із ними. Таким чином, віруючі належать до субкультури, відгалуження панівної культури. Історія Михи та його матері є прекрасним прикладом такого життя. Хоча формально вони поклонялися Господеві, ідолопоклонницькі погляди їхньої культури проникли в розум і серце. Вони прагнули маніпулювати Богом, за рахунок певних заслуг перед Ним хотіли отримувати процвітання й комфорт, замість того, щоб прийняти Його благодать. Як ми побачимо, вчинки Даниїла суттєво відрізнятимуться від цього.

МОДЕЛЬ 3: "АНТИКУЛЬТУРА" (ПСАЛОМ 136)

"Геттоїзація і/або ворожість". Як ми вже побачили минулого тижня, у цій моделі віруючі ставляться до невіруючої культури зверхньо й вороже. Вони відчувають себе "нечистими" серед нехристиянських шкіл, розваг, мистецтва й культури. Вони розуміють, що не можуть активно діяти в суспільстві, не маючи влади в тій культурі, у якій вони живуть. Це модель "солдата", в якій віруючі налаштовані вороже та прагнуть підірвати свою культуру. Дехто обирає пасивний підхід і відмовляється від будь-якої взаємодії, засуджуючи та демонструючи своє розчарування моральним занепадом. Інші прагнуть повернути собі панівне становище. 136-й псалом зобразив людей, які у своєму безпорадному становищі були більше сповнені гніву, ніж покаєння, і не могли уявити собі, як можна жити й поклонятися Богу за межами тієї землі, де вони мали суверенітет.

МОДЕЛЬ 4: "ПАРАКУЛЬТУРА" (ЄРЕМІЇ 28)

"Пробудження". Ми побачили, що за цієї моделі віруючі сповнені не так песимізму, як надмірного оптимізму. Вони очікують чудесного, захопливого Божого втручання, яке допоможе навернути багатьох або більшість і одразу змінить культуру. Тому, замість того, щоб активно долучатися до життя суспільства і ближніх, намагаючись відвернути неприємності та проблеми, віруючі повністю зосереджуються на євангелізації та учнівстві, розбудовують свою церкву і збільшують її чисельність. Християни відчувають потребу працювати в служіннях, а не ставати драматургами, художниками, юристами чи діловими

людьми. Вони створюють паралельну, альтернативну культуру, щоб навертати людей та приводити їх у лоно церкви. Це модель туриста, у якій віруючі проходять повз суспільство, активно не долучаючись до його життя. Пророк Ананія в Єремії 28 є прекрасним прикладом цього оптимістичного підходу.

МОДЕЛЬ 5: “КОНТРУЛЬТУРА” (ЄРЕМІЇ 29)

“Залучення”. За цієї моделі віруючі долучаються до життя в язичницькій культурі та співпрацюють з невіруючими так, щоб показати відмінні цінності Царства Божого. У будь-якому разі, віруючі зовні стають дуже добре обізнаними з домінантною культурою та пристосованими до неї (мови, звичаїв), але все ж інакше розуміють значення грошей, відносин, людського життя, сексу тощо. Це модель “постійних чужоземців” або “небесних поселенців”. Віруючі проживають у своєму середовищі, не прагнучи влади чи схвалення панівної культури. Радше, вони показують світові альтернативний спосіб життя в суспільстві. Лист Єремії до ізраїльтян у вигнанні в 29-му розділі описує цю модель, і Даниїл показує нам, як її дотримуватись.

Харві Конн прекрасно розкриває її суть:

“Мабуть, найкращою аналогією, щоб описати все це, буде модель дому. Через нас Бог показує панування Христа в [невіруючому] місті. На землі, викупленій кров'ю Христа, Ісус, який поширює Царство, почав будувати нове житло. Щоб продемонструвати, як у майбутньому виглядатиме це житло, Він звів модель дому, подібними до якого з часом заповниться весь міський район. Тепер Він запрошує... світ до цього дому-моделі, щоб люди могли побачити, що очікує на них у майбутньому. Церква є мешканцем цього дому, яка відчиненими дверима запрошує усіх до Христа. Благівістя стається, коли довкола розставлені таблички зі словами: “Заходьте й озирніться навколо...”

Як громадяни, а не ті, хто старається вижити у цьому новому містечку в межах старого міста, ми розглядаємо нашу власність як дар Ісуса Будівничого (Луки 17:20-21). Як жителі, а не паломники, ми очікуємо приходу Царства, коли Господь повернеться з далекої країни (Луки 19:12). Земля вже належить Йому... у цій моделі дому ми живемо новим життям, як жителі небесного міста, яке постане одного прекрасного дня. Ми не відмовляємося від своїх робочих місць і не покидаємо місто, незважаючи на його недосконалість. Ми... прагнемо миру та процвітання для міста, куди “Бог нас вигнав” (Єремії 29:7). І прагнемо настільки, щоб це охопило всі міста, де знаходяться наші домівки”.¹

¹ Harvie Conn, *Planting and Growing Urban Churches: From Dream to Reality* (Харві Конн “Заснування та формування міських церков: від мрії до реальності”) (Grand Rapids: Baker Book House, 1997), p. 202.

Єдина істинна модель

Перші дві моделі демонструють надмірне пристосування (занадто тісне зближення зі світським життям), а третя і четверта – недостатнє залучення до світського життя. Це, звичайно ж, абсолютно нечіткі категорії. Ніхто, крім одного, не може правильно їх визначити. Ісус Христос став по-справжньому й цілковито людиною, одним із нас, частиною нашого земного життя, але без крихти гріха. Так перевтілення стає нашою основною моделлю. Ми знали, що Бог люблячий, мудрий і святий, але Христос приніс любов, мудрість і святість Бога на землю та показав нам їх конкретні прояви. Це саме те, що нам треба робити. Християни повинні бути по-справжньому "перевтіленими" у своїй культурі, бо наше життя – на небесах (Філіп'ян 3:20). Ми повинні без гріха показувати любов Христа, Його мудрість і святість у нашій культурі.

ОБГОВОРЕННЯ

- 1. Що стало найкориснішим у цьому читанні? Які у вас виникли запитання?**
- 2. Без жодного презирства чи вказівки на переваги поділіться деякими прикладами християнської поведінки, яка виникає на основі будь-якої з чотирьох зазначених моделей.**
- 3. Наведіть деякі практичні приклади того, як ми можемо жити за п'ятою моделлю.**

Модель і надія

| Даниїла 1:1-21

4. Прочитайте Даниїла 1:3-8. Як його позиція стосовно Вавилонської культури та ставлення до неї відповідає тому, що Єремія написав у листі до вигнанців (Єремії 29)?

Як ми вже зазначали минулого тижня, основним, що ми бачимо, є бажання Даниїла навчатися вавилонської культури. Він і його друзі не відмовляються від вивчення гуманітарних наук у провідному язичницькому університеті. Вони добре опанували знання та засвоїли науку невіруючої культури (вірші 4-5).

З іншого боку, ми пересвідчилися, що вони прийняли рішення споживати тільки овочі й воду замість багатой царської їжі та вина. У певний момент вони встановили для себе це обмеження. Таким чином вони роблять те, що радив Єремія: долучаються до життя й суспільства своєї культури, (а) тримаючи в чистоті свою совість і в невинності своє серце, у такий спосіб (б) показуючи особливість свого служіння Богові.

5. Прочитайте Даниїла 1:6-16 (а) Якими були наміри царя щодо навчання єврейських юнаків? (б) Чому, як ви гадаєте, вони відмовилися споживати їжу царя?

Якою була мета навчання?

Основна причина, через яку Навуходоносор вивіз еліту Ізраїлю, полягала в тому, щоб знищити їхню культурну самобутність й асимілювати їх у вавилонській культурі. Це знищило б унікальність ізраїльтян як окремого народу. Трирічне навчання та намагання призвичаїти до їжі вавилонян було тільки другим етапом зусиль, докладених з метою асимілювати їх. Ізраїльтянам дали нові вавилонські імена (вірш 7), які стосувалися язичницьких богів. Вони сповна освоїли чужинську культуру. І нарешті, вони повинні були споживати їжу царя. По завершенні трьох років вони могли б стати придатними для роботи при царському дворі (вірш 5). Даниїл прийняв ім'я та науку, але відмовився споживати царську їжу.

Чому євреї не споживали царську їжу?

Пояснення коментаторів щодо цього різняться. Дехто вважає, що Даниїл не споживав царську їжу, тому що вона не відповідала єврейським законам харчування. Але ця думка неправильна, оскільки Даниїл відмовляється не тільки від вишуканої їжі (на користь овочів), але й від вина (щоб пити воду). Споживання вина не суперечило жодним кошерним законам Мойсея, до того ж в ізраїльтян не існувало вимоги щодо вегетаріанства. Інші кажуть, що Даниїл не споживав царську їжу, тому що її використовували для ідолопоклонства. Думка цілком слушна, але автор нічого про це не згадує. Тому мало ймовірно, що це саме те, що нам слід знати. Насправді, ці обидві відповіді не дають нам потрібного пояснення про справжні причини відмови від царської їжі.

Найдивовижнішим у цьому рішенні було те, що, по суті, не було нічого незаконного чи гріховного в цій їжі. Даниїл відмовився від їжі не заради того, щоб не порушити правила. Його рішення ґрунтувалося на глибших роздумах. Певним чином (про що знав тільки Даниїл і його друзі), їжа царя була спокусою, яка виходила за рамки простого *навчання* про пріоритети й цінності вавилонян й означала *прийняття* їх. Зверніть увагу: у 8-му вірші йдеться про те, що їжа “осквернить” їх. Це релігійне слово, воно означає духовне “опоганення”. Отже, це і є основна причина відмови Даниїла від їжі царя. Але *чому саме* їжа “осквернювала”? Ми не можемо бути цілком упевнені, але пропонуємо два можливі варіанти відповіді.

Першою ймовірною причиною того, що їжа царя осквернювала, було те, що вона була частиною багатого, розкішного способу життя – ідеалу язичницького суспільства. Поклоніння ідолам, по суті, є прагненням отримати силу від богів для безпечного й успішного життя. Біблійне поклоніння, натомість, це спосіб упокорити себе й отримати благодать, щоб служити іншим. Даниїл, у певному сенсі, був готовий навчатися в Гарварді, але не плавати на яхтах чи обідати за \$150/ос. у вишуканих ресторанах. Він знав, що у споживанні царської їжі не було нічого гріховного, але розумів, що вона спокушатиме його піддатися язичницькій любові до грошей, статусу, краси, матеріальних благ і влади – суті світогляду невіруючої еліти. Він не хотів втратити своєї душі через такий погляд на життя. Можна з легкістю формально поклонятися Господеві, але вважати ідолом розкішне життя.

Ще однією причиною, через яку Даниїл відмовився від їжі, було те, що це мало бути свідченням для вавилонян. Він хотів, щоб вавилоняни знали, що він і його друзі зберегли свою ідентичність. З 9-го вірша дізнаємося, що завдяки свідченню Даниїла Бог почав діяти в серці начальника євнухів. Мова 11-21-ого вірші – дуже цікава. Один із коментаторів називає цей фрагмент “тестом на мудрість”. Начальник євнухів побоюється, що простий спосіб життя зробить їх блідими і слабкими (вірш 10), тобто це нерозумно. Даниїл кидає виклик начальнику й пропонує випробувати їх протягом десяти днів. Біблійне вчення не стверджує, що вегетаріанство є кращим за споживання м'яса. Радше, Даниїл закликає язичників порівняти мудрість їхнього світосприйняття щодо поклоніння ідолам з мудрістю від Господа для того, щоб здобути силу й багатство. Даниїл надіється на Бога, вірячи, що Господь дасть їм сили і здоров'я як свідчення Його мудрості. Зрештою, вони (вірш 15) виглядають здоровішими, ніж ті, хто споживав їжу царя (вірш 19), і мудрішими, ніж ті, хто пройшов навчання.

6. Як це впливає на нашу позицію щодо невіруючої культури?

По-перше, Даниїл показує нам, що ми не можемо просто покладатися на дотримання християнських правил. Їжа царя не суперечила правилам, але Даниїл знав, що вживання її відверне його серце від повної відданості Господу й приверне до ідолів. Кожен з нас повинен остерігатися подібної небезпеки. Ми повинні добре знати наше серце і справжніх ідолів нашої культури. Традиційно ідолами є сім'я, батьки, родові зв'язки, моральне зобов'язання і звичаї; у більш світських культурах – це самореалізація особистості, статус, краса і влада. У різні епохи панівними є різноманітні інтелектуальні ідоли. Це – не

формальні ідоли інших релігій, а ідоли серця, які можуть проникати в наше життя, навіть якщо ми дотримуємося усіх норм доктрини та етики.

По-друге, зберігаючи свою відданість Господу і не підпадаючи під вплив ідолів, юнакам вдалося розпізнати мудрість вавилонян. Вони опанували її, а не вона їх. Вони розуміли її до деталей, бачачи її слабкі сторони, обмеження й помилки. Яка модель поведінки! Ми теж повинні не відділятися від невіруючої культури, а зрозуміти все, чого вона вчить. Нам слід викривати фальшивість і зіпсованість основ усякої невіруючої системи мислення, адже тоді ми теж зможемо стати знавцями мудрості.

По-третє, треба усвідомити, що основний спосіб засвідчити віру полягає не в суперечках. Люди повинні побачити плоди Божої мудрості в нашому житті, те, як саме наша сім'я, робота і психологія підпорядковуються Христу. Начальник євнухів навчився поваги до Бога Ізраїлю, тому що побачив плід служіння Господу в стані здоров'я, розумінні та характері цих юнаків. Він також переконався в мужності Даниїла в дотриманні цієї позиції. Це – найкраще свідчення. Чи є наше життя якимось надзвичайним? Чи наш характер і мудрість відрізняються від характеру й мудрості інших? Чи можемо ми так доступно, як Даниїл, розповісти невіруючому, в чому полягає наша відмінність?

Підсумок: Ми не повинні засвоювати науку та цінності світу, формально дотримуючись Божих правил ("приватизація віри"). Також не слід відокремлюватися у християнські групки, які не долучаються до світського життя ("відокремлення віри"). Радше треба занурюватися в суспільне життя, опановуючи його мудрість і пам'ятаючи, що ми є Божим народом.

Життя в плюралістичному суспільстві

Сон про царство

Заняття 16 | Даниїла 2:1-49

ВСТУП

Історія 2-го розділу книги пророка Даниїла розповідає про події, що відбувалися після того, як він та його друзі розпочали служити в царя як освічені консультанти, радники та управителі.

Відмінна риса 2-го розділу книги Даниїла не одразу помітна для англомовного читача. У вірші 2:4, де йдеться, що "[халдеї] говорили цареві по-арамейському", текст переходить з івриту на арамейську мову аж до вірша 7:28. Чому? Арамейська мова була мовою *lingua franca* міжнародного світу того часу (якою пізніше стала латинська, а сьогодні – англійська). Цією мовою спілкувалася еліта всіх країн. Таким чином, книга Даниїла – єдина в Біблії, написана двома мовами, а тому її послання призначене не лише для віруючих євреїв, але й для всіх народів світу. Це книга про те, як віруючі повинні жити в реальному світі.

1. Прочитайте Даниїла 2:1-3. Чому Навуходоносор, монарх з абсолютною владою, бачив такі тривожні сни (див. 2:31-35)? Що це говорить нам про царя? Як це стосується нас?

Легко можна припустити, що єдиною причиною таких сновидінь було те, що Бог послав їх Навуходоносор (2:28). Бог дуже часто діє через нашу особистість і людську природу, а не всупереч їм. Так Він це робить і в зазначеному епізоді.

По-перше, часто люди з великим прагненням до влади й успіху найбільше тривожаться й бояться. Рейнхольд Нібур вважав, що глибокий страх і невизначеність лежать в основі більшості випадків політичної тиранії. Владолюбство зароджується, як він вважав, "у слабо усвідомленому розумінні фундаментальної незахищеності [людського] існування".¹ Страх нерідко є причиною вигляду надмірної самовпевненості багатьох впливових людей.

По-друге, навіть якщо страх і не є основною причиною успішної кар'єри, він часто є її результатом. Ті, хто піднімається службовими сходами дуже високо, не почуватимуть себе безпечніше, радше навпаки; вони знають, що є об'єктами сильнішої заздрості та перебувають на виду великої кількості конкурентів. Що вище піднімаєшся в багатстві, владі чи славі, то більша ймовірність жадливого падіння. А того, що можна втрачати, теж стає щоразу більше. Сон Навуходоносора є серйозним виходом назовні цих глибоких страхів, які він, можливо, приховував від самого себе. Жодна людина, наділена владою, не хоче усвідомити, наскільки слабкою вона є всередині. Один із коментаторів вважає, що величезний бовван у сні Навуходоносора символізує те, як цар хотів би, щоб світ його сприймав – "непрístupний гігант,

¹ Quoted in Ronald S. Wallace, *The Message of Daniel* (Цитата з книги Рональда Воласа "Послання Книги пророка Даниїла") (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1979), p. 50.

що підноситься над світом". Але слабкі ноги статуї підтверджують глибокі побоювання того, що він не міг цього досягти або що хтось прийде й викриє його приховані слабкості.²

Це не означає, що в цьому сні Бог не давав жодного послання світові. Слід, однак, визнати також, що цей сон проілюстрував стан серця царя.

Не побачивши, як сон викриває конфліктний внутрішній світ Навуходоносора, ми не зрозуміємо поведінки царя далі в 4-му розділі.

Застосування

По-перше, хоча наші страхи можуть бути меншими від Навуходоносорових, вони абсолютно однакові за своєю суттю. Коли ми будуємо життя, яке ґрунтується на земному успіху, відносинах чи обставинах, ми відчуваємо велике занепокоєння, значною мірою несвідомо. Чому? Тому що будь-яка радість або задоволення на цій землі має "ноги з глини". Будь-який проект, стан, банківський рахунок, кар'єра чи особа є вразливою, і якщо страх ще ніколи не охоплював нас, то тільки тому, що наше життя було досить красивим. Але з часом воно проявляє свою хиткість і нестабільність. Тому, або Бог – наша безпека, або ж у нас її не буде взагалі.

По-друге, Бог часто допомагає нам зрозуміти, що насправді є в наших серцях, для того, щоб ми відчули потребу в Ньому. Зазвичай, нам часто важко побачити і визнати те, наскільки ми сповнені гніву, страху та егоїзму. Але завдяки певним обставинам, що відкриває найгірше в нас, ми глибоко вражені тим, що взагалі здатні на такі думки чи вчинки. Та це тільки "попереджувальні постріли" в наш бік. Бог намагається не покарати нас, а лише пробудити.

По-третє, найбільший успіх ніколи не дасть повного задоволення. Навуходоносор був людиною з величезною владою, але залишався глибоко невпевненим у собі. Діставшись до вершини, ви не знайдете там миру та безпеки. Для цього необхідний інший вид багатства та інші сили.

2. Прочитайте Даниїла 2:4-13. Чому, як ви гадаєте, цар вимагає від мудреців не тільки пояснити сон, але й розповісти його зміст? Що розгнівало царя (вірші 11-12)? Що це говорить про причини його занепокоєння?

Чому цар вимагає від мудреців не тільки пояснити сон, але й розповісти про його зміст?

Є дві можливі причини того, чому Навуходоносор висуває такі вимоги. Можливо, він забув своє сновидіння. Багато людей не можуть пригадати сон після пробудження, але при цьому залишаються збентеженими і схвильованими через нього. Ще одна відповідь полягає в тому, що він перевіряв мудреців, щоб переконатися, чи справді вони володіли даром надприродної проникливості. В іншому випадку, як він міг упевнитися, що мудреці не годували його брехнею? Нам не потрібно знати відповідь на це питання, щоб визнати, що

² Roy Clements, *Faithful Living in a Faithless World* (Рой Клементс "Вірне життя у невіруючому світі") (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1997), p. 153.

Навуходоносор надзвичайно переймався своїм сном.

Що розгнівало царя? Що це говорить нам про нього?

В 11-12-му віршах відчайдушні астрологи, по суті, кажуть: "Є межі того, що можуть зробити людські істоти! Тільки боги можуть робити те, що ти хочеш, і вони не служать у тебе на побігеньках". Це саме ті слова (вірш 12), які розгнівали царя і призвели до смертного вироку.

Про що це свідчить? Навуходоносор був наймогутнішою людиною на землі, але тут він стикається з тим, що є просто-напросто людиною. Сон нагадав йому про обмеженість його можливостей і майбутній кінець. У 12-му вірші мудреці піднімають дуже болісну тему для людини, наділеної владою: ти всього-на-всього такий, як інші; існує межа того, що ти можеш досягнути. Внутрішній конфлікт Навуходоносора тепер очевидний для всіх. Цей сон не лише є провісником майбутніх подій. Цар відчуває, що йдеться лише про його занепад, але нездатність зрозуміти значення цього сну є ще одним нагадуванням про те, що він не Бог. Як вдало сказав Ф. Ніцше: "Якщо є Бог, то як мені змиритися з думкою, що я не є цим Богом?"

Застосування

Ми повинні остерігатися тієї думки, що цар цілком відрізняється від нас. Наше бажання бути Богом має багато проявів. Занепокоєність і тривожність часто свідчать про впевненість у тому, що ми краще від Бога знаємо, як нам слід жити. Наше прагнення до краси й успіху переважно породжується бажанням мати славу та вагомість, які належать лише Богові.

"Я – Бог, а ти – ні" є найважчим для сприйняття посланням, яке ми можемо отримати від Всевишнього, і Він часто говорить нам про це. **Наступне питання: чи Бог давав вам таке послання? Коли востаннє це було?**

3. Прочитайте Даниїла 2:14-30. (а) Чим поведінка Даниїла у цих віршах подібна до його поведінки в 1-му розділі? (б) Чим вона відрізняється? (Див. 2:27 і 1:12). На який ризик пішов Даниїл? (в) Як це скеровує нас до правильної поведінки в період кризи?

Подібності

(1) Ми знову бачимо, як Даниїл тактовно розмовляє (вірш 14) з язичником (Арійоном), який мав владу над ним. Він мусив бути дуже переконливим, оскільки знав, як розважливо розмовляти з людьми, які не повинні були його слухати. (2) Крім того, Даниїл, покладаючись на Бога, знову показав, що його мудрість є більшою за всякий розум світу. 1-й та 2-й розділи зображають боротьбу мудрості Бога й мудрості вавилонян. В обидвох випадках Даниїл буквально підставляв голову і неодмінно поплатився б нею. Якби Бог не відповів чи не втрутився, його би вже давно не було. (3) В обидвох ситуаціях очевидний баланс між поступливістю і твердістю. З одного боку, Даниїл просто робить те, що вимагає цар – розтлумачує сон як мудрець. З іншого боку, він чітко говорить, що це Бог є єдиним джерелом його вміння: "Таємниці, про яку питається цар, не можуть об'явити цареві ані мудреці, ані заклиначі, ані чарівники, ані віщуни" (вірш 27). Він відкрито складає Богові шану.

Відмінності

У 1-му розділі Даниїл не здійснює шуму через своє свідоме рішення не споживати царської їжі. Він робить усе можливе, щоб уникнути публічного й яскравого визнання своєї віри, він не виявляє її без потреби. У 1-му розділі Даниїл говорить про неї тільки начальникові царської сторожі. Він не заявляє на весь голос: *“Ми віруємо! Ми не будемо споживати осквернену їжу!”* Там немає навіть дешифру чогось подібного. Але тепер, у 2-му розділі, ситуація вимагає надзвичайної сміливості. Даниїл, звичайно, міг би розказати цареві сон, нічого особливо не заявляючи, як він це робить у 27-28-му віршах. Він міг би з легкістю сказати: *“Царю, ось твій сон і його тлумачення”* замість гучних слів: *“Те, що я збираюся зробити, повинне показати тобі, що мій Бог перевершує всі науки, філософії та релігії твоєї вавилонської цивілізації!”*

Порівняння віршів 2:27 і 1:12 захоплює дух. Коли у 27-му вірші Даниїл каже: *“Жодна людина не в змозі відповісти на твоє запитання, тільки Бог”*, він говорить саме те, що казали астрологи у 2:11 і що розлютило царя. Хоча Даниїл не *повинен* був так сміливо тут свідчити, він усе одно це робить. У 1-му розділі, коли він *міг* це зробити, він так не вчинив. Чому? На це, мабуть, є дві причини. По-перше, він тепер старший і вже готовий до більших випробувань. По-друге, він достатньо мудрий, щоб розуміти: багато питань тільки шкодять репутації Господа і його людей, якщо вони надто жорстко відстоюють свою думку. Ось чому Даниїл був справді мудрецем.

Як це скеровує нас у період кризи?

(1) Даниїл та його друзі звернулися до Бога в молитві. Це ми бачимо вперше, та не в останнє. Одним із головних повчань книги Даниїла є важливість молитви, її основне місце в житті віруючого, який перебуває в язичницькому оточенні. З 6:11 дізнаємося, що Даниїл сумлінно звертався до Бога тричі на день. У книзі Даниїла 9 міститься повна версія однієї з найкращих молитов у Біблії. Тож Даниїл був людиною молитви. Чи зможе хто-небудь правдиво охарактеризувати вас так само? З 6:10 ми довідуємося, що молитовне життя Даниїла почалося ще *“перед тим”*. Як настає криза, тоді вже занадто пізно звертатися до молитви. Звичайно, вона допомагає, але ви втрачаєте можливість сформувати характер і вміння знаходити спокій у Бозі, як це робить людина, яка провадить активне молитовне життя. (2) Крім того, що Даниїл був людиною молитви, він також був сповнений духом поклоніння і прославлення. Його слова хвали в 20-23-му віршах свідчать, що в молитві він не просто висловлював свої прохання, він прагнув стосунків із Богом і пережиття Його присутності. Не прохання, а прославлення робить людину великодушною та мужньою, такою, яким показує себе Даниїл перед царем.

4. Прочитайте Даниїла 2:31-45. Яке значення можуть мати такі ознаки у сні. (а) Чотири царства є частиною одного образу і всі вони “того часу розтрошилися” каменем (вірш 35). (б) Вони мають надзвичайну силу, проте є менш цінними і зв’язними. (в) У цій статуйці цілком явними є риси ідола. (г) Наскільки важливо, на вашу думку, визначити, яку імперію або цивілізацію представляє кожна металева частина цієї скульптури?

(а) Перша частина, золота голова статуї, є конкретним царством – Вавилонською імперією самого Навуходоносора (вірші 36-39). Тому ми, звісно, очікуємо, що і наступні три теж будуть представляти конкретні царства. Протягом багатьох років науковці отримували неабияке задоволення, сперечаючись про ідентифікацію царств. Деякі вважають, що цими царствами були Мідійська, Перська і Грецька імперії; інші дотримуються думки, що це були Мідо-Перська, Грецька та Римська імперії. Але зауважте, що чотири імперії є частинами однієї статуї, і коли камінь б'є по її ногах, вона *вся* “того часу розтрощилася, як одне” (вірш 35). Як таке можливе, якщо всі ці чотири царства є конкретними й слідували в часі один за одним? Іншими словами, як камінь міг би розбити їх усі одночасно, якщо між ними існує часова різниця в декілька століть? Це запитання схиляє мене до думки, що статуя в цілому представляє світові держави з усією їхньою міццю, становищем і силою. Коли впаде камінь, уся міць “царства цього світу” (царства смерті, занепаду, гріха і влади) буде розтрощена, і тоді на зміну йому прийде нове. На мою думку, слова “того часу” означають, що сон не окреслює певної послідовності окремих царств і не встановлює конкретних часових рамок.

(б) Цікаво зазначити, що кожне наступне царство є “нижчим” (вірш 39) від попереднього, хоча це не означає, що воно було слабшим. Насправді з часом царства стають дедалі потужнішими: останнє з них є залізним, яке “товче і розбиває все” (вірш 40). Тож у чому вони тоді є нижчими? По-перше, їх символізують щоразу менш цінні матеріали (від золота до срібла, бронзи, заліза і, зрештою, до глини), і, по-друге, вони все менше цілісні і щоразу більш поділені (вірш 41). Якщо це все-таки не конкретні царства, а загальний опис світової системи, то сказане слід розуміти так, що з часом держави ставатимуть усе могутнішими (згадайте про технології), але мораль і міжособистісні стосунки в них занепадатимуть.

(в) Той факт, що світові системи зображені в образі блискучої і страшної статуї, є досить яскравим свідченням ідолопоклонства. Зверніть увагу на те, що статуя не є відтворенням тварини чи предмета, а людини. Це щось схоже на Вавилонську вежу, могутнє місто, побудоване не в ім'я Бога, але щоб “вчинити для себе ймення” (Буття 11:4). Світова система прагне звеличити людство. Торгівлю, мистецтво і культуру використовують для того, аби “вчинити для себе ймення”, аби прославити себе.

(г) Послання, попередження і підбадьорювання сну є абсолютно цілісними навіть без деталей щодо того, який метал яке царство представляє чи коли камінь вдарить тощо. Ми переконуємося, що тільки Бог дозволяє світовій системі існувати (вірш 37); що цей устрій, по суті, є використанням людської культури для самозвеличування і слави; що світові системи дедалі частіше ставатимуть потужними і безбожними, і що Бог у підсумку розтрощить їх і поставить Своє царство на їхньому місці. Якщо ми шукаємо в цьому епізоді підтримки і орієнтиру для нашого життя в цьому язичницькому світі, то ми їх отримуємо. Якщо ми шукаємо тут підтвердження певного сценарію апокаліпсису, то будемо розчаровані.

5. Прочитайте Даниїла 2:31-45. (а) Як проілюстровані відмінності між царствами світу та новим царством через зображення статуї та каменя? Що ви можете сказати про це майбутнє царство, описане у сні? (б) Чому час постановки цього нового царства такий невизначений (див. вірш 44)?

По-перше, у тексті зазначено, що цей камінь “одірвався сам... не через руки” (вірш 34), на відміну від статуї, яка є витвором людського мистецтва, результатом умінь і майстерності. Це означає, що майбутнє царство є Божим. Воно є надприродним, не створеним людиною. Воно “не буде віддане іншому народові” (вірш 44), бо це не тимчасове утворення, засноване людьми, а постійне, вічне, божественне царство. Воно ніколи не буде зруйноване, тому що “потовче і покінчить усі ті інші царства” (вірш 44).

По-друге, бачимо, що камінь є *найменш* цінним з усіх матеріалів. Він навіть дешевший за залізо, оскільки його не потрібно обробляти. Тож Боже царство, незважаючи на те, що воно непереможне, вічне й божественне, буде (за світовими стандартами) чимось маленьким, незначним і слабким (принаймні спочатку). Це скеровує нас до третього пункту.

По-третє, переконуємося, що Боже царство, попри його непереможність, вічність і божественність, з часом усе зростає. Зауважте, що камінь став горою (вірш 35) і наповнив усю землю. Царство почалося не з гори, а з каменя.

Можливо, саме тому немає вказівок про конкретні часові рамки, коли постане Боже царство. У тексті сказано, що це станеться “за днів тих царів” (вірш 44). Але яких саме? Єдині царі, про яких згадано в уривку, це царі чотирьох царств, тобто, очевидно, йдеться про значний проміжок часу. Чому ця інформація така нечітка? Тому що у сні зазначено, що руйнування світового царства і постановка нового в певному сенсі збігатимуться в часі. Замість вказівки про конкретний час, коли старе царство повністю зникне і встановиться нове, текст показує нам, що це не одномоментна дія, а тривалий процес. І це цілком узгоджується з тим, що ми пізніше побачимо в місії Ісуса. Ісус, Цар, приходить не раз, а двічі. Під час першого приходу Він розпочинає поширення царства; під час другого це царство заповнить усю землю й повністю зруйнує старе. Ісуса називають каменем, на якому побудоване Царство Боже (Матвія 21:42-44), а після воскресіння Він став храмом “нерукотворним”.

6. Для чого слугував сон із віршів 2:27-48?

Дивіться відповідь вище, в пункті 4 г. (а) Навуходоносор попереджений і, здається, глибоко вражений сном (вірш 47), хоча ми знаємо, що це все-таки не допомогло повернути його серце. Проте у такий спосіб він отримує нову важливу інформацію про Бога, яка має вплив на його життя. (б) Даниїл та його друзі рятували не тільки себе, а й багатьох інших. Вони отримали більше влади і впливу в суспільстві, хоча явно відмовилися від багатьох його цінностей (вірші 48-49). (в) Ми, читаючи ці рядки сьогодні, укріплюємося у своїй надії на майбутнє. Без цієї надії не вдасться прожити в невірній культурі.

7. Прочитайте наступне обговорення про значення “сну про царство”. Після цього обговоріть, (а) із чого ви почерпнули найбільше користі? (б) Чи бачите ви якісь невідповідності у вашій церкві? У власному житті?

Боже Царство і життя в суспільстві

| Даниїла 2:1-49

Фундаментальним поглядом християнства Нового Заповіту є те, що ми живемо в період “між часами”, тобто між першим і другим пришествям Христа, або, іншими словами, ми живемо на перетині епох. Нове царство Христа вже почалося, але старе царство пітьми ще триває. Ми живемо в час “уже” і “ще не”. Джордж Ледд прекрасно сформулював це в назві своєї книги *“The Presence of the Future”* (*“Присутність майбутнього”*).³ Євангеліє є Божим майбутнім у нашому сьогоденні. Розгляньмо певні положення цієї реальності.

БІБЛІЙНІ ОСНОВИ

А. Ісус навчав, що царство прибуло разом із Ним.

1. Царство Боже вже прибуло (Марка 1:15; Матвія 13:16-17). Воно існує посеред згуртованих християн (Луки 17:20-21). Ще з часів Івана Хрестителя деякі люди намагаються здобути його силою і, докладаючи зусиль, заволодіти ним (Матвія 11:12; Луки 16:16).
2. “Дужий”, Сатана, тепер є зв’язаний Царем, що дозволяє нам грабувати його добро і забирати те, що йому належить, про що засвідчило вигнання Ісусом демонів (Матвія 12:28-29; Луки 10:17-18).

Б. Ісус навчав, що Царство настало ще не повною мірою.

1. Його учні повинні були молитися, щоб Царство настало (Матвія 6:10). В час кінця світу Його послідовники отримають бажане (Матвія 25:34). Син Людський повернеться, щоб принести Царство.
2. Землеробські притчі вказують на те, що Царство Боже, за своєю природою, росте, воно було “посаджене” Ісусом Христом і зростає завдяки невидимій божественній дії. Як і насіння, його присутність ледь помітна, проте революційна. Врешті-решт, воно повністю розростеться й подолає весь опір Божому пануванню (див. Матвія 4:26-29; Матвія 13:31-32, 24-29, 36-42).

В. Апостоли говорять про присутність одразу двох “віків” чи царств.

1. Смерть Ісуса рятує нас від “злого теперішнього віку” (Галатів 1:4) і переміщує нас із цього царства до “Царства Свого улюбленого Сина” (Колоссян 1:13). Два віки частково збігаються: “минається темрява, і світло правдиве вже світить” (1 Івана 2:8).
2. Ми відчуваємо певний конфлікт, живучи в обидва періоди (Римлян 12:2; 13:11-14; 1 Солунян 5:4-8.). Ми вже спасенні, але й будемо спасенні (Римлян 8:24 і 5:9-11); ми вже викуплені, але й будемо викуплені (Колоссян 1:14 і Ефесян 4:30); ми вже прийняті і ще будемо прийняті (Римлян 8:15, 23); ми вже володарюємо на небесах, як царі (Ефесян 2:6; Об. 1:8) і в певний день будемо ними.

³ George Eldon Ladd, *The Presence of the Future: The Eschatology of Biblical Realism* (Джордж Елдон Ладд “Теперішня присутність майбутнього: Есхатологія біблійного реалізму”) (Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1996).

БІБЛІЙНІ АРГУМЕНТИ

А. Царство Боже є відновленням усього світу через зцілення від усіх наслідків гріха: духовних, психологічних, соціальних та фізичних. “Руки царя зцілюють, і по тому пізнаємо правдивого царя” (Толкін).

1. “Цикли” відчуження і потреби людини передбачають: (а) духовне відчуження. (Буття 3:8: Ми віддалилися від Бога); (б) психологічне відчуження (Буття 3:10: Ми відрізані від самих себе через нещастя, почуття провини, відсутність сенсу життя, страх і тривогу); (в) соціальне відчуження (Буття 3:7: Ми відрізані один від одного через жадібність, расизм, несправедливість, розпад сім’ї, класову боротьбу, бідність і війну); (г) фізичне відчуження (Буття 3:17-19: Ми відрізані від природи, про що свідчить голод, хвороби, занепад, старіння, екологічні проблеми, стихійні лиха і сама смерть).
2. Різні рівні служіння в Царстві використовують дари Духа, щоб зцілювати від усіх наслідків гріха. Тому євангелізація і учнівство (1-й цикл) є основними, але консультування (2-й цикл), розвиток громади, соціальна допомога та реформи (3-й та 4-й цикли) є правильними рівнями служіння в Царстві, які ми повинні прийняти.

Б. Царство є присутністю надприродної керівної сили Бога, яка вже увійшла в історію людства, але ще не набула своєї повноти. Є декілька моментів, щодо яких цю реальність розуміють неправильно.

1. Дисбаланс консерватизму. У цьому випадку царство розуміють лише як майбутню реальність. Сильний бік цієї моделі – євангелізація, а слабкий – соціальні й навіть особистісні зміни. Ця модель схильна до антиінтелектуальності й розглядає інтелектуальність як щось світське. У ній надають невеликого значення тому, щоб християни поширювали цінності Царства в суспільстві. Радше, ця модель є виявом менталітету фортеці, схильності до законництва.
2. Дисбаланс чудотворності. За таких умов царство розуміють як дуже присутнє. Сильний бік цієї моделі – очікування змін і присутність Господа в богослужінні. Трактують гріха, який залишається в серці, є наївним, до того ж часто помітним є сподівання, що зміни прийдуть легко й просто. У цій моделі недостатньо розвиненим є богословське розуміння страждання із лише частковими відповідями. Люди занадто швидко починають вірити в божественне походження своїх спонукань і тому не діють зі смиренням. Ця модель здебільшого сфокусована на тому, щоб допомогти людям утекти від життя й отримати особисте щастя.
3. Дисбаланс лібералізму. За такої позиції царство розглядають як занадто природну реальність. Ця модель позбавляє віру надприродності. Сильний бік цієї моделі – соціальна справедливість та участь у світському житті, але вона відмовляється визнавати надприродний авторитет Біблії і необхідність народження згори. Вона є інтелектуальною, але приймає модерні й постмодерні форми мислення. Результатом цього є те, що церква стає ще однією установою соціальної допомоги, яка не може ні сказати, ні запропонувати щось інше. Без божественного Слова, спираючись на яке можна судити про думки й наміри серця, церква стає простим відображенням того, що вже існує в суспільстві. Вона не здатна пророкувати.

Усі ці підходи є недосконалими, оскільки жоден з них не містить біблійного розуміння Царства. Ці дисбаланси є дуже помітні в Нью-Йорку. Одна церква сильна в євангелізації, інша – в богослужінні, ще інша – у вирішенні соціальних проблем. Але кожна з них є, врешті-решт, неефективною через відсутність балансу. Модель Царства – тригранна, вона наголошує на живому поклонінні, пристрасі до євангелізації і вчить людей жити в соціумі за Божими законами. Модель Царства будує церкву для життя в суспільстві!

БІБЛІЙНЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Джон Стотт у своїй книзі *“The Contemporary Christian”* (“Сучасний Християнин”)⁴ пропонує таке застосування:

1. Знання. Ми повинні протиставитися ідеї, що немає жодної істини; адже Бог не промовляв, що ніхто не може нічого знати про абсолютну істину. Цар дав нам Своє Слово. Ми повинні пишатися тим, що Він об’явив себе в Писанні. *“Уже” означає більше відваги у проголошенні євангелія.* Проте ми також повинні зі смиренням підходити до бездоганного розуміння Слова, особливо тих питань, щодо яких християни не є однастайними. У своїх поглядах ми не повинні бути занадто непоступливими й самовпевненими, вважаючи, що ми вже все знаємо. Це також означає, що наше розпізнання Божого покликання і Його волі щодо нас та інших не повинне поширюватися з переконаністю, що ми не можемо помилятися. *“Ще не” означає більше милосердя щодо другорядних питань і більше смирення, діалогу, толерантності та відкритості в суперечливих моментах.* [Сучасний постмодерний світогляд абсолютно не сприймає будь-яке визначення істини. Ми ж повинні чітко наполягати на ній. Але оскільки постмодерні, неідеологічні люди є надзвичайно чутливими до догматизму, вони, безсумнівно, його відчують. Треба бути смиренними та неупередженими в нашому догматизмі].

2. Особиста святість. Не слід вважати, що святість не є Божою заповіддю. Його Дух Святий уже живе в нас, долаючи нашу гріховну природу й егоїзм. Він не може жити в гріху й тому повинен очистити нас. Присутність Царства передбачає, що ми стали *“учасниками Божої Істоти”* (2 Петра 1:4) і це неймовірна правда! *“Уже” означає більше впевненості в тому, що кожна людина може змінитися й позбутися будь-якої звички, яка поневолює її.* [Сучасний постмодерний світогляд є дуже антираціональним, тому оновлене життя буде чи не найефективнішим виявом християнської віри]. З іншого боку, наша гріховна природа ніколи не зміниться, поки Царство не встановиться вповні. Ми повинні уникати готових відповідей і не очікувати швидких рішень. Нам не варто бути ні цинічними, ані наївними щодо власного самовдосконалення. Слід бути терплячими, розуміти складність змін і зростання в благодаті. *“Ще не” означає більше терпіння й розуміння до людей, які зростають; без зневаги чи нетерплячості до їхніх провалів і невдач.* Як сказав Джон Ньютон: *“Я не є тим, ким я повинен бути, я не є тим, ким я сподіваюся бути, але все-таки я не є тим, ким я був колись, і з ласки Божої я є тим, ким я є”.*

⁴ John R. W. Stott, *The Contemporary Christian* (Джон Стотт “Сучасний християнин”) (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1992).

3. Зцілення. У нас не повинно бути сумнівів у тому, що пришестя Царства означає зцілення фізичних вад. Ісус проголосив Царство, оздоровлюючи хворих і воскрешаючи мертвих. *“Уже” означає впевненість у тому, що Бог може зцілити й відновити фізично.* З іншого боку, природа ще не повністю підпорядкована владі Христа. Вона, як і раніше, схильна до занепаду (Римлян 8:22-23), і, таким чином, хвороба і смерть неминучі до сповнення часу. *“Ще не” означає, що ми не повинні вважати чудеса звичною частиною християнського життя. До того ж “ще не” не дає впевненості в тому, що в житті віруючих людей не буде болю та страждань.*

4. Церковне благополуччя. Ми не повинні забувати, що церква є громадою з царською владою вже *тепер*. Тому вона здатна на сильні зміни у спільноті, у якій вона знаходиться. Благовістя, яке *“щоденно додає тих, що спасалися”* (Дії 2:47), можливе! Люблячі стосунки, що *“руйнують серединну перегородку, ворожнечу”* між різними расами і класами, є можливими! *“Уже” означає більше впевненості в тому, що Бог може пробудити всю вашу громаду і змінити її через місцеву церкву.* Водночас Ісус ще не поставив Собі свою наречену, церкву, *“славною Церквою, що не має плями чи вади, чи чогось такого”* (Ефесян 5:27). Не слід різко критикувати недосконалі церковні громади і, не проявляючи достатнього терпіння, часто змінювати їх через зауважені огріхи. Помилки і зло ніколи повністю не викоріняться з церкви. *“Ще не” означає, що ми уникаємо суворих умов церковної дисципліни та інших засобів, щоб сформувати досконалу громаду.* [Надмірний акцент на місцевій церкві у місті призводить до будування імперії та конкурентості. Нам вкрай необхідно зрозуміти, що Царство є набагато більшим за нашу церковну громаду. Але й недостатній акцент на помісній церкві означає, що ми не збережемо плодів. Помісна церква є інституційним центром Царства, єдиним шляхом повноцінного та довготривалого служіння].

5. Соціальні зміни. Ми не повинні забувати, що Христос уже зараз панує над світом (Ефесян 1:22-23). Через загальну благодать Він стримує зло, дає інститути сім'ї, уряду та сильне почуття сумління, Він винагороджує нас дарами мистецтва, лідерства й науки, щоб збагатити світ. Крім того, християни є *“сіллям і світлом”*, їхнє призначення – поширювати добро та правду. Крізь труднощі та біль Бог веде своїх людей до праці над поліпшенням медичної допомоги, удосконаленням захисту прав людини, скасуванням рабства, захистом робітників тощо. *“Уже” означає, що християни можуть використовувати Божу силу, щоб змінити соціальні умови й спільноту.* Та все ж Царство ще не прийшло в усій своїй повноті. Будуть *“війни і чутки про війни”*, існуватиме егоїзм, жорстокість і тероризм, триватимуть утиски. Християни не повинні мати жодних ілюзій щодо політики, їм не варто очікувати нереальних, утопічних умов. *“Ще не” означає, що християни не сподіватимуться, що політична або соціальна програма породить справедливість на землі.*

Життя в плюралістичному суспільстві

Огненна піч

Заняття 17 | Даниїла 3:1-30

1. Прочитайте Даниїла 3:1-15 (а) Якою була вимога царя Навуходоносора? (б) Чому, як ви гадаєте, цар забажав, щоб усі в його царстві поклонялися бовванові? (в) Який зв'язок між цим бовваном та сном з 2-го розділу?

Чого вимагає цар?

Він наказує кожній нації, расі й культурі у своєму царстві поклонятися цьому ідолу. Слова "всі народи, люди і мови" згадані двічі (вірші 4, 7). Адже всі, про кого тут йдеться, повинні бути присутніми на посвяченні боввана і поклонитися йому, коли почне лунає музика. Заклик був серйозним, адже кожен, хто не виконає наказ, буде спалений живцем в огненній печі (вірш 6).

Чому цар забажав, щоб усі поклонялися бовванові?

Стародавній світ був політеїстичним, люди вірили в існування багатьох богів. Тому незвично, щоб цар спеціально наполягав на тому, щоб кожен народ і етнічна група в його імперії поклонялися одному ідолу. Цілком імовірно, що вимога загального поклоніння була спробою Навуходоносора створити єдину державу, у якій не існувало б поділу на різні культурні групи та не було незгод між ними.

"Думки коментаторів щодо того, чи статуя була образом самого Навуходоносора чи якогось вавилонського бога, розділилися. Але цілком імовірно, що це питання є навмисно незрозумілим. Статуя... могла символізувати дух Вавилону, самого імператора чи одного з традиційних народних богів, або ж вона могла бути своєрідним синкретичним центром для всіх релігій у його царстві..., щоб заохочувати до загального поклоніння богам Вавилону, яким певною мірою, як очікував цар, повинні були служити всі люди... Метою Навуходоносора було створення уніфікованої культури, [яка] насамперед... потребувала спільної релігії, адже саме її в деяких частинах цього древнього світу називали "тим, що пов'язує", визнаючи найкращим видом "клею" для об'єднання суспільства... Навіть той дуже релігійний народ, який цар привів із провінції Юди з їхнім так званім "найвеличнішим Богом", безумовно, не заперечував, щоб богам Вавилону було відведене чільне місце в межах їхньої території. Фестиваль, тобто урочисте посвячення ідола, був чимось особливим – музика, паломництво до рівнини Дур та інші види спільного торжества".¹

У тексті немає багато описів ідола, окрім вказівки про його величезні розміри (шістдесят на шість ліктів), блискучий зовнішній вигляд та розкішні прикраси (щонайменше він був позолоченим, але, можливо, й вилитий із чистого золота). Цікаво, що про статую ніколи не розповідають як про якесь конкретне божество. Коли цар звертається до Шадреха, Мешаха та Авед-Него,

¹ Ronald S. Wallace, *The Message of Daniel* (Рональд С. Воллас "Послання Книги про рока Даниїла") (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1979), pp. 63-64.

він каже: "Ви моїм богам не служите, а золотому бовванові, якого я поставив, не вклоняєтесь" (вірш 14). Це означає, що ідол не був одним із вавилонських богів, хоча й помітний дуже тісний зв'язок із ними. Очевидно, що відкинути цього ідола означало відкинути "богів" Навуходоносора. Тож він, очевидно, символізував не богів Вавилону, а радше Вавилонську імперію як божество.

Який зв'язок між бовваном та сном з 2-го розділу?

У 2-му розділі ми побачили, що величезна статуя у сні Навуходоносора втілювала у собі його прагнення до світової влади. Сон був прямим попередженням від Бога не створювати ідола людської сили і слави. Проте величезний золотий бовван, вилитий Навуходоносором, схоже, задовольнив його прагнення до величі й сили, про що йдеться у сні 2-го розділу. Він мріяв про славу, таку ж, як і в боввана, і про те, щоб усі перед ним поклонялися. У сні царство Навуходоносора постає у вигляді "золотої голови", а тут уже вся статуя виготовлена із золота. І хоча ми не знаємо, чи було це зображення самого Навуходоносора, чи ні, він, безсумнівно, ототожнює свій авторитет і владу з ним. Цар впадає в лютість від того, що Шадрех, Мешах та Авед-Него відкинули боввана, якого *він поставив* (вірш 14).

Таким чином, цей ідол встановлює культ, який прославляє владу Вавилону. Він створений, щоб об'єднати імперію, і відображає сильне бажання Навуходоносора прославляти власні досягнення.

2. Порівняйте слова Навуходоносора у віршах 2:47 та 3:13-15.

Як можна пояснити таку зміну? Як це характеризує його і наші серця?

Порівняйте 2:47 і 3:13-15.

У вірші 2:47 Навуходоносор каже, що "ваш Бог – це Бог над богами", але в 3:13-15 він розгнівався, що Шадрех, Мешах та Авед-Него не служили його богам і не поклонялися образіві, який він створив. Він навіть, схоже, кидає прямий виклик Господу своїми словами: "І хто той Бог, що врятує вас від моїх рук?" Це досить дивний вислів, хіба що Навуходоносор має на увазі верховенство Бога Ізраїлю. Цар перейшов від визнання вищості Господа до утвердження своєї влади над Ним.

Як можна пояснити таку зміну?

Запитання у 15-му вірші ("І хто той Бог, що врятує вас від моїх рук?") свідчить, що Навуходоносор, подібно до практично всіх мислителів стародавнього світу, оцінював сутність і силу бога через успіх і процвітання, які той забезпечував. Якщо місто А розгромило місто Б, тоді, за визначенням, бог міста А є реальнішим або сильнішим, ніж бог міста Б. Це те, що бог робив, – давав успіх і перемогу. Перемога була головним фактором язичницької релігії. Докази існування й сили бога визначалися дуже просто – через силу і статус його послідовників.

У кінці 2-го розділу зазначено, що Навуходоносор був вражений Богом, бо Даниїл, мудрець Господа, переміг вавилонських мудреців. Але якщо це все, що Навуходоносор знає про Бога, це означає, що він сприймає Його через

призму свого язичницького розуміння божества й релігії. Він насправді не збагнув, наскільки великим є Бог і що Його не можна пізнати через релігію й діла, а тільки через благодать і віру. Він часто спасає через слабкість своїх служителів і вимагає від нас визнання Його влади над кожною сферою нашого життя, а не лише над деякими.

Так, з часом Навуходоносор здобував щоразу більше перемог в ім'я своїх богів, через що для нього Господь Ізраїлю став менш важливим і, врешті-решт, лише одним із багатьох богів.

Як це характеризує його серце?

По-перше, це підтверджує, що Навуходоносор не отримав ніякого істинного духовного просвітлення. У вірші 2:47 він говорить: "Міг ти відкрити цю таємницю". Але тепер він робить саме те, про що його попереджали у сні. Цар у певному сенсі прислухався до роз'яснення, але не збагнув сповна його суті.

По-друге, це показує, що, маючи певну повагу до Господа, цар насправді не підкорився Йому всім своїм серцем. Він був вражений діяннями Господа, але не навернувся до Нього. Це зворушило його, але по-справжньому не впокорило. У царя були "сильні духовні переживання", але насправді це не змінило його на краще. У 3-му розділі зазначено, що Навуходоносор далі йшов тією самою дорогою, від якої Бог його застерігав. Наприкінці 2-го розділу він голосно славив Бога, віддавав йому честь і, по суті, казав: "Я тепер уже справді зрозумів! Відтепер я шануватиму Господа, істинного Бога!" Але невдовзі знову став залежним від влади й гордості. Джон Оуен пише про це так:

*"Мандрівник, потрапляючи на своєму шляху в сильну бурю з громом і дощем, відразу ж звертає з дороги в пошуку якогось будинку чи дерева як прихистку, але це все ж не зупиняє його в мандрівці. Як тільки буря вщухає, він прямує далі за своїм маршрутом. Щось подібне відбувається з людиною, яка перебуває в рабстві гріха. Такі люди [на своєму шляху]... натикаються на закон [Божий] у вигляді бурі, грому та блискавки з неба, і це жахає їх та стає перешкодою на їхньому шляху. Усе це на якийсь час змінює їх; такі люди вдаються до молитви, намагаються якось змінити своє життя, ніби шукають укриття від бурі гніву, якої вони бояться глибоко всередині. Але чи відмовилися вони від попереднього життя? Чи змінилися їхні принципи? Зовсім ні; як тільки буря скінчиться... і те, що наводить страх, мине, вони повернуться до свого колишнього способу життя, знову служачи гріху"*²

Іншими словами, Навуходоносор був вражений Божою силою, але не змінився під впливом благодаті. Оуен каже, що люди можуть змінювати свою поведінку через страх покарання, але їхні внутрішні принципи або мотиви залишаються такими самими. Джонатан Едвардс зазначає, що можна виглядати добродішним в поведінці через гордість ("Я кращий, ніж ці інші люди") або страх ("Я зазнаю страждань, якщо не слухатимусь"). Іншими словами, можна бути

² Quoted in Sinclair Ferguson, *Daniel* (Цитата з книги Сінклера Фергюсона "Книга про рока Даниїла") (The Communicator's Commentary) (Waco, Tex.: Word Books, 1988), p 74.

моральним через бажання власної слави або через прагнення маніпулювати Богом, що є тими самими язичницькими принципами, які ведуть до аморальності, жорстокості та насильства. А коли ми наворачтаємося до Господа, то упокорюємося через наш гріх, наповнюємося знанням про Його милостиву любов. І це спонукає нас жити з подякою Богу і впевненістю в Ньому. Хтось сказав про християнство так: "Християнське вчення є благодать, його етикою є подяка". А про релігію: "Вчення релігії є діла, і її етикою є страх (я підкоряюся, щоб усе було добре), гордість (я підкоряюся, щоб відчувати себе кращим) і жадібність (я підкоряюся, щоб отримати благословення)". Моральність на основі страху швидко минає. Як це сталося і з Навуходоносором.

Як це характеризує наші серця?

Незалежно від того, наворачнені ми чи ні, усі ми схильні до духовного забуття. Ми часто (подібно до царя) пізнаємо щось дуже реальне й неймовірне про Бога, але згодом ці враження минають і втрачають свою силу над нами. Усі ми схильні забувати духовний досвід, навіть якщо пам'ятаємо про нього розумом. Тобто істини не залишаються духовною реальністю в наших серцях.

В книзі Ісуса Навина 4 Бог говорить синам Ізраїлю зробити стовп пам'яті, взявши дванадцять каменів з того місця, де Він розсунув для них води Йордану. Здається, смішно навіть подумати, що люди могли забути про таке надзвичайне чудо. Але насправді це свідчить про те, що гріх змушує нас забувати. Основна відмінність між християнином і номінальним віруючим у тому, що істина стала духовною реальністю в серці християнина. Основна відмінність між активним та інертним християнином у тому, що для активного християнина істина постійно оновлюється. Огидні речі, які нам сказали батьки двадцять років тому, усе ще в нашій пам'яті, тоді як Божі обіцянки залишаються тільки порожніми звуками. Наші серця можуть вічно тримати образи, кривди або невдачі, але вони не можуть "пам'ятати" запевнень, утішань чи упокорень Бога. Це фундаментальна проблема життя у світі. Що менш очевидним є істинне для нас, то більш очевидним є абсолютно неправдиве. То що ж нам робити?

Існує багато відповідей, але ось дві найважливіші з них. (1) *Господня Вечеря* у спільному поклонінні спеціально дана для того, щоб зберігати Божу реальність у наших серцях. Мета богослужіння і проповідування полягає в тому, щоб дати нам можливість знову й знову *відчувати* Бога, привести нас у Божу присутність і знову зробити спасіння реальністю. (2) У посланні до Євреїв 3:13 йдеться про нашу щоденну потребу в *християнській спільноті*, щоб серця не затверділи від гріха. Проблеми із занепокоєнням, спокусами, почуттям провини і гніву виникають через те, що Бога і його спасіння немає в цей час у наших серцях. Обидві відповіді допомагають нам зрозуміти, що християни – "самотні рейнджери" найбільше схильні до духовного забуття".

3. Розгляньте ситуацію, яка склалася в Даниїла 3:8-14. (а) Що змусило астрологів (халдейських мужів) так вчинити? (б) Чому їхні звинувачення розпалюють гнів царя? (в) Чому астрологи доповіли цареві про непокору Шадраха, Мешаха та Авед-Него? Як ви гадаєте, з яких причин ці троє мужів не прийшли до царя і не поскаржилися?

Що змусило астрологів так вчинити?

Астрологи називають Шадраха, Мешаха та Авед-Него "єврейськими мужами, яких ти призначив над справами вавилонської округи" (вірш 12). Цей опис підтверджує, наскільки незвичним було те, що іноземці мали таку владу в краї. Ця влада була дана їм на прохання Даниїла, звичайно ж, після тлумачення сновидінь (2:49). Це було особливо принизливим і обурливим для астрологів, які не змогли відповісти на питання царя про його сон (2:12) і були визнані Даниїлом духовно безсилими (2:37). Їхня публічна поразка і надання влади іноземцям озлобили астрологів, які явно затаїли злість на трьох молодих єврейських лідерів.

Чому звинувачення астрологів розпалюють гнів царя?

Є дві підказки: одна досить нечітка, а інша очевидніша. Слова астрологів були чимось більшим, ніж просто констатацією фактів, щоб розтривожити царя й викликати в нього гнів. По-перше, словами "юдейські мужі, яких ти призначив..." (вірш 12) вони нагадують царю про виняткову щедрість, яку він проявив до цих юдеїв. Насправді астрологи хочуть сказати: "І це *так* вони відповідають на твою надзвичайну щедрість?!" По-друге, коли вони говорять: "ці мужі не звернули на тебе, царю, уваги" (вірш 12), вони хочуть зачепити його непомірне самолюбство і, можливо, тиснуть на патологічну потребу царя в повазі й пошані.

Одне слово, обвинувачі не просто вказують на поведінку євреїв, а й розповідають про її мотиви: "Вони невдячні, вельми зарозумілі і зневажливі до тебе". Те, що говорять астрологи про причини таких дій євреїв, було, звісно ж, абсолютно неправдою, але це звичний спосіб покритикувати когось під приводом подання інформації. Коли ми говоримо про поведінку інших людей, ставлячи під сумнів їхні мотиви, ми переходимо від простої констатації до наклепу й підриву репутації.

Чому астрологи доповіли цареві про непокору євреїв?

Цікаво, що Шадрах, Мешах та Авед-Него не відчували потреби публічно виступати проти обов'язкового поклоніння ідолам. Можна лише уявити, як вони бунтували проти цієї вимоги. Хоча їхня совість не дозволяла їм поклонятися ідолу, вона й не спонукала їх до публічного спротиву. Багато християн відчувають, що зобов'язані активно виступати проти всього, з чим вони не згодні. Але "люди віри не мають психологічної потреби возвеличувати свої героїчні вчинки. Їм не потрібно постійно звертати увагу на той факт, що вони відрізняються від інших".³ Троє єврейських лідерів, звичайно ж, брали участь в акції громадської непокори. Принцип її викладений у Діях 5:29: коли цивільний уряд *вимагає* непокори Богу, то ми *повинні* натомість не підкорятися владі. Проте троє мужів не вважали за необхідне протестувати публічно.

³ Sinclair Ferguson, p. 76.

4. Із Даниїла 3:13-18 переконуємося, що відповіді цих молодих мужів на вимогу царя були надзвичайно виваженими. (а) Як вони одночасно проявляють і повагу, й непокору? (б) Чому вони є і впевненими, і смиренними?

Повага й непокора

Ці троє молодих мужів проявляють повагу, звертаючись до царя "О царю" та "О Навуходоносоре". Та вони також можуть сміливо сказати наймогутнішій людині у світі, що не мають наміру відстоювати свою позицію: "Ми не потребуємо відповідати тобі на це слово" (вірш 16). Вони вже були обвинувачені у вчиненні злочину, що карається смертною карою, засуджені за це й тепер стоять перед царем. Водночас вони не стверджують, що невинні й не наводять жодних аргументів на користь цього; також ці троє мужів не називають закон несправедливим і не говорять, що не повинні бути страчені, а надзвичайно спокійно заявляють: "Ми не потребуємо відповідати тобі на це слово". Це вияв неповаги до суду.

Вражає те, що хоча вони не відчували жодної потреби надавати великого розголосу своїй громадянській непокорі, причиною цього було не боягузтво. Ці мужі були цілком готові до смерті. Їхній приклад свідчить, що є час для дій, а не для слів. Ісус проповідував і навчав, але коли прийшов кінець, він, по суті, мовчав. Це був час діяти, а не говорити. У нашій духовній мандрівці настають моменти, коли *не* на часі обговорення та усвідомлення, а радше на часі сміливості, тверді зобов'язання і дії.

Упевненість і смиренність

Ці два слова об'єднують елементи, які ми зазвичай вважаємо несумісними. По-перше, мужі переконані в тому, що Бог врятує їх (вірш 17). Вони стверджують, що Господь *може* вберегти їх від царя і його печі, а також, що Він *готовий* це зробити ("то Він урятує й з твоєї руки"). Їхнє спокійне звертання до царя свідчить про надзвичайну впевненість.

Але тоді нас дивують, напевно, навіть спантеличують суперечливі слова. 18-й вірш починається буквально так: "А якщо ні..." Мужі ніби кажуть: "Бог *урятує* нас, але якщо Він цього не зробить..." Але якщо вони впевнені в тому, що Бог спасе їх, то чому говорять, що Він може цього не зробити? Якщо вони визнають, що Він може не врятувати їх, тоді звідки така впевненість, що Він це зробить? Можливо, було б простіше, якби вони тільки сказали: "Він *може* врятувати нас, але, можливо, цього не зробить". Натомість вони кажуть: "Він *може*... Він урятує... А якщо ні..."

Це змушує нас змінити поширену думку про віру й Божу волю. Ці мужі отримали багато впевненості й доказів того, що будуть урятовані. Попри це, вони не стали поводитися зверхньо, хоча були абсолютно переконані в тому, що "розуміли Бога правильно". Вони знали, що Бог не є "прирученим" і не зобов'язаний діяти відповідно до їхнього обмеженого розуму. Іншими словами, їхня переконаність була в самому Богові, а не в якомусь вчинку, що Він хотів здійснити. Якщо мужі були б упевнені у своєму плані (порятунку), а не в Божій мудрості, вони б ніколи не вимовили: "А якщо ні..." Але вони знали, що смерть не означатиме якоїсь жакливної помилки. Вони були переконані: Бог знає, що

робить. Тож, по суті, мужі казали: “Ми віримо, що Бог урятує нас, але це не є причиною того, що ми не підкоряємося твоєму слову. Ми не підкоряємося тобі не через надмірну впевненість у тому, що будемо жити, а тому, що наш Бог є Богом. Тож ми не служитимемо твоїм богам, незалежно від того, будемо ми врятовані від вогню чи ні”.

Відповідно до поширеної думки “ми повинні вірити, що Бог благословить нас, і не мати в цьому взагалі жодних сумнівів!” Але згадайте всіх великих Божих служителів – від Йосипа до Давида й самого Ісуса. Вони жили згідно з вірою, і Бог діяв через їхні страждання та слабкості. Якщо ми кажемо: “Я знаю, що Ти відповиси на цю молитву, Господи; Ти не можеш НЕ відповісти на неї”, – тоді насправді висловлюємо впевненість не в Божій мудрості, а в нашій. Тоді це не віра в Бога, а своєрідна маніпуляція, яка зумовлена нашою вірою у власні плани.

Підхід під назвою “віра у власні плани”, на перший погляд, здається переконливим, але приховує в собі тривогу й невпевненість. Ми побоюємося, що, можливо, Він не відповість на наші молитви про порятунок. Але Шадрах, Мешах та Авед-Него дійсно довірили всю ситуацію Богові. Вони зовсім не хвилювалися й були готові до порятунку або смерті; так чи інакше, вони знали, що Бог буде прославлений. Мужі начебто кажуть: “Бог врятує нас або від смерті, або через смерть. Це насправді не має значення”. Їхнім бажанням є прославити Бога, а не використати Його для порятунку.

Тож справжнє диво сталося не в печі, а до того, як вони туди потрапили. Бог підготував їх до вогню. Справжня віра робить людські серця безстрашними, але й смиренними. Перш ніж стати фізично витривалими, вони стали такими духовно.

5. Прочитайте Даниїла 3:19-25 (а) Які дві речі вражають Навуходоносора? (б) Прочитайте 1 Петра 4:12-14. Як цей випадок навчає нас проходити “огненні” випробування?

Які дві речі вражають царя?

По-перше, у 25-му вірші йдеться, що цар був шокований, коли побачив, як мужі “ходили посеред огню, непов’язані й неушкоджені”. Це, звісно, вражає, але було іще щось.

По-друге, у 24-му вірші постає питання: “Чи ж не трьох зв’язаних мужів ми кинули до середини огню?” Навуходоносор побачив чотири постаті, що ходили навколо, й четверта виглядала щонайменше незвично. Цар сказав, що вона була подібна до Божого сина. Навіть крізь полум’я ця постать була схожа на істоту з величезною надприродною силою, адже не вийшла з печі разом із трьома іншими. Хто це був? Цілком зрозуміло, що це “ангел Господній” – постать, яка з’являється в багатьох інших епізодах Старого Заповіту. Зауважте, що у 28-му вірші Навуходоносор каже, що Господь “послав Свого Ангола і врятував Своїх рабів”.

Четверта постать є яскравою ілюстрацією Ісаї 43:1-2: “Не бійся, бо Я тебе викупив... Коли переходиш через води, Я буду з тобою... Коли будеш огонь

переходити, не попечешся, і не буде палити тебе його полум'я". Бог обіцяє бути поруч з нами в огненних випробуваннях.

Прочитайте 1 Петра 4:12-14. Що ми дізнаємося про випробування?

Цілком імовірно, що коли Петро писав цей фрагмент, він мав на увазі Даниїла 3.

По-перше, Петро каже "не дивуйтеся огневі", тобто не боятися випробувань і неприємностей. Троє молодих мужів не були здивовані випробуваннями їхньої віри, і ми не повинні. По-друге, Петро вказує на те, що ми "беремо участь" у стражданнях Христа. Христос зазнав мук у найгарячішій вогненній печі – печі божественної справедливості – на хресті. Він постраждав, бо Бог застосовує Свою силу, діє в світі через слабкості й жертви. Зазнаючи мук у нашій прохолодній, меншій "печі", пам'ятаймо, що певним чином ми стаємо частиною того самого плану, за яким Бог приносить Свою благодать і славу через слабкості і страждання. Якщо ми забудемо про це, наші біди породять тільки відчуття образи, вини, недовіри й постійного болю. Якщо ми пам'ятатимемо, тоді страждання можуть зробити нас чутливішими до інших, смиреннішими, більш люблячими Бога й ще більше залежними від Нього. По-третє, якщо ми усвідомимо, що Христос увійшов в огненну піч *заради* нас, то відчуватимемо Його присутність і в наших "печах". Петро каже, що коли ми страждаємо, думаючи про Христа, Дух слави й Дух Божий спочиває на нас. Тож часто ми набагато більше відчуваємо присутність Христа в наших бідах, аніж в успіхах.

6. Прочитайте Даниїла 3:28-30. Порівняйте те, що Навуходоносор тепер знає про Бога, з тим, що він знав раніше (2:46-49).

У 2:46-49 цар побачив дивовижний прояв мудрості. Унаслідок цього він визнає, що:

- Господь стоїть понад іншими богами ("Бог над богами").
- Господь має владу над людськими урядами й царями ("Пан над царями").
- Господь є вищим джерелом мудрості ("відкриває таємниці"), і тому він зробив Даниїла "провідником над усіма вавилонськими мудрецами".

У 3:28-30 цар побачив чудесний порятунок, спасіння. Після цього:

- Він уперше прославляє Бога ("Благословенний Бог...", вірш 28) – це набагато більше, ніж те, що він робить у 2-му розділі, де він тільки описує Його як Бога богів. Він вперше ледь не вдається до молитви. Тим не менше, він, як і раніше, називає Господа тільки "Богом Шадраха, Мешаха та Авед-Него".
- Він визнає важливість віри й "довіри" цьому Богові (вірш 28). Уперше він переконується, що цей Бог спасає тих, хто вірить у Нього. Новий важливий крок! У язичницькому світі можна було умилювати бога подарунками й ритуалами, не зосереджуючись на довірі в серці.

Тепер Навуходоносор бачить важливість віри в стосунках із цим Богом.

- Крім того, він починає дещо розуміти про важливість виняткового поклоніння. "Вони... дали свої тіла на огонь, аби не служити й не кланятися іншому богові, крім Бога свого" (вірш 28). У язичницькому світі можна було звертатися до багатьох різних богів. Ніхто з них не міг розраховувати на поклоніння винятково йому, тому що жоден із них не мав абсолютної влади й суверенітету. Тепер цар бачить, що цей Бог врятував тих, хто поклонявся лише Йому, причому цілковито, повністю.
- Але замість того, щоб *самому* безумовно повірити в Господа, Навуходоносор тільки забороняє іншим казати що згідливе на Бога Шадраха, Мешаха та Авед-Него (вірш 29). Це було дуже важливо, тому що відтепер унеможливлювало прямі напади на євреїв. Але це також свідчить про певну "невизначеність" царя щодо Бога. У 2-му розділі він тільки побачив, що Господь був справжнім богом, сильнішим за інших, але він усе ще сприймав Його через призму язичницьких переконань як Бога, який даватиме силу в обмін на якісь подарунки й шану. Тепер він розуміє, що Господь зажадав цілковитої довіри й виняткового послуху. Сам Навуходоносор навіть не знає, що робити з усім цим! Він має вагомі докази, що цей Бог існує і вимагає виняткової довіри та поклоніння, але ще не готовий це Йому дати. Як компроміс, він наказує іншим поважати цю релігію. Це інтелектуально неспроможна теорія, але саме так ставиться до Бога більшість людей.

Таким чином, Навуходоносор залишається тільки під враженням сили Божої. Він був переможений у боротьбі за владу й милостиво постає тим, хто зазнав поразки. "Гарний хід!" – каже він своєму супротивнику. – "Ти й справді Всмогутній, я повинен віддати Тобі належне! Ти заслужив повагу й честь". До того ж, як зазначає Сінклер Фергюсон, Навуходоносор "був вражений тим, що євреї не послушалися його слова (вірш 28), але не проявив жодного інтересу до Слова Божого, на яке ті покладалися. Царя не вразила б недолугість та безглуздість хреста, яким Бог приніс остаточне спасіння Своему народові. Тільки демонстрація сили... не залишала його байдужим. Досі він не замислювався про упокорення своєї гордості чи про потребу в благодаті"⁴

⁴ Sinclair Ferguson, p. 85.

Життя в плюралістичному суспільстві

Безумний цар

Заняття 18 | Даниїла 4:1-34

ВСТУП

У цьому розділі розповідається про останнє втручання Бога в життя Навуходоносора. Щоразу Бог духовно глибше вражав його серце, а це – остаточний удар по гріху й гордості царя. На відміну від 2-го і 3-го розділів, Даниїл і його приятелі не перебувають у небезпеці. Цього разу основна увага повністю зосереджена на царі Вавилону і тому, як Бог діє в його житті.

1. Чим цей сон схожий на сон царя у 2-му розділі й чим відрізняється від нього?

Чим цей сон схожий на сон у 2-му розділі?

По-перше, в обох снах йдеться про силу й міць Навуходоносора. В обох снах зображений великий об'єкт, який закриває собою увесь світ. У першому сні "золота голова" символізує Навуходоносора. У другому – величезне дерево затьмарює увесь світ. Знову ж таки, цар ототожнений із деревом (вірш 19), так, як це було і зі статуєю.

По-друге, в обидвох снах йдеться про верховну владу Бога над людською силою й міццю. Обидва величезні об'єкти руйнуються й ефектно падають додолу: статуя розтрощується на шматки, а дерево не тільки рубають, але й розривають його віття та розсипають його плід (вірш 11). В обидвох снах показано, що Бог має владу навіть над наймогутнішими царствами.

Чим цей сон відрізняється від сну з 2-го розділу?

По-перше, цей сон пророкує царю саме йому призначену особисту кару. У сні 2-го розділу Навуходоносор зображений у вигляді тільки золотої голови статуї, яка символізує всі царства цього світу. Удар по статуйі вражає ноги (а не голову) і показує, як Царство Боже прийде на зміну всім земним. У сні 4-го розділу все дерево символізує Навуходоносора. Тут удар вражає його самого. У центрі уваги вже не загальне, теоретичне, абстрактне роз'яснення, а проголошення, що Бог прийде і розправиться з Навуходоносором особисто.

По-друге, цей сон пророкує оновлення Навуходоносора. Перший сон описує статую, а не живу істоту. Після знищення така річ залишається навіки зруйнованою. У другому сні бачимо не статую, а дерево. У тексті дуже влучно сказано, що дерево зрубують, а не викорінюють: "Та позоставте в землі пня його кореня" (вірш 12). Образ пня "в путах залізних та мідяних" (вірш 15) вказує на поневолення, але все ж він залишається недоторканим. Це явно вказує, що зрубання було очищенням та обрізанням зайвого – важкий процес, не призначений для того, щоб знищити дерево, тобто віднова є можливою. Це не просто кара – відплата око за око й покарання за гріх. Це дисциплінування – заподіяння болю, призначене для виправлення і спокути. Врешті-решт Навуходоносор зможе "зрости ще раз".

2. Сон вказує на те, що *станеться*, чи на те, що може статися (див. вірші 12-14, 23-24)? Порівняйте попередження Даниїла у 23-му вірші з попередженням Ісуса в Євангелії від Луки 22:31. Що ми можемо з цього дізнатися про те, чому неприємності іноді трапляються в нашому житті? (див. Євреїв 12:10-11 та Івана 9:1-3)?

Чи сон вказує на те, що *станеться*, чи на те, що може статися?

Даниїл подає дуже виважене роз'яснення сну. З одного боку, у 23-му вірші він говорить про те, що станеться напевне. Він каже, що наказ зберегти пень і коріння означає, "що твоє царство *позостанеться* тобі, якщо ти пізнаєш, що панує небо" (вірш 23). З іншого боку, у 24-му вірші він благає царя негайно покаятися, щоб уникнути великої кари, яка повалить його. "Зламай же свої гріхи справедливістю... щоб твій мир був довготривалий" (вірш 24). Це вказує на те, що його вибір матиме реальні наслідки.

Така вказівка характерна для всього Писання. У тексті постійно міститься акцент на повному суверенітеті Бога, Його владі над усією історією і реальності та відповідальності, яку ми несемо за свій вільний вибір (порівняйте висловлювання Павла в Дії 27:22 і Дії 27:31). Хоча божественна влада й відповідальність людини, очевидно, суперечать один одному, проте тільки разом вони насправді можуть пояснити, що відбувається в повсякденному житті. Ми відчуваємося впевненими, живучи згідно з Божим планом, і водночас несемо відповідальність за слідування Його волі.

Тож цей сон розповідає про те, що станеться, чи про те, що може статися? І про те, і про те! Це не просто пророцтво – це любляче, але серйозне попередження.

Порівняйте 23-й вірш з віршами Луки 22:31 і Євреїв 12:10-11. Чого це навчає нас у повсякденному житті?

Попередження Даниїла царю та попередження Ісуса Петру надзвичайно схожі. І Навуходоносору, й Петру було сказано, що на них чекають випробування, які вони не пройдуть. Гріх у їхньому серці буде викритий, і вони зазнають болісної поразки. Їх обох попередили про занепад, але також запевнили в тому, що вони покаяться і навернуться. Ісус говорить не "якщо навернешся", а "як навернешся, зміцни братів своїх". Відмінність між цими двома попередженнями полягає в тому, що Ісус вказує причину, через яку Симон-Петро навернеться – ("Я ж молився за тебе"), тоді як Даниїл не зазначає про жодну причину. Ісус показує, що покаєння залежить від допомоги Бога. Хоча ми відповідальні за свій вибір, Господь відкриває нам очі на ситуацію, щоб ми могли зробити правильний вибір.

Загалом цей уривок допомагає нам зрозуміти, що іноді неприємності в нашому житті трапляються, щоб "виправити" нас – очистити і впокорити, зробити нас святими. У Євреїв 12:10-11 йдеться про Божу "дисципліну" в контексті сім'ї й покарання батьком своєї дитини. Це важливо. Між суддівським і батьківським покаранням існує відмінність. Суддю не хвилює нічого, окрім справедливості й відплати око за око, адже за злочин потрібно відбутися покарання. Батько, однак, не прагне суворой справедливості. Він зацікавлений у тому, щоб його дитина виправилась, стала зрілою. Наприклад, якщо дитина говорить неправду, батько завдає їй стільки болю, скільки буде достатньо,

щоб розбудити його або її та застерегти від іще більшого болю, який може виникнути, якщо він або вона виростуть брехунами. Чи Божа кара для Навуходоносора подібна до відплати судді? Ні. Якщо цар мав би отримати те, на що заслужив, він уже давно був би знищений. Насправді це виправна “дисципліна” або “напоумлення” – біль, який робить нас святими й запобігає більшому болю, який може виникнути, якщо ми не станемо благочестивими.

Однак, варто бути дуже обережними з думкою, що всі біди і труднощі існують для того, аби виправити нас. Коли Ісуса запитали, чи незрячий був сліпий через свої гріхи чи гріхи своїх батьків, Ісус відповів: “Не згрішив ані він, ані його батьки”. Страждання і зло в цьому світі виникають через гріх людства в цілому: ми є грішними і живемо в зіпсутому світі, тому більшість наших проблем є невід’ємною частиною людського буття загалом. Проте деякі неприємності, які виникають у нашому житті, Бог використовує для того, щоб упокоїти, очистити й зростити нас.

Тому, стикаючись із труднощами, ніколи не слід думати, що “це покарання”. Навіть якщо це дисциплінування чи виправлення, то це не те, чого ми заслужуємо, і не відплата за гріхи. Це любляча дисципліна, призначена нам на користь. З іншого боку, коли стаються неприємності, не треба нарікати на Божу несправедливість. (Якби ми отримали те, на що заслужили, ми всі були б знищені!)

3. Наскільки Навуходоносор врахував Боже попередження? Як ми реагуємо на попередження Господа? (Розкажіть про шляхи, якими Бог посилав попередження царю).

Наскільки Навуходоносор врахував Боже попередження?

По-перше, значення самого сну досить зрозуміле, але Навуходоносор, здається, не хоче подивитися правді у вічі. На відміну від першого сну в 2-му розділі, цей практично роз’яснює царю “Святий” – посланець. Він (а) називає дерево “його” і “він” (вірші 11-12), даючи зрозуміти, що це стосується царя, (б) говорить Навуходоносору, що той втратить здоровий глузд (вірш 12) і (в) навіть намагається пояснити, що Богу належить усяка влада. Особливість Бога, якого посланець називає “Всевишній”, повинна була бути очевидною для царя, зважаючи на досвід, який він здобув (2-й і 3-й розділи). Але, попри все, цар скликає своїх чарівників для роз’яснення сну (вірш 3). Навіть більше, він кличе Даниїла вже *після того*, як інші астрологи не змогли розтлумачити сновидіння. Чи, можливо, цар забув, як Даниїл пояснив його сон (2-й розділ)? Не схоже. Звісно, він знав, що Даниїл зможе розтлумачити сон, але спершу уникає його. Це свідчить про те, що Навуходоносор прагне уникнути очевидного.

По-друге, цар явно не бере до уваги попередження Даниїла. Через дванадцять місяців після того, як Бог застеріг його, він думає так само, як і до того (вірші 26-27). Отже, очевидно, що цар не врахував останнього Божого послання. Сну у 2-му розділі, порятунку з огненної печі у 3-му розділі і сну в 4-му розділі було недостатньо. Господь повинен був буквально скинути царя на землю, щоб той упокорився.

Як цар отримав попередження? Як ми його отримуємо?

Бог попереджає нас, що егоцентричне життя приречене на крах. Як Господь застерігає нас про небезпеку гордості й необхідність визнати Його Богом свого життя? Можливо, це дивно, але ми отримуємо Божі попередження в той самий спосіб, що й Навуходоносор.

По-перше, у нас є *Слово пророків*. Навуходоносор мав одкровення Даниїла від Бога, ми ж маємо одкровення Даниїла і багато інших – всю Біблію! Ми отримуємо набагато більше попереджень про гріх, ніж цар, до того ж вони набагато яскравіші. Але ми не повинні почуватися зверхньо щодо вавилонського царя. Наша величезна перевага над ним полягає в тому, що ми знаємо про Бога і природу Всесвіту. Ми маємо не тільки Даниїла, але й Мойсея, Давида, Ісаю, всіх пророків, всі Євангелія, Павла, Петра та Івана.

По-друге, ми знаємо *прикладі благочестивих людей*. Навуходоносор бачив порядність та віру Шадраха, Мешаха та Авед-Него і те, як Бог діяв у їхньому житті. Нам також відомі люди, життя яких є докором для нас самих. Адже їхнє життя ми повинні наслідувати, та не робимо цього.

По-третє, ми маємо *свідчення власних сердець і совісті*. Сни Навуходоносора не були тільки надприродними пророцтвами, вони були виявом його глибоких страхів і тривоги. У глибині душі він *знав*, що не є самодостатнім і всемогутнім. У 1-му і 2-му розділах Послання до Римлян Павло говорить, що всі ми уникаємо істини про те, що перебуваємо в цілковитій залежності від Господа. Кожен з нас має базове розуміння Бога та нашої відповідальності служити й довіряти Йому. Одним із повчань Даниїла 4 є те, що "сон гордих є сном тривожним". Хоча здається, що життя сповнене достатку і благополуччя (вірш 1), але насправді для нього характерна глибока тривожність, страх і незадоволення (вірш 2).

По-четверте, у нашому житті є певні *проблеми*. Безумство Навуходоносора врешті допомогло йому зрозуміти власну неспроможність і відчувати, наскільки йому необхідний Бог. Більшість із нас ніколи б не переконались у гострій потребі в Бозі без подібних випробувань.

4. (а) Яке повчання подане в 14-му вірші? Чому воно настільки важливе? (б) Навуходоносор є водночас невпевнений і жорстокий. Як повчання із 14-го вірша могло б змінити ці дві риси його характеру? (в) Яким чином принцип, що успіх є завжди незаслуженим даром, впливає на те, як успішна людина повинна нині жити і провадити свій бізнес? (Розгляньте два приклади у 24-му вірші).

Яке значення 14-го вірша?

Повчання цього вірша – це повчання про *благодать*. У цьому уривку йдеться про те, що кожен, хто є успішним, є просто одержувачем незаслуженої Божої *благодаті*. Навіть люди, які перебувають на вершині світової ієрархії влади, багатства і впливу, є насправді низькими – вони не кращі за будь-кого іншого. Це і є базова версія євангелія: усе, що ми маємо, є результатом благодаті, а не наших діл чи докладених зусиль. *Будь-який успіх є незаслуженим даром*. Це

повністю суперечить найглибшим віруванням і переконанням світу. Люди, які досягли неабиякого кар'єрного зростання, відчувають, що вони заслужили це; вони вважають, що добилися цього завдяки своїм надзвичайним зусиллям чи вмінням. Думка, що весь успіх є незаслуженим даром суверенного Бога, є безглузда і суперечлива. Проте це правда. Ми успішні, тому що народилися тут і зараз, а не на горі в Тибеті в тринадцятому столітті. Ми успішні завдяки здоров'ю, розуму, зв'язкам, освіті й талантам, даним нам Богом. Ми успішні завдяки енергії та амбіціям, які Він вклав у нас. Це досить важливо, тому якщо ми збагнемо цей принцип, це повністю змінить наш спосіб життя і праці.

Як ця істина могла змінити Навуходоносора?

Характеру Навуходоносора властиві дві риси: (1) його шалена, егоцентрична запальність і тривога (згадайте його гнів на Шедраха, коли той "не звертав на нього уваги") і (2) його жорстоке зловживання владою. Якби йому була відома істина, про яку йдеться в 14-му вірші, це допомогло б йому позбутися обох цих рис.

По-перше, зловживання породжені зверхністю. Багато впливових людей "топчуть" інших саме через те, що відчувають свою перевагу в уміннях чи статусі, або тому, що начебто мають на це право завдяки своїй репутації чи посаді. Але якщо ви визнаєте, що такі люди при владі є "низькими", що вони нічим не відрізняються від інших, а їхнє становище дане їм Богом, це сповнить вас смиренністю, яка дозволить запобігти прояву несправедливості і зловживання владою. Коли ви дивитиметеся на інших, менш успішних, то думатимете: "Тільки по благодаті Божій я ходжу".

По-друге, егоїзм і невпевненість у собі виникають через відчуття неповноцінності. Багато людей настільки самолюбиві, вразливі, легко образливі, дратівливі й перелякані, бо бояться, що не зможуть утримати свою позицію, або відчувають, що не відповідають тому становищу, якого вони досягли. Але якщо ви усвідомите, що добилися певного успіху завдяки Божій благодаті, а не завдяки власним ділам чи везінню, то зможете бути спокійними й почуватися більш упевнено.

Одне слово, 17-й вірш є закликом до розуміння базової версії Євангелія. "Царю Навуходоносоре, ти повинен збагнути істину про благодать Божу. Твоя влада була дана тобі завдяки Господній благодаті. Якби ти це розумів, то був би спокійнішим і впевненішим, скромнішим і справедливішим. Але якщо ти вважаєш, що досягнув цього становища завдяки власним вчинкам, ти й далі будеш наляканим і жорстоким". Це таке основне послання до царя.

Як Євангеліє могло би змінити наш погляд на працю (вірш 24)?

Якщо б ми зрозуміли Євангеліє, воно допомогло б нам змінитися принаймні у двох аспектах, зазначених вище. По-перше, усвідомлення того, що "мій успіх є даром благодаті", позбавило б нас наляканості, стурбованості чи напруженості в роботі. Ми б сказали собі: "Це не моя заслуга й не моє досягнення тримає мене на цій посаді! Це Бог". Це б заспокоїло нас. По-друге, переконання в тому, що "мій успіх є даром благодаті", допомогло б позбутися гордості й байдужості до тих, хто за соціальним статусом нижчий за нас. Ми б не виявляли до них зверхності, а ставилися б з гідністю й добротою. Ми б не хвалилися нашим походженням і заслугами. Ми б втратили почуття як меншовартості,

так і переваги, якими успіх обтяжує наші серця, якщо ми забуваємо про благодать Господа.

Крім того, Даниїл закликає Навуходоносора (враховуючи принцип благодаті з 14-го і 22-го віршів) змінити своє життя двома способами, які мають бути результатом розуміння успіху як благодаті, а не наслідку дій. (1) По-перше, цар повинен “зламати свої гріхи справедливістю”. Це пов’язано з його особистою моральністю. Незважаючи на те, що він є могутнім і успішним, він не має права сам собі створювати закони. Він відповідальний перед Богом у чесності, безневинності, доброті тощо.

(2) По-друге, цареві слід “з милістю ставитися до вбогих”. Він повинен використовувати владу, яка у нього є, і бути з вбогими милосердним і справедливим.

Дуже цікаво, що Даниїл формулює ці два способи на основі істини, що будь-яке наше досягнення є дійсно незаслуженим даром Божим. Успішним людям нашого часу дуже важливо почути це. Чому?

По-перше, коли ми досягаємо успіху, звичні структури підзвітності втрачають чинність. Ми стаємо непостійними, недоступними й невідповідними в усталених неформальних відносинах. Нам також дедалі важче дослухатися до порад і звітувати про свої дії. Іншим усе складніше бачити, що ми робимо, а наш успіх змушує враховувати думку дедалі меншої кількості людей “нашого калібру”. У підсумку, успішні люди часто не мають приятельської підзвітності, яка існує в регулярних малих групах чи більш формальної підзвітності церковним лідерам і старійшинам, які б змушували їх залишатися чесними, безневинними і смиренними.

По-друге, коли ми стаємо успішними, наше серце природно схильне вважати, що ми це заслужили. Те, що в нас є, автоматично робить нас егоїстичними і зневажливими до тих, хто наділений тим меншою мірою. Нам не подобається бути поруч з “нижчими”, ми хочемо знатися тільки з такими ж впливовими людьми. Це означає, що ми не переймаємося бідними й тими, хто має менше, ніж ми. Незважаючи на неабиякі ресурси, якими володіємо, ми часто стаємо байдужими і скупими. І часто (як у випадку з царем), активно використовуємо інших для власної вигоди.

Підсумок: Якщо ми досягаємо успіху, але віримо в Євангеліє благодаті, це може докорінно змінити спосіб ведення бізнесу – і з погляду психології, і з погляду соціології. По-перше, ми будемо набагато менше турбуватися та напружуватися і станемо менш гордими і зневажливими до інших. По-друге, ми будемо набагато більше стурбовані тяжким становищем нужденних і використовуватимемо наш вплив і багатство для пошуку миру і справедливості для всіх.

5. Прочитайте Даниїла 4:16-24. Як у своїй розмові з царем Даниїл поєднує любов та переконливість? У яких аспектах ефективного душпастирства ви потребуєте зростання у контексті своєї турботи про людей?

Рой Клементс зробив деякі корисні спостереження з цього питання:

“Зверніть увагу на врівноваженість поведінки Даниїла в цих віршах. З одного боку, він дуже стурбований тим, що повинен сказати, але з іншого боку, він абсолютно відвертий, коли промовляє до царя. Так Даниїл пропонує нам важливу модель того, як повинна виглядати правильна порада. Я підозрюю, що оповідач має на меті, щоб з прикладу Даниїла ми набралися мужності й мудрості у відносинах із людьми. Деякі християни занадто конфронтаційні, коли до них звертаються люди з особистими проблемами. Вони, дізнавшись про гріх, запалюються святенництвом, проявляють черствість і, як легко здогадатись, отримують неабияке особисте задоволення від власного самомилювання. Не дивно, що їхні благочестиві закиди часто просто слугують для посилення емоційного захисту тих, кому вони намагаються дати пораду. Але, попри це, деякі християни не достатньо конфронтаційні. Вони так багато прочитали про сучасне непряме консультування, що приймають роль лише пасивного слухача, не бажаючи дати пораду (не кажучи вже про зауваження), незалежно від того, наскільки людина цього потребує.

Даниїл показує, яким може бути баланс у таких ситуаціях. Він терпляче слухає, поки цар висловиться, адже засмучені чимось люди часто люблять вилити душу. Даниїл висловлює свою думку і співпереживає царю, виявляючи тривогу як словами, так і мімікою. Він не виглядає неупередженим експертом, який дотримується професійної дистанції зі своїм клієнтом... він емоційно переймається ситуацією, Даниїла особисто обтяжує скрутне становище царя, і про це свідчить його поведінка.

Однак він не дозволяє, щоб його почуття завадили словам. Він абсолютно відверто повідомляє царю про його відповідальність... і, по суті, каже: “Краще б це було комусь іншому, о царю! Але я повинен говорити правду в любові. Бог бачить гордість у твоєму житті; Йому це не подобається...”¹

¹ Roy Clements, *Faithful Living in a Faithless World* (Рой Клементс “Вірне життя у невірному світі”) (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1997), pp. 122-123.

6. У 24-му вірші Даниїл звинувачує царя в соціальній несправедливості і закликає його змінити свою політику. Які принципи, відображені в історії Даниїла, спонукають християн прагнути культурних змін і справедливості в сучасному суспільстві?

Незважаючи на відмінності між різними конфесіями і традиціями, усі християни погоджуються, що в суспільстві є багато проблем і воно потребує оновлення. Консервативні християни більше переймаються легалізацією абортів, натомість ліберальні опікуються бідними. Але всі погоджуються з тим, що в сучасному суспільстві багато несправедливості, воно відчуває великий брак чеснот і цінностей. Як ми, християни, можемо це змінити? Приклад Даниїла вказує нам принаймні на два важливих аспекти.

Передусім бачимо, як Божий чоловік наказує язичницькому царю змінити свою політику, жити відповідно до принципів Царства Божого, яке буде царством "перевернутого розуміння": Верховний Цар умалить себе і стане слугою всіх, пригноблені і смиренні звеличаться, а горді й могутні стануть нижчими (Луки 1:50-55). Даниїл спонукає язичницького царя слідувати принципам царства Христа, будучи добрим до тих, хто потребує. "Царство Христа є зразком для будь-якого царства на землі";² – пише Саймон ДеГраф.

Це означає, що християни несуть відповідальність і мають право брати участь у громадському житті – державному управлінні, бізнесі, науці й мистецтві – і прагнути виявляти чесність, великодушність і мир Царства Божого на своєму місці. Багато хто навчає, що віруючі повинні просто створювати християнські громади та дотримуватися цінностей Царства у них, але не прагнути чи не очікувати, що хтось із суспільства слідуватиме цим принципам.

З іншого боку, ми бачимо, що перш ніж Даниїл зміг так говорити, йому довелося присвятити чимало років досягненню бездоганності в роботі, чесності в характері та розвитку відносин. Він заслужив право бути почутим, навчаючись і працюючи у вавилонському суспільстві. Даниїл не залишається поза ним, пікетуючи, лобіюючи чи пишучи різкі викривальні промови. Він став повністю обізнаним із культурою і залученим до неї, при тому зберігши свою ідентичність як віруючого. І він, безсумнівно, найкраще справляється із тим, що робить. Поки християни не почнуть дедалі частіше наслідувати цей приклад, ми не можемо сподіватися на їх великий вплив на нашу культуру.

7. Чи вважаєте ви, що певні нещастя, які Бог послав Навуходоносор, були важливими? Чи були вони потрібні, аби навчити його?

Це абсолютно теоретичне припущення, але, схоже, що послання Бога є таким: "Якщо ти й далі прагнутимеш бути кимось більшим, ніж просто людиною, то станеш меншим за неї". Фундаментальним гріхом є прагнення бути Богом собі самому, жити задля власної слави, бути самодостатнім у своїй силі. І гріх

² Simon G. de Graaf, *Promise and Deliverance, Vol. 1* (Саймон де Граф "Обіцянка та визволення", том 1) (Nutley, N. J.: Presbyterian & Reformed Publishing Co., 1977), p. 409.

вдавати із себе бога призводить до звірячої, найбільш безжалісної, нелюдської поведінки. Адже саме прагнення бути богом спричиняє жорстокі вчинки, притаманні тваринам. Гордість робить нас менш люблячими і більш деспотичними.

Дехто вбачає в Бутті 1-3 подібне вчення. З початку створення світовий порядок був таким (іншими словами, якщо б ми служили Богу, то мали б владу над природою як її опікуни):

Бог → (над) людство (м) → (над) природа (ою)

Але гріховне людське серце захотіло іншого порядку: щоб Бог виконував нашу волю, влаштовуючи світ і природу на наш лад):

Людство → (над) Бог (ом) → (над) природа (ою)

Насправді світовий порядок є ще іншим. У прагненні стати кращими за людину ми стали нижчими за неї. Тепер природа перемагає – вона вже не підконтрольна нам. Ми працюємо на землі, але врешті-решт земля покриє нас. [Буття 3:17-19].

Бог → (над) природа (ою) → (над) людство (м)

До падіння людства, що є наслідком гріха, а до нещастя додається і те, що цар "вертається до слави царства свого" (вірш 33). Це глибоке зображення благодаті. Як Ісус був переможений, щоб здобути перемогу, втратив, щоб отримати, і помер, щоб воскреснути, так само і християни ростуть та досягають успіхів через свої втрати й печалі. Таким є шлях хреста.

8. Прочитайте Даниїла 4:34-37. Порівняйте це визнання з тим, що міститься у 3:28-29 і 2:47 віршах. Як ви вважаєте, цар навернувся? Свою думку обґрунтуйте.

В останній сповіді Навуходоносора є чотири елементи.

По-перше, він нарешті визнає, що Царство Боже є вічним, воно продовжується з "покоління в покоління" (вірш 31). Це нагадує нам про завітні обіцянки. Цілком можливо, що Навуходоносор не просто говорить, що Бог "є вічно Живим", але й каже, що Він уклав заповіт зі Своїм народом і буде вірний Своїй обіцянці спасти його. Ми не можемо стверджувати напевне, але, схоже, цар урешті-решт побачив, що з Богом можна мати стосунки, які ґрунтуються на *заповіді*. Його визнання, що Бог має силу, є реальним кроком уперед. Можливо, Навуходоносор говорить, що ми повинні бути в заповітних відносинах з цим, Царем.

По-друге, цар визнає, що люди "пораховані за ніщо" (вірш 32). Він нарешті збагнув, що *всі* народи землі (навіть він!) залежать від Бога абсолютно в усьому. Це упокорення є передумовою для розуміння благодаті.

По-третє, він визнає, що Божий суд завжди справедливий і його ніколи не слід піддавати сумнівам. "Він чинить за своєю волею... немає нікого, хто сказав би

Йому: “Що Ти робиш?” (вірш 32). Це не просто загальне твердження. Цар говорить про Божий суд над ним. Таким чином, він стверджує: “Я заслуговую на все, що отримав, і навіть більше!” Це звучить як визнання гріха й усвідомлення благодаті.

Четвертим елементом цієї сповіді є не стільки питання змісту, як сутності. Ці слова царя є більш місткими, вдячними й радісними, ніж попередні. Фактично його визнання в 3-му розділі – погроза покарати і знищити будь-кого, хто ображатиме Бога Ізраїлю – є дещо комічним. У двох попередніх немає нічого, крім залякувань і страху перед Богом. Останнє ж свідчить про усвідомлення гріха і благодаті, й емоції тут оптимістичніші, сповнені вдячності.

Проте поки що ніхто не може бути впевнений, що цар навернувся. Інтригою є натяк, з якого оповідач робить висновок, що це таки сталося. У 31-му вірші читаємо, що Навуходоносор “звів свої очі до неба”, і [тоді] його розум вернувся до нього. Порядок слів у цій фразі є важливим. Його розум не вернувся до нього, аж поки він не звів свої очі до неба. Тобто він поглянув на Бога з покорюю й розумінням своєї залежності, з тим бажанням і свідомістю, які в нього ще залишились. Він навіть не міг тверезо мислити, але подивився вгору в надії, і це, схоже, було причиною того, що його розум повернувся до нього (див. Псалом 120:1: “Свої очі я зводжу на гори, звідки прийде мені допомога?”). Один автор висловив такі спостереження:

“За останні роки я навчився ніколи не зневажати психічно хворих людей і не сприймати їх як пропащих. Бог часто... є реальним для тих, хто має психічні захворювання... У цьому надзвичайному відчуженні й самотності... Бог, як і раніше, промовляє, люди, як і раніше, можуть відповідати й духовно зростати”³

9. Як ця історія підбадьорює віруючих, які живуть у плюралістичному й невіруючому суспільстві?

Ця історія дає нам зрозуміти, що віруючі не повинні намагатися “повернути собі владу”, щоб прославити Бога. Бог ніколи не втрачає Свого впливу. Тому ми повинні навчитися жити так, щоб відрізнятися від інших цінностями Царства і Євангелієм благодаті. Це означає, що Бог може навернути кого завгодно. Незалежно від того, наскільки людина є впевненою і якою владою наділена, ми не повинні думати про неї так: “Ось той, хто ніколи не стане християнином”.

10. Прочитайте цитати, подані нижче. (а) Які ознаки гордості є у другій цитаті відомого християнського вчення? (б) Як Навуходоносор демонструє певні ознаки гордості (див. особливо 4:27)? Що ми дізнаємося про гордість із цього уривку? Якої шкоди вона завдала Навуходоносору? Як Бог зцілив його? (в) Яким спокусам, що пов’язані з гордістю, піддаєтеся ви?

³ Roy Clements, p. 129.

“Гордість – віра в той план, який мав Бог, коли створював нас. Більшість людей не здогадується про жоден план, який міг би мати Бог, створюючи їх... чи його з часом втратили і немає того, хто може його віднайти. Тому вони змушені прийняти таке розуміння успіху, яке диктують їм інші, і прийняти таке розуміння щастя й навіть самих себе, яке диктує їм суспільство” (Ісак Дінесен).

“Гордість породжує інше зло: це стан душі, який повністю противиться Богові...”

(1) Гордість за своєю суттю є суперницькою... Вона не отримує задоволення від того, що володіє чимось, а вдовольняється тільки тоді, коли володіє більшим, ніж інші. Ми вважаємо, що люди стають гордовитими від того, що вони багаті, розумні чи красиві, але це не так. Вони стають гордими від того, що багатші, розумніші чи виглядають краще за інших.

(2) Гордість можна використовувати для викорінення менших недоліків. Учителі ... часто вказують на гординю юнака (або, як вони кажуть, самоповагу), щоб змусити його поводитися пристойніше, адже люди позбуваються боягузтва, похоті чи нестриманості, дійшовши до думки, що це нижче їхньої гідності... Диявол сміється. Він абсолютно задоволений, він спостерігає, як ви стаєте безневинними, хоробрими чи врівноваженими за умови... що продовжуєте жити під диктатурою гордості... Бо ж гордість є духовним раком: вона знищує навіть найменший прояв любові, задоволення чи навіть здорового глузду”.

“(3) Задоволення від похвали не є гордістю. Дитині, яку поплескали по спині за те, що вона добре виконала завдання, жінці, чию красу вихваляє її коханий, чи врятованій душі, якій Христос каже: “Гаразд”, приємно, і так повинно бути. Тому що в цьому випадку ви отримуєте задоволення не від того, яким ви є, а від того, що ви когось потішили. Проблема починається тоді... коли ви отримуєте більшу насолоду від самого себе і меншу від похвали [і того, хто вас хвалить]... Ось чому марнославство, будучи різновидом гордині, що проявляється тільки ззовні, насправді ще не є найгіршим. Марнославна людина бажає занадто багато похвали, оплесків, визнання й завжди домагається цього. Тобто її не задовольняє сповна лише захоплення самим собою... Страшна, диявольська гординя виникає тоді, коли ви дивитеся на інших настільки зверхньо, що вам байдуже, що вони думають про вас...”

“Не думайте, що якщо ви зустрінете дійсно смиренну людину, вона виглядатиме відповідно до того, як більшість людей у наш час визначають поняття “скромно”, вона, звичайно ж, не буде... завжди вам казати, що є ніким. Напевно, вона здасться вам веселою, розумною, такою, що справді зацікавилася тим, що ви їй сказали. Якщо ж вона вам не сподобається, то лише через те, що вас переповнюватимуть почуття заздрості до тих, хто так безтурботно насолоджується життям. Ця людина не буде замислюватиметься над тим, що потрібно бути скромним, вона взагалі не буде про себе думати. [Справжня смиренність полягає не в тому, щоб думати про себе гірше, а в тому, щоб думати про себе менше]”.

“(4) У Бозі ви знаходите щось, що у всіх аспектах незмірно краще за вас. Якщо ви не приймаєте Господа таким, а отже, і не приймаєте себе за ніщо порівняно з Ним, то ви взагалі не пізнали Бога. Поки ви не позбудетеся гордині, ви не зможете пізнати Бога. Горда людина завжди дивиться на речі й людей зверхньо, то, звичайно ж, поки ваш погляд буде спрямований згори донизу, ви не зможете побачити того, що є над вами”.

“Постає складне питання. Як люди, які цілком очевидно потонули у власній гордині, можуть казати, що вірять у Бога, і при цьому виглядати дуже релігійними? Боюся, це означає, що вони поклоняються уявному Богові... Щоразу, коли ми бачимо, що наше релігійне життя схиляє нас до думки, що ми є добрими, передусім, що ми є кращими за будь-кого, я думаю, ми можемо бути певні, що в нас діє не Бог, а диявол”.⁴ (К. С. Льюїс)

⁴ С. S. Lewis, “The Great Sin” in *Mere Christianity* (К. С. Льюїс “Великий гріх” у книзі “Просто християнство”) (New York: Macmillan, 1943, 1967), pp. 108-114.

Життя в плюралістичному суспільстві

Напис на стіні

Заняття 19 | Даниїла 5:1-31

ВСТУП

По смерті Навуходоносора вплив Вавилонської імперії поступово послаблюється. Після періоду нетривалих правлінь кількох царів імператором став Набонід. Історики довгий час вважали, що він був останнім царем Вавилонської імперії. Саме тому протягом низки років критично налаштовані вчені стверджували, що 5-й розділ Даниїла був вигадкою. Оскільки ім'я "Валтасар" не згадане в стародавніх списках імператорів, вважали, що цей цар був витвором уяви автора цієї книги Біблії. Проте археологи виявили, що в останні роки свого правління Набонід переніс царську резиденцію, залишивши свого сина Валтасара верховним правителем у Вавилоні на десять років. Таким чином, біблійні записи не тільки правдиво описують Валтасара як "царя" при владі (5:1), але й виявляють історичну точність щодо епізоду, коли Валтасар пропонує Даниїлу "панувати *третім* найвищим володарем у царстві" (5:7, 16, 29). Оскільки Валтасар був другим за важливістю правителем, третє місце було найкращим із того, що він комусь міг запропонувати.

[Ця інформація має важливе практичне значення, адже протягом багатьох років розповідь про Валтасара слугувала доказом історичної недостовірності Біблії. Віра багатьох студентів і вчених у непогіршеність Письма була підірвана. Цей приклад серйозно змінює уявлення про те, як ми повинні сприймати наше життя. Занадто часто ми думаємо, що повинні оцінювати, визначати, які частини Біблії є правильні чи ні, замість того, щоб дозволити Святому Писанню судити про *наше життя* і про те, що в ньому є правильним чи неправильним. Тепер, через багато років, ми знаємо, що Даниїла 5 є свідченням достовірності Біблії. Люди, які думали, що виявили в цьому розділі хибу (і тому змінили свою філософію життя), насправді повністю і трагічно помилялись. Коли ми стикаємося з іншими, на перший погляд, суперечностями чи "неточностями" в Писанні, то ми не повинні одразу робити висновок, що знайшли помилку].

Ще одна важлива річ, на яку варто звернути увагу, це те, що Навуходоносора названо "батьком" Валтасара (5:2, 11, 13, 18, 22). Це зовсім не означає, що це слово слід розуміти буквально. На Близькому Сході будь-якого предка називали "батьком": слова "дід" і "прадід" їм були невідомі. Якщо б Навуходоносор був пов'язаний хоча б якимись родинними стосунками із Валтасаром, слово "батько" було б доцільним. Його також використовували в більш загальному значенні як звертання до людини, яку наслідували або повинні були наслідувати (так само Єлисей, молодший пророк, називає старшого пророка Іллію "мій батько" у 2 Царів 2:12). У цій розповіді слово "батько" набуває особливого змісту. Бог застерігає Валтасара щодо його зарозумілості, так само як і Навуходоносора. Але "син" не йде стопами свого "батька".

1. Прочитайте Даниїла 5:1-4. (а) Які є ознаки того, що цей бенкет був гучнішим, ніж зазвичай? (б) Зважаючи на те, що саме в ту ніч армія захопила Вавилон, з якої причини могли б влаштовувати цей бенкет?

По-перше, із 2-го вірша дізнаємося, що Валтасар наказав використати келихи з храму в Єрусалимі як посуд на прийомі. Чому? Звісно, що у великого імператора було вдосталь золотого й срібного посуду. Це схоже на навмисний акт святотатства, образливий прояв зневаги до Бога євреїв. Чому Валтасар насміхався з Бога євреїв? Ймовірно, що при вавилонському дворі добре знали, що Навуходоносора переконали стати відданим цьому "верховному Богові" всіх богів. Тоді цей вчинок Валтасара був навмисним зверхнім підтвердженням влади над цим нібито владним божеством.

По-друге, із 4-го вірша відомо, що це свято було релігійним: "Вони славили богів золотих та срібних, бронзових, залізних, дерев'яних і камінних". Це змушує нас замислитися:

"Чи був цей великий бенкет... розгульним святом, спланованим для того, аби умилювати родові божества, які Вавилон уже надто довго ігнорував? Якщо так, то осквернення храмових келихів цілком могло бути публічною відмовою від відомих симпатій Навуходоносора до культу Яхве... яку Валтасар, цілком можливо, розглядав як непатріотичну слабкість Навуходоносора".¹

Протягом усієї історії більшість людей наполегливо вірили, що релігія є лише відгалуженням культури та її виразником. Переконавання людини тісно переплетені з тим, до якої нації та культури вона належала. Тому, наприклад, арабський мусульманин вважав, що якби він став християнином, то більше не був би арабом. Ця позиція втілена в таких твердженнях, як: "Я – англієць, тому я англіканець; Я – шотландець, тому я пресвітеріанин; Я з Індії, тому я індуїст". Оскільки подібної думки, вірогідно, дотримувався і Валтасар, це свято, найімовірніше, було виявом національної належності. Майже з упевненістю можемо стверджувати, що Валтасар відмовлявся з честю й повагою ставитися до чужого бога, яким був так захоплений Навуходоносор у старості.

По-третє, у 2-му та 3-му віршах зазначено, що вельможі привели своїх дружин і наложниць. Деякі коментатори вважають, що це свідчило про те, що веселощі були особливо гучними й шаленими, адже зазвичай дружин і наложниць не запрошували разом на одну і ту ж подію.

З якої причини влаштували цей прийом?

Мідо-Перська армія не могла так несподівано захопити місто Вавилон. Усі записи свідчать, що вавилоняни вже зазнавали поразки від цих майбутніх загарбників; вони відступили до Вавилону і сховалися там. Оскільки місто мало міцні укріплення й достатні запаси харчів, багато людей (зокрема й Валтасар) вважали, що вони зможуть пережити облогу. Тому:

По-перше, цей прийом був виявом *удаваної хоробрості*. Валтасар знав, що

¹ Roy Clements, *Faithful Living in a Faithless World* (Рой Клементс "Вірне життя у невіруючому світі") (Downers Grove, Ill: InterVarsity Press, 1997), p. 137.

противник був уже неподалік, і тому так відреагував. Він боровся зі своїм занепокоєнням показною хоробрістю. (Якщо він справді був занепокоєний, то так і було. Якщо ні, то егоїзм був причиною оманливого сприйняття реальності). Він відкрито зневажає *Бога*, який має владу над усіма царями цього світу, використовуючи Господні речі, ніби господствує над *Ним*. Він упевнено прославляв своїх богів за те, що вони надавали достатню підтримку його владі. Він організував величезний бенкет, оргію, щоб виявити свою цілковиту зневагу до думки, що існує якась сила, яка може змусити його боятися. Ось "самостворена людина, яка поклоняється своєму творцю". Але:

По-друге, цей бенкет був *запереченням реальності*. Подібно до наркомана, який приймає дозу, аби втекти від дійсності, еліта Вавилону сприймала цю забаву як спосіб абстрагуватися від своєї важкої ситуації. Це було методом пожити в ілюзії, вважаючи, що їхнє багатство і влада будуть вічними.

2. Чому розваги та забави можуть мати таке саме значення в нашому житті?

Звісно, що нестримне прагнення забав і розваг і сьогодні для багатьох є спробою втекти від реальності. Воно втримує від думок про ненадійність нашого істинного становища.

Хто, наприклад, хоче думати про те, що станеться після смерті? Хто хоче думати про те, що одного дня (порівняно скоро) настане наш кінець? До чого зводиться наше земне існування? І якщо, померши, ми зігніємо й перетворимся в ніщо, тоді яка різниця, як проживемо своє життя? Що нас повинно тішити? З іншого боку, якщо *існує* загробне життя, чи жили ми так, щоб підготуватися до нього?

Попри цілковиту раціональність таких питань, багато людей вважають їх надто песимістичними й такими, що сповнені негативних емоцій. Мислителі, християнські й нехристиянські, визнають, що наше прагнення до веселощів, задоволення і розваг є формою заперечення або принаймні спробою відкласти важливі питання про сенс життя. Наприклад, Ернест Беккер, єврейський автор, у своїй книзі *Denial of Death*² ("Заперечення смерті") написав, що невгамовні людські прагнення досягати й насолоджуватися є насправді намаганнями не думати про смерть і тлінність буття. Блез Паскаль писав: "Ми нерозважно мчимося у прірву, встановлюючи перед своїми очима якусь перешкоду, яка заважає нам бачити її".

Найдоречнішими, на нашу думку, є рядки Едварда Фіцджеральда з твору "*Рубаят Омара Хайяма*", які стосуються бенкету Валтасара:³

Ах, налий по вінця – ніщо нам не завадить.
Як прослизає час крізь пальці:

² Ernest Becker, *Denial of Death* (Ернест Беккер "Заперечення смерті") (New York: The Free Press/Simon & Schuster, 1973).

³ Cited in Sinclair Ferguson, *Daniel* (Цитата з книги Сінклера Фергюсона "Книга пророка Даниїла") (The Communicator's Commentary) (Waco, Tex.: Word Books, 1988), p. 112.

Ще ненароджене Завтра і вже мертво Вчора,
 Чого турбуватися про це, якщо сьогодні буде приємно!
 Людська Рука пише і, написавши,
 Рухається далі: все твоє Благочестя і Знання
 Не змусять її стерти навіть половину рядка,
 І всі сльози твої не зітруть ні Слова.

Тож "зарис руки вже на стіні". Ми помремо й будемо суджені. Але зараз продовжуємо забавлятися, щоб уникнути цієї неминучої реальності.

3. Прочитайте Даниїла 5:5-9. Чому Валтасар, на відміну від Навуходоносора, виглядає таким наляканим (вірші 6 і 9)? Порівняйте опис Бога тут із тим, яким Він був зображений в історії з Навуходоносором? Прочитайте Вихід 19:9-22, Ісаї 6:1-8 і Євреїв 12:18-24, 28. Чому така реакція є типовою? Як це нам допомагає зрозуміти Бога й самих себе?

Навуходоносор бачив два яскраві сні (2-й і 4-й розділи) і чудо (3-й розділ). Але він ніколи не був свідком видимого прояву надприродної Божої сили. У 2-му розділі Навуходоносор був настільки стурбований, що не міг спати (2:1). У 3-му розділі – вражений. У 4-му розділі – наляканий своїм сном (4:2). Але опис Валтасара, безумовно, виходить за рамки цього всього. Із тексту дізнаємося, що він не міг встати, його суглоби ослабли і він майже не тримався на ногах (5:6), а потім ще більше перелякався (5:9). Цілком можливо, що Валтасар відчуває присутність Бога, через яку людина завжди здається слабкою й "занапашеною". Рудольф Отто у своїй знаменитій праці *The Idea of the Holy*⁴ ("Поняття Священного") писав про "надчуттєвий страх Божий", шок, який переживають люди, коли відчувають присутність божественного. Ці відчуття не є приємними! Попри поширену сентиментальну думку, що відчуття присутності Бога є приємним і втішним досвідом, Біблія говорить, що це не так. Щоразу, коли у Святому Письмі описано, як хто-небудь дійсно наближається до Бога, зазначено, що в цей момент йому дуже тяжко. Вихід 19:9-22 також, зокрема, показує це. Коли Божа присутність опускається на Сінай, уся гора трясеться, тремтить і вкривається хмарою. Людей попередили не наближатися, щоб Божа присутність не стала видимою і не повбивала їх (Вихід 19:22). Чому так?

Відповідь міститься в Ісаї 6:1-8. Ісаї був пророком, але навіть він відчував себе цілковито оскверненим і занапашеним, наче хотів померти, коли увійшов у присутність Святого. Шок від святості – це шок, який ґрунтується на *порівнянні*. У присутності Величного ми нарешті відчуваємо себе маленьким; у присутності Всемогутнього ми нарешті відчуваємо себе слабкими й залежними; у присутності Добра ми нарешті розуміємо, якими гріховними й зіпсованими ми є; у присутності Творця ми відчуваємо нашу природу як творіння. Якщо Ісаї і Мойсей затремтіли з почуття власної нікчемності і гріховності, попри те, що були принаймні інтелектуально відданими цим принципам, наскільки гірше почувався Валтасар, який категорично відкидав ці істини? У Посланні

⁴ Rudolf Otto, *The Idea of the Holy* (Рудольф Отто "Ідея святого") (London: Oxford University Press, 1923).

до Римлян 1:18-25 зазначено, що найбільше ми противимосся думці про славу Божу, хоча ми цілковито залежні від Нього й не здатні бути господарями свого життя.

Теза про "велич Бога і слабкість будь-якого людського царя" абсолютно суперечить тому, що Валтасар намагався довести на своєму святі. Він розповідав усім, що йому нічого не потрібно, що він нічого не боїться і не залежить ні від чого, тільки від власної влади. Але Свята присутність заперечує цю ілюзію і руйнує її. Джон Кальвін писав: "Важко вразити і зворушити людське серце, аж поки воно не протиставить себе величі Бога".

4. Прочитайте Даниїла 5:10-12. Коментатори вказують на незвичність того факту, що "цариця" заходить у зал тоді, коли всі царські дружини вже були там (вірші 2-3). До того ж вона приходить без дозволу (порівняйте з Естер 4:11). (а) Ким вона могла бути? (б) Якою є її роль у цій історії?

Ким могла бути цариця?

Ця жінка є дуже цікавою постаттю. По-перше, вона не перебувала в бенкетному залі, хоча, по суті, там були всі найдостойніші з найкращої та найрозумнішої еліти Вавилону. По-друге, вона в жодному разі не є людиною нижчого рангу. Вона входить без виклику, і її всі сприймають цілком серйозно. По-третє, всі дружини Валтасара, як було зазначено, на цей момент уже були на святі. По-четверте, вона надзвичайно добре пам'ятає минуле. Даниїл на той час уже був стареньким, і ті події, які вона згадує, підтверджують, що вона теж мусила бути доволі похилого віку. Тому коментатори, мабуть, мають рацію, вважаючи, що це була Цариця-мати, вдова самого Навуходоносора.

Якою є її роль у цій історії?

Перед нами сцена, сповнена надзвичайного драматизму. Ця королівської крові літня жінка виявляє величезну повагу до Даниїла. Вона пам'ятає те, про що забув увесь вавилонський двір: ті змагання мудрості, у яких Господь Бог Ізраїлів довів свою перевагу й суверенність; огненну піч. Та, напевно, найкраще вона пам'ятає безумство Навуходоносора, те, що він повинен був прирівнятися до тварини, щоб стати людянішим, і те, що він видав наказ – свідчення про цього Господа.

Важко повірити, що вавилонський двір не знав про хворобу Навуходоносора. Інформацію, можливо, не розголошували, аби й вороги імперії нічого не дізналися. Звичайно, еліті було відомо про це, а також і про наказ, у якому Навуходоносор розповів, що сталося, і про велич Господа (4:1-34). Але вавилонські вельможі, зокрема й Валтасар чи не найбільше, *воліли* про це не згадувати. Цариця-мати є незаперечним свідком могутніх діл Божих, про які владна верхівка не хотіла пам'ятати.

Постійне використання нею слів "твій батько, Навуходоносор" було, можливо, способом сказати: "Ви повинні були слідувати його прикладу, але ви цього не зробили! Ви *знали* про все це". Той факт, що Валтасар знав про Господню суверенність, поки ще не очевидний. Аж до того часу, поки Даниїл не скаже йому це у вічі (вірш 22).

5. Прочитайте Даниїла 5:18-24. Назвіть чотири звинувачення, які висувають Валтасару?

По-перше, “ти усе це знав” (вірш 22). Це гріх проти знання. Валтасарові було відомо все про досвід Навуходоносора і його свідчення про Божу силу, яка впокорила гордість. Ймовірно, він був ще юнаком, коли Навуходоносора спіткало безумство. Постанова Навуходоносора в 4-му розділі була проголошена публічно. Але Валтасар свідомо закрити свої очі й серце до очевидного. Біблія говорить, що *всякий* гріх якоюсь мірою є гріхом придушення правди. У Римлян 1:18-21 йдеться, що всі люди певною мірою знають, що є Творець, якому вони повинні бути вірними. Але, крім цього основного універсального знання, усім нам дано різне розуміння істини, добра, закону й волі Божої. І строгість, з якою нас судитимуть, залежить від того, наскільки ми це усвідомлюємо. Наприклад, у Якова 3:1 зазначено: “Не багато хто ставайте, брати мої, учителями, знаючи, що більший осуд приймемо”. А в Луки 12:48 читаємо: “Тож від кожного, кому дано багато, багато від нього й жадатимуть”. Більше розуміння вимагатиме й більшої відповідальності. Якщо ми маємо чудових батьків, добру церкву й живемо в комфортних умовах, ми несемо більшу відповідальність за поведінку перед Богом, ніж якби ми цього не мали. (Це має упокорити благословенних. У нас не повинно бути жодного почуття зверхності, якщо ми багато знаємо!)

По-друге, “ти не сминив свого серця” (вірш 22). Це гріх гордині. Укотре переконуємося, що людська гордість є головним пунктом Божого обвинувачення, так само, як це було з Навуходоносором. Очевидно, це головний корінь гріха. В особистому плані – гордість породжує як почуття неповноцінності (егоцентризму), так і почуття зверхності, занепокоєння (бо я повинен бути перекоханим у передбаченні того, що має статися), образи (бо я повинен бути дуже впевненим у моральній перевазі над людиною, на яку ображаюся), навіть постійне почуття провини (адже я повинен відчувати, що маю вищі стандарти, ніж Бог, коли “не можу пробачити собі”). У суспільному плані – гордість є джерелом націоналізму, сепаратизму й расизму. Вона завжди призводить до насильства, бо людина, сповнена нею, ставить себе і свої інтереси набагато вище за інтереси тих, кого кривдить. Гордість, зазвичай, також є основною причиною нудьги, занепокоєння та цинізму. Ми вважаємо, що заслуговуємо на більше або що наші благословіння – це щось таке собі. Ісус строго заявляє: “Хто бо підноситься – буде впокорений, а хто впокоряється – той піднесеться” (Луки 14:11). Ця істина вирізняє біблійну релігію від інших. В інших віруваннях та в древніх трактатах про мораль гординю не вважали злом (як і смирення чесною). Але Ісус каже не тільки те, що гординя є гріхом. Він стверджує, що гордість *завжди* призводить до занепаду, а зростання приходить тільки через смирення, покаяння і підкорення Богу.

По-третє, “ти піднісся понад Небесного Господа”, попиваючи з храмових келихів (вірш 23). Використовувати Божі дари для власних цілей – це гріх, свавільний гріх. Валтасар знав, що посуд храму застосовували виключно для поклоніння Богові, але він свідомо використав його для власного задоволення і слави, аби продемонструвати свою силу. Це насправді досить типове явище. Усі ми володіємо дарами, даними Богом, наприклад, здібностями, багатством. Коли ми витрачаємо гроші на себе, Бог називає це не “скупістю”, а “обманом” (Малахії 3:8-9). Але чому це *обман*? Тому що Бог вважає, що наші гроші нале-

жать Йому. Він каже: “Ви не повинні використовувати свої ресурси так, ніби вони ваші. Вони мої, і ви повинні ними користуватися тільки так, як Я вважаю за потрібне. Ви розпорядники, а не власники того, що у вас є”. Використання Валтасаром храмових посудин було способом заявити про своє право на володіння. Але Бог, своєю чергою, показує, *Хто* є правдивим власником.

По-четверте, “ти не прославляв Бога, що в руці Його життя твоє й що Його всі дороги твої” (вірш 23). Цей гріх, схоже, підводить підсумок інших. Проблема насправді не в придушенні істини, гордині чи відмові від правильного розпорядження ресурсами. Цей гріх у певному сенсі є узагальненням усіх гріхів. Валтасар відмовився визнати свою залежність від Бога.

6. Як Бог пише на нашій стіні? Якими шляхами Він вказує нам на гординю, на наші сподівання на божественні привілеї для себе?

На це питання існує багато відповідей, але переважно сходяться в тому, що “напис на стіні” означає: Бог не допустить жодного життя, яке ґрунтується на гордості. Будь-яке царство, що спирається на неї, зазнає краху. Падіння може бути зовнішнім (економічним, політичним) або внутрішнім (психологічним, реляційним). Але те, що воно таки станеться, є незаперечним фактом.

7. Порівняйте шляхи, якими Бог промовляв до Валтасара й Навуходоносора. Чому Господь дає Валтасару менше можливостей для покаяння?

Ми відразу помічаємо, що Бог виглядає нетерплячішим і суворішим із Валтасаром порівняно з тим, як Він ставиться до Навуходоносора. Навуходоносор отримував декілька м'якших попереджень. Бог кілька разів казав йому: “Навернися, бо інакше з тобою станеться те й те”. Натомість Валтасару Він лише говорить: “Ти усе це знав”. І промовляє це Бог лише один раз, перед смертю царя. Чим зумовлена така відмінність?

Вичерпна відповідь, імовірно, міститься в Даниїлових словах обвинувачення: “Ти усе це знав” (вірш 22). Валтасар повинен був опиратися на всі одкровення, дані Богом вавилонським вельможам через Навуходоносора, але він цього не зробив. Іншою відповіддю може бути така: Бог, звісно, знав серця царів. Він знав те, чи відповість Валтасар на неодноразові попередження. Оскільки Він не дав Валтасару жодних шансів для покаяння, можемо припустити, що той і так би не скористався цими можливостями.

8. Прочитайте Даниїла 5:26-28. Невідомі слова, які трапляються в цьому фрагменті, означають “шеклі” (або монети певної вартості). Роз’яснюючи сон, Даниїл використовує гру слів, щоб донести думку про те, що Валтасар був “зважаючи на вазі й знайдений легеньким”. Як може допомогти віруючим у невіруючому світі знання того, що існує Суддя з божественною вагою цілковитої справедливості?

Для людей, які є жертвами несправедливості й переслідувань, надзвичайно важливо вірити в Бога справедливості і суду. В іншому випадку вони потраплять у цикл відплати – нескінченного насильства як відповідь на насильство. Іншими словами, якщо ми не віримо в Бога помсти, ми не зможемо пробачити й жити без жорстокості. Ми відчуватимемо потребу взяти меч і відплатити кривднику сповна. Єдиний шлях до життя в мирі й без образ у цьому світі є знання того, що існує Суддя, ваги Якого є бездоганними, правдивішими, ніж наші власні, і перед Ким нікому ніщо не зійде з рук. Мірослав Вульф, хорватський християнин, пише про це так⁵:

“Моє твердження про те, що відмова від насильства вимагає віри в божественну помсту, буде непопулярним серед багатьох християн, особливо богословів на Заході. Для людини, яка схиляється до заперечення цієї тези, я пропоную уявити собі, що ви читаєте лекцію в зоні воєнних дій [де я представляв цей розділ як наукову роботу]. Серед ваших слухачів є люди, чиї міста й села були спочатку розграбовані, а потім спалені і зрівняні з землею, чиї дочки і сестри були зґвалтовані, чиїм батькам і братам перерізали горло. Тема лекції: християнське ставлення до насильства. Теза: ми не повинні мстити, оскільки Бог є досконалою непримусовою любов’ю... [Якщо б ви висловили таке твердження], то вже незабаром зрозуміли б, що відмова людини від насильства відповідає відмові Бога судити. На спаленій землі, змоченій кров’ю невинних, [ця ідея] неминуче зникне, [як] і інші привабливі думки ліберального розуму... У світі насильства Бог не був би Богом, якщо не взявся б за меч; якщо б Бог не був розгніваний на несправедливість та обман і не поклав би край насильству, такий Бог не був би вартий нашого поклоніння”.

⁵ Miroslav Volf, *Exclusion and Embrace* (Мірослав Вульф “Відкинення і прийняття”) (Nashville: Abingdon Press, 1996), pp. 303-304.

9. Прочитайте Євангеліє від Луки 10:1-20 і поміркуйте над коментарями до цього уривку Е. Ерла Елліса:

“Панування сатани і смерті буяє у руйнівній силі нового віку. Проте, як і гості царя Валтасара продовжували бенкетувати, не знаючи, що його царство вже розпалося і що його кінець вже був передбачений, так і теперішній вік не усвідомлює, що правління сатани вже настав кінець. Цей вік бачить напис на стіні, але не може прочитати його. Для Луки місія сімдесяти є постійним завданням Церкви... поширювати Царство Небесне... і приносити месіанський мир. Ця реальність є рідкісною, частковою, завуальованою. Це як напис на стіні... тільки знак, хвилиenne передчуття всесвітнього одкровення Царства зі славним пришествям Ісуса. Царство Боже наближається – саме так християни... повинні тлумачити напис на стіні...⁶”.

Як християни можуть робити те, про що говорить Е. Ерл Елліс?

⁶ E. Earle Ellis, *The Gospel of Luke* (Е. Ерл Елліс “Євангелія від Луки”) (London: Thomas Nelson & Sons, 1966).

Життя в плюралістичному суспільстві

Яма з левими

Заняття 20 | Даниїла 6:1-29

- 1. Прочитайте Даниїла 6:1-5. З яких причин під час правління наступного царя Даниїл знову обіймає таку високу посаду? Як ви гадаєте, чому урядники так прагнули знайти якусь ваду в ньому (див. 2-й вірш)?**

Чому Даниїл обіймав таку посаду?

По-перше, Даниїл *не був продажним*. Третій вірш вказує на те, що однією з проблем, пов'язаних із тогочасним урядом, була підзвітність ("щоб цар не був пошкодований" – не зазнав шкоди). Це означає, що можновладці досить часто були продажними, вони обманювали своїх підлеглих і тих, хто мав владу над ними. Вони встановлювали завищену плату й податки за свою службу та недоплачували царю, привласнюючи різницю. Нинішня ситуація нічим не відрізняється. Ми постійно чуємо про звинувачення чиновників у корупції, про те, що вони набивають свої кишені, зловживаючи владою та наданими їм повноваженнями.

Причина *непідкупності* Даниїла полягала в його бажанні бути чесним. Ми вже переконалися, що Даниїл абсолютно безстрашний, готовий говорити правду, навіть якщо це становить небезпеку для життя (1-2-й, 4-5-й розділи). Ми бачимо, наскільки Даниїл своєю чесністю відрізняється від інших урядників. Вони були привітні та поступливі перед царем, але поза очі використовували його. Даниїл завжди був правдивим і чесним із царем та захищав його права.

По-друге, Даниїл був *старанним*. У 5-му вірші згадані дві причини успішності Даниїла – це те, що він був "вірний, і жодна помилка чи вада не була знайдена на нього". Це, звичайно, не те саме, що непродажність. Людина може бути чесною, але не дисциплінованою. Той факт, що "жодна помилка і вада не була знайдена на нього", означає, що він не залишав нічого поза увагою, дуже важко працював і був надзвичайно сумлінним.

По-третє, Даниїл *вирізнявся* з-поміж інших. Можна бути чесним і недисциплінованим. Можна бути дисциплінованим, але водночас неефективним. У 4-му вірші читаємо, що Даниїл "блищав над найвищими урядниками... бо в ньому був високий дух". Словосполучення "високий дух" слід розуміти як "відмінний" або "неперевершений" і, ймовірно, воно стосується його вміння керувати. Мудрість, здібності, характер і світогляд Даниїла були надзвичайними; інші шанували його за це й наслідували. Вислів "високий дух" дуже складно пояснити. Та в будь-якому разі 5-й вірш можна розуміти так: щоразу, коли Даниїл отримував завдання, він виконував його так досконало, що всі навколо нього прагнули бути такими самими, наслідували його, роблячи все можливе зі свого боку.

Чому урядники так прагнули знайти якусь ваду в Даниїлові?

Як буде зазначено пізніше, урядники хотіли прибрати Даниїла з посади й почали з пошуків помилок у його роботі. Вони б ніколи даремно не витрачали свій час на такі розслідування, якщо б не припускали, що Даниїл значною мірою поводить ся так, як і вони. Урядники швидко з'ясували, що він був не тільки бездоганно чесним, але й надзвичайно працьовитим. Якими ж здивованими вони повинні були бути, виявивши, що Даниїл був абсолютно чистим (вірш 5).

Не дивно, що урядники й сатрапи, серед яких продажність була звичним явищем, вважали, що найпростішим способом скинути Даниїла з посади було викрити його. Якщо ви злодій, то завжди думатимете, що інші крадуть у вас; якщо ви брехун, то ніколи не віритимете словам оточуючих. Одним із природних способів наших грішних сердець виправдовувати себе є думка, що “хоча це, може, і неправильно, але всі так роблять”. Таким чином гріх завжди спотворює наше уявлення про реальність. Люди, які є глибоко цинічними у стосунках з іншими, часто приховують щось від самих себе.

2. Прочитайте Даниїла 6:1-12. Чому урядники настільки вороже ставилися до Даниїла, що були готові навіть зробити так, щоб він загинув? (Зверніть увагу на те, що питання расової належності не було настільки важливим. Див. 3:12 і 6:13).

Однією з можливих причин називають *расову ворожнечу*. Коли урядники звинувачували Шадреха, Мешаха та Авед-Него перед Навуходоносором, протистояння через расову належність було очевидним: “Є єврейські мужі, яких ти призначив над справами вавилонської округи...” (3:12). Гнів був зрозумілим: та думка, що євреї панували над вавилонянами, була нестерпною. У випадку з Даниїлом заздрощі й образа були радше особистими. Урядники називають його “що з вигнання Юдиних синів” (6:14) майже мимоволі. У 3-му розділі зазначено, що урядники розглядали постанову царя як можливість позбутися від деяких євреїв; із 6-го розділу зрозуміло, що вони плекають набагато глибшу особисту ненависть до Даниїла й, використовуючи політику, хитрощами змушують царя схопити його.

Другою причиною були *професійні заздрощі*. На вершині успіху в будь-якій сфері перебувають амбітні люди, які несамовито заздять тим, хто занадто популярний, здобув найбільшого визнання і слави. Можна впевнено стверджувати, що це було причиною ворожості і в зазначеному випадку. Однак те, що їхня ненависть не стихала, схоже, вказує і на інші причини.

Третій мотив – це *викриття їхніх власних сердець і способу життя*. Це характерно навіть у наші дні, коли урядовці, користуючись своїми повноваженнями, беруть хабарі. Якщо непродажний Даниїл стане головним у царстві (вірші 1-4), життю всіх інших урядників загрожуватиме небезпека. Даниїл, безсумнівно, подолав би хабарництво, яке породжувало соціальну несправедливість. Та оскільки все життя та достаток урядників ґрунтувалися на старій системі, Даниїл становив для них величезну небезпеку.

Навіть більше, Даниїлова чесність викрила б посередність і несумлінність урядників. У цей момент Даниїл стає об'єктом глибокої, сліпої ворожості, породженої гріхом, який ненавидить, коли викривають його справжню суть. Рональд Уоллес зазначає: "Не було жодних причин для переслідування і цькування до смерті цього чоловіка, за винятком того, що він був добрим і... свідчив про існування та благодать доброго Бога... Ми можемо назвати це словами з Нового Заповіту – "таємниця беззаконня"... Історія Даниїла, якого сучасники зненавиділи і змовились проти нього, прирекли на смерть лише тому, що він обстоював правду, є однією з численних історій Писання про сліпу ненависть... тих, хто противиться Богові. Знаємо про ненависть Каїна до Авеля... Саула до Давида, ненависть ізраїльського народу... до деяких пророків..., яка сягає своєї кульмінації в ненависті до Ісуса і виявилася в Його розп'ятті..."¹

Із жахливих дій урядників бачимо, що є щось набагато більше ніж звичайні професійні заздрощі. На тлі доброчесної, смиренної та морально чистої людини проявляється егоїзм і гріховність наших сердець. Якщо ви нечесні, то вам не буде огидно в оточенні таких самих людей, однак поряд із доброчесною людиною почуватиметеся огидним. Так само поряд із моральною людиною ми усвідомлюватимемо те, що є духовно нечистими, і будемо ненавидіти це відчуття. У Посланні до Римлян 8:7 сказано, що природно розум не *байдужий*, а *"ворожий"* до Бога. Він противиться Божій волі". Ми не хочемо, щоб нам нагадували про наші вади чи хиби.

Неймовірно, але урядники розробили план схопити Даниїла тільки тому, що він був людиною честі. Постанову, яку вони запропонували, неможливо було проконтролювати; будь-хто міг би просто зачинити вікна й молитися приватно протягом тридцяти днів, щоб уникнути неприємностей. Але урядники напевно знали принципівість Даниїла та те, що він ніколи не змінюватиме своєї молитовної практики навіть під загрозою смерті. Вони знали, що він був такою чесною людиною і все ж ненавиділи його за це. Це "таємниця беззаконня". Рак боїться хірургічного втручання; гріх ненавидить викриття.

Четвертою причиною, імовірно, була *публічна природа набожності Даниїла*. Він постійно відчиняв вікна в бік Єрусалима і молився щодня. Це було прилюдною практикою, в цілому відомою іншим; саме тому у своєму законодавчому рішенні урядники могли зосередити увагу на ній.

Це цілком могло б бути причиною, через яку Даниїла так зненавиділи. Він публічно заявляв, що "майбутнє людства було пов'язане не з великим містом, побудованим Навуходоносором, а з [маленьким] містом, яке він знищив... Даниїл був упевнений, що одного дня всі люди певним чином разом полинуть до гори Господа Бога Ізраїлю (Ісаї 2:2-3; Захарія 8:20-21). Там вони поклоняться Богу, який промовлятиме зі Свого нового храму (Захарія 6:12-15). Вони пізнають Його закон і ходитимуть Його стежками, і тоді вони перекують свої мечі на лемеші, а свої списи на серпи і більше не навчатимуться війни (Ісаї 2:3-4)".²

¹ Ronald Wallace, *The Message of Daniel: The Lord Is King* (Рональд Уоллес "Послання Книги пророка Даниїла: Господь є царем") (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1979), pp. 104-105.

² Ronald Wallace, p. 107.

Значні досягнення Даниїла та його репутація викликали довіру до його світогляду і водночас спротив еліти Вавилону. Уоллес підсумовує: "Вони ненавиділи його не просто тому, що він був іноземцем і чужаком, не через заздрість до його надзвичайних здібностей, а головним чином тому, що, незважаючи на бездоганну вірність і корисність для Вавилону, усе своє видатне життя він орієнтувався не на Вавилон, а на Сіон... Розмова і спосіб життя Даниїла явно свідчили про його незвичне переконання, що спасіння для людства може прийти тільки від Бога, який обрав Сіон своїм місцем перебування".³

Ніщо так не ображає людей, як думка про те, що лише одна релігія, одне одкровення Бога є *істинним*. Відданість Даниїла Єрусалиму підтвердила те, що він не вважав усі релігії такими, що мають однакову силу, а богів кожного народу – правильними для них. Якби Даниїл замкнувся в єврейському гетто, живучи повністю відокремлено, владна еліта могла б заперечити винятковість іудаїзму, трактуючи його як своєрідні погляди національної меншини. Але те, що Даниїл залишався в їхній культурі, незважаючи на прихильність до цієї виняткової релігії, було нестерпним.

3. Прочитайте 2 Тимофія 3:12. Чи ви коли-небудь стикалися з ворожим ставленням до вашого характеру чи до вашої віри? Чому ми не відчуваємо більшого опору? За що нас можуть переслідувати, окрім благочестивості?

Чи ви коли-небудь стикалися з ворожим ставленням до вашого характеру?

На це питання може бути багато особистих відповідей. Ось дві із них, які відомі мені з особистого досвіду.

До новонаверненого християнина, який працював офіціантом, підійшов менеджер його ресторану і сказав: "Ти подаєш завеликі звіти про свої чайові. Ніхто ніколи не повідомляє, скільки чайових вони отримують; вони просто подають номінальну суму. Якщо ти й надалі звітуватимеш про чайові, всемеро більші від інших, то до нас прийде податкова". Він відмовився змінити свої звіти й невдовзі втратив роботу через сфабриковані звинувачення.

Новонавернений християнин працював поліцейським у великому місті в районі, де сутенери зазвичай кілька разів на тиждень приносили гроші всім його колегам, просто роздавали їх (кілька сотень доларів щомісяця) за те, щоб не перешкоджали повіям на певній вулиці. Поліцейські вважали, що проституція і так нікому не завдавала шкоди, а в них натомість було багато важливіших справ. Вони були раді додатковим грошам як винагороді за те, що не робитимуть того, чого, мабуть, все одно не робили б.

Поліцейський-християнин не став протестувати чи скаржитися, він просто перестав брати хабара. Коли його запитували чому, він спокійно відповідав, що не хотів брати. Він не казав: "Це неправильно!" чи "Я християнин!". Він не змушував нікого, хто отримував готівку, відчувати провину. Але невдовзі дізнався, що всі надзвичайно переживали через те, що він не брав грошей, побо-

³ Ronald Wallace, p. 107.

юючись, що він може донести про їхні махінації. Коли він і далі відмовлявся від грошей, йому порадили перейти в інший відділ, тому що деякі поліцейські радили своїм колегам не допомагати цьому християнину, якщо той попросить. Він пішов.

Чому ми не відчуваємо більшого опору?

Даниїл зазнав гонінь через два чинники: (а) він був дуже досвідчений, успішний і мав добру репутацію, при цьому (б) він був щиро відданий особливій біблійній вірі. Якби йшлося лише про чинник (а) або (б), його залишили б у спокої; але важливими були обидва. Тому якщо ми ніколи не відчуваємо опору, то це або тому, що (а) наше життя істотно не відрізняється від життя будь-кого іншого, або ж (б) ми боягузливі та приховуємо нашу віру. З одного боку, ми часто не вирізняємося з-поміж інших більшою мудрістю, чесністю, щедрістю, любов'ю, добротою чи радістю. Ми такі ж сварливі, матеріалістичні та егоїстичні, як і решта довкола нас. З іншого боку, ми часто боїмося показати, що є відданими віруючими.

Ми повинні бути вдячними за життя в країні, де релігійна свобода, за Конституцією, і є невід'ємною рисою культури. Завдяки цьому ворожість і відчуження, яке відчуватимуть віддані християни, будуть не настільки помітними, хоча все-таки дуже болісними. Це може вплинути на просування по службі (ображена світська професура в Оксфорді неодноразово не визнавала К. С. Льюїса професором) або слугувати причиною висміювання чи відмежування від певних кіл суспільства.

За що нас можуть переслідувати, окрім благочестивості?

Віруючі часто відкрито виступають щодо спірних питань і стикаються з ворожим ставленням деяких світських людей через свої старомодні погляди. Ми не повинні плутати це з повномасштабними переслідуваннями за праведність, які описано в Біблії чи які переживав Даниїл. Якщо ми приймемо якусь точку зору (навіть з духовних і моральних міркувань), ми зіткнемося з опозицією і, можливо, ворожістю, яка буде політично вмотивованою. Тоді ми не можемо скаржитися, що нас переслідують через Христа. Це не те, з чим зіткнувся Даниїл. Він не виступає з голосними промовами стосовно різних питань, а просто живе праведним життям як людина, яка вірить у Бога Ізраїлю. Вороже ставлення урядників породжували саме його життя й віра, а не позиція з різних питань.

Нерідко християни схильні до нав'язливості, різкості й навіть образливості, коли демонструють віру, але не підтверджують свої погляди відповідним доброчесним життям. Часто вони надмірно наголошують на другорядних питаннях (етичних – секс, сім'я та еволюція), замість того, щоб звертати увагу на головні (богословські – божественність Ісуса). Ісус не стверджував, що блаженні ті, кого переслідують за різкий тон.

4. Як у діяльності та вірі Даниїла втілилися заклики Єремії (Єремії 29:4-7), що є добрим прикладом для християн у плюралістичному суспільстві?

По-перше, Даниїл справді “дбав про спокій Вавилону” й осів там. Він добре знав тамтешню мову, культуру і звичаї. Зовні, в питаннях одягу, мови і щоденних звичаїв, він повністю асимілювався з вавилонською культурою. Немає жодних ознак того, що він відрізнявся від інших зовнішнім виглядом чи іншими деталями.

По-друге, Даниїл не був посереднім. Він досяг успіху в роботі й заслужено став високовпливовою людиною. (Це частково співзвучне тому, що мав на увазі Єремія, кажучи: “Множтеся там, і не малійте!” – 29:6).

По-третє, завдяки своєму характеру Даниїл мав добру репутацію. Його добре знали за його чесність і справедливість у вирішенні всіх справ.

По-четверте, Даниїл прагнув показати людям, що він добре і старанно служив світському місту через більшу відданість Божому місту. Він демонстрував це, відчиняючи свої вікна в бік Єрусалима. Це, на думку оточення, було неймовірним. Чому Даниїл був відданий переможеному, другосортному місту більше, ніж найпотужнішому місту у світі, яке тепер було біля його ніг? Своїм молитовним і моральним життям Даниїл доводив, що світська влада і статус не були важливими.

По-п'яте, Даниїл терпів ворожість через дію попередніх чотирьох чинників! Через те, що він (1) брав активну участь у житті суспільства, (2) був винятково здібним, (3) був чесною і доброю людиною і (4) відкрито відданим Господу Біблії, його цькували. Ми, ймовірно, переживатимемо щось подібне, якщо будемо чинити так само.

Словом, Даниїл був справедливим і відкритим у своїй прихильності й роботі на загальне благо, але був виключно відданим одному правдивому Господу. Світ не розуміє цього поєднання. Він очікує, що люди з особливою побожністю присвячуватимуть своє життя тільки потребам віруючих. Або ж що люди із широкими поглядами щодо чесного поведіння з іншими матимуть ширші погляди й на Бога. Світ дивується, коли хтось із таким обмеженим поглядом на Бога може бути настільки відкритим до проблем оточення. Віруючі розуміють, що тільки “винятковий” Бог може бути Богом благодаті, який дає спасіння не через діла, а через заступницьку жертву. Ця благодать спонукає нас провадити життя смиренного служіння. Інші не розуміють цього, але ми повинні!

Один з авторів коментує: “Досі зустрічаються люди, які вважають, що єдиний дійсно прийнятний спосіб служити Богу – бути пастором або місіонером. Усе, окрім повноцінного служіння, є духовно значно гіршим. Це нісенітниця. Даниїл, один із головних героїв Біблії, обіймав посаду в язичницькому Вавилоні, і це було Божим покликанням для нього, хоча він був пророком”⁴.

⁴ Roy Clements, *Faithful Living in a Faithless World* (Рой Клементс “Вірне життя у невіруючому світі”) (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1998), p. 99.

5. Прочитайте Даниїла 6:6-15. Яким чином “закон мідян та персів” удосконалював правову систему, яка існувала за часів Навуходоносора? Чому вона досі недосконала? Який підхід до закону, натякає нам текст, був би кращим (вірш 5)?

Питання закону є дуже важливою частиною цієї історії. “Закон мідян і персів” відрізняв і, можливо, удосконалював правову систему, яка існувала за часів Навуходоносора й Валтасара. У Мідо-Перській імперії після свого проголошення закон не міг бути скасований жодним суддею, навіть самим царем. Він був безповоротним. І для цього існувало багато вагомих причин. По-перше, завдяки цьому культивувалася велика повага до права. Цей принцип ніби стверджував: “Дивись, навіть сам цар не може змінити закон. Ми повинні поважати його”. Тепер можна дійсно сказати, що закон був один для всіх. По-друге, це був спосіб об’єднати царство. Судді та інші урядники не могли змінити, відкинути чи по-своєму інтерпретувати якусь юридичну норму. Отож, в певному сенсі, Мідо-Перська правова система була системою “закону й порядку”.

Проте недосконалість такого підходу очевидна у випадку з Даниїлом, коли правила застосування правової норми підривають її суть. Даниїл, найбільший поборник справедливості й закону, тепер стає жертвою несправедливості через закон. Цар також скутий цією нормою і не може діяти неупереджено. Це свідчить, що шлях до справедливості лежить не через слабкі й необов’язкові закони (як за часів Навуходоносора) і не через думку, що людські закони можуть бути досконалими. Радше, подібно до Даниїла (див. 6-й вірш, “закон його Бога”), правила свіжиття людей повинні ґрунтуватися на божественному законі й саме з тієї причини їх слід дотримуватися. Коли ж вони відхиляються від цих норм, ми сприймаємо їх як несправедливі і скасовуємо їх або (коли вони *спонукають* нас до гріха, як це було у випадку з Даниїлом) не дотримуємося їх.

Р. Уоллес пише: “Диявол може процвітати й діяти так само ефективно під прикриттям закону й порядку, як він це робить через уседозволеність. Коли Ісус був розп’ятий, Його головними противниками були... сторони, які дуже переймалися питанням закону й порядку. Диявол може носити маску консервативності так само легко, як і революційності”⁵

Словом, не слід будувати правові норми на бажаннях і мудрості людських царів та суддів і на досконалій силі самої норми. Людський закон повинен базуватися на Божому законі. Коли в суспільстві існує згода щодо, наприклад, божественного авторитету Десяти Заповідей, це є певним стандартом, за яким ми визначаємо справедливість людських законів (на відміну від Мідо-Перської правової системи), що також дозволяє уникнути свавілля й тиранії (як у випадку з Навуходоносором). Рой Клементс коментує:

“Протягом століть можна простежити два абсолютно різні погляди... на правову систему. З одного боку, є прихильники того, що називають *визначеним законом*. Для них право є галуззю науки, системою законодавчих актів, яка опирається на досконалу владу держави... Під тиском плюралізму закон

⁵ Ronald Wallace, p. 115.

[повинен] заповнити порожнину, яка утворилася після зникнення моральних стандартів. За відсутності єдиного розуміння того, що вимагають норми моралі, саме встановлені законодавством правила визначають, що ми можемо й чого не можемо робити. Коли ми оцінюємо якийсь вчинок, то ставимо питання не “Чи це аморально?”, а “Чи це незаконно?”... З іншого боку, є й прихильники *природного закону*, який вони вважають відгалуженням вчення про мораль, наголошуючи на принципі справедливості, а не на суворій букві закону...

В основі історії про моральний героїзм Даниїла лежить розуміння, що такі речі стаються тому, що люди з позиції власної гордості та незалежності вважають, що взагалі мають право встановлювати якісь норми. Річ у тім, що істинний закон ніколи не *створюють*, а *віднаходять*”⁶

У наш час люди використовують щирі аргументи проти поняття “природного закону”. Вони побоюються, що таке поняття за своєю суттю є недемократичним; що люди при владі зможуть просто посилатися на божественну норму, захищаючи свої позиції, замість того, щоб дослухатися до волі народу. Але врешті-решт немає нічого *демократичнішого*, ніж позиція природного закону. Гітлерівська Німеччина, в якій більшість демократично дала згоду на смерть меншості, була цілком прийнятною відповідно до встановленого закону, але забороненою природним. Мартін Лютер Кінг-молодший постійно посилався на божественний закон як на причину свого опору несправедливим людським правилам. Міжнародна дипломатія не може здійснюватися, не опираючися на природний закон. Наша віра у вищий або божественно-природний закон повинна допомогти нам визначити своє ставлення до диктаторів, зокрема таких, як Гітлер. Жодні визначені норми не можуть нам допомогти в такому випадку.

Приклад Даниїла є правильним. У відстоюванні справедливості й закону ми повинні бути настільки ж сильними, як він. Крім того, нам потрібно ретельно перевіряти людські закони, порівнюючи їх із Божими.

6. Що ми дізнаємося про молитовне життя Даниїла з Даниїла 6:11-12? Прочитайте в Даниїла 9:1-19 зразок його молитви. Що ви дізнаєтеся про його молитовне життя з цих віршів? У чому з цього прикладу вам особисто потрібно практикуватися?

З молитовного життя Даниїла можна навчитися набагато більше, ніж я тут опишу.

По-перше, його молитовне життя було *звичкою* – тричі на день (“бо робив так і перед тим” – вірш 11). Немає жодного місця в Біблії, що наказує, як часто ми повинні молитися. Але Даниїл склав собі певний графік, який дуже добре йому підходив. Одна велика перевага твердого молитовного графіка полягає в тому, що він допомагає вам у важкі й кризові часи, як це було з Даниїлом.

⁶ Roy Clements, pp. 97-98.

Рональд Уоллес пише: “Немає жодних сумнівів у тому, що тим, що тримало Даниїла в час його випробування, була ця непорушна постійна звичка. Він дисциплінував себе в цьому день у день протягом багатьох років, і в кризову годину йому було би достатнього тільки рушійної сили цієї звички, щоб утримати себе вірним, навіть якщо б на той момент не було ніякого живого стимулу, який би надихав”.⁷ Практично неможливо почати або навіть відновити регулярне молитовне життя у час, коли ви боретеся зі страхами і неприємностями. Нам вкрай необхідні регулярні звички молитви, поклоніння і спілкування з Богом. **[Примітка:** Ісус молився вдень і вночі. Луки 5:16: “Він же відходив на місце самотнє й молився”; 6:12: “Він вийшов на гору молитися, і перебув цілу ніч на молитві до Бога”; 9:18, 28; 11:1; 22:39-40: він молився “за звичаєм”. Ми часто забуваємо, що деякі з найважливіших моментів у Його житті сталися саме тоді, коли він молився. Наприклад, у Луки 3:21 йдеться: “Як Ісус молився, розкрилося небо і Дух Святий злинув на Нього... і голос [мовив]: “Ти Син Мій...”]

По-друге, молитовне життя Даниїла було *різнобічним*. Він не тільки заступався за когось і благав про щось для себе, свого народу й міста (вірш 12, “просив та благав свого Бога”), але й славив Бога і складав Йому подяку (вірш 11, “славив Свого Бога”). Відчинення вікон у бік Єрусалима означає, що Даниїл принаймні постійно думав про потреби свого народу й міста. Словом, його молитва не полягала в егоцентричних зусиллях отримати душевний спокій. Він молився, щоб розвивати свої стосунки з Богом і віддати Йому шану.

По-третє, його молитовне життя було *смиреним*. Він опустився на коліна (вірш 11). Як ми вже говорили, Біблія не наказує дотримуватися якоїсь певної пози в молитві. Але цікаво згадати, наскільки важливою вона була в давні часи. Молодші за віком та нижчі за статусом постійно кланялися старшим та авторитетнішим людям. Вважалося нормальним, що люди постійно кланялися й падали ниць перед Даниїлом як високопоставленим урядником. “Очевидно, що Даниїл відчував, що важливо, свідомо наближаючись до Бога, відкидати будь-які сліди гордості, які могло породити в ньому його світське покликання, і прийняти таку позицію... перед Богом, яку інші повинні були приймати перед ним... Це, мабуть, правда, адже що багатшими, розумнішими й сильнішими ми є у світському розумінні, то важливіше для нас опуститися на коліна, коли ми молимося, хоча це може бути для нас некомфортним і незвичним!”⁸

По-четверте, його молитовне життя, мабуть, було пов’язане зі *святиною*. Як ми вже побачили в 136-му Псалмі, євреям важко було уявити, як вони зможуть поклонитися Богу на чужій землі, далеко від святині й жертвоприношень. Як вони можуть постати перед святим Богом без спокутування власних гріхів? Цілком можливо, що відчинене вікно Даниїла було його версією вирішення цього питання. Він дивився в бік Єрусалима і святині (див. його молитву в 9-му розділі) й переконувався в тому, що може й надалі поставати перед Богом у чужій країні, визнаючи те, що є грішником і потребує милості й спокути. Цей епізод допомагає краще зрозуміти, чому ми можемо молитися в будь-який час і в будь-якому місці. Ісус у Євангелії від Івана 4 пояснив, що храм був

⁷ Ronald Wallace, p. 112.

⁸ Roy Clements, p. 104.

саме відображенням Його жертви. Тепер, коли ми молимося в ім'я Ісуса, ми в певному сенсі "відчиняємо наші вікна до Ісуса". Ми приходимо до Бога через нашого Великого Первосвященника, нашу жертву, нашу основну святиню.

7. Які паралелі ви бачите між тим, як зрадили Даниїла (вірші 4-19) і Ісуса? Чим схожі перемога Даниїла (вірші 20-29) й перемога Ісуса?

Як зрадили Даниїла?

(1) Як і Ісуса, Даниїла зненавиділи без причини (Луки 23:22; Івана 15:25), просто тому, що він був світлом, а темрява ненавидить світло (Івана 1:5). (2) Як і Ісус, Даниїл зазнав цькування з боку людей при владі, яких часто найбільше ображає доброта і благочестя. Інші релігійні лідери заздрили Ісусові й виступали проти Нього як релігійного лідера. Даниїла, громадського лідера, ненавиділи інші громадські лідери. (3) Подібно до Ісуса, Даниїл був засуджений за законом через судову помилку (Івана 19:7: "Ми маємо Закона, а за Законом, він мусить умерти"). (4) Як і Ісус, Даниїл не пручався, не звинувачував своїх кривдників і не протестував.

Виправдання Даниїла

(1) Як і Ісуса, Даниїла кинули в яму й запечатали до смерті каменем (вірш 18). (2) Як і в історії з Ісусом, вороги думали, що це буде його останній день! (3) Так само, як і в історії Ісуса, камінь з "могили" Даниїла відкотили, і він зміг звідти вийти.

Цікаво зауважити, як Даниїл пояснює, що "мій Бог послав Свого Ангела", щоб закрити пащу лева. Ми побачили, що Ангел Господній був самим Богом, який прийшов на землю в плоті. Багато хто вважає, що "Ангел" – це перевтілений Христос. Уявіть, що Ісус приходить на землю, щоб здійснити "уявну" смерть і воскресіння, знаючи, що одного дня Він переживе це насправді!

8. Порівняйте цей уривок та Ісаї 11:6-7. Різні чуда, про які зазначено в Біблії, не є лише проявами сили; вони зазвичай розповідають нам про прийдешнє Боже спасіння. Чого вчить нас яма з левами?

За словами Сінклера Фергюсона, "у Старому Заповіті згубна сила левів метафорично зображала дисгармонію і хаос Всесвіту. [Біди часто описані як перебування "серед левів" (Псалом 90:13; 56:4-6)]. В обіцяному віці на зміну хаосу прийде лад і гармонія, так що все створіння природи житиме разом у мирі (Ісаї 11:6-7). Таким чином порятунок Даниїла... є передчуттям цього обіцяного світового оновлення".⁹

Воскресіння Христа є "первістком" (1 Коринтян 15:20-24) майбутнього відновлення всього світу, те саме символізує і приручення левів. Даниїл є благочестивою людиною, якій тимчасово доручено панувати над природою, як це повинен був робити Адам (Буття 1:28), та не зробив (Буття 3:17-19) через гріх. Але природа відновиться ще раз, більше не занепадатиме, коли ми дійсно

⁹ Sinclair B. Ferguson, *Daniel* (Сінклер Фергюсон "Книга пророка Даниїла") (Waco, Tex.: Word Books, 1988), p. 141.

станемо дітьми Божими (Римлян 8:18-25). Боже спасіння – це не тільки прощення гріхів і рай у загробному житті. Бог “відбудує” і відновить небо й землю, і все інше повернеться до тієї гармонії, для якої вони були створені. Даниїл знаменує собою все це.

9. Прочитайте Даниїла 6:26-29. Чи “воскресіння” Даниїла допомагає всім народам повірити в Бога Ізраїлю, як цього прагнув Дарій? Чиє воскресіння допомагає?

Дарій закликає народи у всіх частинах свого царства повірити в Господа Бога Ізраїлю. Але цього так ніколи й не сталося. Знадобилося *справжнє* воскресіння більшого, ніж Даниїл, щоб створити дійсно багаторасову й багатокультурну віру й відповідно народ.

Життя в плюралістичному суспільстві

Йосип і його сон

Заняття 21 | Буття 37:1-36

ВСТУП

Історія Йосипа охоплює 37-50-й розділи книги Буття. Вона подає нам ще один приклад порядного віруючого, який у чесності живе в язичницькому суспільстві. Як і Даниїл та його друзі, Йосип засланий у невірнуче суспільство супроти своєї волі, він змушений долати різноманітні перешкоди перед тим, як стати особою впливу і спасіння. Усвідомлення цього дуже важливе для розуміння мети нашого вивчення. Бог сказав Аврааму, що його нащадки будуть благословенням для народів світу (Буття 12:2-3). Але найперший із них, який був благословенням для багатьох народів, – це не пророк, не проповідник і не священник. Він був цивільним урядником, тобто перебував на світській роботі – керував масштабною програмою боротьби з голодом. Ми дізнаємося, як Йосип потрапив на цю посаду і як її використав.

1. Прочитайте Буття 37:1-11. Як у цих віршах описане ставлення братів та батька до Йосипа? Простежте, як змінюється їхнє ставлення.

У цих віршах згадані три чинники зростання відчуження між Йосипом та його братами. По-перше, Йосип доносить недобрі звістки своєму батькові про поведінку декого з братів (вірш 2). Якщо б така інформація була неправдивою, оповідач би, звісно, прокоментував це. Але хоча вона, мабуть, не була брехнею, решта розповіді схиляє нас до думки, що Йосип приносив звістки з певною метою, яка просто обурювала його братів. Це й стало причиною відчуження. По-друге, батько Йосипа, Яків, справив йому “квітчасте вбрання” (вірш 3). (Слово “квітчастий” з івриту важко перекласти, воно має декілька значень: “багатоколірний”, “красиво вишитий” або “з довгими рукавами”. Це слово використане також у 2 Самуїлова 13:18-19 для позначення царського одягу, отже, можемо стверджувати, що слово “квітчастий” означало “надзвичайно красивий і дорогий одяг”). Це посилює вороже ставлення братів до Йосипа. Третьою краплею були сни у 5-му і 9-му віршах. Обидва вони – очевидні притчі, в яких зображено, як уся родина вклоняється Йосипу. Це призвело до ще сильнішого гніву та відсторонення, оскільки спонукало його братів “збільшити ненависть до нього” (вірш 8). Цей уривок зображає поступову деградацію родини Якова до так званого вбивчого обурення.

2. Які гріхи (а) Йосипа, (б) його братів і (в) Якова спричинили таку жакливу ситуацію в родині? Як у віршах 3:14-16 зображені брати і Яків? Чому Яків повинен був це знати? Як 11-й вірш ілюструє більшу духовну зрілість Якова, ніж його синів?

Йосип

З упевненістю можна сказати, що Йосип поводить себе погоршливо, зверхньо. Оповідач безпосередньо не коментує його поведінку, але дає нам уявлення про неї, зазначивши, що, незважаючи на ворожу реакцію братів на його перший сон (вірш 8), Йосип відразу ж розповів їм про другий (вірш 10). Якщо він знав, наскільки розізлив й образив їх перший сон про “поклоніння”, то його єдиним мотивом розповісти про наступний було навмисно розлютити їх.

Це допомагає зрозуміти всю його поведінку, починаючи з донесення недобрих звісток (2-й вірш). Цілком імовірно (як уже було зазначено), що брати чинили щось зле, а благопристойна людина в такому випадку повинна була виявляти цей гріх (див. Левит 5:1). Та хоча Йосип і не був брехуном чи доносником, він, безсумнісно, поведився самовдоволено, радо демонструючи власні чесноти й водночас вказуючи на недоліки своїх братів.

Отже, ставлення Якова до Йосипа неабияк вплинуло на життя останнього. Він став улюбленцем, розпеченим хлопчиськом, який із задоволенням дразнив своїх братів. Самовдоволення робило із нього у кращому випадку неприємну людину. У гіршому – жорстоку, занадто горду, щоб любити когось.

Брати Йосипа

Братам Йосипа, як уже було зазначено, ймовірно, таки бракувало моральності. Цілком можливо, що вони опанували деякі звички ханаанейців, адже жили серед них. Їхнє життя стало недоброчесним і Йосип, напевно, доносив про їхню сексуальну розбещеність, фінансові махінації чи насильство. Гріх Йосипа був гріхом фарисейської гордині; брати, мабуть, відступали від моральних норм Божого народу. У цьому могла полягати природа “недобрих звісток”.

Зрозуміло, що брати впали у важкі гріхи заздрості, ревності (вірш. 11), гіркоти й ненависті (вірші 4, 8). Яків говорить: “Коли ж гірку заздрість та сварку ви маєте в серці своєму... там безлад та всяка зла річ” (3:14-16). Уражене самолюбство й заздрість можуть спричинити наймерзенніші гріхи, зокрема масове вбивство. У цій розповіді йдеться про те, що вражене самолюбство й накопичена гірка заздрість справді призвели до очевидної спроби вбити Йосипа.

Яків

Гріх Якова багато в чому є джерелом усіх інших, тому Яків несе велику відповідальність за це. По-перше, цілком очевидно, що Яків ставився до Йосипа по-ідолопоклонницьки. Так було частково через те, що Йосип був сином його коханої жінки Рахилі, а також почасти тому, що він був “у нього [Якова] сином старості” (вірш 3). Така любов до Йосипа вказує на те, що батько зробив його центром свого життя. По-друге, виявом цієї любові був відвертий фаворитизм. Слова Ісуса “де скарб ваш, там буде серце ваше” пояснюють, чому Яків, імовірно, витратив цілий статок на одягу Йосипа.

Яків, звичайно, повинен був це знати, оскільки в юності сам став жертвою такого ж фаворитизму: його батько Ісаак більше любив брата Ісава. З одного боку, ми могли б припустити, що пам'ять про цей біль не дозволить Якову повторити поведінку свого батька з власними дітьми.

З іншого, ми знаємо з божественного одкровення, наукового спостереження й особистого досвіду, що гріх має здатність поширюватися, повторюватися з покоління в покоління, караючи винних наслідками їхньої ж поведінки. Наприклад, діти, з якими жорстоко поводитися, можуть у майбутньому чинити так само і щодо своїх дітей. Так ми бачимо, що гріх ховається й підстерігає нас (Буття 4:7).

Проте, хоча Яків чинить неправильно, 11-й вірш показує, що він був усе-таки духовно зрілішим за своїх синів. Дерек Кіднер зазначає:

“Два види ставлення, описані в цьому вірші, завжди розділяють людей за їхньою реакцією на Слово Боже. Скептицизм братів був емоційним і поспішним; відкритий розум батька був результатом покірності. На відміну від своїх синів, [Яків] до того часу вже навчився бачити Божу руку у всьому, що відбувається, і приймати Його вибір серед [людей]”¹

3. Чи помітили ви, як певні гріхи переходять з однієї сім'ї в іншу? Чи успадкували й ви якісь? Якою мірою ви відповідальні за їхній вплив на ваше життя?

Основна мета роздумів про сімейні гріхи полягає в тому, щоб допомогти вам зрозуміти, над чим необхідно працювати і як, можливо, треба буде допомогти вашим дітям. Ці розмірковування потрібні не для того, щоб гнівно звинувачувати своїх батьків чи картати себе через почуття провини.

Цей перелік питань, безумовно, спричинятиме багато дискусій. Біблія дуже ясно вчить нас, що і віра, і гріх, зазвичай, передаються з покоління в покоління. Недоліки і гріхи батьків впливають на дітей і мають здатність передаватися їм. Проте у Біблії так само сказано, що Бог очікує від людей цілковитої відповідальності за свої гріховні вчинки. Як обидві ці думки можуть співіснувати? Відповідь є такою: хоча значною мірою *певна* форма гріха може виникати як наслідок дій родини, та все ж егоцентризм і бажання самотійно керувати своїм життям є нашими власними гріхами. І хоча ми можемо успадкувати схильність до агресії, боязність чи інше, однак не повинні піддаватися їм. Та все-таки ми це робимо.

Біблія говорить, що наш характер є результатом дуже складного поєднання природи єства, виховання й вибору. Прикладом такого судження є розмірковування Ісуса про те, що означає бути “загубленим у гріху”, вміщені у трьох притчах Євангелія від Луки (15-й розділ). Вівця загубилася через безрозсудність, монета – через недбалість, а син – через свавілля, зіпсовану природу, недоліки у вихованні й бунтівний вибір. Усі три чинники впливають на нас: ми народжені у гріху, проти нас грішать і ми чинимо у відповідь так само. Тому не можемо стверджувати, що проблема криється тільки в наших генах, вихованні чи життєвому виборі.

¹ Derek Kidner, *Genesis: An Introduction and Commentary* (Дерек Кіднер “Книга Буття: вступ і коментарі”) (Downers Grove, Ill.: InterVarsityPress, 1967), p. 181.

Тож будьте обережні, коли ділитиметеся своїм власним досвідом із групою. Не впадайте у крайнощі, покладаючи усю вину на вашу спадкову природу, батьків або навіть себе. (Люди, які звинувачують у своїх недоліках батьків, застрягли в очевидному протиріччі. Якщо *ваші* вади породжені ними, тоді їхні, очевидно, виникли з вини тих, хто, своєю чергою, їх виховав тощо). Ми повинні визнати свою відповідальність за все, що відбувається навколо, й усвідомити Божу стримувальну й помічну благодать у всьому.

4. У Бутті 37:5-11 (а) сни є виявом стану Йосипового єства чи розкриттям Божих планів? (б) Прочитайте вірші Буття 50:18. Яким чином сни висвітлюють усю історію Йосипа і його братів?

Сни є виявом стану Йосипового серця чи розкриттям Божих планів?

Очевидно, що сни віщують про зростання авторитету Йосипа. “Запам’ятовуючи ці слова” (вірш 11-й), Яків вказує на те, що це могло бути Божим одкровенням, і наступні події підтверджують, що так воно й було. Водночас не потрібно бути фрейдистом, щоб усвідомлювати нашу схильність бачити у снах те, що володіє нашими думками. Часто сон чітко та яскраво зображає помисли, які ми напівсвідомо приховуємо. Нетерпляча розповідь Йосипа про свої сновидіння свідчить про те, що вони виражали його гріховне єство, *а також* були Божим інструментом, за допомогою якого родині було повідомлено про майбутнє. (Це підступне питання, тому що нам не потрібно вибирати між однією чи іншою альтернативою. Сон є водночас виразником гордині маленького серця Йосипа й великої та доброї Божої волі).

Цей епізод підтверджує багатозначну істину: Бог усіляко сприяє нашому добру. Він, подібно до того, як вчинив із Яковом, може використати життя зіпсутих гріхом людей так, що їхні гріхи зроблять їх ще кориснішими. Проте (див. нижче) Бог усе-таки повинен очистити, упокорити й вилікувати людину від її недоліків.

Іншим аспектом цієї істини є принцип “ослиці Валаама”. Люди схильні скептично сприймати слова того, хто здається безрозсудним, незрілим чи має певні недоліки. “Дивись хто говорить” є способом уникнути зауважень від тих, кого теж можна легко розкритикувати. У цьому фрагменті бачимо дуже зіпсутого, гордого хлопчика, який, розповідаючи, керується низькими мотивами. Та все ж він говорить правду. (У книзі Чисел 22 Бог промовляє істину *буквально* через ослицю). Яків, незважаючи на образу й нахабство Йосипа, все ж “запам’ятав ці слова” як можливу звістку від Бога. Ми теж повинні бути готові вислухати критику чи поради навіть від того, кого не поважаємо. Коли ми визнаємо, що всі добрі поради та мудрість є результатом Божої благодаті і мудрість *завжди* проявляється через недостойних людей, ми демонструємо покірність. Адже *ніхто* з нас не достойний Божих дарів.

Прочитайте Буття 50:18. Як сни висвітлюють історію всієї родини?

Ми зможемо краще відповісти на це питання, ознайомившись з усією історією. Але якщо ви знаєте, як вона закінчується, ці відповіді вже очевидні.

Подібно до того, як у сні вся родина вклоняється Йосипу, так і насправді всі вклоняться йому після того, як Бог урешті забезпечить йому цільне місце

в суспільстві. Але оскільки сон є вираженням гріха Йосипа, Бог покерує так, що очистить усіх від гріхів, які блокують дію Божої благодаті їхньому житті. Він допоможе Йосиповій родині вижити під час голоду, упокорить самого Йосипа і врятує його від перспективи стати такою жадливою людиною, якою його робили дії власного батька. Він звільнить Якова від його залежності від Йосипа і врешті-решт змусить братів віддати своє життя за порятунок один одного.

Отже, сон підтверджує те, що Бог діє через гріховне людське серце і суверенно реалізовує Свою волю через гріховні людські серця.

5. Прочитайте Буття 37:12-30. Скільки подій та нещасних випадків мало статися, щоб Йосип став рабом у Єгипті? Чого це нас вчить?

Врахуйте те, що сталося, й нещасні випадки.

По-перше, Яків мав послати Йосипа, щоб переконатися, чи справляються його сини, випасаючи овець (вірш 13). Зважаючи на те, що батько знав про їхню антипатію до Йосипа, це не можна вважати мудрим рішенням. Це доручення було непродуманим.

По-друге, Яків був переконаний, що його сини випасатимуть отару в Сихемі (вірш 12). Якби він знав, що вони були в Дотані (вірш 17), який розташований далі й набагато менш заселений, він, найімовірніше, не послав би Йосипа туди.

По-третє, коли Йосип прибув до Сихему, він випадково зустрівся з незнайомцем, який знав, куди попрямували його брати, і досить дружньо розпочав розмову (вірш 15).

По-четверте, незнайомцеві було відомо лише про місцезнаходження братів, тому що він випадково підслухав розмову чоловіків у полі (вірш 17).

По-п'яте, тільки тому, що брати перебували так далеко, їм могла зійти з рук спроба позбутися Йосипа. Відсутність людей давала можливість пастухам розпускати їхні стада по горбах.² І це також означало, що (а) ніхто не міг побачити, що вони вчинили, і (б) в цьому регіоні досить високою була ймовірність нападу тварин (в. 19-20).

По-шосте, у потрібний час Рувим був присутнім або відсутнім. Тільки він стримував братів від розправи над Йосипом, коли той потрапив у їхні руки. Лише через те, що Рувим був далеко (вірш 29), Юда та інші змогли продати Йосипа в рабство (вірші 26-28).

Примітка: Чому Рувим був співчутливим до Йосипа? Важко сказати. Можливо, через його природний темперамент (див. 34:25 і до кінця). Або через те, що він був у немилості у свого батька (35:22) і сподівався, що його дії від імені Йосипа допоможуть відновити стосунки з Яковом. А, можливо, він просто відчував, що коли їхній план буде викрито, він понесе найбільшу

² Derek Kidner, *Genesis: An Introduction and Commentary* (Дерек Кіднер "Книга Буття: вступ і коментарі") (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1967), p. 181.

відповідальність, оскільки був найстаршим із братів. Якою б не була причина, це був ще один фактор, що “мав” статися, щоб Йосипа продали в рабство.

Чого це вчить нас?

Якби *всі* ці шість або сім збігів або нещасних випадків не сталися, Йосип або (а) ніколи не потрапив би в руки своїх братів, або ж (б) був би вбитий. Але незалежно від того, чи загинув би він, чи був би врятований, кожен член його родини (а) фізично помер би від голоду, який насувався, і (б) духовно потонував би у своїй гордості (Йосип), ненависті (брати) або ідолопоклонстві (Яків). Це означає, що:

(1) Жодна з цих подій не була збігом обставин. Бог присутній постійно та впливає навіть на найдрібніші деталі повсякденного життя, плани й вибір кожного. Він показує того, “Хто все чинить за радою Своєї волі” (Ефесян 1:10-11; Римлян 8:28). *Проте*

(2) цими збігами Бог допустив величезне страждання. Страшні роки нищівного рабства для Йосипа, страшні роки гіркого почуття провини у братів і страшні, спустошливі роки горя й пригнічення для Якова – усе це було спричинене Богом. Проте як ще вони могли спастися фізично й духовно? Це слугує підтвердженням того, що Бог “карає нас для нашої ж користі” (Євреїв 12:1-14).

6. Прочитайте Буття 42:21 і 2 Царів 6:13-23. (а) Порівняйте, як Бог відповів на благання Йосипа про допомогу в Дотані і як на таку саму потребу Єлисея. (б) Чи був у вас досвід, подібний до того, який здобув Йосип у ямі чи Єлисей із колесницями? Як у цей момент ви відреагували? (в) Як це вчить нас протистояти труднощам?

Порівняйте відмінності.

Відмінності й подібності Божих відповідей неймовірно вражають і повчають нас.

У першому випадку в Дотані (Буття 37:18-22) Йосипа кинули в порожню яму, звідки він благав про допомогу своїх братів (Буття 42:21) і Бога. Але схоже на те, що Господь узагалі нічого не робив, відповідаючи мовчанням на благання Йосипа визволити його з пастки і звільнити від єгипетського рабства. У другому випадку пророк Єлисей був оточений ворожою армією. І Бог відповідає на його молитву про порятунок величезним чудом. Він знищує ворога й оточує місто ангельськими “огняними колесницями” (2 Царів 6:17).

На перший погляд здається, що Бог уникає Йосипа й не виправдовує його сподівань, але явно демонструє свою силу Єлисею. Але це не так. Як пише Дерек Кіднер: “Схоже, що Бог був дуже пильним у Своїй прихованості, як і в будь-якому чуді. Дві крайнощі його методів проявляються саме в Дотані, бо саме тут Йосип намарно побивався у благаннях (Буття 42:21), а Єлисей побачив, що оточений Божими колесницями”.³ Бог відповідав на благання Йосипа

³ Derek Kidner, p. 181.

про порятунок так само, як Він відповідав на прохання Єлисея! Але його відповідь на негайне прохання Йосипа було “ні”, тоді як на негайне прохання Єлисея – “так”. Бог спасав Йосипа і всіх його братів, але не так, як Йосип міг собі коли-небудь уявити.

Як це вчить нас протистояти життєвим труднощам?

По-перше, ми ніколи не повинні вважати, що знаємо достатньо, аби не довіряти Божим планам або тримати образу на Нього за те, що Він допускає. Якби Господь негайно відповів на молитву Йосипа, (а) десятки тисяч людей померли б від голоду, (б) його родина, носій месіанського насіння, найімовірніше, вимерла б, і (в) вся сім'я зазнала б дії духовної отрути, яка протікала в їхніх жилах. Йосип і Єлисей попросили про порятунок і обидва його отримали – один через те, що Бог подіяв не одразу, а інший через те, що Бог миттєво продемонстрував свою могутність. Тому якщо з вами станеться щось погане і Бог не відповість на ваші прохання, не припускайте, що маєте достатньо підстав розлютитися на Нього.

По-друге, ми ніколи не повинні вважати, що зіпсували своє життя чи зруйнували Божі благі наміри для нас. Брати, безсумнівно, відчували, що назавжди зруйнували життя свого батька, свою родину і їхні стосунки з Богом. Але Господь діяв попри це. Очевидно, не слід сприймати це як спонування до гріха! Біль і страждання від цього вчинку були величезними, проте Бог використав його для спасіння. Ви не можете зруйнувати добрих намірів Бога. Він занадто могутній і використає навіть значні гріхи для того, аби зробити нас корисними й цінними.

7. Прочитайте Буття 37:31-36 (а). У якому епізоді йдеться про обман за допомогою козла? Чого це нас вчить? (б) На що могли сподіватися брати від свого батька тепер, коли його улюбленого сина не стало? Чи отримали вони бажане? Чого це навчає нас?

У якому ще епізоді йдеться про обман за допомогою козла?

У Бутті 27:8 і 16 Яків обманює батька Ісаака, вдаючи з себе свого брата Ісава. Для цього він використовує двох молодих козенят, м'ясо з яких мати приготувала так, як це робив Ісав. Потім він обмотує свої руки козячою шкірою так, щоб коли сліпий батько торкнувся до них, він подумав, що це покрита волоссям шкіра Ісава, а не гладенька Якова.

Головним моментом цієї оповіді є те, що Яків, озлоблений фаворитизмом Ісаака, обманює свого старенького батька. Тепер до цього гріха із тих же причин вдаються його власні сини. Ця модель обдурювання почала діяти раніше, коли брехуна Якова обводять навколо пальця його дядько Лаван (Буття 27-31).

Чого це вчить нас? Цей епізод містить подвійне повчання. З одного боку, ми не можемо просто безкарно чинити гріх. Наші проступки підстерігатимуть нас і намагатимуться нас знищити (Буття 4:7); наші гріхи переслідуватимуть нас і знайдуть нас (Числа 32:23); вони є насінням, яке проросте отруйними плодами, які доведеться їсти (Галатів 6:7); наші гріхи породять смерть та інші проступки (Якова 1:14-15). Таким чином, гріх завжди повертається. Тож можна припустити, що через гріховну поведінку Яків почувався ізольованим

і відчуженим від своєї сім'ї. Він закохався в Рахиль і по-ідолопоклонницьки прагнув використовувати її, аби заповнити порожнечу в душі. Це ідолопоклонство заклало основу для фаворитизму в його родині, який безповоротно зіпсував усіх його дітей. Вони, своєю чергою, обманули його. Гріх завжди повертається.

Друге повчання, однак, полягає в тому, що Бог *діятиме* так, аби упокорити й очистити свій народ. Чи випадково, що ошуканця обдурюють інші? Ні, адже це частина довічного процесу, за допомогою якого Бог дисциплінує Якова, поки нарешті той на смертному одрі не зізнається сам собі, що Господь був його пастирем, котрий щодня годував і направляв його в житті (Буття 48:15). Це неймовірне визнання. Врешті-решт Яків переконався, що у всіх цих труднощах любляча пасторська рука Господа вела його.

На що могли сподіватися брати від свого батька? Чи отримали вони бажане?

Брати, ймовірно, очікували, що тепер, позбувшись ідоляського улюбленця, вони врешті отримуватимуть більше уваги, любові і прихильності свого батька. Але сталось навпаки. Природною була б думка, що після втрати улюбленого сина батько звернеться до решти своїх дітей за розрадою. Натомість, незважаючи на ті зусилля, яких доклали сини, щоб потішити його (вірш 35), він оголошує, що залишиться в жалобі до кінця своїх днів (вірш 35).

У чому полягає повчальна мета цього епізоду? Вона лише трохи відрізняється від тієї, яку зазначали вище. Гріх ніколи не приносить бажаного результату. Будь-який аморальний спосіб вирішення проблеми *завжди* породжує ще більшу проблему. Будь-які гріховні "ліки" завжди гірші за справжню хворобу. Одна унція гріха завдасть більшого болю, ніж десять тонн страждань. Коли поєднуєте недоброчесність, гріх зі стражданнями, це завжди призводить до зла і руйнує вас так, як вказано вище. Тож гріх ніколи не дає бажаного результату, тому що він завжди повертається.

8. Прочитайте Буття 37:28. Кого ще свої ж відкинули і продали за срібняки? Чому історія Йосипа є прикладом того, як Бог здійснює своє спасіння (згадайте книгу Суддів)? Як Йосип вказує нам на Христа? (Якщо маєте можливість, прочитайте Дії 7, це допоможе вам відповісти на це запитання).

Йосипа відкинули свої ж (Івана 1:11) і продали за срібняки (Матвія 26:14-16). Але чому? Його вигнали, аби він цим вигнанням міг спасти свій народ. У Діях 7 Степан згадує про Йосипа (вірш 9-16) як ілюстрацію твердження про те, що Божі пророки, рятівники й посланці завжди виконували доручене їм завдання через відкинутість і страждання (вірші 51-52).

Із багатьох епізодів книги Суддів ми пересвідчилися, що Бог обирав недостойних людей, які, на думку світу, через свою слабкість не могли бути рятівниками. Так, Іфтах тільки завдяки тому, що його прогнали, став достатньо сильним і вмілим, щоб урятувати свій народ. Для Самсона його фінальна поразка була насправді засобом здобуття найбільшої перемоги.

Знову і знову Бог демонструє нам, що здійснює Своє спасіння через слабкість, а не силу. Ісус торжествуватиме через поразку, переможе через втрату і зійде на землю, щоб здійнятися вгору. Так само ми отримуємо Божу силу тільки через слабкість покаяння. Дуже часто ми більше відчуваємо Господню благодать у складні моменти нашого життя, ніж у періоди тріумфу.

Яка віра! Хто б міг усе так продумати?

Життя в плюралістичному суспільстві

Злети й падіння Йосипа

Заняття 22 | Буття 39:1-41:57

1. Прочитайте Буття 39:1-6, 20-23. (а) Яка фраза займає центральне місце в цих віршах? Що, на вашу думку, вона означає? (б) Які паралелі між віршами 1-6 і 20-23? Чого вони навчають? Порівняйте з принципом Буття 28:15.

Яка фраза займає центральне місце в цих віршах? Що вона означає?

Головною фразою є "Господь був з ним". Ця фраза зустрічається у 2, 3, 21 і 23-му віршах. Ми можемо вивести значення слова "з" як зі самої фрази, так і з ширшого контексту. По-перше, "з" означає "спілкування" або "близькість". Йосип жив життям, "близьким" до Бога. Безсумнівно, йдеться про молитву, слухняність і сподівання на Господа. Йосип не звертався до Нього тільки тоді, коли потрапляв у біду, а постійно прагнув Його, думав про Нього, молився до Нього та сподівався на Нього. Він перебував у Божій присутності. По-друге, контекст вказує на те, що Йосип був *успішним*. Фраза "Господь щастить у руці його" (вірш 3) характеризує не так визнання і статус, як практичну ефективність. Коли ми читаємо, що "поблагословив Господь дім єгиптянина через Йосипа. І було благословення Господнє в усьому, що він мав, – у домі й на полі" (вірш 5), то це означає, що під час правління Йосипа люди були активними і щасливими, отари і збіжжя примножувались тощо. Іншими словами, Бог поблагословив Йосипа мудрістю, чесністю, дисципліною, любов'ю і самовладанням, що зазвичай має добрий вплив на довколишніх. Тому, коли Господь перебуває "з" кимось, це означає, що ця людина покладається на Бога, Божий характер розвивається в ній і позитивно впливає на все, що її оточує.

Які паралелі між віршами 1-6 і 20-23?

Паралелей між цими фрагментами досить багато, такий збіг не випадковий, він має певну мету і є важливим для розуміння значення цієї розповіді. У 4-му і 21-му віршах Йосип "знайшов милість" в очах свого пана. Тож уже в 4-му і 22-му віршах начальник надає йому більше відповідальності й повноважень. У 6-му і 23-му віршах ми бачимо, що Йосип виконував свої нові обов'язки так, що його пан не повинен був думати чи турбуватися про те, що йому довірив.

Мета цих паралелей між двома частинами, попри страшну несправедливість, в тому, щоб показати, що Божі благі наміри будуть незмінними, незважаючи на ті жакливі речі, які можуть статися з нами. Буття 28:15 містить обіцянку Якову від Бога: "І ось я з тобою, і буду тебе пильнувати скрізь, куди підеш... бо Я не покину тебе, аж поки не вчиню, що Я сказав був тобі". Бог перебуває з Йосипом, допомагає йому, робить його успішним і проводить його по життю. Тоді дружина Потіфара нападає на нього й обмовляє його. Але, попри всі ці протистояння, Бог, як і раніше, перебуває з Йосипом, як і раніше, допомагає йому стати успішним та проводить далі. Дружині Потіфара не вдалося зруйнувати життя Йосипа, незважаючи на те, що вона вчинила. Дерек Кіднер стверджує:

"Гармонія частин цього розділу, в якій кожен пункт безхмарного вступу (вірші 1-6) узгоджується на новому рівні із відповідним пунктом завершення (вірші 19-23), незважаючи на все, що

відбувається між тим, прекрасно зображає непомітну Божу владу й непомітну перемогу людини віри”.¹

Повчальний зміст цього уривку полягає в тому, що ніщо не може зірвати план Бога для вашого життя. Йосип продовжував робити те саме, що він робив і до того: ходив із Богом, довіряв Йому, був мудрим, чесним, дисциплінованим, стриманим і люблячим. І Бог далі вів його по життю.

- 2. У Бутті 39:1-6 і 20-23 легко можна пропустити повз увагу одне очевидне повчання. Бог перебуває “з” Йосипом і використовує його, допомагаючи йому досягти успіху в управлінні та торгівлі.**
- (а) Чи сьогодні церква так само сприймає Боже благословення?**
- (б) Як це допомагає нам зрозуміти відносні переваги християнського служіння порівняно зі світською роботою?**

Чи церква так само сприймає Боже благословення?

Пастор Дік Лукас вдало відповідає на це запитання, коментуючи в проповіді Буття 39:1-6.

“Припустімо, що ви підійшли до книжкової полиці із християнською літературою і побачили біографію з назвою “Людина, яку Бог використовує”. Ви би відразу подумали, що це розповідь про проповідника або місіонера. Церква схилила нас до думки, що кожен, хто може претендувати на цю назву, мав би бути духовним фахівцем. Але натомість маємо Йосипа, ділову людину (не проповідника і не місіонера), яка не організовує групи з вивчення Біблії і не роздає брошури. Я не звинувачую тих, хто проводить весь свій час або якусь його частину, роблячи щось подібне. Але я вважаю, що так багато в чому легше служити Богу, аніж у реальному світі. Сьогодні це є великою проблемою. Важко переконати християн у тому, що Бог бажає використовувати чоловіків і жінок у всіх сферах життя – в медицині, юриспруденції, бізнесі та мистецтві. У християн є багато ресурсів, які можуть принести успіх. У них є чесність, порядність, готовність служити іншим. Однак вони не бажають брати на себе обов’язки світської праці, як це робив Йосип, ухиляються від цього. Бог багатьма способами можуть використовувати успішність Йосипа”.²

Така оцінка є дуже справедливою. Церква відкрито або негласно говорить своїм членам, що справжнє служіння Богу полягає в служінні у церкві через благовістя, церковні програми, вивчення Біблії, поклоніння. Господь використовує вас тільки тоді, коли ви берете участь у таких діяннях. Але приклад Йосипа заперечує цю думку. Адже він є ще більш світською, діловою людиною, ніж Даниїл. Останній часто розповідав царям про велич і реальність

¹ Derek Kidner, *Genesis: An Introduction and Commentary* (Дерек Кіднер “Книга Буття: вступ і коментарі”) (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1967), p. 189.

² Dick Lucas, Sermon tape on Genesis 39-40: “Tragedy Is Not Outside God’s Plan” (Дік Лукас, запис проповіді до Буття 39-40: “Нещастя не є поза Божим планом”).

Бога, а Йосип цього майже не робив. Натомість, він став корисним не тільки для свого народу, але й для загального блага. Бог використовує його, щоб посприяти успіху й захистити життя невірних. Бог сказав Аврааму, що його нащадки будуть благословенням для народів світу (Буття 12:2-3). Але перший із них, який був благословенням для багатьох народів, не був пророком, проповідником чи священником. Він був цивільним урядником на світській роботі, керував масштабною програмою боротьби з голодом. Звичайно, Йосип також був інструментом спасіння в житті його родини і, безсумнівно, був великим свідком Бога Авраама, Ісака та Якова, але в основному був використаний у світській роботі.

Як це допомагає нам зрозуміти відносні переваги християнського служіння порівняно зі світською роботою?

Це підтверджує наполегливу позицію реформаторів про священність *будь-якої* роботи і їхню думку про те, що всяка робота є покликанням, тому ми не повинні надавати вищого значення одному виду праці над іншим. Якщо ви покликані до служіння, то Бог використовуватиме вас і перебуватиме з вами у цьому. Якщо ж ви маєте талант до якоїсь іншої праці, то Господь використовуватиме вас і перебуватиме з вами в ній. (Ми не зможемо детально обговорити тут те, як Бог дає людям покликання до певної праці, але зазначимо, що це стається шляхом поєднання особистого бажання, певних умінь і можливостей).

Наше суспільство дотримується двох протилежних помилкових позицій щодо цього питання. Сьогодні церква і служіння в цілому більше не мають поваги серед різних соціальних груп. Суспільство закликає людей до такої роботи, яка надасть їм найвищого статусу й достатку, а не до тієї, яка багато принесе для загального блага завдяки дарам і талантам людей. Тож найкваліфікованіших і найталановитіших молодих чоловіків і жінок не спонукають розглядати можливість працювати для церкви. З іншого боку, як ми вже зазначали, церква впадає в інші крайнощі й очорнює світську діяльність. Вона заохочує своїх найактивніших членів розглянути місію чи служіння як вище покликання. Жодна з цих позицій не демонструє збалансованого біблійного погляду на всі види праці як Боже покликання.

3. Прочитайте Буття 39:5-7. (а) Яким чином успіх Йосипа веде його до спокуси? (б) Якими ще шляхами це відбувається? (в) Чи ваш успіх коли-небудь ставав причиною спокуси?

У який спосіб успіх Йосипа веде його до спокуси?

Будучи урядником великого маєтку, Йосип був таким самим рабом, як і багато інших, хто працював на полях чи приносив їжу. Але його успіх означав, що він не носив скромний, брудний одяг раба. Найімовірніше, він проживав у кращій частині міста й одягався подібно до того, як це робила "пристойна частина суспільства". Крім того, він постійно контактував із Потіфаром і його дружиною, можливо, разом з ними споживав їжу й більше спілкувався. Через цей успіх дружина Потіфара "звела свої очі" на Йосипа (вірш 7).

Існує багато відповідей на питання: "Яким чином успіх може привести до спокуси?" Важливо поміркувати над ними. Відповісти на нього для вашої групи не становитиме проблеми, але ось кілька можливих варіантів. (1) Успіх породжує

надмірну впевненість у собі. Інтуїція успішних людей дуже допомагає їм. У підсумку, вони занадто довіряють своїм відчуттям чи не в будь-якій ситуації, життєвій сфері. Хоча вони можуть бути успішними в одній галузі, вони, зазвичай, вважають, що є експертами і в інших. Це спокуса гордості. (2) Успіх породжує духовну інертність. Маючи гроші чи визнання, успішні люди відчують себе в безпеці, й це маскує їхню потребу в Бозі. Стаючи старшими, вони, можливо, збагнуть, що певні досягнення не роблять їх захищеними від душевного болю, хвороби, смерті чи зруйнованих стосунків, і вони настільки ж безпорадні й потребують Бога, як і всі інші. Але спочатку успіх може сповнити їх хибним відчуттям, що вони не потребують Бога. Це спокуса духовної байдужості. (3) Успіх викликає заздрість і обурення з боку інших людей, які намагатимуться використовувати таку людину, маніпулювати нею або підірвати її репутацію. Часто люди розуміють, що життєві досягнення вводять їх у ситуації, впоратися з якими не до снаги. Тому вони схильні ставати вкрай підозрілими і скептичними у ставленні до інших. Це спокуса цинізму й відсторонення. (4) Успіх може зробити людину абсолютно не готовою до неминучих життєвих невдач. Він оманливо навіює думку, що життя завжди буде "в шоколаді". Це спокуса наївності. (5) Успіх у грошах чи славі неминуче веде до сексуальної розбещеності, адже влада, гроші, соціальний приваблюють і зацікавлюють багатьох в сексуальному плані.

Загалом християнам відомо про присутність Ворога і про те, що успіх віруючого може привернути його увагу. Під час хрещення Ісус мав чудовий досвід Божого Духа та синівства, але й одразу зазнав випробувань від Диявола.

4. Прочитайте Буття 39:7-12 (а) Як зростають зусилля жінки спокусити Йосипа? (б) Як ваш власний досвід підтверджує, що спокуса має схильність посилюватися? (в) Прочитайте Євреїв 3:13 і 10:23-25. Чому дружина Потіфара виступає так званим "злим близнюком" таких стосунків, які повинні бути між християнами? Як ми можемо впровадити в життя приклад, описаний у Посланні до Євреїв?

Посилення спокуси

По-перше, в 7-му вірші дружина Потіфара відкрито попросила Йосипа переспати з нею. І в цьому немає нічого дивного – це стратегія несподіваних лестощів. Вона часто може викликати напруження і дуже швидко зруйнувати вашу захисну систему, тому що ви не очікували цього. Та Йосип був у цілому підготовлений (див. нижче) і відмовив їй.

По-друге, дружина Потіфара щодня зверталася до нього зі своїми спокусливими пропозиціями, сподіваючись переконати його. Оскільки Йосип не відповідав на відверті прохання, вона подумала, що, можливо, спрацюють лестощі. Це стратегія перемоги через надокучання. Дружина Потіфара була сповнена рішучості перебороти його, стати жінкою, "яка не вважає "ні" відповіддю". [Раніше ми бачили, як Самсон двічі поступився натиску жінки (Судді 14:17 і 16:16)], але Йосип відмовив їй.

І врешті у 12-му вірші дружина Потіфара схопила його і спробувала змусити лягти з нею. Напевно, дехто із вас вважає, що більшість жінок не мають фізичної сили, щоб таке вчинити (особливо, якщо чоловік “гарного стану” (вірш 6)). Але слід пам’ятати, що Йосип ще був дійсно рабом і вона була його власником. Він не міг чинити опору або робити їй боляче. Він перебував у не вигідному становищі, коли вона схопила його, але таки зміг вирватися й утекти.

Як це відбувається насправді

Основний зміст цієї розповіді полягає в тому, що спокуса має здатність посилюватися. Спочатку спокусник, зазвичай, не приходить і буквально не хапає нас. Радше перед тим, як завдати прямого удару, він викликає в нас почуття жалю до самого себе, до духовної байдужості чи образи. Наприклад, він спершу змушує протягом тривалого часу відчувати гнів на свого чоловіка, перш ніж надасть реальну можливість до зради. Ви скажете: “Так йому і треба”. В іншому випадку той, хто вдається до спокуси, може провокувати у вас почуття жалю до самого себе через цілий набір “нещасливих” подій, перш ніж надасть вам відкриту можливість привласнити чуже майно. Ви скажете: “Я був занадто довго чесним собі на шкоду, цей вчинок не компенсує навіть крихти тієї шкоди”. Іноді спокуса може посилюватися роками. Спокусник паралізує вашу совість через маленькі грішки й обман так, щоб із часом ви могли без жодних хвилювань сприймати значно більші гріхи й обман. Наприклад, юнак грався із цінним годинником свого батька й випадково зламав його. Замість того, щоб сказати правду і прийняти покарання, він збрехав. Протягом багатьох років він обирав легший шлях. Одного разу він, будучи вже дорослим, їхав за кермом автомобіля і збив хлопчика. Істинково в паніці він помчав далі, замість того, щоб зупинитися. Незабаром його арештували й запроторили до в’язниці за те, що він збив людину і не допоміг їй, а це дуже важкий злочин. Усе почалося з годинника. Перш ніж схопити, спокусник може випробовувати нас протягом багатьох років.

Євреїв 3:13 і 10:23-25

Ці два уривки закликають християн так само день за днем вмовляти інших, як це робила дружина Потіфара, хоча й керувалася абсолютно іншою метою. Нашим мотивом є породжене любов’ю бажання бачити, як брати і сестри у Христі відповідають характеру Господа. Наша мета полягає в тому, щоб вони стали продуктивними в служінні Богу. Автор Послання до євреїв наполягає, щоб ми досягли поставленої мети спільно, підбадьорювали і втішали один одного.

Існують три способи, як це можна зробити. По-перше, потрібно свідомо розвивати невелику кількість християнських стосунків віч-на-віч, які могли б бути досить глибокими, щоб можна було з легкістю обговорювати особисті питання. Ми повинні бути підзвітними один одному у взаєминах, у використанні грошей і часу, статевому житті тощо. По-друге, слід бути частиною доброї маленької групи, яка намагається на практиці втілювати істини християнського життя. По-третє, треба регулярно ходити на спільні богослужіння. Кожен із цих пунктів містить свої особливі “наставлення” і “підзвітність”, які інші не можуть дати.

5. Прочитайте Буття 39:7-12. (а) Назвіть усі способи уникнення спокуси, які Йосип використовує на кожному етапі. (б) Як ваш досвід підтверджує ті принципи, які використовує Йосип?

На першому етапі Йосип використовує те, що деякі люди називають когнітивною терапією. Він свідомо думає про пропозицію так, щоб було легко від неї відмовитись.

Спочатку дружина Потіфара називає це “ляж зі мною” (вірш 7), але Йосип каже, що це “велике зло” (вірш 9). По-друге, він ставить це в контекст вірності й подяки до свого господаря. У 9-му вірші він говорить: “Як я можу таке вчинити твоєму чоловікові після всього, що він дав мені? Як невдячно це виглядатиме!” По-третє, в 9-му вірші він зазначає, що це був би гріх “перед Богом”. Таке богослов’я є надзвичайно глибоким. Спершу важко зрозуміти, як цей гріх може бути проти Бога – невже він не проти Потіфара? Але коли цар Давид каявся у своєму перелюбі з Версавією, він говорив Богу: “Тобі, одному Тобі я згрішив” (Псалом 50:6). Чому Йосип і Давид так кажуть? Це означає, що вони належать Богу, а не самим собі (1 Коринтян 6:19-20), тому не можуть робити все те, що захочуть. Тож усі гріхи є насамперед проти Нього. Усвідомлення цього Йосип зберігав у своєму серці. Він вважав гріх не порушенням абстрактного правила, а образою Господа. Якби він думав: “Якщо я зроблю це, мене можуть схопити”, то ніколи б не втримався. Але натомість він казав: “Це зневажить мого Господа”, демонструючи зовсім інший спосіб мислення. Гріх завжди поставатиме у вашій уяві у фальшивому образі. Він ніколи не визнаватиме, що це удар ножем у серце самого Бога. Вам доведеться викрити його, як це зробив Йосип.

Цей перший етап правильного мислення має вирішальне значення. Насправді ми можемо сказати, що це не обставини спокушають нас, а думки (див. Якова 1:13-15). Д. Кіднер стверджує:

“Ті причини, з яких Йосип відмовився (вірші 8, 9), когось іншого могли б спонукати піддатися спокусі, тому силу обставин можна вважати нейтральною. Свобода Йосипа від контролю і швидкого просування у владі [яку інші сприймали б як гарантію привілеїв] і його розуміння, що тільки одне (9) йому було заборонено (що інші, починаючи від Єви, розуміли як розчарування), спонукали його до вірності”³.

Д. Кіднер каже, що сила обставин є здебільшого нейтральною. Він зазначає: те, що Йосип сприймав як аргументи проти цієї пропозиції, для іншого могли б легко стати підставою, щоб прийняти запрошення. Тому йдеться не про обставини, а про те, як ви мислите, як сприймаєте певні умови. Йосипова відданість господарю коренилася в його любові й зобов’язаності перед Богом. Це закріпилося настільки глибоко, що дозволило пережити випробування від дружини Потіфара.

На другому етапі Йосип робить те, що деякі люди могли б назвати поведінковою терапією. Коли дружина Потіфара стала чіплятися до нього, намагаю-

³ Derek Kidner, p. 190.

чись вмовити, він не просто покладався на свої внутрішні думки. Цього було б недостатньо. Читаємо: “він не слухав її.., щоб бути з нею” (вірш 10). Дружина Потіфара, як зазначено, зверталася до Йосипа щодня, тож, очевидно, він не міг її повністю уникнути, але був надзвичайно обережним, щоб ніколи не залишатися з нею наодинці. 11-й вірш також вказує, що такою була його стратегія.

Отже, Йосип не покладався тільки на своє *внутрішнє* самовладання. Він уникав *зовнішніх* обставин, які, як він знав, можуть викликати спокусу – це вияв звичайної скромності та реалістичності. Робота над зміною свого зовнішнього оточення є такою ж необхідною, як і робота, спрямована на викриття гріха й зміну свого внутрішнього мислення. Нам потрібно зробити і те, й те.

На третьому етапі Йосип просто використовує силу волі, щоб “утекти від пожадливоростей” (див. 2 Тимофія 2:22; 2 Петра 1:4). Є моменти, коли ви чітко знаєте, що потрібно робити, але у вас немає достатньо часу зібратися з правильними думками чи почуттями. Ви просто втікаєте! Йосип саме так і зробив. Як уже було зазначено вище, напевно, він за жодних обставин не зміг би вирватися з її рук, не (а) штовхаючи, зачіпаючи чи шарпаючи її (що було неприйнятно) або ж (б) фактично не вислизнувши зі своєї одежі. Д. Кіднер каже: “Втеча Йосипа, на противагу боягузству, врятувала його честь ціною його майбутнього”.⁴ Цей вчинок не свідчить про боягузство, а радше навпаки, адже, утікши, він повівся сміливо.

Йосип не сидів склавши руки і не намагався впоратися зі спокусою. Він не розважався з дружиною Потіфара, не сидів, як Єва, і не дивився на те, як плід приємно виглядає (Буття 3:6). Тож не дивно, що вона його врешті спробувала! Мартін Лютер сказав знамениту фразу: “Ви не можете заборонити птахам літати над вашою головою, але ви можете не дозволити їм звити гнізда у вашому волоссі”. Іншими словами, ви не завжди можете завадити появі спокуси, але ви *можете* стриматися від будь-якого діалогу з нею. Ви не повинні обговорювати з самим собою: “Я повинен це зробити чи ні? Які плюси й мінуси такої поведінки?” Ви повинні втікати від цього. Залиште позаду все, що повинні, навіть око або руку (Марка 9:43). Одна унція гріха може завдати вам більшого болю, ніж десять тонн страждань.

6. Прочитайте Буття 39:13-20. (а) Як дружині Потіфара вдається ув'язнити Йосипа? (б) Дослідники зазначають, що звичним покаранням за такий злочин була смерть. Чому, на вашу думку, Йосип не зазнав такого покарання?

Як дружині Потіфара вдається ув'язнити Йосипа?

Дружина Потіфара знесилася з Йосипом, бо він протиставився усьому, що вона робила. Його остання втеча, напевно, була для неї принизливою і неабияк розлютила її. Тож тепер вона намагається помститися. По-перше, дружина Потіфара вигадує правдоподібну брехню, яка має стільки сили, скільки в ній є правди. Вона каже, що хтось із них двох хотів переспати з іншим, але той чинив опір. Але при цьому змінює ролі. Вона каже, що Йосип зняв свою одежу – і яке ще може бути пояснення цьому, як не те, що він хотів близькості

⁴ Derek Kidner, p. 191.

з нею? По-друге, дружина Потіфара вживає расистські фрази. Вона не називає Йосипа на ім'я, але неодноразово вживає вислів "цей єврей" (вірші 14, 17). Так вона використовує расистські настрої єгиптян, щоб зробити свої обвинувачення ще переконливішими. По-третє, вона звинувачує Потіфара, називаючи Йосипа тим, кого "ти привів до нас" (вірш 17). Так вона нагадує чоловікові, що той несе повну відповідальність за присутність у домі небезпечної людини, тисне на нього, викликаючи збентеження і, можливо, почуття провини.

Чому він не зазнав смертної кари?

Д. Кіднер каже: "Його помилування, ймовірно, багато в чому було пов'язане з репутацією, яку він здобув; і гнів, і стриманість Потіфара можуть свідчити про деякі сумніви щодо цілковитої правдивості обвинувачення".⁵ Цілком можливо, що характер і репутація Йосипа мали такі колосальну повагу в Потіфара, що це обвинувачення не змогло похитнути його думки. Пам'ятайте, що ніхто ніколи не бачив, щоб Йосип робив щось подібне до цього підозрілого злочину. Потіфар і решта мешканців його дому бачили безліч прикладів непідкупності, справедливості та незаперечної чесності Йосипа. Ось чому він був настільки успішним. Власне тому, незважаючи на гнів і збентеження, Потіфар, мабуть, дещо сумнівався чи навіть відчував, що зобов'язаний Йосипу. Повчальний зміст цього уривку полягає в тому, що чесне життя має силу, яку дуже важко подолати навіть найпродуманішою змовою.

7. (а) У чому полягає відмінність між Буття 39:3-4 і 39:21-22? Яке її значення? (б) Прочитайте 40-41-й розділи. Що вони розповідають про те, як слід сприймати уповільнену надію? Трагічні ситуації в нашому житті?

Відмінність між 39:3-4 і 39:21-22

Обидва уривки, як ми вже переконалися, є практично копіями один одного. У них читаємо: (1) Господь був з Йосипом, (2) Йосип знайшов милість в очах свого начальника і (3) він був призначений керувати усім. Але є одна відмінність. У тексті зазначено, що тільки в тюрмі Йосип відчуває *милість* Бога (вірш 21). Це давньоєврейське слово *chesed* є одним із найбільш значущих у Біблії, його часто перекладають як "милість". Воно означає не просто любов загалом, але завітну любов – наполегливу, милостиву, безумовну, невпинну. Чому це слово з'явилося тільки в розповіді, у якій йдеться про перебування Йосипа в тюрмі? Тільки тоді, коли ми переживаємо складні ситуації, ми дійсно можемо побачити, якою невпинною є Божа любов. Тільки тоді, коли ми зазнаємо невдачі, виявляємо, що *Він усе-таки любить нас*, і тільки тоді, коли ми стаємо жертвою жадливої несправедливості, ми розуміємо, що *Він далі нас використовує*, ми бачимо, що Його любов воістину незаслужена й безумовна. У нашому серці чи в серці когось іншого немає нічого, що зможе перешкодити любові Бога до нас. Словом, ми не відчуваємо по-справжньому Господньої доброти й любові в періоди успіху, а переважно лише в складних життєвих ситуаціях.

⁵ Derek Kidner, p. 191.

40-41-й розділи

У цих двох розділах є багато цікавих посилань, які свідчать про давність і правдивість текстів. (Наприклад, ми знаємо, що єгипетський уряд робив величезні запаси хліба. Для фараона випікали п'ятдесят чи шістдесят його видів. Ще один приклад (41:14) вказує на те, що Йосип повинен був поголитися перед тим, як постати перед фараоном. Єгиптяни вважали виявом поваги голити свою бороду перед зустріччю з кимось із вищого стану. Але такого звичаю не було в євреїв чи палестинців).

Повчання, яке стає очевидним у цих двох розділах, здається досить неймовірним.

Насамперед, ми бачимо, що Бог, схоже, забув про Йосипа, як і чашник. Минуло два повних роки (41:1), перш ніж сталося щось, що дозволило звільнити Йосипа. Чому? Очевидно, що він не був готовий вийти раніше. Для такої молоді людини цей період, напевно, тривав нестерпно довго. Звісно, що він почувався забутим і нікому не потрібним, як у ямі в 39-му розділі. Але, як і тоді, Бог *слухав*, Він просто не відповідав так або тим способом, як хотів Йосип.

По-друге, бачимо, що Бог навчає Йосипа, допомагає йому і робить його успішним, *незважаючи на* трагічну ситуацію і несправедливість, в якій він перебував, а *завдяки їй*. Якби дружина Потіфара не була такою злою і не скоїла свій жахливий вчинок, Йосип став би тільки начальником дому Потіфара, а не правителем усього Єгипту. Дерек Кіднер яскраво розкриває суть цього принципу. Він каже, що в цій страшній трагедії "добре насіння садять ще глибше [тільки] для того, аби воно ще вище проросло"⁶. Іншими словами, що глибше насіння садять у землю, то глибше проростає коріння і вище тягнеться саме дерево. Трагедія Йосипа багато в чому допомагає йому, (1) адже пов'язує його з людьми з двору фараона, і (2) сприяє його духовному розвитку, тому що він вчиться покладатися на Бога і довіряти Йому ще ревніше й палкіше, ніж будь-коли. Павло збагнув це набагато пізніше, у Филип'ян 1:12: "Бажаю ж я, браття, щоб відали ви, що те, що сталося мені, вийшло більше на успіх Євангелії".

Це означає, що незалежно від того, скільки всього нерозумного і злого ми вчинили (як у 37-му розділі) або скільки всього нерозумного і злого вчинили нам інші (як у 37-му і 39-му розділах), ми завжди перебуваємо на головній дорозі й прямуємо до мети, яку Бог визначив для нас (Римлян 8:28; Ефесян 1:10). Люди світу сприймають кожне розчарування як страшний удар по їхній надії. Вони розуміють його як доказ того, що життя позбавлене будь-якого сенсу або що Бог жорстокий і черствий. Однак історія Йосипа є ще однією ілюстрацією вірша Римлян 8:28, який багато років тому був бездоганно перефразований Джоном Ньютоном: "Усе, що Він посилає, є необхідним, і все, що Він забирає, є непотрібним".

⁶ Derek Kidner, p. 189.

8. Прочитайте Буття 39:20-21 і Євреїв 5:8-10, Буття 41:39-43 і Филип'ян 2:8-11. Чим приклад страждання і спасіння в житті Йосипа подібний до страждання і спасіння Ісуса і того, що відбувається в нашому житті?

Бог використовує страждання, щоб підготувати Йосипа стати рятівником. Господь завжди так робить. Не через силу, а через слабкість Ісус приніс нам спасіння. Невинного Йосипа запроторили до в'язниці, але через цю несправедливість він врятував свою країну й народ. Схожим чином Ісус був "зарахований до злочинців" (Ісаї 53:12), щоб спасти нас. Йосип піднісся так високо – він став правою рукою фараона – тільки через те, що опустився настільки низько. Так і Ісус був звеличений і сів праворуч від Бога тільки тому, що віддав і упокоїв себе аж до смерті. Йосип сам мав стати жертвою несправедливості, перш ніж зміг вершити справедливість стосовно всього царства. Схожим чином і Ісус перед тим, як почав правити й царювати; аби спасти нас, був засуджений замість нас, щоб задовольнити вічну справедливість Бога. Генрі Лоу пише:

"У цих стінах провини ми знаходимо невинну людину. Бачимо тут невинного Йосипа. Хоча він нічого злого не вчинив, його звинувачують як злочинця – без гріха він зарахований до злочинців. Читачу, в цьому є чиста насолода, свята правда Письма. На кожній сторінці ми чуємо голос Ісуса, практично на кожному кроці бачимо Його образ".⁷

Ми єднаємося з Богом не через діла, а через покаяння. Ми поширюємо Царство іншим не через успіх, а через жертву. Ми стаємо подібними до Нього, щоб показувати Його іншим не стільки через досягнення, як через нещастя. І так завжди, тому що Боже спасіння настає тільки через благодать.

⁷ Henry Law, *The Gospel in Genesis* (Генрі Лоу "Євангеліє у Книзі Буття") (Edinburgh: Banner of Truth Trust, 1993), p. 160.

Життя в плюралістичному суспільстві

Йосип і його брати

Заняття 23 | Буття 42:1 – 44:34

1. Прочитайте Буття 42:1-5. Чому Яків боїться відправляти Веніаміна з братами?

На це, мабуть, є дві причини. По-перше, Яків боїться, щоб “не спіткало його [сина] яке нещастя”, так, як це сталося з братом Йосипом (вірш 4). Яків демонструє надмірне батьківське покровительство, адже втрата Веніаміна викликає великий страх. Веніамін тепер був ідолом у житті Якова, заповнивши собою місце, яке займала спершу Рахиль, а потім її старший син Йосип.

Подальші міркування дозволяють припустити, що, можливо, була й інша причина: Яків більше не довіряє своїм старшим синам. Розгляньте два моменти. (1) Не існувало жодних причин, через які Веніамін мав би залишитися вдома. Що більше людей пішло б до Єгипту, то більше зерна вони б принесли. Як доросла людина (на той час йому мало бути вже більше двадцяти років), Веніамін повинен був доєднатися до цієї важливої місії. (2) Ця подорож зовсім не була схожа на ту, в яку відправився Йосип і під час якої нібито помер. Брати розповідали, що не бачили Йосипа, а просто знайшли його закривавлений одяг (див. Буття 37:31-33). Вони стверджували, що Йосип ішов пустелею наодинці й був убитий твариною.

Ця подорож до Єгипту, однак, суттєво відрізняється. Веніамін не проходить пустелею наодинці, а подорожуватиме головним торговим маршрутом у складі великої групи. Чому ж тоді Яків повинен боятися, що з Веніамином щось станеться? Д. Кіднер пропонує відповідь: “Його відмова розлучитися з Веніамином досить явно підтверджує те, що він вже давно підозрював... Перед батьком брати можуть приховати свої злочини, але не характер... Залишалося мало сумнівів щодо їхньої вини”.¹

Відмова Якова відправити Веніаміна є ознакою глибокої духовної проблеми і гріховності цієї родини. Яків усе ще перебуває в путах фаворитизму та ідолопоклонства, а стосунки між батьком і синами зіпсовані.

2. Прочитайте Буття 42:6-38. На перший погляд здається, що Йосип мстить своїм братам. Якими були його мотиви? (Буття 42:16-19, 24; 43:30)

Ті, хто вважає, що Йосип був різким і мстивим, вказують на той факт, що він постійно вводить братів в оману і навмисно лякає їх. Попри це, існує багато доказів того, що він не поводить мстиво. По-перше, у віршах 42:24, 43:30 і 45:2 вказано, що Йосип постійно вибігає з кімнати, щоб нестримно виплакати. Це свідчить про те, що він не виявляв жорстокості, садизму чи ненависті, коли говорив з ними. Це були сльози не люті, а любові й туги.

¹ Derek Kidner, *Genesis: An Introduction and Commentary* (Дерек Кіднер “Книга Буття: вступ і коментарі”) (Downers Grove, Ill: InterVarsity Press, 1967), p. 198.

По-друге, бачимо, що Йосип не ставав жорсткішим щодо братів. Радше, це були періоди милосердя, які змінювались різким ставленням. Спочатку він звинувачує їх у шпигунстві й садить до в'язниці (42:17). Потім змилює їх, відпускає всіх, окрім одного, щоб вони могли повернутися "для заспокоєння голоду їхніх домів" (42:19). Зрештою, хоча він і пов'язує Симеона перед очима решти братів (42:24), та робить їм надзвичайно щедрий подарунок – повертає срібло в їхніх мішках (42:28). Уявіть собі ринкову ціну зерна під час голоду! Мстивий Йосип узяв би їхні гроші і відпустив би їх з мізерною кількістю збіжжя. Мстивий Йосип міг би їм розповісти, хто він насправді є, змусивши братів благати про помилування, як він це робив декілька років тому, перебуваючи в ямі (42:21), а потім відвернувся б, як вчинили вони.

Поведінка Йосипа свідчить про те, що він не прагне помсти, а переслідує інші цілі.

3. Прочитайте Буття 42:6-38, (а) які паралелі існують між цими віршами та 37-м розділом? (б) Яким чином згадка про сон впливає на ставлення Йосипа до своїх братів (42:9)? (в) Які в нього цілі? (г) Які докази того, що його стратегія спрацьовує?

Чим схожі розділи 37 і 42?

У 42-му розділі є різні види іронічних паралелей і посилань, які своїм корінням сягають 37-го розділу. По-перше, у 37-му розділі йдеться про те, як Йосип позбавляють волі й кидають у яму. У 42-му розділі Йосип поневолює своїх братів і запроторює їх на три дні до в'язниці. Згодом він відпускає всіх, окрім одного. Цілком можливо, що він змінив свою думку, але, ймовірно, він змусив їх пережити те, що вони заподіяли йому.

По-друге, у цьому розділі також йдеться про срібло (42:28) – нагадування про той випадок, коли брати прийшли додому зі сріблом (37:28). По-третє, вони повернулися без одного брата, а їхній батько знеміг у горі (42:35-38) так само, як це сталося кілька років тому (37:32-35).

По-четверте, у цьому розділі міститься досить прозорий натяк на випадок з Буття 37 у виборі Симеона як довіреного полоненого. Рувим, будучи старшим, повинен був бути на його місці як найбільш прийнятний представник. Але він врятував життя Йосипу і був єдиним братом, який хотів допомогти (37:21-22). Звільнення Рувима від відповідальності через те, що він був найменше винним у зраді Йосипа, є ще одним нагадуванням про минуле.

Яким чином згадка про сон впливає на ставлення Йосипа до своїх братів?

Коли брати постали перед Йосипом, вони низько вклонилися йому (42:6), як належало робити перед великим урядником чи правителем. Це не могло не зворушити пам'яті Йосипа. У вірші 42:9 йдеться: "І згадав Йосип сни, що про них йому снились були. І сказав він до них: Ви шпигуни!" Д. Кіднер зазначає: "Пам'ять про сновидіння була чимось більшим, ніж підтвердженням: те, що відбувалося, не збігалось з тим, що мало би відбутися..."² Про що думав Йосип,

² Derek Kidner, p. 199.

коли бачив, як брати кланялися йому? Він не міг лише зловтішатися їхньою безпорадністю. Якби це дійсно було так, він міг би отримати більше садистського задоволення, викривши себе та дорікаючи чи завдаючи їм болю (як зазначено вище). Натомість він приступив до реалізації своєї стратегії, звинувативши у шпигунстві. Пам'ять про сновидіння спонукала Йосипа переслідувати іншу мету замість помсти. Якою була ця ціль?

Сни Йосипа віщували, що одного дня він спасе всю свою родину, а брати схиляться перед ним. Але, як зазначає Д. Кіднер, те, що відбувалося, не збіглося із сюжетом сну. Де ж були його батько та Веніамин? Той факт, що їх там не було, а отже, сон не став реальністю, свідчив, що комусь ще належало попрацювати над собою (див. питання 1 вище). Між братами та між батьком і синами досі було відчуження, їхні характери все ще не були досконалими. Йосип не розкрився би братам доти, поки не впевнився, що вони упокорились і змінилися.

Які його цілі?

Коментарі Д. Кіднера щодо історії Йосипа постійно проливають світло. Він цілком слушно пише: "У тому, якою доброю була судова політика [Йосипа], можна переконатися із розвитку абсолютно нових стосунків між братами, наче поперемінні сонце і холод відкривали їх перед Богом".³

У цьому полягала стратегія Йосипа. З одного боку, був "холод", м'яке покарання, щоб нагадати братам про їхній гріх. Як ми зазначали раніше, Йосип влаштовує все так, що брати змушені знову пережити свій вчинок. З іншого боку, було "сонце" – свідчення милосердя й доброти. Він відпускає всіх, окрім одного, додому; віддає їм гроші, а пізніше спростовує їхні побоювання щодо помсти, наполягаючи (через своїх розпорядників), що Бог винагородив їх за те, що вони не вкрали гроші (43:23). Йосип їсть із ними, що є виявом неабиякої люб'язності та привітності (43:31-34), адже більшість єгипетських царів ніколи не споживали їжу з чужинцями чи кочівниками.

Які є докази того, що його стратегія працює?

У 21-му вірші брати зазначають, що їхнє "нещастя" було породжене стражданнями, яких вони багато років тому завдали Йосипові. Д. Кіднер каже: "Відчуття покарання пробуджувало почуття, яке не виникало в них ні від сліз Йосипа, ані від сліз батька".⁴ Йосипу вдалося переконати їх у тому, що вони вчинили неправильно.

У 28-му вірші брати кажуть: "Що це Бог нам зробив?" Тепер вони бачать Божу руку у всіх своїх нещастях. На цей момент вони ще не впевнені в тому, що Його дії були призначені для їхнього благословення і зростання.

4. Чи діє Бог у такий же спосіб, як це робить Йосип? Чи діяв Бог подібним чином із вами?

У своїх коментарях до Книги Буття Мартін Лютер детально пояснює, що коли ми діємо як невіруючі, Бог ставиться до нас, Його сім'ї, так, як Йосип ставився

³ Derek Kidner, p. 199.

⁴ Derek Kidner, p. 199.

до своїх братів. У Посланні до Євреїв 12:1-15 читаємо про те, що Господь карає тих, кого любить, так само, як батько карає своїх дітей. Правильне дисциплінування дітей містить у собі відчуття покарання (тобто “нещастя”, 42:21), але її мотивом є не відплата, а очищення. Метою справжньої відплати є око за око; метою батьківської дисципліни є зрілість і очищення від злого. Батько завдає стільки болю, водночас виявляючи милосердя й любов, аби дитина позбулася тих звичок, які можуть зруйнувати її життя.

В Євангелії від Івана 21 ми бачимо, як Ісус подібним чином поводить з Петром. Петро тричі зрікся Ісуса й не був спроможний очолити Церкву. Ісус його тричі запитує: “Симоне, чи ти любиш мене?” Петро ледь не ридає, бо Господь змушує його болісно пережити власні вчинки і триразове зречення. Чому Він це робить? Це дисципліна любові, яка відлучає наші серця від гріха. Іншими словами, Ісус поєднує “холод” і “сонце”: він викриває гріх, але запевняє в благодаті. Постійний “холод” чи постійне “сонце” відвернуть серце від Бога. Постійний “холод” і погрози зроблять людину черствою; постійне “сонце” і прийняття потуратимуть людському гріху.

Цей епізод навчає того, що Бог часто дисциплінує нас не *всупереч* тому, що ми прощені й прийняті в Його сім'ю, а *тому що* ми прощені й прийняті. Батько, який бачить, що його дитина виростає нечесною, мусить поєднувати “сонце” і “холод”, щоб зм'якшити її серце і зробити його відкритим до змін. Постійне “сонце” псує дитину, а постійний “холод” озлобляє її.

Саме Євангеліє є найкращим способом для Божого Духа відкрити наші серця. Релігія говорить нам, що (а) ми грішники, але не настільки погані, що не зможемо задовольнити Бога нашими намаганнями бути добрими, і що (б) ми благословенні, але не настільки, щоб бути впевненими в тому, що є достатньо добрі для Бога. На противагу цьому, Євангеліє говорить нам, що (а) ми зіпсовані й набагато нечесніші, ніж коли-небудь думали, але (б) ми сповна люблені і прийняті Отцем, який бачить нас прекрасними у Христі. Євангеліє є основним “сонцем” і “холодом”. Воно викриває гріх, але показує і запевняє у справжній Божій любові. Обидва ці елементи потрібні нам для того, щоб змінитися.

5. Прочитайте Буття 42:36-43:14. (а) Як реакція Якова у віршах 42:36-38 викриває його духовну слабкість? (б) У який спосіб Юда допоміг Якову врешті збагнути, як слід вчинити з Веніамином (43:8)? Чи підходить цей принцип усім нам? Як ви з власного досвіду переконувались у його корисності? (в) На що Яків покладає свої надії (43:14)?

Як реакція Якова викриває його духовну слабкість?

З примусу Яків урешті висловлює те, що було в його серці: “Він сам позостався” (42:38). Хоча його дружини та інші діти поруч із ним, Якову до них байдуже. У його серці є “сам” Веніамин, і, будучи наляканим, він не може приховувати власних почуттів. (Звісно, що інші сини думали: “А хто ми, непотріб?” Але Яків промовляв уголос тільки те, що й так їм давно було відомо).

Яків егоцентричний, сповнений жалю до самого себе. Він не думає про те, що його сини пережили, й не запитує: “Як ми плануємо визволити Симеона?” Страждання інших його не цікавлять. Він вважає, що все проти нього! (42:36). Після втрати Рахилі та Йосипа він не може повірити у те, що доля позбавила його Веніамина. Він необдуманно, егоїстично обіцяє, що Веніамин ніколи не відправиться до Єгипту. При цьому він готовий пожертвувати Симеоном замість Веніамина. У цьому епізоді ідолопоклонство Якова виявляється більшою мірою, ніж будь-коли.

Цікаво, що брати, здається, в цей момент трохи випереджають свого батька. Вони вже розуміють, що Бог показує їм їхній гріх (42:28), але Яків ще не усвідомлює, що Бог хоче показати і його гріх також. Він не бачить нічого поганого у своєму серці й не помічає того, як Бог прагне провадити його й допомагає йому духовно зростати.

У який спосіб Юда допоміг Якову збагнути те, як слід вчинити з Веніамином?

Юда наводить настільки сильний аргумент, що навіть Яків урешті не може його заперечити. Юда каже: “Якщо ти не відправиш Веніамина з нами, ми всі померемо, включно з Веніамином”. Словом, Яків повинен буде втратити улюбленого сина, щоб урятувати його. Цей епізод має два значення – більш конкретне й загальне.

По-перше, проблема ідолопоклонницького обожнення дітей за кілька поколінь глибоко вкоренилася в життя цієї родини. Ісаак до нестями любив Ісава (більше за Якова), і Авраам любив Ісаака більше за Ізмаїла. У кожного з цих батьків були свої причини для виникнення такої залежності. Яків надзвичайно любив двох синів від жінки своєї мрії. Ісаак, можливо, хотів бачити себе в мужнішому і динамічному синові як Ісав. Авраам вважав Ісаака втіленням усіх своїх життєвих прагнень, а також дитиною своєї старості. Але в одній із найяскравіших і найвідоміших історій Біблії Бог змушує Авраама принести його в жертву. Це було потрібно для того, щоб знищити владу ідолопоклонства над серцем Авраама та навчити його ставити послух Богу вище за стосунки з Ісааком. Тільки тоді, коли батько був готовий втратити сина, було безпечно залишати його Аврааму. Тепер Бог підготував подібний іспит Якову. Для Якова було б правильно, якби він слухняно відправив Веніамина до Єгипту. Не зробити – це означало поставити любов до цього сина вище за любов до всіх інших у його родині. Бог влаштував усе так, що Яків у *буквальному сенсі* втратив би Веніамина, якщо б втримав його, і зберіг би його, якщо б втратив. Це було виявом істинної віри. Адже для власного духовного зростання і зростання сина Яків повинен був довірити Веніамина Богу.

Чи корисним буде цей принцип усім нам? Як він працює в нашому житті?

Це загальний принцип. Ми схильні робити деякі речі основними – наші сім'ї, кар'єру, дохід, стосунки. Часто Бог повинен поставити таку річ під загрозу, перш ніж вона заволодіє нами. Один мудрець сказав: “Той, хто не може викинути скарб у час потреби, скований кайданами”. Іноді треба втратити щось, щоб стати вільними. Ми позбуваємося свого статусу чи грошей і розуміємо, що Бог є нашою справжньою славою та багатством. Але іноді, як це було з Авраамом та Ісааком, ми просто повинні бути *готові* втратити щось, аби

звільнитися від його влади над нами. Тільки тоді, коли сила ідола знищена, ми розуміємо, наскільки він керував нашим життям та наскільки наші погляди і сприйняття дійсності були спотворені ним.

На що Яків врешті покладає свої надії?

По-перше, він покладає свою надію на слово Боже. “Бог Всемогутній (43:14) – титул, що особливо нагадує про завіт Бога з Авраамом (17:1), а отже, і Божий план для цієї родини”⁵, – пише Д. Кіднер. Іншими словами, Яків покладається на Господні обіцянки про плани на добро для його родини. Уперше Яків згадує, що Бог не садист і що відповідно до Його обітниць всі ці події є частиною Його плану, метою якого є благословити й використовувати його родину. Ми маємо такі ж самі обіцянки й таке саме зобов’язання.

По-друге, він покладає свою віру на Божу благодать: “А Бог Всемогутній нехай дасть вам милосердя...” (43:14).

По-третє, його послух стає безумовним: “А я, – певно стратив сина свого” (43:14). Він не говорить: “Я просто знаю, що Бог не допустить нічого поганого; Я приймаю на віру, що буде велике спасіння”. Він не вважає, що тільки тому, що Бог є (а) Богом благодаті й (б) виконує свої добрі плани, (в) тому Веніамин не зможе померти. Яків розуміє, що обидва аргументи – і (а), і (б) – не є достатніми і що з Веніамином усе ще може статися щось трагічне. Його фраза: “А я, – певно стратив сина свого” нагадує нам слова Естер: “А якщо я загину, то загину”. Це означає, що “я збираюся чинити правильно; наслідки не мають для мене значення”. Тож Яків покладає свої надії на самого Бога, а не на особисті плани, які він вимагає від Бога виконувати.

6. Прочитайте Буття 43:32 – 44:34. Ми переконалися, що Йосип повинен був чимось пожертвувати (помстою) і Яків також (своїм ідолем). (а) Яку останню жертву потрібно зробити, аби сталося цілковите примирення? Як Йосип готується до цієї жертви? (б) Чому брат, який здійснює її, є важливим для Йосипа? Чому це важливо для нас?

Як Йосип готується до останньої жертви і чому це важливо?

Возз’єднання родини та очищення характеру й серця кожного її члена ґрунтувалися на принципі жертвності (“моє життя (віддаю) за твоє”), а не на принципі світу (“твоє життя (використовую) заради мого”). Жертва Йосипа полягала в тому, що він відмовився від свого бажання й можливості помсти (ми вивчатимемо це глибше наступного тижня). Яків же відпустив свого ідола й понад усе вірив Богу й корився Йому. Саме ця жертва є головною.

Йосип надає братам усі можливості вчинити з Веніамином так, як вони вчинили з Йосипом. (а) У вірші 43:34 він показує свою особливу прихильність до Веніаміна, щоб знову розбудити ревності братів. (б) Пізніше, поклавши срібну чашу до мішка Веніаміна, він дає їм ще одну можливість позбутися батькового улюбленця, таким чином гарантуючи власну безпеку і свободу (44:17).

⁵ Derek Kidner, pp. 203-204.

Одне слово, це серйозне випробування. Брати повинні відреагувати зовсім не так, як раніше. Їм належить пожертвувати своїм життям заради ненависного брата, замість того, щоб віддати життя брата за їхнє. Д. Кіднер підсумовує:

“Стратегія Йосипа... була вдалим ходом. Як і суд Соломона, раптова загроза життю Веніамина була болючим ударом: умить брати опинилися перед вибором... були всі умови для ще однієї зради... Одностайність (13), щирість (16) і незмінність відповіді (бо пропозицію повторювали не раз, 17), засвідчили, наскільки добре пройшло очищення”⁶

Чому Йосипу важливо, що Юда готовий до жертви?

Юда виступає і не просто благає про помилування, а пропонує, що сам спокутує гріх Веніамина (44:33-34). Він хоче віддати своє життя й бути покараним за крадіжку, аби брат міг бути вільним.

Для Йосипа це дуже важливо, адже ідея продати Йосипа в рабство належала саме Юді (37:26-27). Він був найбільше винним у першій зраді; тепер же його серце найбільше оновилося й очистилося.

Чому це важливо для нас?

Юда є предком Ісуса Месії. Не знаючи цього, він іде по стопах свого величнішого Сина. Центром усього в Біблії є Ісус, і це чітко видно з цього фрагменту. Паралелі з історією Христового спасіння ми бачимо в тому, як його ж брати відкидають і принижують Йосипа. Це врешті дозволило йому стати великим і врятувати тих людей, які свого часу відвернулися від нього. Історія Якова теж нагадує історію Христового спасіння, зокрема тим, що Яків повинен був відмовитися від свого улюбленого сина, щоб врятувати інших. Але найяскравіше видно вплив Духа Христа на Юду, цей Дух сходить на нього, допомагаючи йому заступатися за Веніамина і віддати своє життя за спокутування його провини.

Основний принцип Євангелія полягає в тому, що ми повинні втратити себе, щоб знайти себе. Якщо ми знайдемо себе, ми втратимо себе. Іншими словами, якщо ми проживемо своє життя для Бога (Яків) та інших (Юда), ми знайдемо спокій, здобудемо свободу й станемо самотніми. Однак, якщо житимемо заради власних інтересів, як би це не звучало іронічно, ми страждатимемо від боротьби, внутрішнього сум'яття й поневолення. Ми кажемо “іронічно”, тому що світ глибоко вражений тим, як це працює. Але Євангеліє показує, що Ісус став сильним, проявивши слабкість, і отримав радість, пожертвувавши своєю радістю. Тому якщо ми наслідуватимемо, живучи у світі, Його зразок самопожертви, то пізнаємо Його радість.

⁶ Derek Kidner, pp. 204-205.

7. Примирення у взаєминах відбувається завдяки різним видам жертвності Йосипа, Якова і Юди. Чи існують у вашому житті стосунки, які б укріпилися або зцілилися, якщо б ви проявили один або кілька видів жертвності?

Йосип відкинув помсту і пробачив. Яків відкинув свого ідола, він, безумовно, підкорився Всевишньому. Юда забув про власний комфорт і свободу та був готовий пожертвувати своїм щастям заради іншої людини.

8. Пригадайте сни Йосипа. Як ця історія ілюструє принцип Дій 4:27-28? Як це може додати нам впевненості у житті?

Повчальний зміст цієї історії полягає в тому, що ніхто не може перешкодити Божим планам спасіння через непослух і гріх. Насправді, з цього фрагменту однозначно зрозуміло, що будь-які зусилля зірвати Господній план тільки ще більше *розвинуть* його. Так було з Ісусом: коли світові та релігійні правителі і сатана намагалися знищити Його, вони тим самим тільки доклалися до Його остаточної перемоги і звеличення. Так було і у випадку з Йосипом. Якби його не видали, родина не була б врятована фізично (від голоду) чи духовно (від постійних гріхів). У своїй книзі *"Surprised by Joy"* ("Вражений радістю") К. Льюїс розповідає про свого вчителя зі школи-інтернату. "Великий Критик", як його називали, вперто заперечував існування Бога. Він зробив з К. Льюїса переконаного атеїста, навчив його неперевершено сперечатися й логічно мислити. Як не дивно, але через декілька років, коли К. Льюїс став християнином, усе, чого він навчився у "Критика", зробило його, можливо, найвідомішим і найуспішнішим оборонцем християнської віри у двадцятому столітті. Навіть вороги Бога допомагають реалізувати Його плани й наміри.

⁷ C. S. Lewis, *Surprised by Joy* (К. С. Льюїс "Вражений радістю") (San Diego: Harvest/Harcourt Brace, 1966), Chapter IX.

Життя в плюралістичному суспільстві

Йосип рятує свою родину

Заняття 24 | Буття 45:1-50:26

ВСТУП

Простежимо історію Йосипа. Родина Якова повинна була стати носієм істинної віри та Месіанського насіння, але в духовному сенсі вона була на межі катастрофи через гріх. Емоційне відторгнення Яковом Лії і його обожнювання Рахиль посягло зло в житті його дітей. Яків найбільше уваги приділяв синові від Рахилі, Йосипові, і був холодним та байдужим до решти своїх дітей. У підсумку Йосип став жорстоким, пустим і зарозумілим, тоді як його брати стали озлобленими і сповнилися ненависті до нього. Але втрутився Бог. Свою обіцянку врятувати родину через Йосипа Господь послав уві сні. Потім Він, використовуючи обставини та злі наміри братів, влаштував так, що Йосип продали в єгипетське рабство. Там Йосип зазнав страждань, але саме завдяки їм був звеличений і став правою рукою фараона. Він використав свою світську владу, щоб врятувати рідний край від фізичного голоду. І врешті, коли його брати прийшли до Єгипту в пошуках їжі, Йосип став знаряддям для їхнього духовного відродження. Він стає спасителем тих, хто відкинув його.

Він приховує від братів, ким є насправді, і змушує їх ще раз пережити свою зраду (42-й розділ). Вони знову повертаються додому зі сріблом, але без одного брата і бачать, як їхній батько знемагає в тузі. Та, незважаючи на суворий зовнішній вигляд, Йосип виявляє ознаки милосердя – часто плаче на самоті, повертає братам їхні гроші, гостинно приймає їх, звільняє від в'язниці. І насамкінець, у 44-му розділі, він відтворює ситуацію з 37-го розділу і дає своїм братам другий шанс. Він бере Веніаміна, другу дитину Рахиль і нового улюбленця Якова, під варту і каже: “Ви всі можете бути вільні, якщо залишите цього одного в рабстві”. Ця ситуація повторює ту, в якій брати опинилися й раніше. Вони можуть позбутися сина Рахилі, але скористатися ще привабливішою пропозицією – отримати свободу в обмін на життя одного з них. Але цього разу брати відмовляються пожертвувати Веніаміном, аби врятувати свою шкуру. Юда виступає вперед і висловлює готовність понести покарання замість Веніаміна. Такою є кінцівка 44-го розділу.

На початку 45-го розділу Йосип відкривається братам. Він бачить глибокі зміни в їхніх серцях і тому говорить: “Я Йосип” (вірш 3). Цим і зумовлений подальший розвиток сюжету.

Примітка: питання Йосипа “Чи живий ще мій батько?” збиває братів з пантелику, тому що вони не раз казали, що їхній батько ще живий. Але єврейське слово “жити” означає також “благополуччя” і “здоров’я”. Так, у 45:27 зазначено, що “ожив дух Якова”, де слово “ожив” вжите у значенні “відродився”. Йосип запитує: “Чи з нашим батьком усе добре? Чи з ним усе гаразд?”

45 Розділ

- 1. Прочитайте Буття 45:4-8. (а) Як слова Йосипа допомагають зрозуміти роль Бога в історії людства? Порівняйте з Діями 2:23. (б) Що слова Йосипа розповідають про причини, через які Бог діє в історії людства? Порівняйте з Римлян 11:2-6.**

Як Бог діє в історії?

По-перше, Йосип переконує нас у *суверенності* Бога. Зверніть увагу на те, що він двічі повторює фразу "Ви продали мене" (вірші 4 і 5) і двічі каже: "Бог послав мене" (вірші 5 і 7). Він протиставляє ці дві тези. Яка з них правдива? Чи Йосип перебуває в Єгипті тому, що *вони* продали його, чи тому, що *Бог* послав його? Відповідь на це питання міститься у 8-му вірші, у якому Йосип каже: "Не ви послали мене сюди, але Бог". Це багатогранний і складний погляд на роль Бога в історії людства.

З одного боку, Йосип не каже: "Ви не зробили нічого поганого. Ви нічого не могли вдіяти, Бог змусив вас зробити це". Якби вони були тільки маріонетками Бога, йому б не довелося так важко переконувати їх у гріху й упокорювати їхні серця. Він би сказав: "Не ви продали мене, Бог змусив вас зробити це". З іншого боку, він говорить: "Ви вчинили так, бо Бог так допустив". Якби Господь був лише спостерігачем, Йосип міг би не пробачити їм, а сказати: "Ви послали мене до Єгипту! Усе вийшло добре, але не завдяки вам! Тепер ви відплатите за все".

Натомість Йосип говорить, що брати умисно вирішили видати його і тому несуть цілковиту відповідальність за свій вчинок. Попри це, Бог влаштував усе так, щоб через їхній гріх здійснити свої благі плани. Тож *основним* поясненням є те, що уся історія людства є виявом суверенної волі Бога – ніщо не відбувається поза Його контролем. Але *безпосередньою* причиною усіх учинків людини є її вільний вибір.

Розуміння Йосипом людської історії надзвичайно подібне до Петрового в Дії 2:23 і Дії 4:27-28. У цих віршах апостол говорить: "[Ісуса], що був виданий певною волею та передбаченням Божим, ви руками беззаконників розп'яли та забили" (2:23). Зауважте, що зрада Ісуса учнями (як і зрада Йосипа) була повністю спланована і здійснена Богом. Це *повинно* було статися, адже так було передбачено. Але люди, які брали безпосередню участь у зраді, були все-таки нечестивими. У них був вільний вибір. Це не був приклад фаталізму, згідно з яким Бог визначає все, незалежно від нашого вибору, ані гуманізму, прихильники якого стверджують, що ми самостійно робимо вибір. Натомість, це ілюстрація біблійного погляду про те, що Бог визначає все *через* наш вільний вибір. Врахуйте також висловлювання Ісуса про зраду, яку Йому довелося пережити, як чашу від Бога (Івана 18:11).

Чому Бог діє в історії?

По-друге, Йосип розповідає нам *про благодатні, рятівні наміри* Бога. Він каже, що кінцевою метою Божої суверенності у влаштуванні подій є спасіння життя через народ. Він каже: "Бог послав мене... щоб ви позостались на землі, і щоб утримати для вас при житті велике число спасених" (вірш 7). Це надзвичайно важливо. По-перше, із цього фрагменту зрозуміло, що Бог завжди зберігає спільноту віруючих, "останок" вірних людей на землі. Його спасіння

не індивідуалістичне. Він не просто прощає людям їхні гріхи, благословляє і допомагає їм. Він бажає мати спільноту віруючих. По-друге, ми визнаємо, що цей останок спасається тільки через благодать. Спасіння братів було сплановане Богом незалежно від їхніх заслуг чи намірів. Господь допоміг їм врятуватися тільки завдяки Своїй благодаті.

Павло пов'язує ідею "останку" з Божою благодаттю в Посланні до Римлян 11:2-6. Він згадує час (1 Царів 19), коли Ілля вважав, що був єдиним віруючим, який залишився. Бог, однак, відповів: "Я для Себе залишив сім тисяч мужів, що перед Ваалом колін не схилили" (Римлян 11:4). Ці слова дуже подібні до Йосипових, бо останок є zostавленим чи збереженим Богом. Павло робить висновок: "Також і теперішнього часу залишився останок за вибором благодаті. А коли за благодаттю, то не з учинків" (Римлян 11:5-6).

Йосип каже, що Божа *благодать* є поясненням і метою упорядкування Господом історичних подій. Він пробуджує нас, зворушує нас і відкриває наші очі, щоб зберегти для себе людей через благодать.

2. У Бутті 45:4-8 (а) як Йосипове розуміння Бога впливає на його ставлення до інших і реакцію на життєві обставини? (б) У яких ситуаціях ви могли б використовувати це розуміння Бога, щоб правильно реагувати на проблеми у власному житті?

Як Йосипове розуміння Бога реалізоване в його житті?

Йосип каже своїм братам: "А тепер не сумуйте, і нехай не буде жалю в ваших очах... бо то Бог послав мене перед вами для виживлення" (45:5). Тут Йосип застосовує свої богословські знання до братів з двох причин. По-перше, він намагається заспокоїти їх, а, по-друге, хоче зцілити їхній біль. Він каже: "Не потрібно боятися чи винити себе. Бог діяв, аби реалізувати свої благодатні плани". Коли він каже: "Нехай не буде жалю у ваших очах", він при цьому не стверджує, що вони не несуть відповідальності за те, що вчинили, бо не могли нічого вдіяти. Попри все, він говорить: "Ви продали мене". Йосип допомагає братам покаятися, він каже: "Єдиний спосіб, через який ви можете простити себе, це усвідомити, що у вас є Бог благодаті, чий сповнений любові план ви ніколи не можете зіпсувати. Він зробив усе це, щоб врятувати вас, тому ви, безсумнівно, заслуговуєте прощення. Ви нічого не зіпсували. Він діяв у всіх ваших вчинках. Живіть у мирі". Милостива, суверенна влада Бога, безумовно, не тільки *упокорить* нас, а й підбадьорить. Тільки таке розуміння Бога допоможе нам покаятися і позбутися почуття провини. Бог, який сповнений любові, але при цьому не є суверенний, тільки спонукав би нас до гріха; суверенний Бог, який не є милостивий, змусив би нас ненавидіти себе.

Тоді Йосип, використовуючи свої глибокі богословські знання, здійснює своїм братам духовну операцію. Важко відмовитися від самовиправдання, заперечення та погодитися на покаєння. Покаївшись, важко уникнути почуття провини і відчаю. Тільки розуміння Бога як святого, але милостивого повністю допоможе нам у цьому.

Йдеться про те, що Йосип уже випробував це богослов'я на собі. Його не можна чітко простежити до 50-го розділу (див. нижче), але очевидно, що його

розуміння Бога є причиною того, чому він не сердиться і не тримає образи на своїх братів. Іншими словами, таємниця прощення (на противагу гніву) і спокійного життя (на противагу страху) криється в глибокому знанні, що Бог є суверенний і милостивий.

У яких ситуаціях ми можемо використовувати це у власному житті?

Це особисте питання, тому всі відповіді будуть досить конкретними. Але все ж виділимо кілька моментів, як Йосипове розуміння Бога може нам допомогти.

По-перше, воно допоможе нам прощати інших. Наша образа часто породжується напівсвідомим переконанням, що люди безповоротно зіпсували нам життя. Хоча вони можуть заподіяти нам глибокого болю, та не можуть зруйнувати милостивого Божого плану щодо нас. Коли ми ображаємося на когось, ми, по суті, надаємо цій людині занадто багато значення й важливості! Ми приписуємо цій людині більше влади, ніж вона насправді має.

По-друге, це допоможе нам впоратися з тими стражданнями, яких зазнаємо зараз, і з тими, які ще випадуть на нашу долю. Джон Ньютон використовує це богослов'я у відомому листі, звертаючись до жінки, у якої помирала сестра:

*“Я бажаю, щоб ви знайшли в собі сили віддати її, себе і всі ваші турботи у Його руки. Він має суверенне право робити з нами все, що забажає... [але] для тих, хто шукає Його, Його суверенна влада проявляється через благодать. Усе відбувається на благо: усе, що Він посилає, є необхідним; ніщо з того, що Він забирає, не є потрібним... Підкоріться Його волі, а також боріться з кожною думкою, яка спокусливо нашіптує, що ви самі маєте можливість вибрати”.*¹

3. У Бутті 45:5 і 50:20 Йосип зазначає, що Божим наміром для нього було “заховати при житті великий народ”. Як він це здійснив? Що це говорить нам про те, (а) як потрібно ставитися до “світської” роботи і (б) як треба реагувати на голод та інші соціальні проблеми? (Порівняйте з Ефесян 4:28, Луки 12:32-33 і Матвія 25:31-46). (в) У який спосіб ви можете розумно реагувати на такі проблеми?

Як Йосип здійснив свій намір “заховати при житті великий народ”?

Йосип не був покликаний стати проповідником, церковнослужителем, благовісником чи місіонером. Він наділений надзвичайними адміністративними та організаційними здібностями, які спочатку успішно застосовував у бізнесі й торгівлі (при дворі Потіфара), а потім в уряді. Саме це світське покликання Бог використав як порятунок його життя, а вміння формувати державну політику для ефективного вирішення проблеми голоду. Таким було основне завдання Йосипа у світі.

¹ John Newton, Letter XXXV in *Letters of Newton* (Джон Ньютон, Лист XXXV у книзі “Листи Ньютона”) (Edinburgh, Carlisle, Pa.: Banner of Truth Trust, 1976), p. 179.

Яким має бути наше ставлення до світської роботи?

Цікаво зазначити, що Йосип був посланий до Єгипту з двох причин. По-перше, він відправився, щоб зберегти життя тих, хто “позостався” (45:7), а, по-друге, щоб врятувати багато життів (45:5 і 50:20). Зауважте, що він не вважає свою світську роботу неважливою. Він не каже: “Я отримав цю владу тільки, щоб мати змогу зберегти народ Божий. У цьому була суть мого життя”. Як його діяльність, спрямована на допомогу народу Божому, так і його робота на загальне благо всього населення світу вважаються Божим “покликанням”. Саме Бог “послав” його зробити і те, і це. Дійсно, у 45:7 бачимо, як поєднуються його світські й духовні завдання. Коли Йосип каже, що він був посланий, “щоб утримати для вас при житті велике число спасених”, він говорить про те, як він привів своїх братів до покаяння і врятував їх від фізичного голоду.

Це переконливо підтверджує вірування Протестантської Реформації, що як світська робота, так і церковне служіння є покликанням від Бога. Яку б роботу ми не обрали, вона має позитивно впливати на якість життя людей у світі. Ми завжди повинні бути поруч, щоб “спасати життя”.

Як ми повинні ставитися до голоду й соціальних проблем?

Життя Йосипа показує, що Бог не хоче, щоб ішли служити тільки “найкращі і найрозумніші”, наскільки важливо б це не було. Він хоче, щоб ми поширювали Його любов не тільки на словах, але й на ділі. В 1 Івана 3:17-18 читаємо: “А хто має достаток на світі і бачить брата свого в недостатці, та серце своє зачинає від нього, то як Божя любов пробуває в такому? Діточки, любімо не словом, ані язиком, але ділом та правдою!” Коли ми розказуємо людям Євангеліє, вчимо їх Біблії чи приводимо до покаяння і віри, ми проявляємо любов у слові. Але це не єдиний спосіб любити. Фактично Іван говорить, що любов не може виявлятися лише у слові. Якщо ми не задовольняємо фізичні й матеріальні потреби людей відповідними вчинками, тоді любов не є нашою мотивацією. Служіння тільки в слові свідчить про брак любові в мотивації. Навіть Ісус був могутній у “ділі і слові” (Луки 24:19): він проповідував, зцілював хворих, годував голодних і воскрешав мертвих.

Новий Заповіт містить чимало настанов для християн перейматися як соціальними проблемами, так і духовними. В Ефесян 4:28 сказано, що всі, хто працює, повинні принаймні частково ділитися доходами з бідними. В Євангелії від Луки 12:33-34 Ісус закликає нас щедро ділитися з нужденними. В Євангелії від Матвія 25:31-46 відома притча показує нам, що Ісус хоче, щоб ми робили – піклувалися про голодних, бездомних, хворих та ув’язнених. Такий баланс слів і діл вбачаємо в самому Воскресінні. Ісус не просто помер за наші гріхи – Він фізично воскрес. Це означає, що Він спасе нас не тільки духовно, а й фізично. Він бажає зцілення як стомленої душі, так і стомленого тіла. Ми теж повинні перейматися обома цими проблемами так само, як це робив Йосип (45:7-8).

Один служитель якось сказав: “Сатана присутній і діє там, де втрачаються життя. Бог присутній і діє там, де спасають життя. Ми повинні бути там, де рятують життя”.

48-й розділ

4. Прочитайте Буття 48:1-20. Євреїв 11:21 описує благословіння Яковом Йосипових синів як головний вияв віри в його житті. Чому Йосип приводить синів до Якова? Як те, що він благословляє Єфрема, а не Манасію (вірш 14), і стислий опис його життя (вірш 15) свідчать про велику віру? (Порівняйте слова Якова в Бутті 42:36 і 48:15-16.)

Чому Йосип приводить своїх синів до Якова?

Йосип приводить двох своїх синів до Якова – старшого Манасію і молодшого Єфрема – для благословіння. Вони народилися в Єгипті від місцевої жінки, і тому можна припустити, що діти Йосипа не були законними спадкоємцями Якова. Але Яків тут стверджує протилежне і розвіює будь-які сумніви щодо цього питання. По-перше, він нагадує Божу обітницю дати нащадкам Якова землю і благословення (вірші 3-4). Крім того, він каже, що хоча Манасія та Єфрем народилися в Єгипті, вони теж будуть залічені до його нащадків й отримують частину його спадщини (вірші 5-7).

Як благословення Яковом Єфрема, а не Манасії свідчить про велику віру?

Коли Йосип підходить до свого батька, він підводить Манасію до правиці Якова, а Єфрема – до його лівиці. Праву руку вважали місцем великої честі. Йосип очікував, що старший син отримає більше благословення і верховенство в родині. На загальний подив, Яків свідомо схрестив руки і поклав свою правицю на голову Єфрема (48:14). Це викликало невдоволення у Йосипа, який сказав: "Не так, батьку мій, бо *оцей* перворідний, – поклади правицю свою на його голову" (вірш 18). Але Яків заперечив: "Я *точно* знаю, що роблю, Йосипе. "Не той" син є саме тим сином" (вірш 19). Чому Яків порушує родинний звичай та суперечить традиції, за якою він повинен був благословити старшого, а не молодшого?

Звичайно ж, Яків отримав пророцтво від Бога, коли говорив: "Він буде народом, і він буде великий, але його менший брат буде більший від нього, а потомство його стане повнею народів" (48:19). Але, схоже (особливо враховуючи Євреїв 11:21), він робить більше, ніж просто передає пророцтво про майбутнє. Коли Яків відмовляється благословити улюбленця батька, його гордість і радість, він вказує на метод Божої благодаті і спасіння, який завжди суперечить світовому порядку. У світі перші будуть першими, а останні – останніми; в Євангелії перші будуть останніми, а останні – першими. Це таємниця Божих шляхів у світі, і для людського розуму вони здаються абсолютно безглуздими. Знову і знову Бог бажає діяти у світі через тих, кого світ вважає слабшим.

Згадайте, що ми дізналися із книги Суддів. Майже щоразу, коли Бог обирає рятівника, цей вибір виглядає дивним (за світовими стандартами). Це завжди "не той син":

- Егуд був інвалідом через несправну праву руку. Це повністю дискваліфікувало його як воїна у той час, а отже, і як лідера.
- Девора була жінкою, а світ не сприймав жінок як лідерів.

- Гедеон був найслабшим членом найбіднішої родини в найубогішому племені. Сьогодні ми б називали його невдахою.
- Їфтах був членом організованої злочинної групи, був розбійником і бандитом.
- Самсон був плейбоєм, сексуально залежним, значною мірою емоційно незрілим.

Але цей приклад проілюстрований не лише в книзі Суддів. Для боротьби з Голіатом Бог вибирає маленького Давида, а не одного з мужніх та сильних синів Ессея. Господь наполягає на тому, щоб Гедеон зменшив свою армію з 10 000 до 300 бійців, перш ніж вони підуть проти мідіянітян, тому що “численний той народ, що з тобою” (7:2). Бог вибирає Ізраїль, одного з найменших і найслабших з усіх народів, щоб принести Його вибране насіння та істинну віру у світ. У Євангеліях Ісуса Месію, народженого у бідних батьків, поклали в ясла. Він не належить до жодної політичної партії і не має військової сили. Неодноразово Ісус вибирає своїми учнями відкинутих: повію, митника, язичника, жінок і дітей. Він відкидає соціальних інсайдерів – моральних, релігійних, сильних і порядних. І врешті у своєму найбільшому вчинку спасіння Він віддає Себе на побиття і смерть. Щоразу Бог здійснює порятунок у спосіб, який суперечить логіці світу. Бог завжди діє дивно, кладучи свої руки на “не того сина”, тим самим заперечуючи світовий порядок. Віра Якова вкотре продемонструвала це. Д. Кіднер пише:

“Є легка іронія в тому, що ця ситуація подібна до тієї, в якій у юності він проявив свою підступність. Знову благословляють не первістка, а молодшого брата, але в цьому випадку жодних образ чи непорозуміння немає. Це наочний приклад тихої чуйності та віри”²

Яків відчув потребу допомогти Богу здійснити Його наміри шляхом махінацій і брехні, щоб позбавити благословення свого брата Ісава. Яків лагідно настановляє Йосипа приймати Божі шляхи благодаті і спасіння, які не збігаються з розумінням світу. Це насправді є, за визначенням Д. Кіднера, прикладом “тихої чуйності і віри”.

Як короткий опис життя Якова демонструє його віру?

Тепер Яків дивиться на своє життя з абсолютно іншої позиції, ніж він це робив у Бутті 42:36. Там він казав: “Усе проти мене!”, що рівносильно словам “Усе на зло”. Усіх, кого він любив – Рахиль, потім Йосипа, а тепер Веніаміна – відібрали від нього. Йому здавалося, що Бог навмисно чинив так, щоб заподіяти йому біль і зробити його нещасним. Тепер він каже, що Господь був його пастирем “відколи існую аж до цього дня” (48:15). Яків навіть говорить, що Ангел Господній “рятує мене від усього лихого” (48:16). Ці слова є повною протилежністю попереднім. Тепер, коли він згадує свої страждання (втеча зі своєї батьківщини, обман Лавана, рання смерть Рахиль, втрата Йосипа), він з мудрістю каже, що Бог щоразу “пас” його і “рятував від усього лихого”. Він бачить, що Бог діяв у житті через любов задля блага. Це особливий вияв віри.

² Derek Kidner, *Genesis* (Дерек Кіднер “Книга Буття”)(Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1967), p. 212.

5. Які складні життєві ситуації ви можете пригадати і з вірою побачити, що Бог діяв як ваш пастир і опікун?

Цей гімн Джона Ньютона³ може наштовхнути вас на роздуми про власне життя.

(А) Я попросив Господа, щоб я міг зростати
У вірі, любові і всякій благодаті;
Щоб пізнав більше Його спасіння
І ревніше шукав Його обличчя.

(Б) Я сподівався, що в якийсь прекрасний час
Він відповість відразу на моє прохання
І силою Своєї любові
Простить мої гріхи і дасть мені мир.

(В) Замість цього Він змусив мене відчувати
Приховані пороки серця мого;
І дозволив злим силам пекла
Роздирати мою душу на шматки.

(Г) Та ще Своєю рукою Він, здавалося,
Мав намір посилити моє горе;
Викрив усі мої хитрощі,
Знищив мої плани і поборов мене.

(Д) "Господи, чому так? – я скрикнув, тремтячи. –
Чи прагнеш смерті Твого черв'яка?"
"У такий спосіб, – відповів Господь, –
я відповідаю на молитви про благодать і віру".

(Е) "Я даю ці внутрішні випробування,
Щоб звільнити тебе від егоїзму і гордості,
Щоб розірвати плани твоїх земних радощів,
Аби ти все це шукав у Мені".

50-й розділ

6. Прочитайте Буття 50:15-20 (а) Чому послання братів у 17-му вірші так розчарувало Йосипа? (б) Які три повчання, що допоможуть нам жити без гніву і образ, містить відповідь Йосипа? (в) Чи є хтось, кого вам потрібно пробачити? Як ці фактори можуть допомогти вам?

Чому це послання так розчаровує Йосипа?

Існує достатньо доказів того, що послання братів було вигадане. Мало ймовірно, що Яків, який, без сумніву, провів з Йосипом багато часу перед тим, як померти, передав би йому таке послання через братів. Звичайно, що

³ John Newton, cited by J. I. Packer in *Knowing God* (Джон Ньютон, цитата Д. І. Паркера у книзі "Пізнання Бога") (Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1973), p. 229.

він би сказав все особисто. Йосип знав це і тому заплакав. Він збагнув, що брати ще досі не усвідомили його намірів, вони не зрозуміли, чому він їх пробачив.

Три фактори прощення

Йосип робить три речі, які є важливими і для нас, щоб уміти пробачити вчинене проти нас зло й жити без гіркоти.

По-перше, він говорить: “Хіба ж я замість Бога?” (вірш 19). Він пам’ятає, що не має *права* судити інших. Але чому? (1) Нам достеменно *невідомо*, на що заслуговують інші. Ми не знаємо, що відчують їхні серця, з якими життєвими проблемами стикаються ці люди тощо. До того ж, (2) ми не достатньо *святі*, щоб судити інших. Можливо, ми не згрішили проти пана Х, але ми згрішили проти когось іншого, тому не маємо жодного морального права вирішувати, на що заслуговують інші. Тому, якщо ми сподіваємось, що хтось “отримає за заслугами”, чи бажаємо комусь зазнати сорому, невдачі чи падіння, ми ставимо себе на місце Бога. Ми вирішуємо, на що заслуговує інша людина і сподіваємось, що так і станеться. Але хіба ми маємо на це право? У нас немає ні достатнього розуміння, ні святості, щоб таке чинити. (До речі, це також аргумент проти занепокоєння. Ми не маємо права припускати, що заздалегідь знаємо, що повинно статися! Тому занепокоєння є також “приписуванням собі ролі Бога”).

По-друге, Йосип каже: “Ви задумували були на мене зло, та Бог задумав те на добро” (вірш 20). Він пам’ятає, що не має права й *потреби* судити інших. Бог влаштовує все на добро і справедливість. У Йосипа є милостивий Бог (1), чії благі наміри для Свого народу не можуть бути зірвані злими діями (див. Питання 1) і (2) чия справедливість до жорстоких і недоброчесних не буде стримана. Він влаштовує все на добро і справедливість. Через упевненість Йосипа в Божій благодаті і справедливості йому не потрібно мститися. Якщо він візьме справу у свої руки, то може відплатити тому, кого Бог хотів привести до віри. Якщо він прощає, він не повинен хвилюватися, що комусь щось зійде з рук. Ніхто врешті не залишиться непокараним, тому що у нас є не тільки милостивий Бог, але й Суддя всієї землі.

По-третє, він обіцяє добре ставлення: “Я буду утримувати вас і дітей ваших” (вірш 21). Третім елементом у процесі прощення є вчинки. Йосип не просто працює над собою, він любляче допомагає своїм братам. Він не просто утримується від відплати злом за зло; він віддає добром за зло (див. Римлян 12:18-21). Це дуже показово. Прощаючи когось, не достатньо просто утримуватися від помсти, слід відновлювати доброзичливі стосунки і служити людині. Тільки віра в Бога, який виявляє Свою любов і справедливість, може стримати нас від того, щоб не потрапити в нескінченний вир – зло – відплата – зло – відплата.

7. Порівняйте Йосипа з Даниїлом. Як вони навчають віруючих чесно жити в язичницькому, нехристиянському середовищі?

Можемо виділити такі характеристики обох мужів:

(а) Досконалість у роботі (і жодних виправдань поганій роботі). Усе, що вони здійснили для Господа, опиралося на той факт, що їхня робота виконанува-

лась бездоганно.

(б) Не надмірно відверті і не боягузливі у своїй вірі. Жоден з них не відчував необхідності нав'язувати свою віру іншим. Багато в чому вони були стриманими, але в критичні моменти, коли зручно було піти на компроміс, вони відмовлялися це робити.

(в) Зовнішня, але не внутрішня адаптація до культури. Вони не відчужувались, а пристосувалися до життя суспільства, в якому жили, і добре орієнтувалися в його звичаях, освіті, літературі та мистецтві. Але водночас вони зберігали моральний, духовний та богословський світогляд істинної віри. Свою релігійність вони демонстрували не стільки зовнішніми ознаками (одягом, їжею, стилем), а через інтелектуальність і моральність.

(г) Зобов'язання діяти для загального блага, а не тільки для блага свого народу. Як Йосип, так і Даниїл виявляли особливу турботу про народ Божий, але були справедливими з усіма. Вони працювали з "людьми світу" як зі співгромадянами, рятуючи кожне життя і дбаючи про соціальну справедливість.

(д) Надія на майбутнє (див. слова Йосипа в Бутті 50:24-26.) Обидва мужі розуміли, що Царство Боже врешті-решт переможе. Царства цього світу були тимчасовими. Це означає, що хоча вони і заслужили великої честі в земних царствах, але дивилися глибше. Вони не прагнули земної влади і визнання. Вони не боялися їх, але й не бажали їх.

Життя в плюралістичному суспільстві

Ідолопоклонство: тематичне вивчення Біблії

Додаток А

Ідолопоклонство є однією з основних тем Біблії. Усю історію Писання можна розглядати як боротьбу між істинною вірою та ідолопоклонством.

Початок ідолопоклонства

Люди були створені, щоб поклонятися, служити Богу й панувати над усім, створеним в ім'я Бога (Буття 1:26-28). Натомість ми "впали в гріх". Коли Павло називає падіння людства гріхом, він, власне, має на увазі ідолопоклонство. Ми відмовилися славити Бога (тобто визнати Його найголовнішим у нашому житті) і замість Нього вибрали інший створений об'єкт прославлення. "І славу нетлінного Бога змінили... і служили створінню більш, як Творцеві" (Римлян 1:21-25). Словом, ми змінили первісний лад. Люди дійшли до того, що почали 1) поклонятися і служити створінню, і тому 2) створіння почало панувати над ними. Основною ознакою цього є смерть, бо ми трудимось в поросі, поки врешті-решт самі не перетворимось на порошок (Буття 3:17-19).

Закон проти ідолів

Великий гріх часів Мойсея – формування культу золотого тільця (Вихід 32), хоча закон пророка категорично забороняє використання будь-якої "подоби" для поклоніння Богові, незалежно, чи вона зображає Господа чи ні (Вихід 20:4; Повторення Закону 4:12-19). Коли Бог уклав завіт з ізраїльтянами, Він дав їм зведення законів заповітної поведінки (Вихід 20-23). Це зведення завершувалося засторогою не складати "умови з... їхніми богами" (вірш 32), бо "це буде пастка тобі" (вірш 33).

Як і в Посланні до римлян 1, цей уривок не передбачає якогось третього варіанту. Ми будемо поклонятися або нерукотворному Богові, або створінню (ідолу). Іншого варіанта – поклонятися *нічому* – там немає. Ми будемо "поклонятися і служити" (Римлян 1:25) *чомусь*. Ми служимо тому, чому поклоняємось, саме воно стає для нас пасткою. Тож кожна людина, кожна спільнота і кожна думка людини ґрунтується на якомусь принципі або повній відданості чомусь.

Полеміка проти ідолів

Пророки, особливо Ісая, Єремія та Єзекіїль, багато з написаного присвячували темі боротьби проти поклоніння ідолам. Ось деякі з головних тез їхнього вчення:

По-перше, ідол – це пусте й безсиле ніщо.

Ідол є ніщо інше, як те, що ми створили власноруч (Ісаї 2:8; Єремії 1:16). Отже, ідол – це щось, що ми робимо за *своєю* подобою. Це, у певному сенсі, поклоніння самому собі або відображення нашого сприйняття (Ісаї 44:10-13). Ідол не має в собі жодної здатності чи сили (Ісаї 41:6,7); він рано чи пізно зігніє (Ісаї 40:20); він не може передбачити майбутнє чи керувати ним (Ісаї 41:22-24). У системі ідолопоклонства кожен ідол чи божок є лише частиною плюралістичного світу. Жоден ідол не є могутнім володарем над усіма сферами життя. Кожен бог є просто богом цього чи того міста, цього чи того роду занять, цього

чи того місця, цієї чи тієї людини. Кожен із нас має своїх божків, які не вимагають виняткової влади над усім життям і всіма людьми.

Тому істинний Бог, який створив нас за Своєю подобою, відрізняється від ідолів. Він не є відображенням нашого досвіду, а є Тим, хто розкривається через самоодкровення, коли Сам цього забажає. Він є єдиний істинний Бог, Господь неба і землі.

По-друге, як це не парадоксально, суть ідола – це отримання влади.

Пророки часто асоціювали ідолопоклонство із соціальною несправедливістю (Амос 2:6-8). Чому? Тому що метою поклоніння ідолам було отримати владу й безпеку через умиротворення бога ритуалами й добрими ділами. Усі системи ідолопоклонства були зосереджені на місцевих божествах, яким служила царська і священницька еліта. Ось чому, коли Нааман пішов до Бога Ізраїлю, щоб отримати зцілення від прокази, він приніс царю Ізраїлю купу грошей (2 Царів 5:6-7). Ідоли допомагали владній верхівці зберігати статус-кво. Ідолопоклонство полягає в тому, щоб задовольнити божка так, аби він у відповідь гарантував безпеку, вплив, комфорт і силу.

Тому істинний Бог, який спасає лише завдяки благодаті, відрізняється від ідолів. Язичницькі божки маніпулюють релігією і ділами, тоді як Бог відповідає на наше покаєння (відмову від влади). Якщо ідолопоклонство є спробою маніпулювати Богом, щоб отримати владу, безпеку і спасіння для себе чи своїх близьких, то Євангеліє є посланням про те, що ми спасенні завдяки чистій благодаті. Ми упокорюємо себе у вдячній любові і стаємо добровільними, жертвними служителями інших. Ми стаємо посередниками у Божому Царстві, сповненому справедливості та милосердя до всіх страждених.

По-третє, як це не парадоксально, ідол є духовно небезпечною силою, яка висмоктує з вас усі сили.

Хоч це дивно звучить, але Біблія описує ідолів як вкрай небезпечні злі сили.

По-перше, ідол призводить до страшної духовної сліпоти серця й розуму (Ісаї 44:9,18). Через павутину брехні ідолопоклонник перебуває в полоні самоомани (Ісаї 44:20). Коли ми налаштовуємо поклоніння в наших серцях на щось менше, ніж на істинного Бога, виникає “хибна реальність”, яка змушує нас жити в глибокому запереченні істини. Ця омана може перетворити щось – силу, схвалення, комфорт чи владу – на *психологічного* ідола або на *соціально-культурного* ідола (як національність (фашизм), держава (соціалізм), розум (раціоналізм), наука (емпіризм), досвід (екзистенціалізм) і до нескінченності).

По-друге, ідол сковує путами рабства. Єремія порівнює наше ставлення до ідолів із любов’ю пристрасно закоханої людини до своєї другої половинки (Єремії 2:25). Ми не можемо зупинитися й мусимо слідувати за нашим божком. Ідоли отруюють наше серце повною залежністю від них у спасінні та надії (Ісаї 44:17), проте вони не можуть врятувати нас, коли ми потрапляємо в біду (Єремії 2:28). У Єзекіїля 14:1-11 ми натрапляємо на унікальні слова: “ідоли у своєму серці”, яких люди “поклали перед обличчям своїм” (вірші 3-4). Бог каже, що ми створюємо ідолів у власних серцях, але Він прагнутиме відвоювати серця людей (вірш 5). Це означає, що ідол не є насамперед матеріальною подобою, а річчю, ставленням, людиною чи мотивом, які ми робимо центром

нашої надії та любові. Це річ, якій ми віддаємося усім своїм єством, річ, яка поглинає наші думки й фантазії.

Новий Заповіт та ідолопоклонство

У своїй праці "Ідоли серця та ярмарок марнославства"¹ Дейвід Поулісон пише:

"Коли в Старому Заповіті "ідолопоклонство" є узагальненою назвою нашого боговідступництва, то "хіть" [нестримні бажання], erithumiaі є узагальненою назвою такого самого відступництва в Новому Заповіті (див. звертання Павла, Петра, Івана та Якова в Галатів 5:16; Ефесян 2:3, 4: 22; 1 Петра 2:11, 4:2, 1 Івана 2:16; Якова 1:14, де слово erithumiaі позначає все те, що з нами відбувається). Десята заповідь [проти "пожадань", непомірного прагнення чогось, що є ідолопоклонством] ... також ... робить гріх психодинамічним процесом. Він показує наскрізь жадібну й вимогливу природу людського серця, яку Павло описує в Римлян 7... Новий Заповіт об'єднує ідею ідолопоклонства та ідею нестримних панівних бажань..., бо слова "похіть", "вимагання", "прагнення" й "жадоба" так і названі ідолопоклонством (Ефесян 5:5 і Колосян 3:5)".

Підсумок: Ідолопоклонство є коренем усіх гріхів

Перші дві заповіді із десяти стосуються ідолопоклонства, а вже потім зазначені всі решта. Чому такий порядок? Це пояснюється тим, що основна проблема порушення закону завжди полягає в ідолопоклонстві. *Іншими словами, ми ніколи не порушуємо Заповідей від третьої до десятої, не порушивши перед тим перших двох.*

Тертуліан писав:

"Ідолопоклонство – головний злочин роду людського, найбільше прогрішення світу, єдина причина Страшного суду. Хоча кожен окремий гріх має свої особливості й підпадає під суд під своїм власним ім'ям, усі гріхи мають загальну назву – ідолопоклонство... До прикладу, всі види вбивства й перелюбу є ідолопоклонством, бо вони виникають з любові до чогось, більшої, ніж любові до Бога, і, своєю чергою, все ідолопоклонство є вбивством, бо кривдить Бога, до того ж воно є перелюбом, бо свідчить про невірність Богу. Таким чином, в ідолопоклонстві виявляються всі злочини, і у всіх злочинах криється ідолопоклонство".²

¹ David Powlison, "Idols of the Heart and Vanity Fair" in the *Journal of Biblical Counseling*, Vol. 13, No. 2, 1995, p. 36 (Дейвід Поулісон "Ідоли серця ярмарок марнославства" в журналі "Журнал біблійної поради").

² Tertullian, "On Idolatry, Chapter 1" in *The Ante-Nicene Fathers: The Writings of the Fathers Down to A. D. 325*, Vol. III, Alexander Roberts and James Donaldson, Eds. (Grand Rapids: Eerdmans, 1978), p. 61 (Тертуліан "Про ідолопоклонство", розділ 1 у "Донікейські отці: праці отців до 325 до н. е.", 3 том).

Мартін Лютер у своєму "Трактаті про добрі діла"³ писав:

"Є багато таких, хто покладається на діла, очікуючи, що завдяки їм отримає Божу милість і благодать; це перетворюється на ярмарок, на річ, яку Бог не може терпіти, оскільки Він обіцяв віддавати Свою благодать вільно. Він бажає, щоб ми вірили в цю благодать і в ній творили діла, якими б вони не були" (Частина IX).

"Усі ті, хто не довіряє Богу у своїх ділах чи стражданнях, житті чи смерті, не вірять у Його милість, благодать і прихильність, але шукає Його милості в інших речах або в самому собі, не дотримується [Першої] Заповіді й чинить справжнє ідолопоклонство, навіть якщо виконує всі інші заповіді, а також молитви послуху, терпеливості й чистоти всіх святих, разом узятих. Де немає головного, усе інше є просто обманом, шоу й удаванням, яке не має жодної користі... Якщо ми сумніваємося або не віримо, що Бог милостивий до нас і задоволений нами, або ж якщо ми самовпевнено намагаємося догодити Йому тільки нашими вчинками або вже після них, тоді все це чистий обман: ззовні – це начебто шанування Бога, але насправді – це шанування себе як фальшивого спасителя" (Частини X, XI).

"Ця віра в серці, вірність, глибока довіра є справжнім виконанням Першої заповіді. Без них жоден інший вчинок не здатен задовольнити цю Заповідь. І оскільки вона є першою, головною і найбільш вагомою, від якої беруть свій початок інші заповіді, в ній вони існують, нею вони визначаються та керуються, тому і її виконання є першочерговим. Адже віра у Божу милість чи впевненість у ній завжди є основою всього іншого, з неї всі діла беруть свій початок, існують, перебувають у ній, керуються і визначаються нею..." (Частина IX).

"Зауважте, якими далекими одна від одної є ці дві речі: дотримання Першої заповіді тільки зовнішніми ділами і внутрішньою довірою. Остання робить нас вірними, живими дітьми Божими, а інша тільки породжує ще більше ідолопоклонство й ще жажливіше лицемірство на землі..." (Частина XII).

Головна суть: Загалом усі люди грішать, такою є наша сутність, але чому ми вдаємося до цього в кожному конкретному випадку? Мартін Лютер вчить, що коренем будь-якого гріха є непомірне прагнення чогось. Це стається тому, що ми шукаємо праведності чи спасіння саме в цій речі, а не у Христі. У гріху ми завжди забуваємо, що Бог зробив для нас у Христі й натомість керуємося якимсь ідолом. М. Лютер стверджує: нездатність повірити, що Бог приймає нас повністю в Христі, і пошук чогось іншого для нашого спасіння є нездатністю дотримуватися першої Заповіді – любити Бога всім серцем своїм. Тобто будь-який гріх – це відкидання спасіння через Христа й потіха в самоспасінні.

³ Martin Luther, "Treatise Concerning Good Works," (Мартін Лютер "Проповідь про добрі діла") 1520.

24-та стаття Бельгійського віровизнання допомагає ще краще пізнати цю істину:

“Ми вважаємо, що справжня віра, яка породжується в людині слуханням Слова Божого і дією Святого Духа, змінює її. Завдяки їй людина починає жити новим життям і звільняється від рабства гріха. Твердження, що ця виправдальна віра сприяє тому, що людина не дбає про побожне і святе життя, не відповідає істині, бо, навпаки, без неї ніхто не звершив би що-небудь заради любові до Бога, а лише із самолюбства чи страху перед осудом. Тому ця свята віра не може бути бездіяльною, адже йдеться не про пусту віру, а про ту, яку Писання називає вірою через любов. Саме вона спонукає людину робити те, що Бог заповів у Своєму Слові... Ми будемо... завжди сумніватися, кидатися в різні боки без жодної впевненості і постійно мучити нашу бідну совість, якщо не покладатимемося на... те, що здобув для нас Спаситель”⁴.

Головна думка: якщо ми не увіруємо в Євангеліє, то у всьому, що будемо робити (у послуху чи непослуху), нами керуватиме гордість (“самолюбство”) або страх (“осуд”). Ми, може, і слухатимемося Бога, але тільки для того, щоб маніпулювати Ним, отримувати Його благословення за наші добрі діла. Тому, окрім вдячної згадки про Євангелія, усі добрі діла роблять із гріховних мотивів. Простими моральними зусиллями можна *вгамувати* серце, але не *змінити* його на подобу Христа. Доброчесні наміри тільки так-сяк прикривають те зло, що є в серці, і продукують моральну поведінку, керовану егоїстичними інтересами. Тонка крига скресне, це всього лише питання часу.

Підсумок: З усього вищесказаного випливає, що причиною наших неправедних учинків завжди є ідолопоклонство. Чому ми інколи кажемо неправду, не любимо, не дотримуємося обіцянок чи не діємо безкорисливо? Зазвичай відповідають: “Тому, що ми слабкі і грішні”. Але насправді відповідь криється в тому, що є ще щось, окрім Ісуса Христа, чого ми дуже прагнемо, щоби бути щасливими, щось важливіше для нашого серця, ніж Бог, щось, що вводить в оману й поневолює серце через нестримні бажання. Отже, ключем до змін (і навіть саморозуміння) є визначення ідолів серця.

⁴ In *The Church Says Amen: An Exposition of the Belgic Confession* by J. Van Bruggen (Pella, Iowa: Inheritance Publications, 2003) (Д. В. Брюгген “Церква говорить Амінь: Бельгійське віровизнання”).

<i>Для нотаток</i>	